

BULETINUL COMISIEI MONUMENTELOR ISTORICE

BUCUREȘTI
1991

COPERTA I: Stema Țării Românești la 1752 (după un hrisov al domnitorului Matei Ghica, din 23 octombrie, pentru școlile de limbă elinească și slavonească din București).

COPERTA IV-a: Biserica de lemn « Sf. Arhangheli » din Șurdesti (prima jumătate a sec. al XVIII-lea).
Biserica de lemn « Sf. Paraschiva » din Poienile Izei (prima jumătate a sec. XVIII-lea).

COLEGIUL DE REDACȚIE

Aurel Botez
Peter Derer
Ștefan Gorovei
Eugenia Greceanu
Călin Hoinărescu
Sergiu Iosipescu
Ion Istudor
Dan Mohanu
Cezar Mucenic
Paul Niedermeier
Constantin Pavelescu
Radu Popa (președinte)
Marius Porumb
Georgeta Stoica
Nicolae Stoicescu
Aufelian Trișcu

REDACȚIA

Elisabeta Ancuța-Rușinaru (redactor de rubrică)
Georgeta Pop (redactor, responsabil de numerar)
Sanda Gusti (macheta artistică și tehnică)
Dragoș Ardeleanu (redactor de redacție)

Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice — Str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4, București, cod 70528. Administrați de Direcția pentru Presă, Publicitate și Tipărituri (D.P.P.T.), Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București cod 71554, telefon 17.60.10, interior 1405. Abonamente la administrație, prin poștă sau virament D.P.P.T., cont 645120608 Banca Națională a României, Filiala sector 1, București și la Oficiile poștale sau difuzorii de presă. Abonament anual 140 lei (50 lei/număr). Abonamente pentru străinătate prin ROMPRESFILATELIA, sector export-import presa P.O.Box 12291, telex 10376, prsfir București, Calea Griviței nr. 64—66. Tipărit în București, la Imprimeria „Arta grafică”.

AU COLABORAT: Șerban Cantacuzino (secretar al Societății Regale de Arte Frumoase din Anglia); Constanța Costea (istoric de artă, Institutul de istoria artei); Ioana Cristache-Panait (istoric de artă, Institutul de istoria artei); Peter Derer (arhitect, director DMASI, secretar CNMASI); Radu Șc. Greceanu (istoric); Sergiu Iosipescu (arheolog, director adjunct științific DMASI); Paul Mihail (preot); Cezara Mucenic (istoric de artă, șef secție DMASI); Georgeta Pop (istoric, redacția publicațiilor CNMASI); Radu Popa (arheolog, vicepreședinte CNMASI); Mihai Sorin Rădulescu (student, Facultatea de Istorie București); Elisabeta Rușinaru Ancuța (publicist, redacția publicațiilor CNMASI); Ștefan Mănciulescu (arhitect DFAB, Franța); Georgeta Stoica (etnograf); Aurelian Stroe (istoric, referent DMASI).

Comisia Națională a Monumentelor,
Ansamblurilor și Siturilor Istorice

**BULETINUL
COMISIEI NAȚIONALE A
MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR
ȘI SITURILOR ISTORICE**

Nr. 1/1991

Anul II

AURELIAN TRIȘCU, <i>Profesorul emerit doctor docent arhitect Grigore Ionescu, membru corespondent al Academiei Române</i>	5	Interviu cu dr. Chr. Machat (Elisabeta Ancuța-Rușinaru)	51
MONUMENTE, ANSAMBLURI ȘI SITURI ISTORICE — Atitudini și mentalități		VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ	
ȘERBAN CANTACUZINO, <i>Speranțele patrimoniului românesc</i>	7	Al XIII-lea Simpozion Internațional al Comitetului Internațional de Fotogrammetrie arhitecturală (CIPA) — Cracovia, octombrie 1990 (Sergiu Iosipescu)	55
PETER DERER, <i>Protejarea moștenirii urbanistice</i>	16	Simpozionul Internațional «Satul european azi». Casa țărănească — arhitectură și mentalitate, București, 14—18 noiembrie 1990 (Georgeta Pop)	56
CONSTANȚA COSTEA, <i>Însemnări de călătorie în Bucovina de Nord</i>	18	Priorități în evidența, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentelor istorice. Sesiunea anuală de comunicări, București, decembrie 1990 (Cezara Mucenic, Georgeta Pop)	57
MONUMENTE PROPUSE		Sesiunea a XI-a de comunicări a Oficiului pentru Patrimoniu de la Muzeul municipiului București, decembrie 1990 (Aurelian Stroe)	60
IOANA CRISTACHE-PANAIT, <i>Biserici de lemn mehedintene pentru întregirea listei de monumente istorice</i>	25	RECENZII, EXPOZIȚII, NOTE BIBLIOGRAFICE	
IZVOARE		Expoziția „Patrimoniul românesc — istorie și actualitate”, Paris, iulie-septembrie 1990 (Ștefan Mănciulescu)	62
Scrisori către Nicolae Ghika-Budești (II) (Mihai Sorin Rădulescu)	33	CURIER	64
PAUL MIHAIL, <i>Arhitectul G.M. Cantacuzino</i>	40	BIBLIOGRAFIE	
CRONICĂ INTERNĂ		RADU ȘC. GRECEANU, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” (1908—1945). „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice” (1914—1915, 1942—1943). Indici bibliografici (II) ..	65
Informații ICOMOS (Radu Popa)	46		
Activitatea Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice oglindită în procesele verbale ale ședințelor Comisiei (Georgeta Pop) ..	46		
Activitatea Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (Peter Derer)	49		

SOMMAIRE

AURELIAN TRIȘCU, <i>Le Professeur émérite docteur agrégé architecte Grigore Ionescu, membre correspondant de l'Académie Roumaine</i>	5	MONUMENTS PROPOSES	
MONUMENTS, ENSEMBLES ET SITES HISTORIQUES — Attitudes et mentalités		IOANA CRISTACHE-PANAIT, <i>Eglises en bois du département de Mehedinți pour compléter la liste des monuments historiques</i>	25
ȘERBAN CANTACUZINO, <i>L'espoir du patrimoine roumain</i>	7	SOURCES	
PETER DERER, <i>La protection du patrimoine urbanistique</i>	16	Lettres à Nicolae Ghika-Budești (II) (Mihai Sorin Rădulescu)	33
CONSTANȚA COSTEA, <i>Notes de voyage en Bucovine du Nord</i>	18	PAUL MIHAIL, <i>L'architecte G. M. Cantacuzino</i>	40
		CHRONIQUE INTERNE	
		Les informations ICOMOS (Radu Popa)	46

L'activité de la Commission National pour les Monuments, Ensembles et Sites, Historiques (Georgeta Pop).....	46
L'activité de la Direction des Monuments, Ensembles et Sites Historiques (Peter Derer)	49
Interview avec dr. Christoph Machat (Elisabeta Ancuța-Rușinaru).. ..	51

LA VIE SCIENTIFIQUE

Le XIII-e Symposium International du Comité International de Fotogrammetrie architecturale (CIPA) — Cracovia, octobre 1990 (Sergiu Iosipescu)	55
Le Symposium International «Le Village européen aujourd'hui" — La maison paysanne-architecture et mentalité, Bucharest. 14—18 novembre, 1990 (Georgeta Pop)	56
Priorités Dans l'évidence, la conservation, la restauration et la mise en valeur des	

monuments historiques (La session annuelle de Communication, Bucarest, décembre, 1990) (Cezara Mucenic, Georgeta Pop)..	57
La XI-e Session de communications de l'Office pour le patrimoine du Musée Municipal de Bucarest, décembre 1990 (Aurelian Stroe)	60

COMPTES RENDUS, EXPOSITIONS, NOTICES BIBLIOGRAPHIQUES

L'exposition «Le patrimoine roumain-histoire et actualité», Paris, juillet-septembre, 1990 (Ștefan Mănciulescu)	62
---	----

COURRIER

BIBLIOGRAPHIE

RADU SC. GRECEANU, «Bulletin de la Commission des Monuments Historiques» (1908—1945). «L'Annuaire de la Commission Historiques» (1914—1915, 1942—1943). Index bibliographiques (II)	65
---	----

CONTENTS

AURELIAN TRIȘCU, Honoured Professor Doctor Architect Grigore Ionescu, correspondent member of the Romanian Academy	5
--	---

HISTORICAL MONUMENTS, ENSEMBLES AND SITES—Attitudes and mentalities

ȘERBAN CANTACUZINO, The expectations of the Romanian patrimony	7
PETER DERER, Protection of the urban heritage	16
CONSTANȚA COSTEA: Travel notes in North Bucovina	18

PROPOSALS OF MONUMENTS

IOANA CRISTACHE-PANAIT, Wooden churches of Mehedinți, to complete the list of historical monuments	25
--	----

SOURCES

Letters to Nicolae Ghika Budești (II) (Mihai Sorin Rădulescu)	33
PAUL MIHAIL, Architect G. M. Cantacuzino	40

HOME CHRONICLE

ICOMOS News (Radu Popa)	46
Activity of National Commission on Historical Monuments, Ensembles and Sites (Georgeta Pop)	46
Activity of Direction of Historical Monuments, Ensembles and Sites (Peter Derer)	49
Interview with dr. Christoph Machat (Elisabeta Ancuța-Rușinaru)	51

SCIENTIFIC LIFE

The 13th Symposium International Committee of Architectural Photogrammetry (CIPA) — Cracow, october 1990 (Sergiu Iosipescu)	55
The International Symposium "The European Village Today" — Peasant house architecture and mentality, Bucharest, november 1990 (Georgeta Pop)	56
Priorities in the record, conservation, restoration and turning to account of historical monuments. Annual session of communications, Bucharest, december 1990 (Cezara Mucenic, Georgeta Pop)	57
The XIth session of communications of the Patrimony Office of the Bucharest Municipality Museum, December 1990 (Aurelian Stroe)	60

BOOK REVIEWS, EXHIBITIONS, BIBLIOGRAPHIC NOTES

The exhibition "The Romanian patrimony — history and present", Paris, July — September 1990 (Ștefan Mănciulescu) ..	62
---	----

CORRESPONDENCE

BIBLIOGRAPHY

RADU Sc. GRECEANU, „The Bulletin of the Historical Monuments Commision" (1908—1945). „The Year book of the Historical Monuments Commission" (1914—1915) (1942—1943). Bibliographic indices (II)	65
---	----

COMISIA NAȚIONALĂ A MONUMENTELOR,
ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE

Membri de onoare:

Ștefan Balș
Dr. Șerban Cantacuzino
Sandu Miculescu
Marghit Naghy-Benkö
H. H. Stahl, membru corespondent al Academiei Române
Acad. Virgil Vătășianu

Dr. Grigore Ionescu, membru corespondent al Academiei Române — președinte	Dr. Adrian Rădulescu
Dr. Radu Popa — vicepreședinte	Călin Hoinărescu
Dr. Aurelian Trișcu — vicepreședinte	Sanda Ignat
Dr. Peter Derer — secretar	Radu Ionescu
Dr. Petre Alexandrescu	Constantin Joja
Virgil Antonescu	Vasile Mitrea
Daniel Barbu	Dan Mochanu
Horia Bernea	Nicolae Noica
Liana Bilciurescu	Constantin Pavelescu
Ovidiu Boldura	Dr. Andrei Fippidi
Dr. Mariana Celac	Dr. Andrei Pleșu
Dr. Ioana Cristache-Panait	Dr. Corina Popa
Dr. Hermann Fabini	Dr. Gheorghe Sebestyén
Dr. Ludovic Demény	Dr. Georgeta Stoica
Dr. Constantin Galeriu	Dr. Nicolae Stoicescu
Paul Gherasim	Șerban Sturdza
Dr. Eugenia Greceanu	Dr. Răzvan Teodorescu
	Dr. Sanda Voiculescu

La început *academia* era arhitectură. Un loc atrăgător aflat la porțile Atenei, în cartierul olarilor (*Ceramica*) pe care Cimon l-a împodobit cu cei mai frumoși platani și unde Platon a ales grădina eroului mitic Academos pentru a înființa, în anul 387 înainte de Cristos, școala ce a purtat în continuare acest nume.

Timp de peste 500 de ani s-au adunat acolo discutând în libertate și cu folos, adeseori despre cetate și despre viața ei, oratori, filozofi, pedagogi și oameni politici de diverse orientări. După aproape un mileniu, școala devenită eclectică și-a închis porțile. Acel moment a fost considerat ca sfârșit al vremii filozofice antice.

În țara noastră, în urmă cu 125 de ani, la 1 aprilie 1866, locotenența domnească aproba regulamentul pentru formarea Societății literare române, care, la prima întâlnire a membrilor săi, în sala Ateneului, la 1 august 1867, avea să-și stabilească numele de *Societatea Academică Română*, cu cele trei secții: literatură-filozofie, istorie-arheologie și a științelor naturale. Mari personalități — membri ai Academiei, printre care Alexandru Odobescu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Constantin Giurescu, Dimitrie Gusti, Gheorghe Balș... s-au străduit pentru trecutul, tradiția și roditoarea zestre de arhitectură a poporului român.

Prin legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice, sancționată prin înalt decret regal cu nr. 3658 din 17 noiembrie 1892 s-a întocmit o *Comisie a monumentelor*, care iată că în anul ce vine împlinește un veac de la înființare. Legea prevedea ca doi dintre membrii acestei comisii, *competenți în științele istorice sau arheologice*, să fie luați dintre membrii Academiei Române. Până în 1908, când apare primul număr al Buletinului Monumentelor Istorice, Comisia a cuprins, academicieni, pe V. A. Urechia, Titu Maiorescu, B. P. Hașdeu, I. Kalinderu, Gr. Tocilescu și Alexandru Lapedatu. Desigur că rezultatele obținute de Comisie în acea perioadă de început nu ar fi fost posibile fără munca stăruitoare și priceperea unor arhi-

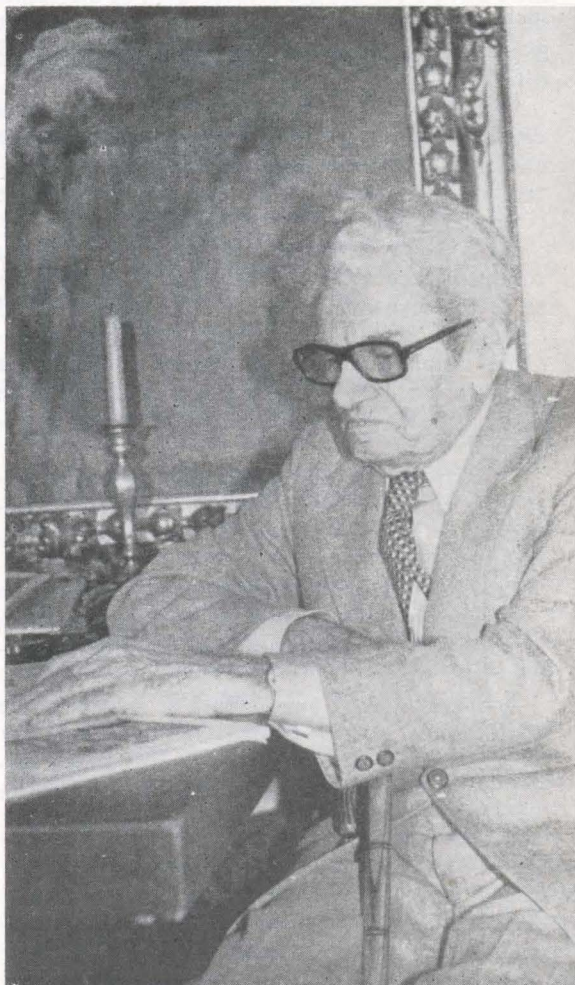

Foto George Dumitriu

teți ca Gh. Sterian, N. Gabrielescu, Gr. Cerkez și N. Ghika-Budești.

Dintre arhitecții de mare valoare profesională vor intra, mai târziu, în sânul Academiei, Petru Antonescu, Duiliu Marcu și Octav Doicescu.

Primirea în acest an a profesorului doctor docent arhitect Grigore Ionescu, ca membru

corespondent al Academiei Române, este o recunoaștere a prestigiului unei mari personalități, dar și un omagiu adus, prin persoana sa, învățămîntului de arhitectură din țara noastră, istoriei arhitecturii din România, breslei arhitecților Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice.

Spirit de sinteză, de perfectă probitate, cu un fond bogat de ordine și de muncă, profesorul și arhitectul Grigore Ionescu îmbrățișează domeniile atât de variate ale arhitecturii, ca disciplină de organizare a mediului de viață, ca document al istoriei și instrument de transmitere a tradiției.

Încă din 1936 întocmește *Istoria Arhitecturii din România*, lucrare ce va fi întregită în repetate etape, prin aprofundarea problemelor de arhitectură transilvană, civilă, populară, de apărare și cea a vremurilor contemporane.

Cu o largă deschidere și simț de echilibru conduce între 1944 și 1950 facultatea de arhitectură și urbanism, iar din 1942 pînă în 1974 catedra de istorie a arhitecturii românești, organizînd ample campanii de relevee, proiecte de restaurare și, din 1952, publicarea colecției de înaltă ținută *Documente de arhitectură românească*.

Definitivează și publică în 1964 prima traducere în limba română, începută de G. M. Cantacuzino, a tratatului lui Vitruviu *Despre Arhitectură*.

Conduce Direcția Monumentelor Istorice în perioada 1963—1966, cînd se desfășoară lucrări importante de restaurare, pe numeroase șantiere din țară.

Analizează vechi monumente și caracterul de continuitate al arhitecturii din România, dar în același timp proiectează și construiește edificii puternic ancorate în contemporaneitate, cu

preocupări de simplitate și rezolvare judicioasă a funcției și a construcției, ca sanatoriile Toria-Transilvania și Bîrnova-Iași, sau spitalul „Emilia Irza” din București.

Îmbogățește istoriografia românească prin studii, cercetări și comunicări științifice internaționale, dintre care unele sînt publicate în „Buletinul internațional al castelelor istorice” — I.B.I., sau în lucrarea *Arhitectura românească — tipologii, creații, creatori*.

Luptă pentru ființa monumentelor noastre, protestînd în fața autorităților, în vremurile aspre în care erau degradate și demolate valori excepționale precum ansamblul bisericii Mihai Vodă și al mănăstirii Văcărești.

Ca președinte de onoare al Uniunii Arhitecților Români și în calitate de președinte activ al Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, lucrează în continuare fără preget în mijlocul arhitecților și a celorlalți oameni de cultură, care depun laolaltă eforturi pentru promovarea arhitecturii, pentru protejarea și punerea în valoare a patrimoniului nostru istoric.

Începînd cu anul 1991 va aduce în mod direct cuvîntul autorizat al arhitecților, cercetătorilor și restauratorilor de monumente, în cadrul acestui înalt for, în spiritul căruia a lucrat de altfel timp de șase decenii, cu remarcabile rezultate.

După greutățile prin care a fost nevoită să treacă societatea din țara noastră, vreme atât de îndelungată, se poate considera că primirea în Academie a profesorului doctor docent arhitect Grigore Ionescu este o dovadă de deschidere și de repunere în drepturi a unor adevărate valori, printr-un act care contribuie totodată la consolidarea prestigiului Academiei Române.

AURELIAN TRIȘCU

SPERANȚELE PATRIMONIULUI ROMÂNESC *

Un groupage de questions et de réponses mettant en question l'attitude envers le patrimoine culturel: « Qu'est-ce que la conservation architecturale et en quoi réside l'heritage construit? », « Pourquoi l'on conserve? Comment on conserve? », « Un programme de restauration et un possible tourisme culturel ».

Sper să fiu iertat pentru titlul oarecum dramatic al expunerii mele, dar mi-a fost atrasă atenția de starea foarte gravă în care se găsește patrimoniul arhitectural românesc după 43 de ani de distrugerii sistematice, și în cel mai bun caz al unei totale neglijențe.

În expunerea mea de astăzi doresc să fac patru lucruri:

1. În primul rând, să ofer o definiție a conservării de arhitectură și a patrimoniului construit (un răspuns la întrebarea « ce este conservarea arhitecturală și în ce constă patrimoniul construit? »).

2. În al doilea rând, să ofer un motiv pentru dorința de a conserva (un răspuns la întrebarea « de ce conservare? »).

3. În al treilea rând, să propun căile și mijloacele de conservare (un răspuns la întrebarea « cum să conservăm? »).

4. În al patrulea rând, să evidențiez un program de restaurare și un posibil turism cultural.

Să începem cu o definiție. Conservarea patrimoniului construit este un proces complex în care sînt incluse următoarele: identificarea, relevarea, analizele, cercetarea, clasificarea (listarea), protecția prin legislație, restaurarea, schimbarea destinației, menținerea, reparațiile, precum și prezentarea, educația, administrarea și « management ».

Am să vorbesc despre fiecare activitate în parte la momentul cuvenit.

Patrimoniul construit include structuri individuale (incluzînd aici și structurile ingineresti), grupuri de clădiri, zone, cartiere, chiar orașe

*Comunicare ținută în noiembrie 1990 la Institutul de arhitectură „Ion Mincu” din București.

întregi, clădiri vernaculare, arheologie industrială. Fiecare categorie trebuie să fie judecată în funcție de amplasament. Voi comenta fiecare categorie în parte sub acest aspect atât de important. În cazul clădirilor individuale, amplasamentul nu poate fi limitat, cum este de exemplu în Franța, la o rază de 100 de metri.

Amplasamentul trebuie definit pentru fiecare clădire în funcție de condițiile specifice, care evident sînt diferite de la caz la caz. De exemplu conacul de la Căciulați, construit de Alexandru Ghica în 1832, are ca amplasament (magnific după părerea mea) întregul parc, lacul, precum și satul — de asemenea atribuit lui Alexandru Ghica — care este organic legat de conac. În cazul unui monument urban cum este biserica Crețulescu, amplasamentul este spațiul din jurul ei, clădirile care definesc acel spațiu, precum și rețeaua stradală perimetrală care generează perspectivele convergente spre spațiul monumentului. În cazul podurilor (iată frumosul pod de la Giurgeni), amplasamentul celebrelor poduri metalice este incredibil de subestimat. Ministerul Transportului britanic dorește să construiască un nou pod pentru trafic greu la cîteva sute de metri depărtare de vechiul pod IRONBRIDGE, destul de aproape ca ambele poduri să fie percepute împreună. Comisia Regală de Arte Frumoase, la care sînt secretar, a încercat să convingă Ministerul să construiască podul ceva mai departe, unde să nu fie perceput împreună cu istoricul și unicul Ironbridge.

Printr-un grup de clădiri nu înțeleg doar, să spunem, o mănăstire cum este Moldovița, unde un număr de clădiri fac evident parte dintr-un ansamblu; nu doar o « Georgian terrace » (ansamblu de locuințe individuale în

Londra sau Dublin) în care un număr de clădiri similare formează o unitate indivizibilă, și în care pierderea oricărei părți poate fi reparată printr-o reproducere fidelă, ci și exemple mai puțin evidente, unde un număr de clădiri dispărute de pe o stradă, un exemplu poate fi găsit în orașul medieval Canterbury, formează un grup pitoresc, a cărui valoare stă în ansamblu și nu în clădirile individuale care formează grupul. Amplasamentul unor astfel de grupări este de obicei strada sau sgarul sau piațeta, pe când în cazul mănăstirii este peisajul înconjurător. De exemplu mi se pare că amplasamentul mănăstirii Cozia a fost serios afectată de construirea barajului de pe Olt.

Amplasamentul unei zone urbane, sau al unui cartier, este orașul însuși; amplasamentul unui oraș este teritoriul rural înconjurător. Multe orașe și-au pierdut calitatea amplasamentului în spațiul rural, prin extinderea suburbiilor în ultimii 40 de ani. Dar unde un oraș și-a păstrat împrejurimile rurale, rămâne pericolul, și în Europa occidentală, a extinderii orașului și a șoselelor ocolitoare, care ele însele atrag clădiri noi (dezvoltarea). Nu am văzut încă ce s-a întâmplat cu partea de jos a orașului Sighișoara, dar reiese clar din fotografiile care mi s-au arătat, că lucrările majore executate acolo nu au afectat numai partea de jos a orașului, ci și «orașul din deal». Orașul Durham din nordul Angliei, cu minunata catedrală romanică și castelul său medieval, așezat pe deal, înconjurat de râu, este un sit ce acum ține de «patrimoniul internațional», și totuși Consiliul Teritorial ne amenință să că va construi un hotel, birouri și locuințe pe un teren deschis din afara orașului, care i-ar afecta amplasamentul.

Voi trece acum la partea a doua a expunerii mele, care încearcă să răspundă întrebării «de ce conservarea?». Aici se pot enumera multe motive, dar primul este asigurarea unei continuități culturale. Patrimoniul construit reprezintă istoria vizibilă și tangibilă a orașului. Patrimoniul construit al orașului a fost comparat cu memoria omului «un oraș fără clădiri istorice este ca un oraș fără memorie», și am putea adăuga că odată cu schimbările rapide intervenite în lumea industrială de la ora actuală, a crescut nevoia psihologică de continuitate și permanență. Ruskin în «The Seven Lamps of architecture» merge mai departe, susținând că vechile clădiri sînt susținute întru interesul generațiilor viitoare, și nu spre distrugere de către noi. «Noi nu avem dreptul să le distru-

gem integritatea», scrie el în continuare. «Ele nu sînt ale noastre; ele aparțin în parte aceluia care le-au construit, și în parte tuturor generațiilor viitoare».

Nu numai că trebuie să păstrăm patrimoniul construit în folosul generațiilor viitoare, dar trebuie să recunoaștem că și granițele naționale au o semnificație limitată în acest caz. De exemplu valoarea bisericilor maramureșene din lemn nu se oprește la frontiera românească, ci se extinde spre partea de nord, de est și de vest. De asemenea, bisericile gotice germane nu se opresc la granița estică a Germaniei, ci se extind spre răsărit, traversînd Cehoslovacia, Polonia, Ungaria și Austria, iar în Ardeal pînă la lanțul carpatic. Așa că, patrimoniul românesc este, de fapt, parte a marelui patrimoniu european, și pe bună dreptate europenii au protestat împotriva demolării mănăstirii Cotroceni, a mănăstirii Văcărești și a satelor românești. Aceasta nu este o chestiune de amestec în politica internă a unei alte țări, ci un interes cultural larg împărtășit.

Un al doilea motiv pentru conservarea patrimoniului construit este că vechile clădiri își fac de obicei datoria mai bine decît cele noi. Ar trebui să fie o condiție a oricărei demolări ca locul ei să fie luat de o clădire nouă mai bună decît cea demolată. Prin puțin «mai bună» nu înțeleg starea sa constructivă (căci prin asta trebuie să fie mai bună), ci înțeleg că vechea clădire este mai eficientă din punctul de vedere a energiei de conservare. De obicei și ambianța interioară este mai reușită; într-un cuvînt este mai plăcut să locuiești în ea.

Actuala muncă de reabilitare și conservare cheltuie, în termenii costului de energie, un procent mai mare pentru clădirile noi. În plus restaurarea și conservarea sînt considerate «muncă intensivă»; creează locuri de muncă atît pentru constructorii mici, cît și pentru cei mari, în timp ce așa-zisa dezvoltare prin construirea noilor blocuri turn se bazează pe o industrie de prefabricate și pe ansambluri mecanice — mari consumatoare de energie și posibil de satisfăcut numai de mari antreprize de construcție.

În luna mai, cînd a apărut în «Times» un articol ce descria starea de ruină și vandalism în care se află cetățile țărănești fortificate din Ardeal, lăsînd să se înțeleagă că nu vor fi niciodată fonduri suficiente pentru restaurarea lor, nu m-am putut opri să mă gîndesc că de fapt ele ar reprezenta o mare șansă pentru cineva cu talent organizatoric. Ar putea să adune

meșterii dulgheri și tâmplari supraviețuitori în zonele respective pentru a repara acoperișul și tâmplăria ferestrelor, pentru ca cel puțin să apere biserica de infiltrații provenite din ploii și zăpezi. Prima mișcare ar fi deci să asigure clădirea, restaurarea interiorului rămânând pentru o dată ulterioară; nu ar costa mult, și ar oferi astfel și locuri de muncă în construcție.

Dacă motivele expuse pînă acum, pentru care nu trebuie să demolăm clădiri vechi, solid construite, par motive ecologice, trebuie să adăugăm că există și întemeiate motive economice pentru care trebuie să păstrăm, să adaptăm și să continuăm să folosim clădirile care sînt încă pline de viață. Adeseori costă mai puțin decît o construcție total nouă — și trebuie să repet aici că standardul spațial superior al vechilor clădiri, rareori poate fi acceptat în noile construcții, care sînt ridicate pe principiul maximumului profit — o utilizare cît mai avantajoasă a terenului cu o investiție minimă.

Un alt motiv economic pentru conservarea patrimoniului construit este turismul. Monumentele istorice, orașele și satele vechi bine păstrate reprezintă o mare atracție pentru turiștii care aduc cu ei bani să cheltuiască pe hoteluri, restaurante și transport, și care cer un întreg personal de serviciu care să se ocupe de ei, creînd astfel locuri de muncă în țară.

Turismul poate însemna foarte mult pentru bunăstarea unei țări, dar există de asemenea și unele riscuri, de unele din acestea mă voi ocupa în ultima parte a expunerii mele. Tot ceea ce vreau să spun acum este că turiștii într-un număr mare, la fel ca și serviciile aferente, cer o atenție specială, pentru a nu distruge însuși obiectivul pe care au dorit să-l viziteze. Aspectul economic oricum nu reprezintă un argument pentru păstrarea oricărei clădiri vechi. Trebuie menținut însă un echilibru, pentru că așa cum nu ne putem permite să demolăm toate clădirile vechi care mai sînt încă în stare bună, tot așa trebuie să recunoaștem că nu ne putem permite să păstrăm prea multe clădiri vechi. Aceasta este și consecința faptului că profitul obținut din investițiile în clădiri noi este mai mare decît cel obținut din reabilitarea clădirilor vechi, iar într-o economie de piață bunăstarea națiunii depinde într-o mare măsură de profitul individual obținut din investiții personale. De aceea este important să utilizăm cît mai bine resursele limitate de care avem nevoie pentru conservare, astfel încît patrimoniul construit să-și păstreze calitățile și să fie mai puțin expus pericolelor decît în alte cazuri.

Prin resurse limitate înțeleg atît mărimea patrimoniului construit (numărul clădirilor ce-l formează), cît și abilitatea meșterilor de a asigura reparațiile și resursele financiare de care se dispune în acest scop.

În cea de-a treia parte a expunerii mele doresc să propun cîteva căi și mijloace de conservare; să răspund la întrebarea «cum să conservăm?». Conservarea este actul sau procesul de a păstra ceva întru ființare, sau a păstra ceva în viață. Și a păstra ceva în viață — acel ceva fiind în acest caz orice, începînd cu o singură clădire și terminînd cu un cartier sau chiar un întreg oraș — înseamnă cîteodată să insuflă o nouă viață; conservarea nu exclude deci nici demolarea, nici construcțiile noi. Cu alte cuvinte, nu exclude schimbarea. Putem merge mai departe spunînd că fără abilitatea de a schimba orașul ar putea muri, și, prin analogie cu domeniul politic, în acord cu punctul de vedere al lui Edmund Burke, că «un stat fără posibilitățile de a face ceva schimbări, nu are nici posibilități de a conserva». Dacă vorbim însă despre recenta demolare și reconstrucție a cartierului Uranus din București, aceasta nu este o schimbare sau o demolare a cîtorva clădiri vechi, care ar fi putut fi acceptată. Gradul și felul schimbării la care orașul a fost supus, extinderea demolării, operațiile de natură «tabula rasa» precum și mărirea și scara reconstrucției au depășit limitele istorice ale intervențiilor urbane.

Conceptul de sistematizare, nu numai pentru București, dar și pentru orice oraș din țară are nevoie de un nou înțeles, o întoarcere spre principiile de proiectare care înglobează și principiile de conservare.

Cuvîntul «sistematizare» ar trebui scos din vocabularul de proiectare, pentru că implică faptul că un oraș poate fi subjugat unui sistem, care este rigid, și deci utilizarea lui nu ne este de folos. Sînt bineînțeles multe exemple de întregi zone demolate în orașele istorice, dar nici unul, după cunoștințele mele, atocuprinzătoare ca demolarea din București.

Cel mai des întîlnit motiv de demolare este pentru întîmpinarea cerințelor de trafic modern. De exemplu, într-un cartier rezidențial al vechiului oraș Ispahan, s-a făcut cu 20 de ani în urmă o tăietură brutală, o spărtură, dovedind lipsă de sensibilitate, prin mijlocul caselor tradiționale de secol al XVII-lea și al XVIII-lea. Cînd am fost acolo cinci ani mai tîrziu (și, sînt sigur că situația este aceeași și astăzi) suprafața străzii

era asfaltată, dar nu s-a făcut nici o încercare de a vindeca rănile de pe fiecare parte a străzii. Nevoia de străzi într-un oraș ca Ispahan nu poate fi negată, dar nici nu punem la îndoială faptul că noile străzi ar fi putut fi tăiate mai «sensibil» prin țesătura istorică a orașului. Dar, odată ajunși în această situație, străzile trebuie acceptate și folosite cât mai bine.

Aș ilustra o soluție interesantă a aceleiași probleme în Bagdad — o soluție care ia în considerație valorile mereu crescînde ale terenului de pe ambele părți ale noii străzi, la fel ca și problema relaționării unei clădiri noi, dezvoltate pe cinci niveluri de-a lungul străzii, cu vechile case, de unul sau două niveluri, care au rămas în spate. După mine, această propunere oferă și o soluție la problemele de înălțime, scară și izolare a spațiului privat de spațiu public. O astfel de soluție este concepută în spiritul conservării și în același timp integrată în proiectarea urbană. Politică de conservare a unei anumite zone urbane, sau a unui oraș, trebuie să fie legată de tema oferită de urbanism și de proiectarea teritorială. Trebuie să se adreseze nu numai problemelor de conservare istorică dar, de asemenea, noii dezvoltări urbane și problemelor ei de înălțime, densitate și de infrastructură. Trebuie, de asemenea, luați în considerație factorii sociali și economici. De exemplu, nu este de nici un folos să conservăm o clădire istorică, și după aceea să îngăduim să fie umbrită de un zid de blocuri înalte, așa cum s-a întîmplat cu Mănăstirea Antim (cum a fost și cum este și astăzi), și cu biserica și turnul-clopotniță dislocate din incinta distrusă a Mănăstirii Mihai Vodă. Nu este de ajuns să păstrezi o clădire istorică, dacă apoi îngădui să fie înghițită de un parcaj, așa cum s-a întîmplat cu frumoasa «Custom House» la King's Lynn în Norfolk. O suburbie frumoasă încețază să mai fie frumoasă pentru locuitorii ei dacă se găsește sub liniile aeriene ale unui aeroport din apropiere.

Un alt aspect este că și înlăturarea forțată a utilizărilor care nu mai corespund cu cerințele unei zone moderne poate lăsa un cartier istoric fără viață. De multe ori am fost uimit cum în India viața comercială pătrunde în vechile monumente istorice, și de fiecare dată am fost convins că a înlătura o astfel de utilizare de dragul aparenței monumentului ar fi o mare greșală. Un astfel de exemplu este și zona mormintelor regale din Ahmedabad.

Văzută din acest unghi, conservarea devine parte integrantă a urbanismului — a proiectării urbane — în sensul său cel mai larg.

Înainte de a ne angaja într-o politică de proiectare pentru o anumită zonă sau oraș, trebuie să aflăm cât mai mult despre clădirile sale. Cunoașterea de acest fel este fundamentală pentru proiectant și pentru restaurator. Fără această cunoaștere nu poate exista teorie — și teoria este importantă pentru că reprezintă declarația sistematică a principiilor privind, în acest caz, acțiunea de păstrare a unei clădiri sau a unui grup de clădiri. În orice problemă arhitecturală prima datorie este întocmirea relevului și a analizelor de teren. În conservarea arhitecturală este important să înțelegi deopotrivă atât clădirea cât și motivele conservării ei. Cu cât clădirea e mai importantă cu atât mai atentă trebuie să fie munca de conservare din spatele proiectului. Relevul și analizele se constituie în patru faze: un raport general, o inspecție meticuloasă și detaliată, o analiză istorică și o investigare structurală în adîncime.

Acest relevu însă nu trebuie să se oprească la calitățile arhitecturale, la interesul istoric și la starea fizică a clădirii. Cu siguranță va trebui să se includă și o analiză a destinațiilor prevăzute pentru aceste clădiri, precum și un studiu general al economiei locale. Încă și mai importantă este identificarea dinamicii conținută în acel loc. Prin dinamică înțeleg compoziția socială mixtă, funcțiunile mixte, dar mai ales mișcarea-dinamica pietonilor și vehiculelor. Controlul, stimularea și, dacă este necesar, schimbarea dinamicii locului, este sarcina principală a proiectării urbane. Aceste lucruri sînt valabile bineînțeles numai în cazul în care conservarea clădirilor individuale și a grupurilor de clădiri, în sensul ținerii lor în viață, este cuprinsă în proiectarea urbană.

Sistematizarea orașelor României, care continuă de cel puțin 25 de ani, se bazează pe principii de proiectare complet diferite. Conservarea este privită ca o acțiune străină, ca o obstrucție care împiedică modernizarea orașelor și de aceea nu poate fi tolerată. Pe de altă parte modernizarea este limitată la concepția brută a eficienței infrastructurii, serviciilor, rețelelor stradale proiectate pentru un amplu flux de trafic vehicular, placate cu blocuri noi cu apartamente proiectate pretutindeni la fel, cu aceleași spații standard, cu aceleași sistem constructiv și cu aceleași materiale. Cînd întrebat de ce o stradă frumoasă din Craiova, cu case vechi, nu poate fi păstrată, iar casele restaurate și

transformate, arhitectul șef de proiect a răspuns că spațiile nu corespund normelor — cu alte cuvinte camerele sînt prea mari. În final el părea că nu a înțeles că aceste case de fapt reprezintă o moștenire de neînlocuit tocmai pentru că aceste camere erau mari și ofereau posibilități bune de remodelare și reconversie. De asemenea el nu a recunoscut că există și alte metode de a rezolva problemele de trafic decît trasarea noilor artere prin vechiul cartier rezidențial — metode aplicate cu succes, de exemplu, în urbanismul italian.

Avînd stabilite criteriile — istorice, fizice, sociale și economice, împreună cu releveul și analizele volumului de clădiri, este necesar să înfăptuim identificarea clădirilor și a grupurilor de clădiri pentru listare și să desemnăm zonele istorice, ariile de conservare. Importanța listării clădirilor și a stabilirii ariilor de conservare, a zonelor istorice nu pot fi subestimate. Adesea este posibil să faci toate aceste lucruri sub o legislație existentă, ori doar prin trezirea unei legislații amorfite. Eu bănuiesc că legislația există în România și că nou constituita Comisie a Monumentelor Istorice ar reactiva-o dacă ar dori. Listarea clădirilor și desemnarea zonelor istorice sînt importante ca pas formal care atrage atenția asupra importanței clădirilor și zonelor istorice, oferindu-le protecție, pentru că o clădire listată sau o clădire aflată într-o zonă istorică nu poate fi demolată fără permisie. În Marea Britanie sub «Civic Amenities Act» din 1967, și sub actul succesiv «Town and Country Planning Acts»; Ministerul Amenajării Teritoriului a fost obligat să întocmească listarea clădirilor, să revizuiască și să completeze listele la intervale regulate de timp, iar autoritățile locale sînt obligate să desemneze zonele istorice printr-o dată specifică. De asemenea, în Marea Britanie controlul proiectării noilor clădiri și alterările clădirilor existente este exercitat de autoritatea locală de proiectare, parte a organismului general de proiectare și supraveghere a dezvoltării.

Dar nu este de nici un folos să avem legislație care nu poate fi aplicată. În Anglia, de exemplu, este o lege care permite autorităților locale să forțeze proprietarul unei clădiri listate neglijate să prevadă reparațiile necesare, dar s-a dovedit dificil de aplicat în practică. În Syria amplasamentul monumentelor este protejat, dar dacă «mullah-ul» (preotul) decide să-și extindă moscheia, el nu poate fi oprit sau direcționat în cursul lucrărilor. În multe țări (India sau Turcia, de exemplu) drep-

turele individuale sînt atît de puternice încît, de multe ori, sînt susținuți la Curtea de Apel în detrimentul întregii comunități. La Fatehpur Sikri, în India, dreptul celor doi frați de a escava dealul aflat deasupra monumentului pentru exploatarea pietrei a fost susținut, în ciuda faptului că forarea schimbă defavorabil amplasamentul unui monument de importanță mondială.

În România am auzit de un caz la Cuhea în Maramureș, unde localnicii au construit o biserică nouă lîngă vechea biserică de lemn, dar am înțeles că acolo nu se poate face nimic în privința asta. Este destul de simplu să produci o legislație care să permită unei autorități să listeze clădiri, să delimiteze zonele istorice și să prevadă concesiile financiare adecvate, dar cu totul altceva este să integrezi această legislație măsurilor punitive care pot fi ridicate la Curtea de Apel.

Listarea trebuie să deosebească clădirile cu aspect exterior valoros, cu participare la aspectul pieței sau străzii orașului, de clădirile cu interioare frumoase și valoroase. Listarea trebuie să protejeze nu numai clădirea însăși, ci și amplasamentul ei. Astfel, «Orașul interzis» din Pekin se extinde pe o mare suprafață și fiecare clădire din interior este listată, de aceea poate fi considerat că se află în siguranță. Dar ar trebui să se efectueze și studii care ar arăta unde și pe ce distanță clădirile noi înalte nu intervin în orizontul vizual tradițional. De exemplu, este prea tîrziu să discutăm ridicarea unui bloc turn gigant în spatele palatului frumos neoclasic de la Madras.

În conservarea zonelor istorice în oraș trebuie identificate trei tipuri de spații urbane:

1. Zone istorice care necesită o protecție specială și pentru care trebuie stabilite cîteva reguli bine definite pentru a controla noua dezvoltare și posibilele alterări;

2. Arii adiacente zonelor istorice, în care trebuie controlat regimul de înălțime al noilor construcții, pentru a feri zonele istorice și monumentele orașului de intruziuni;

3. Zone periferice, îndeajuns de îndepărtate pentru a permite orice dezvoltare care este în acord cu legislația de construcție.

Statutul zonelor istorice și al clădirilor listate asigură în mare măsură protecția printr-o activitate de respingere. Autoritatea locală poate respinge categoria de lucrări care nu este acceptabilă și poate propune forma generală și volumetria care ar fi de dorit. Orice alterare a exteriorului clădirilor listate, ori clădirilor aflate

în zone istorice trebuie să obțină permisia autorităților de proiectare.

Consecințele listării clădirilor și stabilirii zonelor istorice sînt următoarele:

1. Supravegherea proiectării și a direcțiilor de dezvoltare. Asta exclude demolarea, alterarea și adăugirile făcute fără permisiune și include obligativitatea proprietarului să repare și să mențină clădirea, indiferent dacă este vorba de o persoană particulară, o asociație publică, o autoritate locală sau un departament guvernamental. De asemenea, se supraveghează prin autoritatea de proiectare înălțimea, volumetria, numărul de etaje într-o înălțime dată și condiția alinierii clădirii la stradă.

Acest control de bază trebuie explicat și ilustrat prin desene și diagrame pentru a arăta că stabilirea înălțimilor este necesară nu numai pentru menținerea siluetei de ansamblu în zonă, ci și pentru asigurarea vizibilității și evitarea intruziunii în spațiul intim de locuire. Controlul asupra volumetriei ne asigură că este suficient spațiu deschis, lumină, aer și vegetație în jurul clădirii. Controlul asupra numărului de etaje într-o înălțime dată ne asigură că nu se inserează numărul maxim de niveluri cu o înălțime per etaj minimă, iar așezarea clădirii în spatele liniei fațadelor vechi ar putea nu numai să rupă continuitatea străzii, dar și să încurajeze beneficiarul să așeze deasupra ceva ce nu poate așeza în teren.

Există de asemenea un control asupra proiectării elementelor « cheie » ale clădirii. Într-o zonă istorică este posibil să întîlnim o varietate a elementelor de arhitectură tradițională, a căror dispariție ar sărăci mult zona. Pentru a se menține armonia și atunci cînd este necesară o reconstruire sau o alterare, sau atunci cînd trebuie ridicată o nouă clădire, autoritatea locală de proiectare trebuie să recurgă la o serie de studii de detalii ale elementelor de arhitectură diferite, arătînd cum pot fi acestea — de exemplu acoperișuri în pantă, lucarne, streșini, frontoane, verande, balcoane, scări exterioare, balustrade, deschideri de uși și ferestre . . . Acolo trebuie însă să se găsească și o serie

de desene și fotografii arătînd cum acestea nu trebuie desenate.

La Geneva departamentul de lucrări publice face toate aceste lucrări, și nu este decît unul din multele autorități locale din Europa de Vest. La Geneva listarea cuprinde un mare număr de clădiri și structuri care pot fi considerate parte a patrimoniului național. Listarea însă nu trebuie confundată cu inventarierea monumentelor, în care sînt incluse destul de puține clădiri. În Geneva consecințele listării unei clădiri sînt că aceasta nu poate fi demolată, alterată reparată, sau să i se schimbe destinația fără permisiunea Consiliului de stat. Lucrările necesare pentru conservarea clădirilor pot fi autorizate și executate de departamentul de lucrări publice. De asemenea listarea permite proprietarului să obțină ajutor financiar de la stat pentru a plăti avizul profesional și pentru o parte a lucrărilor de restaurare.

La Geneva regulile de aur ale oricărei restaurări sînt: reversibilitatea noii lucrări; compatibilitatea oricărei noi utilizări cu caracterul clădirii; instalarea serviciilor moderne; conservarea și consolidarea țesăturii existente mai degrabă decît înlocuirea ei cu una nouă; utilizarea materialelor care sînt compatibile cu vechile materiale ale clădirii, precum și integritatea oricărei noi intervenții în vechea structură, cu condiția unei tratări care să o facă în același timp distinctă de cea existentă. Avizul este dat și asupra culorilor fațadei, asupra proiectării lucarnelor, a semnelor comerciale, a deschiderilor de uși și ferestre și asupra unei corecte utilizări a pietrei.

În completarea supravegherii proiectării și a direcțiilor ei de dezvoltare mai sînt încă două consecințe ale listării clădirilor și delimitării zonelor istorice. Acestea sînt: stimulentele financiare care ajută proprietarii să-și îndeplinească obligațiile și asigurarea mîinii de lucru adecvate. Sînt multe căi de asigurare a stimulentei financiare: subvenție directă, reducerea taxelor, cotizațiile beneficiarilor, ajutoare asigurate de autoritățile locale și finanțate din fondul taxelor municipale, care oferă și mîna de lucru și mate-

riale, transferarea drepturilor de dezvoltare, oferind proprietarului clădirii acces la credite în condiții mai avantajoase, precum și prin acțiunea directă a autorităților locale, de dezvoltare a infrastructurii și de achiziționare, restaurare și menținere a unor clădiri « cheie ».

O dezvoltare a programului de conservare este obținută și prin ajutorul Băncii Mondiale, UNESCO și UNICEF, ca în cazul orașului fortificat de la Lahore. Acolo dezvoltarea infrastructurii include și canalizarea, aducțiunea apei, pavarea străzilor, iluminarea stradală, deplasarea și depozitarea gunoierului și măsuri de ușurare a traficului. Costul total a fost acoperit din colectarea taxelor, din impozite de apă și canalizare și creșterea impozitelor proprietăților. Proprietarilor li s-a asigurat acces la credite pentru a le permite să-și renoveze și transforme clădirile, iar în cazul demolărilor sau a colapsului să le reconstruiască.

Clădirile pieței centrale Covent Garden la Londra au fost restaurate și transformate într-o unitate de vânzare « cu amănuntul », după ce întreaga piață de desfacere a părăsit zona. Succesul acestei operații, executată de Marele Consiliu al Londrei, pînă la abolirea lui de guvernul Thatcher, a oferit un impuls major în comerțul Individual și în deținerea proprietăților în acea zonă. Transformarea de la Covent Garden și reînnoirea din ultimii 15 ani oferă o mare lecție de intervenție în zonele istorice.

Pentru ca întreaga politică națională de conservare să aibă succes trebuie să existe și un fond adecvat de mîna de lucru — de meșteri restauratori. În jurul anilor 70, sub vechiul director al Direcției Monumentelor Istorice, mult regretatul Vasile Drăguț, s-a văzut că atunci erau suficienți meșteri în țară. După aproape 15 ani de inactivitate va fi necesar să se inițieze un program național de formare a unei noi generații de meșteri. Un astfel de program ar fi cel mai bine organizat de noua Comisie a Monumentelor Istorice, dar este esențial ca meșterii să fie calificați pentru munca de conservare în general și nu să fie disponibili

doar pentru lucrările monumentelor inventariate și pentru situri arheologice.

Această lucrare nu-și propune să expună metodele și tehnicile de restaurare, dar, înainte de a încerca să descrie un program de restaurare pentru turismul cultural, cu problemele aferente: educație și « management », aș dori să enumăr cîteva din principiile de restaurare: *primul* — protejarea clădirii și a amplasamentului ei. Aici conceptul de zonă istorică este important pentru că descurajează tratarea clădirii ca monument separat și direcționează atenția spre spațiul dintre clădiri și spre o inter-relaționare de tip mai larg. *Al doilea*, să nu reapezi clădirile pe un nou amplasament. Excepție poate fi Muzeul Satului, dar toți știm cît de dificil este să recreăm un amplasament pentru a reapeza o clădire. *Al treilea*, să nu reconstruim clădirea dacă nu avem suficiente elemente rămase din țesătura existentă, care se pot pune laolaltă pentru a reda clădirii reconstruită autenticitate. În reconstruirea cartierului Stare Miasto din Varșovia, cred superb executată, s-a pierdut din autenticitate. Așa s-ar întîmpla probabil și cu reconstruirea Mănăstirii Văcărești. Biserica Mănăstirii Cotroceni însă, dacă ar fi reconstruită, ar avea un grad mare de autenticitate datorită pietrării care a fost salvată și care ar putea fi reasamblată. Poate nu este destul de bine cunoscut faptul că palatul de la Potlogi a fost într-o stare de totală ruină după primul război mondial. El a fost reconstruit mai tîrziu și aici, ca și în multe cazuri în România (Hanul Domnesc de la Suceava, sau Clisiarnița de la Mănăstirea Moldovița), ne punem întrebarea autenticității lor.

În al patrulea rînd, toate lucrările noi vizibile trebuie delimitate și tratate distinct, pentru a nu fi confundate cu existentul. În refacerea malului Tamisei de la Richmond, lîngă Londra, este imposibil să spui ce este original și ce este nou.

Și ultimul punct, toate alterările ulterioare datei construcției și toate adăugirile trebuie respectate. Cu siguranță nu trebuie să încercăm să recreăm originalul fără să avem toate evidențele

acolo (și rareori le avem). Sf. Gheorghe Nou este un foarte bun exemplu de recreare a originalului, dar trebuie să ne fie clar că aceasta este o replică de secolul 20 a bisericii brâncovenești și nu biserica originală.

În sfârșit ajung la ultima parte a lucrării mele, în care doresc să schițez un program de restaurare legat de politica unui posibil turism cultural. Spun următoarele cuvinte sub rezerva că nu este momentul cel mai potrivit pentru a fi aplicate. În cazul în care voi fi acuzat de comercializarea patrimoniului arhitectural, pot să vă spun că turismul poate fi o importantă sursă de venituri și un mare «patron». Economia Italiei, Spaniei, Elveției și a altor multe țări occidentale este fundamental ajutată de turism. Economia României poate câștiga enorm din turism și cu cât mai repede cu atât mai bine.

Am ales denumirea de turism cultural pentru a nu cuprinde aici vacanțele pe litoral, schiul și alpinismul, cu toate că, asemenea lor, toate activitățile turistice cer o infrastructură de străzi, hoteluri și restaurante. Ne interesează pentru moment numai patrimoniul construit — sate, orașe și monumente istorice, cu posibilitatea vizitării lor în condiții confortabile civilizate. Aceasta presupune nu numai repararea și restaurarea tuturor monumentelor, dar și prezentarea și «management-ul» lor. În Europa de vest a devenit un lucru obișnuit centrul turistic care să combine funcțiunea comercială cu cea expozițională și cu restaurantul. Centrul expozițional are o funcție educativă în explicarea și prezentarea monumentului. De exemplu, în Washington DC a fost dus la extrem, prin transformarea unei stații de cale ferată pe toată lungimea sa într-un astfel de centru unde simularea realității este atât de fidelă și primirea atât de bună, încât oamenii nu se mai deranjează să viziteze orașul însuși. La Stonehenge s-a sugerat că o replică în mărime naturală a monumentului să fie ridicată undeva în afara amplasamentului monumentului real pentru a salva astfel originalul de marele exces turistic de care suferă acum. O astfel de idee

nu este nouă. A mai fost realizată și la grotle de la Lascaux, unde turiștii pot vedea acum copii foarte fidele ale picturilor în grotle din apropiere.

Aceste exemple reliefează principalul pericol al turismului, fie el și turism cultural: avarierea și, în ultima instanță, distrugerea monumentului printr-un exces de vizitatori. O metodă de a evita această situație este de a avea destule monumente de egal interes puse în circuit și să se facă publicitate în rîndul celor mai puțin vizitate. În România monumentele expuse cel mai mult riscului sînt cele cinci biserici pictate din apropierea Sucevei. Aici vizitarea ar putea fi restrînsă la două sau trei din cele cinci, iar turiștii ar putea fi încurajați să viziteze alte mănăstiri din această zonă, cum ar fi Neamț, Slatina și Probota, sau ar putea fi îndrumați spre Iași, unde ar găsi un alt grup de mănăstiri minunate. Un alt pericol al turismului include ceea ce am mai menționat: centrul turistic. Acesta trebuie să fie modest în interior și preferabil să fie adăpostit într-o clădire existentă — posibil de găsit în cazul unei mănăstiri sau a unui oraș. Dacă trebuie să fie o clădire nouă — și asta e valabil și pentru hoteluri și restaurante — aceasta trebuie amplasată cu grijă și integrată bine în teren. Cum mulți turiști călătoresc cu mașina, va fi o nevoie mereu crescîndă de parcaje, fapt care constituie de asemenea un pericol pentru amplasament. Plantarea unei vegetații consistente este poate cea mai bună absorbție a parcajului de către peisaj.

Cît despre restaurarea monumentelor incluse în turismul cultural, propun un program cu durata de 10 ani, desfășurat în trei faze: *prima fază* ar începe imediat și ar avea durata de trei ani; *faza a doua* ar începe peste doi ani și ar avea durata de cinci ani; iar *faza a treia* ar începe peste cinci ani și ar avea durata de cinci ani. Făcînd aceste propuneri, iau în considerație și faptul că numeroase monumente aflate pe lista mea au fost restaurate în anii 60 și 70 de către Direcția Monumentelor Istorice și că acestea nu vor necesita probabil lucrări majore.

În prima fază aș propune trei itinerarii de

bază: București, Suceava și Oltenia. Programul de restaurare ar fi asociat cu aceste itinerarii. Bucureștiul, ca centru al turismului cultural devine mult mai interesant dacă includem și împrejurimile, de exemplu Snagov cu importanta biserică a lui Neagoe Basarab; Mănăstirea Țigănești, Căldărușani, Plumbuita și Comana. Lîngă Căldărușani, la Micșuneștii Mari este o frumusețe de biserică și un conac de secol XVIII, care este acum folosit ca școală. La Drugănești, lîngă Stoenеști, este un conac brâncovenesc splendid — acum muzeu etnografic — aflat în condiție foarte bună. Mai este Palatul lui Brâncoveanu de la Potlogi, ai cărui pereți și intrare necesită o restaurare. Acolo se mai află și o mare casă țărănească la Grădiștea, acum utilizată ca primărie; casa Stolnicului Cantacuzino de la Afumați; conacul familiei Dudescu, la Dudești-Cioplea, în prezent ocupat de o cooperativă meșteșugărească de echipament agricol. Este desigur Mogoșoaia și mai puțin cunoscutul ansamblu de la Căciulați: vilă, parc și satul moșiei. Acest itinerariu, combinat cu Bucureștiul însuși — cu bisericile și mănăstirile sale (chiar și Mihai Vodă în oribila ei reșezare), Cotroceni (unde biserică ar putea fi reconstruită într-un an sau doi); Muzeul Satului și încântătoarea Casă Minovici (care a fost închisă pentru mulți ani) — ar oferi un material foarte bogat pentru turism cultural.

Nu este, probabil, necesar să intru atît de mult în detalii și în cazul altor itinerarii. Partea importantă a traseului « Suceava » nu este reprezentată numai de renumitele biserici pictate aflate în apropiere, ci de asemenea și de bisericile din Suceava, cum ar fi Sf. Gheorghe, Sf. Dumitru și Sf. Ioan Botezătorul. În afara orașului este Cetatea Suceava și Mănăstirea Zamca, unde restaurarea a fost de-abia începută cu cîțiva ani în urmă. La nord este biserică « cheie » Sf. Nicolae din Rădăuți și minunatele

mănăstiri Dragomirna și Putna. La sud este Piatra Neamț cu importanta ei biserică (și unde turiștii pot vedea și un exemplu de oraș sistematizat); este Cetatea Neamț; mănăstirile Neamț, Slatina, Probota și Secu; biserică de la Dolheștii Mari a lui Ștefan cel Mare și casa de sfîrșit de secol XVII a familiei Cantacuzino-Paşcanu la Pașcani.

Itinerariul din Oltenia ar putea include nu numai Mănăstirea Cozia și Hurez, dar și Mănăstirea Dintr-un Lemn, Arnota, Strehăia și Tismana. Ar putea include Rîmnicu Vîlcea, culele de la Măldărești, Broșteni și Curtișoara și Casa de la Glogova. Ar putea include și Tîrgu Jiu cu celebrul ansamblu al lui Brîncuși.

Faza a doua aș sugera să includă două mari itinerarii: lașul cu împrejurimile sale, cuprînzînd și mănăstirile cele mai îndepărtate ca Dobrova, Bîrnova și Hlincea, la fel ca și schitul Hadîmbu; și al doilea, zona Sarmizegetusa cu importantele ei vestigii arheologice, împreună cu Densuș, Hunedoara, Sebeș și Alba Iulia.

Faza a treia include alte două itinerarii: Tîrgoviște, Curtea de Argeș, Cîineni (cu încîntătoarea biserică pictată Sfinții Voievozi), Brân, Sinaia, Brașov, Făgăraș, Sibiu, Sighișoara și ceva din cetățile țărănești fortificate din Ardeal; iar al doilea itinerariu, Tîrgu Mureș (cu biblioteca Teleki și palatul de cultură Art Nouveau), Cluj, Bistrița și Țara Lăpușului și Maramureșului cu bogăția lor de biserici de lemn și de arhitectură vernaculară.

De bună seamă că aceste propuneri omit Constanța și coasta Mării Negre cu vestigiile ei grecești și bizantine, Delta Dunării și multe multe altele, care împreună vin să dovedească marele patrimoniu construit și imensa varietate a bogățiilor din România.

Îndemnul meu este de a le salva și de a le folosi cît mai bine.

ȘERBAN CANTACUZINO

La protection du patrimoine urbanistique est réalisable en deux étapes: la délimitation du territoire à valeurs historiques-respectivement le périmètre de la ville au niveau de l'année 1940; le dépistage à l'intérieur du périmètre protégé des objets et des ensembles de valeur.

Acceptînd rolul orașelor în dezvoltarea culturii și civilizației omenеști pe teritoriul României, trebuie concomitent recunoscut că pînă în prezent informațiile și cunoștințele referitoare la acest rol sînt nesatisfăcătoare. Nu este vorba numai de cunoașterea în sens tradițional a realității urbane, ci mai ales de cercetarea acestei realități în spiritul istoriei mentalităților.

Pentru a preciza nivelul real în domeniu este suficient să se extragă din totalitatea domeniilor de abordare (baza economică, evoluția demografică, creația culturală; viața socială etc.) sectorul realității urbanistice. Evoluția construcției orașenești din România a făcut pînă în prezent obiectul a prea puține studii și cercetări: după abordările relativ empirice ale lui Alexandru Davidescu și Cincinat Sfințescu, se remarcă studiile secvențiale ale lui Ștefan Manciuș și Adrian Gheorghiu. Abia în ultimele decenii apar primele monografii bazate pe abordări științifice tradiționale sau moderne. E vorba de lucrările Eugeniei Greceanu dedicate vechilor orașe Botoșani și Pitești, precum și tratatul privind «Orașele Transilvaniei» al lui Paul Niedermeier. În context trebuie amintit că Bucureștii nu au încă o biografie urbanistică și că cel mai frecvent și cu amănunțime cercetat este orașul Sibiu (care pe lîngă mai vechea «Evoluție urbanistică» a lui Erich Michael Thalgott; a beneficiat recent de studiul lui Hermann Fabini «Sibiul gotic»).

Recunoscînd stadiul incipient al cunoașterii în acest domeniu, rememorînd pierderile, multe irecuperabile, provocate de politica de sistematizare urbană a fostei dictaturi, se conturează cu pregnanță necesitatea conservării izvoarelor primare — înseși organismele urbane moștenite — pentru finalizarea cercetărilor. Această conservare a moștenirii urbanistice se poate aborda la trei niveluri: acela al întregii rețele de așezări, la cel al așezării considerate în globalitatea ei socio-economică și, în fine, la nivelul componentelor morfologice.

Considerarea României prin prisma rețelei generale de localități conduce la concluzia că

situația geo-politică, ca și evoluția social-economică a acestui teritoriu la întîlnirea mai multor culturi și civilizații se reflectă fidel în varietația planimetrică și spațială a rețelei de așezări. Nu este vorba deci numai de prezența satornică în timp (chiar dacă nu uniform răspîndite în teritoriu) ci și de variații structurale, de forme de asociere, de ierarhizare funcțională sau de aliură compozițională. În România se regăsesc aproape toate tipurile de orașe, pornind de la polisuri grecești și castre romane, pînă la orașe baroce de tip central european, sau noi orașe-grădină generate de interpretarea principiilor anglo-saxone. Modul de asociere relevă de asemenea o varietate surprinzătoare: șirurile de localități dezvoltate în văi sau pe litoralul Mării Negre, orașele-cup'uri conviețuind dialectic, orașele-macă înconjurate de sateliți etc. Împletite cu orașele sînt miile de așezări rurale — multe tîrguri decăzute ori urbe în devenire — care completează în mod fericit rețeaua generală de așezări, o rețea unică în felul ei, deosebită de cele din restul continentului, justificînd măcar în parte să fie conservată, nu în ultimul rînd pînă la elucidarea tuturor aspectelor încă necunoscute.

Dacă scopurile demersului de protejare și modalitățile de concretizare la nivelul rețelei (chiar parțiale) de așezări rămîn încă de precizat, problemele ocrotirii unor localități în întregul lor par în momentul de față mai aproape de rezolvare. Există deja un număr de rezervații care cuprind fie așezări rurale, fie, mai rar, mici localități urbane. Cel mai adesea primesc statut de protecție componentele clădite ale acestor așezări: mai întîi unicatele, apoi obiectele de serie, după caz amenajările din imediata vecinătate (pînă la limita parcelei). Perimetrul circumscris nu corespunde însă decît unei părți din întregul complex al formațiunii funcțional-spațiale care este așezarea omenească.

În timpul din urmă se încearcă continuarea unui alt mod de protecție, care ar trebui să includă tot teritoriul (clădit, amenajat etc.) ce asigură existența localității respective. Este vorba nu numai de ceea ce se numește „peri-

metrul construit" ori „intravilan”, ci de un teritoriu mult mai extins. În cazul satelor poate cuprinde terenurile agricole (cu structura lor tradițională), terenurile împădurite sau acoperite de pășuni, oglinzile sau cursurile de apă, suprafețele neutilizate etc. În cazul orașelor varietatea folosințelor este mult mai mare, înglobând carierele, platformele de depozitare a rezidurilor ș.a.m.d.

Însă menținerea unei anumite forme de organizare și a unei anumite destinații de fond a teritoriului de-a lungul timpului nu este posibilă decât în situația stabilizării bazei economice și a structurii ocupaționale a așezării. Sînt de amintit în acest sens unele experimente legate de valorificarea turistică a meșteșugurilor și ocupațiilor tradiționale, experimente limitate deocamdată doar la cîteva sate și tîrguri. La nivelul orașelor posibilitatea „înghețării” întregii alcătuirii spațiale este evident mult mai dificilă.

Tipologia așezărilor din România cuprinde pentru fiecare grupă de mărime, funcție, amplasament exemple dintre cele mai interesante, care au acumulat de-a lungul timpului un mare număr de date și informații. Unele, precum cele din Hunedoara (Cîmpul lui Neag), din Suceava ori Argeș (Cîmpulungurile), cîteva sate de coloniști din Banat, Dobrogea, Transilvania de sud ș.a., poate un exemplu de oraș nou din Bărăgan, ar merita să primească statut de protecție, argumentele social-economice împletindu-se cu cele cultural-științifice. Experiența așa-numitelor „sate turistice” dintre Brașov și Argeș ar putea fi în acest caz amplificată prin conservarea, odată cu structura spațial-funcțională, și a unui anumit mod de viață.

Probleme mult mai complexe ridică orașele unde protejarea integrală a perimetrului clădit și a „hinterland”-ului este evident mai dificilă. Chiar și trecerea sub protecție a unor părți ale așezărilor orășenești se lovește de multe piedici de natură economică, tehnică, administrativă. Totuși, peste tot, nu numai în Europa preocuparea pentru menținerea unor ansambluri și zone vechi a căpătat amploare în ultima vreme. Pe lîngă puține cazuri mai vechi, protejate pentru valoarea deosebită și omogenitate (Italia, Germania), cadrul legal introdus în Franța de André Malraux în 1962 extinde numărul zonelor protejate prin includerea și a exemplor de valoare mare, chiar dacă sînt mai puțin omogene. Impulsurile declanșate de această lege au surprins factorii responsabili din restul

continentului, care acum se grăbesc să cîștige timpul pierdut.

În România ocrotirea diverselor componente istorice ale orașelor era abia la început în momentul în care aplicarea «Legii sistematizării» a permis distrugerea a nenumărate zone urbane, depozitare ale unor valori unice.

Pentru puținele zone listate spre protejare (de fapt, pe lista oficială a monumentelor din 1955 există un singur caz, Orașul de Sus din Sighișoara) nu există cadrul legislativ adecvat. Așadar, pe lîngă pierderile datorate sistematizării, vor urma acum altele, rezultate din privatizare, eludarea disciplinei în construcții, lipsa instrumentelor de protecție etc. Efectele în domeniul cercetării și cunoașterii contribuției orașelor la dezvoltarea vieții social-politice, economice și culturale a României vor fi grave.

În această situație precizarea unui cadru legal, vizînd nu numai ferirea zonelor istorice valoroase de poluare și degradare, cît și asigurarea unei existențe social-economice efective, este în momentul de față mai mult decât necesară. Dar cum fenomenele destructibile, alienante, au o dinamică ce depășește procesul legislativ, pare oportună abordarea în trepte a problemei pe baza actelor normative existente. Prima treaptă, convenită de factorii de răspundere din sectorul de urbanism și cel al monumentelor istorice, vizează delimitarea provizorie a ansamblului teritoriului depozitar de valori istorice, de pildă perimetrul orașului la nivelul anului 1940, cînd în construcția urbană se produce o ruptură. Acest perimetru stabilit de proiectanții urbaniști în comun cu conservatorii de monumente va fi ținut sub observație atît de organele administrative locale, cît și de instituția răspunzătoare de monumentele istorice. Faza următoare își propune depistarea în interiorul perimetrului (prin pieptănarea întregului teritoriu) a tuturor obiectelor și ansamblurilor de valoare (în plus față de cele listate pînă în prezent). Se apreciază că între timp Legea Monumentelor Istorice va fi promulgată, astfel încît pe baza ei se vor putea definitiva regulamentele de intervenție pentru fiecare zonă delimitată în parte. Prin includerea acestor regulamente în planurile directe ale orașelor, definirea cadrului de protecție este în linii mari încheiat. Aplicarea lui astfel încît să se păstreze măsura potrivită între stabilitatea, ocrotirea și dinamica dezvoltării, va ridica, atît la nivelul componentelor urbane cît și la celelalte, alte probleme deosebit de complexe.

PETER DERER

Court commentaire sur quelques monuments de la Bucovine du Nord (aujourd'hui en l'URSS) pour les remémorer devant les lecteurs roumains.

Cernăuții fascinează orice român care pătrunde pentru prima dată pe străzile sale, după ce îi va fi zărit de pe malul Prutului mulțimea cupolelor și neobișnuitele profiluri ale zidurilor Universității, proiectându-se pe un orizont care absoarbe din memorie dorul pământului pierdut.

Foarte bine conservat la nivelul secolului al XIX-lea și al începutului de secol XX (fig. 1—6), cu străzi pietruite înguste, în pantă, ritmate de perdele de iederă care umanizează perspectiva, orașul degajă încă un aer cosmopolit, convertit însă la desuetudine de sărăcia vremurilor noastre.

Procese sociale și intelectuale dramatice, privind rezistența românilor sub austrieci, conținute în mărturiile scrise, au fost estompate în memoria arhitecturii. Numai câteva rezervații de isihie mai pot da măsura contrastului dintre patriarhalitatea moldovenească și burgul care aducea «aparența de civilizație occidentală a Austriei meridionale»¹. Așa este casa lui Aron Pumnul (fig. 9—10), în care «autorul faimosului *Lepturariu*» «avea un fel de bibliotecă română clandestină din care împrumuta cărți școlariilor, îndeosebi pe Alecsandri»². Tot așa, concentrează liniște bisericile de lemn ale românilor, imagini ale vechiului oraș care «în timpul răpirii» (1775) avea «266 case și locuri . . . în stăpînirea românilor, iar 76 de case și locuri erau ale evreilor și . . . altor nații, armeni, greci, italieni»³. Pare incredibil astăzi, dar între 1781 (data schimbării reședinței episco-

pale de la Rădăuți la Cernăuți) și 1864 «catedrala» episcopală a orașului ales de împăratul Iosif al II-lea a fi capitala Bucovinei a fost o biserică de lemn — «Sf. Treime» —, ctitorie a Episcopului Dosoftei Herescu și a fratelui acestuia, Ilie, fost mare medelnicer și staroste al Cernăuților⁴ (fig. 11). Este o biserică din secolul al XVIII-lea de dimensiuni mari, cu plan drept și absidă poligonală. Într-o casă a ei «de peste drum ar fi stat Mihai Eminescu, elev la Ober-Gymnasium» (fig. 8) în anii '60 ai secolului al XIX-lea⁵.

Reperul nu mai există; mutată în suburbia Clucucica după sfințirea noii catedrale, biserica «Troitei» a fost recent montată în Muzeul Arhitecturii Populare din Lvi'v (Liov).

În Cernăuți a existat și o biserică domnească din lemn, cu plan și dimensiuni similare celei episcopale, ctitorită conform tradiției de Nicolae Mavrocordat Voievod; imaginea ei refăcută o oferă, se pare, biserica din actualul Muzeu în aer liber al orașului (fig. 12).

Satele din jur (Horecea-urbană, Luncavița, fig. 13—14) păstrează încă, la scară redusă, același tip de monument (sec. XVIII), selecționat «românesc» în comparație cu formele complexe ale bisericilor ucrainiene (fig. 15).

În vestitul sat românesc Boian, «de lângă fosta graniță dintre Bucovina și Basarabia». «boierul român Ioan Niculce, proprietarul satului»⁶ a construit o biserică de zid neoclasică (fig. 16) care conține în exonarthex, pe

¹ George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1932, p. 75.

² *Ibidem*, p. 75

³ Alexandru Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, Cernăuți, 1929, p. 237.

⁴ Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, București, 1916, p. 3—4; Simeon Reli, *Călăuza monumentelor religioase istorice din eparhia Bucovinei*, Cernăuți, 1937, p. 28—29.

⁵ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 73.

⁶ Simeon Reli, *Propaganda catolică austriacă împotriva bisericii ortodoxe române din Bucovina. Trecerea la unire a sătenilor români din Boian*, Cernăuți, 1928, p. 4.

Fig. 1. Cernăuți, str. Ruska

Fig. 2. Cernăuți, str. Kozilevskoi

Fig. 3. Cernăuți, str. Kotliarevskovo

Fig. 4. Cernăuți, str. Lomonosova

peretele de sud, următoarea pisanie (text românesc în litere chirilice incizate):

«Toți <c>titori<i> moși<i> strămoși<i> și părinți<i>/ hatmanului Ion Neculci, Gavrilaş Matieș vel logofātu/ i jona ego Sirbka i cead ih, Star lordachi/ Ca(n)tacuzino ve(l) vist(i)er mic i jona ego Alecsandra fată/ lui Gavrilaş i cead ih, Neculce vist(i)ernic i jona ego Catrina fata lui

loordachi i cead ih, Ion hatman/ care au făcut biserica sin Neculci i Catrinii i/ jona ego Marie i cead ih anume Gavrilaş Ilie/ Neculai Alexandru Safta Anița Catrina Ma/rie Iliana.../ sinii Luc(a?) vist(i)ernicul și nepot de soră hatmanului/ Ioan. Toți acește sînt strănepoți(i) lui Gavrilaş/... Lupu Bcgdan hatman i jona ego Lupa/ i cead ih acește socri hatmanului Ioan».

Fig. 6. Cernăuți, str. Gobileanskoi 53

Fig. 5. Cernăuți, str. Lenin nr. 11

Fig. 7. Storajineț, str. Lenin nr. 11

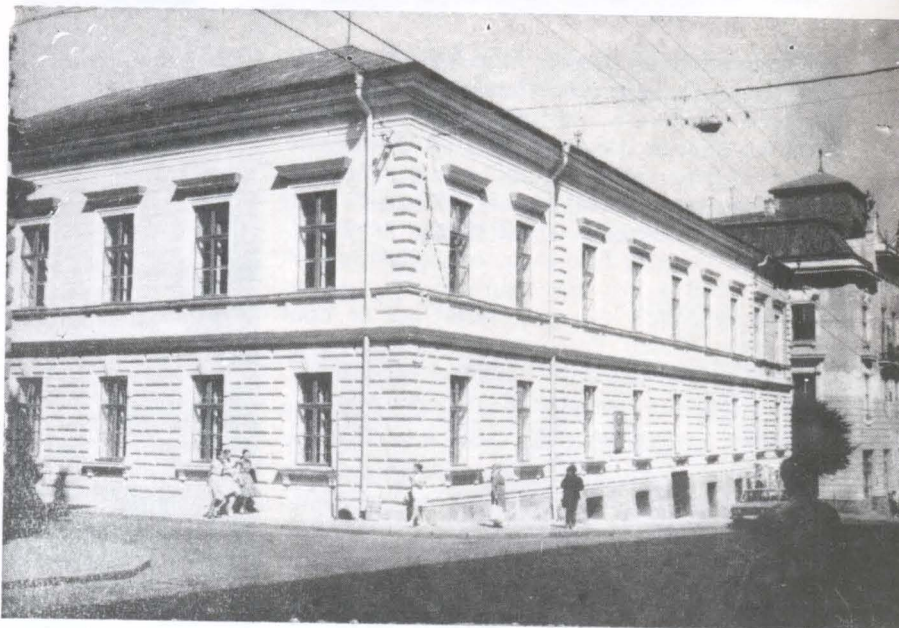

Fig. 8. Cernăuți, Liceul «Mihai Eminescu»

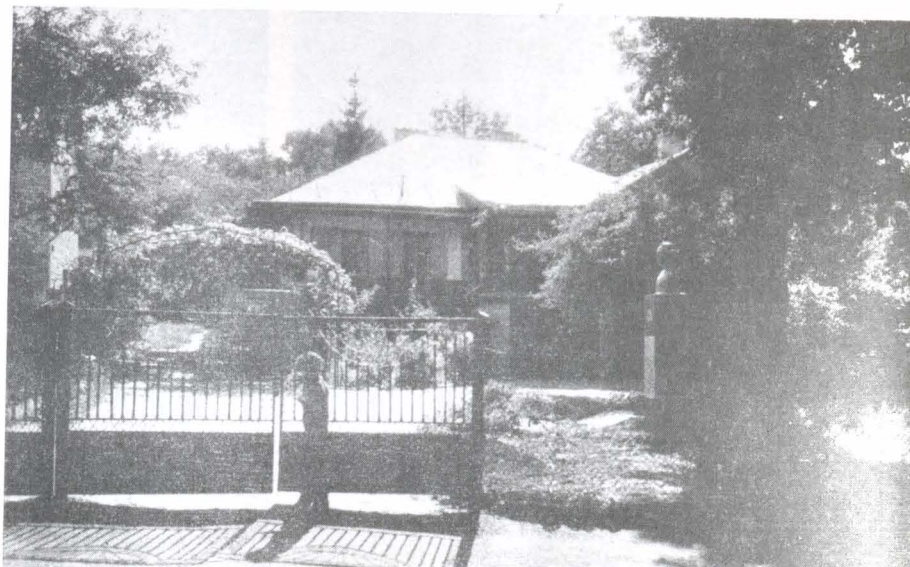

Fig. 9. Cernăuți, casa lui Aron Pumnul

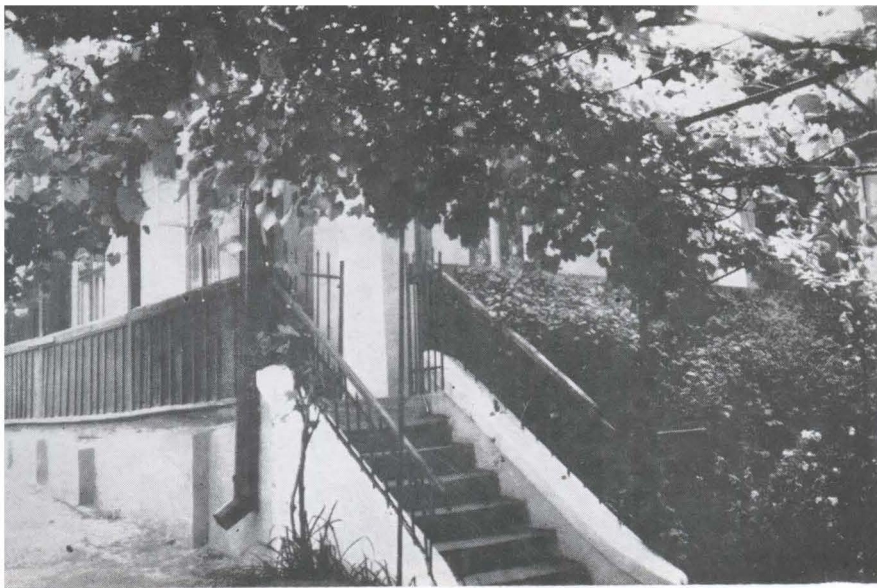

Fig. 10. Cernăuți, casa lui Aron Pumnul (detaliu)

Fig. 11. Cernăuți, Biserica episcopală «Sf. Treime» (Muzeul Arhitecturii Populare, Lvi'v (Liov))

Concomitent cu familia Neculce, în 1825, la Cernăuca, Doxachi Hurmuzaki «a înzestrat (moșia și satul) cu o biserică nouă și cu un castel boieresc pe care l-a înconjurat cu un splendid parc»⁷. Construită tot în stil neoclasic (fig. 17), cu o clopotniță masivă, pătrată, în care se aflau patru clopote, biserica a fost sfințită în noiembrie 1825 de Isaia Baloșescu, episcopul Bucovinei (În 1868 a fost «restaurată», pictată de un «acadealmic» vienez și înzestrată de noul proprietar, Petru Petrino).

Cernăuca a cunoscut, conform relatărilor, figuri celebre de refugiați politici din Moldova și Ardeal, în 1821 și 1848, ceea ce l-a făcut pe T. Bălan să o numească elogios «scump colț de românism în noianul de străinism care copleșise Bucovina»⁸.

«Castelul» și «orangeria» au dispărut în timpul primului război mondial. Au rămas biserica și câteva morminte.

⁷ Teodor Bălan, *Moșia Cernăuca și familia Hurmuzachi*, Cernăuți, 1925, p. 12.

⁸ *Ibidem*, p. 4.

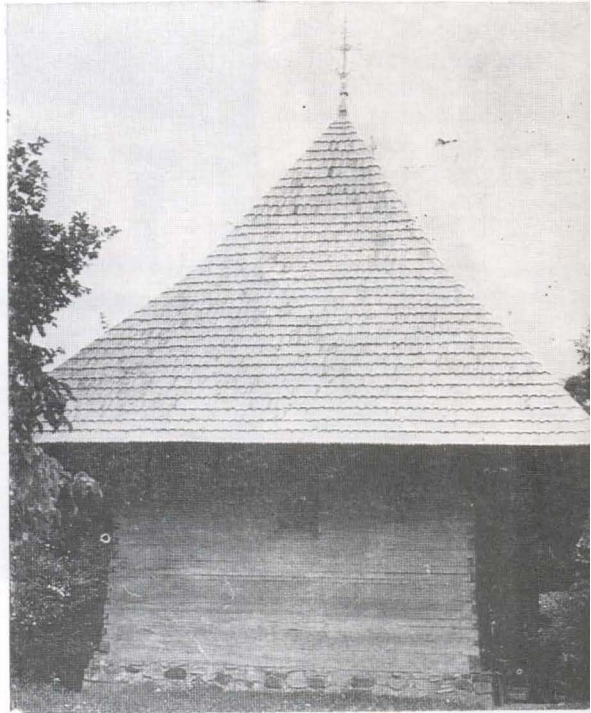

Fig. 12. Cernăuți, Biserica domnească (?) Muzeul Arhitecturii Populare, Cernăuți

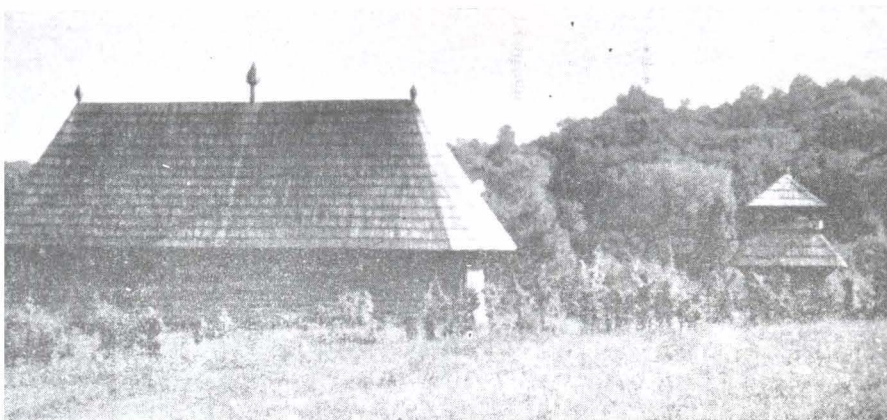

Fig. 13. Horecea-urbană, Biserica «Înălțării» din cimitir

Crucea de stejar din «parc» (fig. 18) marchează mormântul lui Eudoxiu de Hurmuzaki, «fostul mareșal al Bucovinei, desrobitorul Bucovinei din ghiarele hrăpărețe ale Galiției, marele nostru colecționist de documente»⁹. Pe locul celei vechi, lipsită, se pare, de epitaf, la ultima dorință a lui Hurmuzaki, «Societatea

pentru Cultura și Literatura Română» din Cernăuți a ridicat, în 1915, o nouă cruce, care în 1934 a primit o inscripție cu conținut lapidar (sau a fost înlocuită: «caracterele stilistice» sînt relevante pentru ambele date): «1874—1934/ Aice odihnește Eudoxiu Hurmuzachi Liberatorul Bucovinei și marele Istoric Român/ Născut 1812 mort 1874».

⁹ *Ibidem*, p. 31.

CONSTANȚA COSTEA

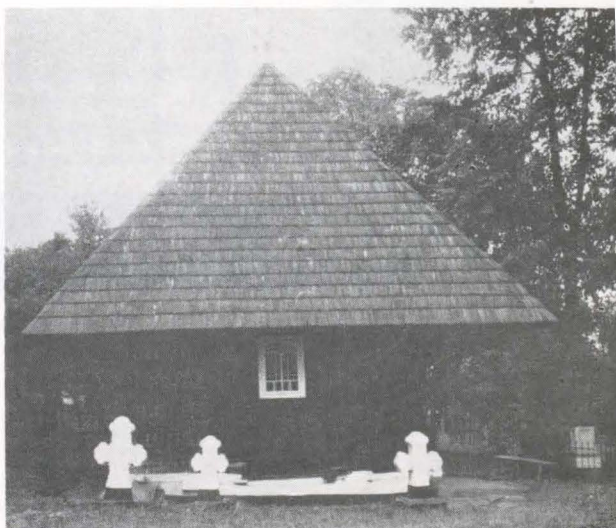

Fig. 14. Luncavița, biserica satului

Fig. 15. Tisoveț, biserică ucraineană

Fig. 16. Boian, biserica familiei Neculce

Fig. 17. Cernăuca, biserica familiei Hurmuzaki

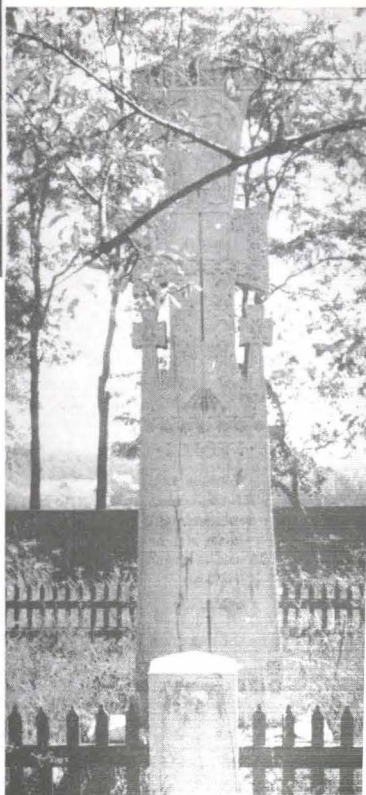

Fig. 18. Cernăuca, mormântul lui Eudoxiu de Hurmuzaki

BISERICI DE LEMN MEHEDINȚENE PENTRU ÎNTREGIREA LISTEI DE MONUMENTE ISTORICE

Les recherches sur le terrain dans le département de Mehedinț mettent en évidence des monuments proposés pour s'intégrer sous la protection de la loi des monuments historiques.

Prin H.C.M. 1160/1955, șapte lăcașuri de lemn mehedințene au fost cuprinse în rîndul monumentelor istorice (Comănești, Balta, Costești, Canicea, Drăghești, Valea Ursului, Valea Bună). Dintre acestea patru au fost menținute pentru lista viitoare a monumentelor, împreună cu 13 propuneri noi (Brebina, Negoiești, Căpățînești-Condulești, Valea Coșuștei, Albulești, Sălătruc, Șușița, Racova, Seliște, Turtaba, Godeanu, Ponoarele, Vînători).

În urma cercetărilor de teren efectuate în perimetrul județului respectiv, în 1988, am aflat alte exemplare îndreptățite a aspira la ocrotirea legii, pe care le vom prezenta în acest dezerat.

Satul Pistrița (orașul Baia de Aramă)

Biserica Adormirea Maicii Domnului. Sub stratul de tencuială suprapus bînelor de stejar (la interior și exterior), în deceniul întîi al veacului nostru, presupunem un lăcaș mai bătrîn decît anii 1812—1816, indicați pentru ridicarea sa. (N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, II, Edit. Mitropolia Olteniei, 1970, p. 477; Anuarul Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1941, p. 470).

În proporții mărunte (nava 7,30 m / 4,70 m), biserica înscrie un plan dreptunghiular, cu altarul decroșat, poligonal cu cinci laturi. Pentru obținerea nișei proscomidiei, se remarcă la peretele nordic al altarului o reducere al decroșului în registrul de sus al acestuia.

Perechile de console, a căror înălțime atinge un metru, se intersectează în lanț, efectul lor plastic fiind obținut. Iscusitele îmbinării în coadă de rîndunică se regăsesc și la bîrnele de temelie, dar și la alcătuirea acoperirii spațiului

interior (fapt ce se constată de la nivelul podului). Nava are o boltă comună, semicilindrică, ușor retrasă de la linia pereților, iar altarul un fragment semicilindric intersectat cu suprafețe curbe. Peste acoperișul unitar, cu streășină generoasă, tabla a înlocuit recent învelitoarea de șindrilă. Tencuiala ascunde nu numai modenatura consolelor, a elementelor prispei de pe vest, a feței bolților, dar posibil și pictura murală.

Tîmpla bisericii este o operă remarcabilă din palmaresul artistic al lui popa Ghițe, zugravul de la Ploștina, realizată în 1819, lui datorîndu-i-se și icoanele rămase din tîmplișoara pro-naosului. Panourilor florale dintre intrările tîmplei, așa-numitele «poale de icoane», le-au dat viață fiul acestuia, Mihăiță zugravul. Clopotnița, separată, construită din bîrne cioplite, cu capete alungite la nivelul de jos, iar la cel de sus deschisă pe stîlpi, sporește pitorescul ctitoriei din vecinătatea dealului Crișan.

Satul Bala de Sus (com. Bala)

Biserica Sfîntul Nicolae se află pe deal, deasupra unuiia dintre pîraiele Motrului. Din vale prezența îi este anunțată numai prin clopotniță, separată, pe latura de sud-vest. Anul 1882 socotit a fi cel al înălțării (Anuarul Mitropoliei Olteniei, 1941, p. 443), este de fapt anul renovării bisericii, cînd s-a făcut mărirea spre vest a spațiului (presupunem prin înglobarea prispei), tencuirea bînelor, înlocuirea icoanelor din registrele tîmplei (se păstrează valoroase «poale de icoane»).

Pereții bisericii, din bîrne masive, pe temelie, care este dispusă în ușor decroș, înscriu forma primară, regăsită pe întreg cuprinsul

țării, al navei dreptunghiulare, cu altarul poligonal cu cinci laturi, în prelungire. În elevația interiorului se află boltire semicilindrică peste naos și pronaos (exceptând partea adăugată cu tavan drept), iar în altar un trunchi de con intersectat pe est de un timpan.

În afara tehnicii constructive, a tipului de plan și a proporțiilor reduse și alte elemente pledează pentru coborîrea în pragul secolului al XVIII-lea al vremii de început al lăcașului, edificator fiind peretele plin dintre pronaos și naos și luminatorul original de 7×5 cm, cu evazare interioară (altar sud).

Restaurarea științifică a bisericii (dezafectată cultului) rămîne în sarcina viitorului, pentru aceasta fiind necesară luarea sa în evidență.

Satul Vidimirești (com. Bala)

Biserica Sfîntul Nicolae așezată pe malul Ho-biței, întregeste, împreună cu clopotnița învecinată, pitorescul cadrului natural.

O fugară privire asupra-i infirmă datele transmise pentru sine: «construită din lemn în 1905, în locul celei vechi» (Anuarul Mitropoliei Olteniei, p. 541). În urma cercetării se poate afirma că de fapt construcția veche, slăbită de vreme, este revitalizată la 1895 prin: tencuirea pereților (interiori și exteriori); refacerea din scînduri a bolților; adăugirea unei mini clopotnițe peste prispă; executarea unor imagini pictate de către Nicolae Roteanu.

După sistemul constructiv, proporții și elemente decorative, edificiul aparține secolului al XVIII-lea, indicii pentru o datare mai exactă aflîndu-se sub haina înnoirilor.

Pereții sînt așezați pe o temelie uriașă, cu capetele intersectate și mult prelungite. De sub tencuială răzbate modenatura consolelor crestate în val. Sub streșină (acoperișul cu pante abrupte are învelitoare de tablă, peste cea de șindrilă) pe sud și vest se păstrează cosorobul sculptat, cu două rînduri de zimți în grosimea lemnului.

În traseul pereților se regăsește particularitatea decroșării laturii de nord a altarului numai în partea de jos, cea superioară fiind în prelungirea navei.

Prispa (de pe vest) are pălimarul din birne orizontale, tencuit ca și fruntarul, element susceptibil a deține decor sculptat, remarcă ce se poate extinde și asupra stîlpilor și a cadrului intrării.

Ctitoria megieșilor din Vidimirești se datează antequem 1805 prin tîmplă, operă de prestigiu, din acest an, a lui Ghițe Zugravul.

Clopotnița, separată, pe două niveluri din birne în cheie dreaptă, amintește cula, ce va fi fostul model de inspirație al meșterilor.

Satul Gornovița (com. Balta)

Biserica Sfîntul Ștefan construită «nu se știe cînd», lucrările de reparații pierzîndu-i actul de ridicare, poate fi atribuită secolului al XVIII-lea, vreme reținută și prin tradiție. Este de plan dreptunghiular, cu altarul poligonal cu cinci laturi, în ușor decroș față de navă. Păstrează modelul străbun fără clopotniță și prispă. Dintr-o primă etapă de înfrumusețare a bisericii considerăm că provine registrul de icoane împărătești din pronaos. În anul 1834, urmînd vreunei reparații, este înzestrată cu o nouă tîmplă, căreia florile revărsate pe poalele de icoane îi dau o uluitoare însuflețire.

Fig. 1. a—b *Biserica Adormirea Maicii Domnului, orășul Baia de Aramă, satul Pistrîța:*
a) Altarul, vedere parțială din exterior;

Șantierului de renovare din 1859, i se datorează stratul de tencuială (peste bîrnele vînjoase de stejar, îmbinate în coadă de rîndunică) și o altă podoabă pictată. Din paleta de tradiție a zugravului Ioan au rămas cîteva compoziții pe fațada intrării. Au urmat alte reparații, alte picturi și o învelitoare de tablă în locul celei de șită, în 1962.

Satul Sfodea (com. Balta)

Biserica Maicii Domnului se află sub munte, la marginea sudică a satului. Ea înfățișează planul arhaic al navei dreptunghiulare, cu altarul în prelungire, poligonal cu cinci laturi.

În 1853 biserica a fost renovată, în memoria strămoșilor (pomelnic în proscomidie). De atunci datează tîmpla, a cărei pictură o atribuim zugravului Ioan din Pocruia.

Ajunsă în stare rea (cum o semnaleză Anuarul Mitropoliei Olteniei în 1941) s-a reparat înălțîndu-se pereții, cu aproximativ 1 metru,

nivelul original indicîndu-l consolele, și refăcîndu-se acoperirea interioară. Pentru adaptarea la noul nivel a intervenit un fronton peste partea de vest. La prispă intersecțiile cosrobilor se disting sub tencuială, aceasta ascunzînd desigur și sculptura frunтарului. Stîlpii sînt ușor decorați. Peste prispă a fost adăugată o mini clopotniță.

Argumente de datare se pot ivi la restaurarea bisericii.

Satul Meriș (com. Broșteni)

Biserica Sfîntul Nicolae datează din 1795, cu reparațiile și intervențiile din 1878, făcute în cinstea victoriei de la Plevna (după mărturia pisaniei), și a celor recente.

Forma pereților este dreptunghiulară, cu altar decroșat, poligonal, cu cinci laturi. Se cuvine

Fig. 2. Biserica Sf. Nicolae, com. Bala, satul Vidimirești. Vedere dinspre est

a fi remarcată interesanta alcătuire a bolților, din birne solide, îmbinate în coadă de rândunică.

De șantierul veacului trecut se leagă pictura prăznicarelor și a ușilor împărătești.

Căzănești

Biserica Nașterii Maicii Domnului, rămasă izolată pe deal, se prezintă sub înfățișarea luată la renovarea din 1940 (tencuită, pictură, înveliș de tablă).

A fost construită la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, înscriindu-se tipologic în categoria celor de plan dreptunghiular, cu altarul decroșat, poligonal cu cinci laturi. În elevația interioară se constată cîte o boltire semicilindrică, aceea de peste altar intersectîndu-se cu fișii curbe. În 1843, popa Niță Pufan, zugrav, pictează registrul împărătesc al tîmplei, iar un deceniu mai tîrziu friza apostolilor și aceea a prăznicarelor, ca și icoanele din pronaos. Blaturile pe care lucrează sînt, fără dubiu, anterioare.

Pentru clopote s-a păstrat tradiția adăpostului propriu.

Satul Gîrbovășu de Sus (com. Căzănești)

Biserica Sfîntul Apostol Toma a fost construită în secolul al XVIII-lea. Tencuielile și alte adaosuri (clopotniță peste prispă, învelitoare de tablă peste cea de șindrilă) îngăduie citirea dovezilor de vechime. Pereții mărunți înfățișează planul dreptunghiular cu altarul decroșat, poligonal cu cinci laturi. Perechile de console crestate se intersectează. Fruntarul cu arcade al prispei presupune decorul sculptat. Se păstrează sculptura originală a bolților în leagăn, a fișiiilor curbe de peste altar, tangente pereților.

La interior, pe tencuială, se află pictura murală (acoperită cu var după 1946). Tîmpla veche a fost repictată la mijlocul secolului trecut, probabil de popa Niță Pufan.

Clopotnița, pe două niveluri (cel de sus parțial deschis), este alătura bisericii.

Satul Ilovu (com. Căzănești)

Biserica Sfîntii Voievozi. Vatra așezării a rămas pe valea Ilovului, în jurul bisericii, unde se află din al XVIII-lea veac. Lăcașul actual a fost construit în 1750 și renovat în 1870 de săteni (cu ajutorul vecinilor din Suharul și Ciovîrnășani). Afectată de cutremurul din 1977, a fost întărită prin contraforți din zid (s-a făcut din zid și pridvorul, iar bolta altarului a fost refăcută din paintă).

Pereții din birne înscriu planul dreptunghiular al navei, cu altarul în prelungire, poligonal cu cinci laturi. Pictura murală din 1896, a lui Nicolae Roteanu, ca și aceea de pe tîmplă, merită a fi luată în considerare. Pictura anterioară a tîmplei datează din 1814, precum indică o poală de icoană intrată în alcătuirea unei lădițe, motiv pentru care o atribuim lui Ghițe Zugravul.

Clopotnița din preajma bisericii, prin structura sa (birne masive, pe două niveluri, cu scară interioară) amintește cula dispărută de la Ercea.

Satul Gornenți (com. Podeni)

Biserica Sfîntii Voievozi se află pe un dîmb, în vecinătatea munților, departe de freacățul satului, marcîndu-i desigur vatra de altădată. Dezafectată cultului, îndeplinește funcția de capelă a cimitirului, fapt ce i-a salvat existența.

Modestă, fără clopotniță pe acoperiș (acesta păstrîndu-și forma dar înlocuindu-i-se șîța cu țigla), cu prispă deschisă, are izul unei bătrîne case părăsite. A fost construită în secolul al XVIII-lea, fiind gata împodobită în 1785. Pe ancadramentul intrării, în decorul sculptat ce se resimte în tencuială, se află poate și o inscripție. La mijlocul veacului trecut a fost renovată, monumentul suprapunîndu-se celui al ridicării. Atunci a fost tencuită și pictată, decor necruțat la o altă etapă de reparație. Numele ostentivitorilor au fost consemnate de pisanie: «... am scris eu Mihai sîn popa Ghițe zugravu Ploștinariu, eu Nicolae zugrav și eu Gheorghe zugrav, 1853». După o altă lucrare de reparație este iarăși pictată, la 1870.

În 1852—1853, 1870, au fost completate dar și repictate piese ale tîmplei din 1785, pe unele însă păstrîndu-se nu numai vâleatul 7293, dar și pictura originală.

Forma de plan: dreptunghiulară cu absidă retrasă, poligonală cu cinci laturi, prezintă particularitatea realizării proscomidiei prin dispunerea nedecroșată a părții superioare a peretelui nordic. Plastica arhitecturală a bisericii este integrată, pe vest, de stîlpii sculptați ai prispei.

Restaurarea lăcașului de la Gornenți ar avea menirea să valorifice o remarcabilă mărturie a artei lemnului din podișul mehedinților.

Satul Mălărișca (com. Podeni)

Biserica Sfîntul Nicolae este lăcașul pe care îl menționează catagrafia din 1845, dar apreciem

Fig. 3. Biserica Sf. Ștefan, com. Balta, satul Gornovița:

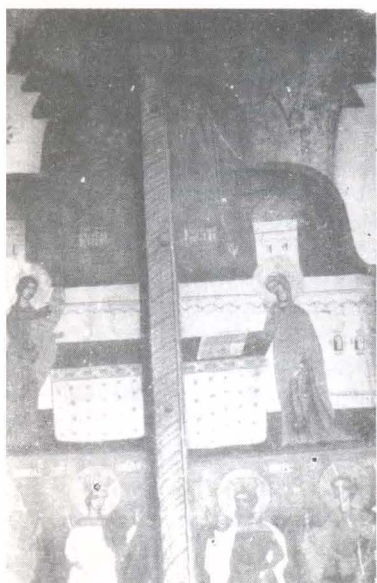
a) Ușile împărătești;

b (Prispa, vedere dispre sud-vest
(foto iunie 1988)

a

b

că avea atunci un secol de existență. Sursele bibliografice se rezumă la renovarea din 1875, consemnată prin pisanie, dar însuși textul acesteia se referă la o continuare de dăinuire, prin cuvintele: «...s-au reparat de nou...». O însemnată lucrare de reparație și înfrumusețare a avut loc în preajma anului 1830, de atunci revenindu-i mare parte din elementele tâmplii și icoanele din pronaos, a căror pictură o atribuim zugravului Ghițe. Șantierul de renovare din 1875 a fost amplu: noi tencuieli, soclu de piatră, altă haină de pictură murală, inclusiv

Fig. 4. Biserica Sf. Voievozi, com. Podeni, satul Gornenți. Biserica din cimitir (foto iunie 1988)

la exterior pe vest, zugravul fiind dintr-o generație vîrstnică.

Ajunsă în stare de degradare în 1940 s-a reparat din nou.

Pereții bisericii de mici dimensiuni înfățișează un plan de tradiție, cu altarul poligonal, cu trei laturi, în prelungirea navei dreptunghiulare. Bolți semicilindrice o acoperă la interior, la altar remarcîndu-se îmbinarea bîrnelor ce alcătuiesc fișiile curbe.

Silueta bisericii este aceea de la început, cu acoperiș unitar, fără clopotniță, aceasta, pe patru stîlpi, fiind detașată.

Satul Fîntîna Domnească (com. Prunișor)

Biserica Sîntul Nicolae a fost construită în 1775 în satul Ungureni-Văgiulești, în jurul anului 1910 a fost dusă în Corcova, cu gînd neîmplinit de a fi capelă de familie. Din această așezare, unde fusese cuprinsă de paragină, a fost preluată pentru cimitirul cel nou al satului Fîntîna Domnească. Lucrările de strămutare și

renovare s-au făcut pe spesele avocatului Constantin Robescu, consfințite fiind la 2 iulie 1979 (într-un nou hram al Sîntului Calinic). A fost pictată, executîndu-i-se o gamă largă de piese sculptate (tîmplărie, ancadrame, uși etc.)

Înfățișarea originală i-a fost denaturată prin adăugirea clopotniței de peste pronaos, cu foișorul în console și coiful flancat de patru turnulețe, model nicicînd văzut la vreo ctitorie de la sudul munților. Bîrnele pereților (la exterior) au rămas aparente, cu meșteșugitele îmbinări în coadă de rîndunică; consolele masive ușor cioplite; temelie cu capetele ușor alungite; minuscule luminator pe est.

Planul bisericii este cel dreptunghiular, cu absidă retrasă, poligonală cu cinci laturi. Pentru nișa proscomidiei s-a procedat la micșorarea decroșului pentru partea de sus a peretelui nordic, dispus în consolă.

S-au păstrat stîlpii sculptați ai prispei cu familia «cruce în creste» și brățările ornamentate.

Satul Stîncești (orașul Strehaia)

Biserica Sfinții Arhangheli este pe un deal, de la ea ulița continuîndu-se pînă la înălțimile împădurite.

Deși în 1940 i se afirma calitatea de monument istoric, inventarierea din 1955 o omite.

Conform tradiției a fost adusă în 1836 din satul Borăscu. În textul unei pisanii tîrzii (1934) se spune că: «...s-a construit din lemn în anul 1836, în locul celei vechi și arse...». Ceea ce se poate susține cu argumente neîndoielnice este faptul că a fost edificată în văleatu 7274 (1765–1766), consemnată într-o inscripție. De atunci sînt pereții din birne seculare, cu remarcabile îmbinări în coadă de rîndunică (așezați direct pe pămînt). De atunci se păstrează pe prispa unul dintre stîlpii de colț, operă de sculptură prin sine. În 1836 biserica a fost reparată și împodobită cu pictura tîmplei. Ctitor a fost obștea de moșneni, șirul numelor fiind impresionant. Acum a fost reconstituit celălalt stîlp de colț al prispei, urmînd modelul original, dar fără răbdarea împlinirii programului decorativ.

Tipologic face parte din grupul bisericilor de lemn de plan dreptunghiular, cu absidă decroșată, poligonală cu cinci laturi. Decroșul este alcătuit dintr-un bondoc prins în clet. Nu este exclus că acest procedeu să fi intervenit în 1836, pentru lărgirea navei, pînă atunci altarul aflîndu-se în prelungire.

Ajunsă în ruină a fost renovată în 1934. Starea în care se află acum solicită măsuri de conservare, prilej cu care se cuvine a i se reda aspectul original.

*

În afara propunerilor, de mai sus se recomandă o revenire critică asupra a două dintre bisericile de lemn investite cu atributul de monument istoric prin HCM 1160/1955, dar excluse ca atare din lista proiectată, obiective asupra cărora vom stăruii în cele ce urmează.

Satul Comănești (com. Bala)

Biserica Sfinții Apostoli. Monument istoric, poziția 1 014, sub titulatura «Biserica de lemn a fostului Schit Comănești».

Ceea ce a preluat, cu certitudine, lăcașul actual de la cel al schitului din veacul al XVII-lea este locul pe deal, la margine de pădure, el însuși denumit «la Schit». Biserica de lemn de pe acest loc, din al XVIII-lea veac, era de mir, a sătenilor din Comănești. Cîteva bunuri

Fig. 5. Biserica Sf. Nicolae, com. Podeni, satul Mălărișca. Ușile împărătești, fragment (foto iunie 1988)

patrimoniale (o carte, o frumoasă icoană post brîncovenească) amintind-o.

O pisanie indică anul 1879 pentru ctitoria existentă. În cazul de față, ca și în multe altele, formula pisaniei «din temelie» implică însă numai o reparație cuprinzătoare, pornită de jos, a unui lăcaș anterior, pe care în faza actuală a cercetărilor îl datăm antequem 1836. Acestuia aparțin birnele pereților și forma pe care o înscriu: dreptunghiulară cu altarul decroșat, poligonal, prezentînd pe nord diferența de decroș, pentru masa proscomidiei. Consolele cu profile curbe și drepte.

Șantierului de renovare sus-amintit aparțin: prispa și clopotnița; tencuiala birnelor; bolțile din scînduri.

În 1882, Simion Ionescu din urbea Severin execută o pictură murală și de icoane (pentru acestea refolosind în mare parte pe cele anterioare).

În pronaos pe peretele despărțitor răzbat de sub un decor în ulei (poate din 1941), scene miniaturale dintr-o pictură mai veche, posibil

din 1836, prin analogia cu icoanele, interesante prin tematica lor.

Revenind la activitatea de la Comănești a lui Simion din urbea Severin, apreciem că poate fi avută în vedere pentru arta bisericească din epoca modernă.

Sugerăm numai valoarea documentară a tabloului votiv din pronaos, ce reînvie un crîmpei al societății oltene de acum un veac și mai bine, aspirant prin sine la atributul de monument istoric. Pe latura vestică a bisericii, sub streașina acesteia, se adăpostește o troiță de hotar originală prin dispunerea elementelor, încântătoare prin ornamentația sculptată.

Satul Valea Bună (com. Voloiac)

Biserica Sfinții Voievozi. Monument istoric, poziția 1 214 / 1955. Este așezată « în pisc » (crîngul de pe deal). A înlocuit-o între 1812—1818 pe cea dinainte.

Dintre renovările ce i s-au adus, cea mai de seamă este aceea de la 1866, înfăptuită de moșneni, înșiruiți cu numele fiecăruia în pomelnicul ctitoricesc.

Temelia masivă, cu îmbinările crestate, cuprinzînd un element mai vechi, o bîrnă rotundă, este întărită prin cuie de lemn. Planul pereților, ades întîlnit, prezintă procedeul celor două registre la peretele nordic al altarului, cel de jos în decroș (ca și pe sud), iar cel superior în continuarea navei. În elevația interiorului se constată cîte o boltă semicilindrică peste pronaos și naos, și o alta din fîșii curbe peste altar.

Prispa (pe vest) cu fruntarul crestă pe forme vădit barocizate și stîlpi sculptați, aparține renovării de la 1866. Tot de atunci este pictura murală (în parte degradată), ca și elementele tîmplei a căror stare de conservare îngăduie aprecierea picturii cu reale calități artistice.

Este drept că biserica a suferit unele îndepărtări de la imaginea de început (tencuirea pereților, învelișul de tablă peste acoperișul tradițional în patru ape), dar acestea pot fi înlăturate cu prilejul restaurării, punîndu-se în valoare un monument reprezentativ pentru secolul trecut.

IOANA CRISTACHE-PANAIT

SCRISORI CĂTRE NICOLAE GHICA-BUDEȘTI

editate de Mihai Sorin Rădulescu

[11]

8.

2, Rue de Solférino VIIe

Litré 82—42

1 novembre 1930

Mon cher ami,

Rentré à Paris hier après-midi, j'ai trouvé votre aimable envoi que j'ai feuilleté aussitôt afin de vous écrire à son sujet.

Je veux tout d'abord vous remercier d'avoir pensé à m'adresser un exemplaire de ces très curieux documents d'architecture si particulière que je connaissais un peu d'ensemble, mais dont les détails qui apparaissent bien dans votre ouvrage ont réellement l'attrait d'une chose inédite et tout à fait nouvelle.

Je viens de montrer l'ouvrage à un de mes amis, Mr. Ernest Dubois, statuaire français qui a fait plusieurs monuments à Bucarest. Il doit aller prochainement dans votre capitale et ira de ma part vous présenter mes meilleurs cordialités et mes meilleurs souhaits.

Laloux

9.

Roma, 72 martie 1930

Mult stimată Domnule Profesor,

Dintr-o scrisoare a arhitectului Horia Teodoru¹ către Em. Costescu,² noul meu camarad

¹ Horia Teodoru (1894—1976), arhitect cu o amplă activitate în domeniul restaurării monumentelor istorice din România. După un stagiu de specializare la Școala română din Roma, între anii 1926—1928, Horia Teodoru a activat în țară la Comisiunea Monumentelor Istorice, fiind totodată și profesor la Academia de arte frumoase, apoi la Institutul de arte plastice « N. Grigorescu » din București.

² Emanuel Costescu, arhitect, după întoarcerea din Italia va lucra în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice. A realizat, în colaborare, proiectul de restaurare a mănăstirii Mihai Vodă din București.

de la Școala Română de aci, am aflat că sunteți din nou la București, reîntors din concediul pe care vi l-ați petrecut iarna aceasta la Nissa.

Înainte de plecarea mea din țară aș fi avut o deosebit de mare plăcere dacă v-aș fi putut revedea în București, pentru a-mi lua rămas bun de la Domnia Voastră, mai ales că țineam să vă exprim prin mulțumiri sincere recunoștința mea de-a fi putut obține postul vacant de bursier la această școală, pentru ocuparea căruia aspirasem atât de mult!

Acum mă găesc instalat aci de o lună de zile și adeseori îmi reamintesc cu recunoștință de

Roma 27 martie 1930

Mult stimată Domnule Profesor.
Dintr-o scrisoare a arhitectului Horia Teodoru, către Em. Costescu, noul meu camarad de la Școala Română de aci, am aflat că sunteți din nou la București, reîntors din concediul pe care vi l-ați petrecut iarna aceasta la Nissa.

Înainte de plecarea mea din țară, aș fi avut o deosebit de mare plăcere, dacă vi-aș fi putut revedea în București, pentru a-mi lua rămas-bun de la Domnia Voastră, mai ales că țineam să vă exprim prin mulțumiri sincere recunoștința mea de-a fi putut obține postul vacant de bursier

Îndemnrurile și binevoitoarea D-voastră atenție cu care m-ați întâmpinat când, astă-vară, mi-am permis să vin la D-voastră și, expunându-vă proiectul meu de-a pleca în Italia, v-am cerut sprijinul pentru a intra la Comisia Monumentelor Istorice.

Prin aceasta îndrăznesc să mă consider cu atât mai afectuos devotat Domniei Voastre — Profesorul meu — căruia îi datorez nu numai pregătirea mea ca elev la Școala de Arhitectură, dar și ocaziunea atât de frumoasă pe care o am acum — prin șederea mea pe timp de doi ani la Roma — ca să-mi împlinesc și mai departe studiile și formațiunea mea ca arhitect, prin cercetările de specialitate ce le voi face.

Printr-o scrisoare trimisă domnului Teodoru săptămîna trecută am înaintat și primul meu raport pentru Comisiune, pentru cele două dintîi luni ale anului acesta. Cred că v-a fost înaintat acest raport.

Este evident ca din primele luni să nu pot trimite rapoarte mai detaliate, pînă ce nu voi putea să mă fixez asupra naturii lucrărilor ce ni se cer, precum și cercetărilor ce trebuie să facem. Înainte de toate, consider de datoria mea să fac tot posibilul pentru a cunoaște bine Italia și Roma. Aceasta cere, desigur, o perioadă de cîteva luni de călătorii, mai mult cu un caracter informativ, în toată Italia — după cum simt nevoia unei preparațiuni mai amănunțite, prin lecturi de specialitate în biblioteci, coordonate cu aceste călătorii și cu vizitarea muzeelor.

Așa stînd lucrurile, procedez pentru moment la îmbogățirea cunoștințelor prin călătorii, prin vizitarea muzeelor și frecventarea bibliotecilor, conferințelor etc. Ajutat de faptul că cunoșteam limba italiană puțin de mai înainte, precum și de puțina pregătire culturală și artistică făcută în țară, înainte chiar de a veni în Roma, am făcut o vizitare a regiunii nordice din Italia, văzînd mai bine de 20 orașe, printre care Verona și Ravenna m-au interesat cel mai mult. Acuma, de curînd, am însoțit pe Costescu la lucrarea lui de relevare a unei biserici din Gaeta, după care am profitat de ocaziune pentru a vizita regiunea înconjurătoare, bogată pe de-o parte în interesante monumente medievale între care pot pune în primul rînd Abazzia din Fossa-nova și în resturi arheologice, ca de exemplu Templul lui Giove Auxur de pe Monte S. Angelo de la Terracina, Monte Circea, Via Appia etc.

De vacanța Paștelui vom face o excursie de studii în Sicilia, împreună cu toată Școala Ro-

mână, iar la întoarcere mă voi opri pentru a explora și regiunea Napoli.

Cît privește restaurele [sic], se execută puține în Italia și mai ales la monumentele prea bine cunoscute și studiate pînă acum. Se dă o deosebită atenție arhitecturii medievale, influențe bizantine nefiind prea multe, afară de acele ce sunt trecute în rîndul operelor clasice bizantine în această țară. Cele prea puține care trebuie să facă obiectul studiilor noastre sunt necunoscute și foarte greu de aflat. Pe de altă parte ne lipsește la școală un personajiu de legătură între noi arhitecții și cei de la Socra — Intendenzele italiene, organele ce se ocupă cu supravegherea monumentelor lor istorice. De această dificultate s-au lovit și predecesorii mei la această școală și-mi este adeseori dat să mă lovesc de aceea că oricîtă bunăvoință sau interes am depune, nu se poate răzbi nicăieri fără recomandățiuni . . .

Pînă la înlăturarea tuturor acestor piedici, care vor trebui desigur să fie învinse cu încetul, am început separat de obligațiunile școlii a studia, pentru mine personal, și cu amănunțime, trei ramuri de istoria arhitecturii :

1. *Arhitectură și arheologie antică*, cuprinzînd perioada italică, etruscă și romană pînă în evul mediu.

În afară de bibliotecile complete pe care le găsim la îndemînă aici, sunt ajutat la acest studiu și de amabilitatea D-lui Profesor Lugli, secretarul școlii, care este arheolog și-mi dă indicațiile necesare.

2. *Arhitectură și artă medievală în Italia*, servindu-mă, de bază, de studiile foarte interesante și frumoase făcute de învățațul P. Toesca.

3. *Arhitectura bizantină în general și influențele ei în arhitectura din Italia*, din care voi putea să extrag desigur date necesare pentru studiile ce mi se cer.

Îndrăznesc să vă dau detalii atît de amănunțite asupra felului în care îmi petrec timpul aci, pentru ca să puteți urmări activitatea mea chiar de la început, deoărece aș voi ca pregătirea mea, pentru funcțiunea ce voi ocupa mai tîrziu la Comisiune, să fie în acord cu vederile D-voastră și cît mai nimerită acestui scop. Cred că-mi veți acorda bunăvoința de a-mi da îndrumări pentru felul în care credeți că e bine să procedez pentru ca munca mea să fie într-adevăr utilă.

sunteți, prin lecturi de specialitate în bibliotecă, coordonate cu aceste călătorii și cu vizita mea în țară.

Așa stă de încurcat procesul, între mine și subrogatul comunistilor și călătorii, vizita mea în țară și înlocuirea bibliotecii în comunitățile, etc. Apoi, de faptul că comunitatea din viața italiană putea de mai mult timp să se ocupe și de puterea negătoare culturală și artistică în țară - înainte de a veni în Roma am făcut o vizită în regiunile nordice din Italia - vizitând un număr de 20 sate, între care Verona și Ravenna și eu m-am interesat cu mai mult pentru, de exemplu, am rămas pe lângă la lucrarea lui de referență a unei biblioteci din Gaeta, după care am rămas să se joace pentru a vizita regiunea de reprezentare, bogată și de o serie de interese monumentale medievale, între care, să se joace în primul rând, în orașul din Trapani și în regiunile așezate ca și exemplu

Templul lui Giove Anxur de pe Monte S. Angelo della Terracina, Lirio Greco, Via Appia, etc.

De recente Pastelii vor face o excursie de studii în Sicilia, împreună cu toate școlile române, iar la întoarcere vor merge apoi pentru a explora și regiunea Napoli.

Cât privește restaurarea - se execută puțin în Italia și mai ales la monumentele prea bine cunoscute și studiate până acum - se dau o descriere a lucrărilor arhitecturii medievale, influența bizantină nefiind prea multă - afară de unele ce sunt trecute în rândul arhitecturii clasice bizantine în aceste țări -

Cele prea puțin, care trebuie să fie obiectul studiilor noastre, sunt necesare este și foarte greu de obținut - de de alta parte nu lăsați la seama un personaj de logodniță între unii arhitecți și cei din Roma - Italia de exemplu - organelor ce se ocupă cu restaurarea

Fig. 1 a-d. Scrisoare trimisă de Rich. Bordenache către N. Ghika-Budești (27 martie 1930)

interesantă de restaurare, anevoie căreia să trimit rapoarte la minister

Vă rog să-mi scrieți libertatea ce mi-am luat de-a vă scrie pe adresa de acasă, dorința mea fiind ca să vă informez mai mult decât am putut-o face printr-un raport oficial

În același timp am știut că mi-ați vădit revedea înaintea plecării mele, compunând - în - această părere de rău, eu știind că fiind în străinătate, în același timp, puteam repăși în țară și repăși repleta activitate de un an, în obținerea fructelor din minister.

În așteptarea unei vești bune de sănătate și cel mai deplină mulțumiri, rămân al Domniei Voastre devotat

Rich. Bordenache

Studiile pe care le-am început, pentru moment, le fac pentru a nu pierde în zadar timpul, pînă ce voi putea găsi o lucrare interesantă de restaur [sic], asupra căreia să trimit rapoarte la minister.

Vă rog să-mi iertați libertatea ce mi-am luat de-a vă scrie pe adresa de acasă, dorința mea fiind ca să vă informez mai mult decât am putut-o face printr-un raport oficial.

În același timp am știut că mi-ați vădit revedea înaintea plecării mele, compunând însă această părere de rău cu gândul că fiind în străinătate, în același timp, puteam regăsi în liniște și repaus răsplata activității de un an, în obținerea funcției de la minister.

În așteptarea unei vești bune de sănătate și cât mai depline mulțumiri, rămân al Domniei Voastre devotat

Rich. Bordenache ³

³ Richard Bordenache (1905—1982), arhitect și istoric de arhitectură român. A activat după întoarcerea din Italia în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice, funcționând și ca profesor între anii 1944—1971 la Institutul de arhitectură «Ion Mincu» din București.

17 aprilie 1930, Roma

Mult stimat domnule Profesor,

Primind scrisoarea D-voastră m-am bucurat mult pentru binevoitoarea atențiune ce-mi acordați, dându-mi atât de folositoare îndrumări asupra studiilor ce trebuiesc să fac aci. Monumentele și localitățile indicate de Dvs. le-am văzut aproape pe toate pînă acum și natural au făcut obiectul cercetărilor mele mai îndeaproape decît a celorlalte monumente din Italia, întrucît înrudirea lor cu arta și cu construcția noastră este evidentă.

În Roma mi-am făcut un program zilnic, așa încît vizitarea monumentelor o fac mai ales dimineața, urmînd ca după -amiezile sau serile să completez sau să verific impresiunile căpătate prin lecturi în biblioteci sau acasă.

Dintre monumentele din nordul Italiei n-am putut vizita încă decît pe acelea din regiunea răsăriteană, în jurul localităților vizitate de mine în recentul voyage, așa că dintre toate acele indicate de Dvs. în scrisoare, nu am putut vedea încă decît Pompoza și regiunea Veneției (Torcello, Murano etc.).

Aceasta în ceea ce privește arhitectura bizantină din Italia, pe care evident că nu o voi neglija.

Păreră mea de rău este, însă, că toate aceste monumente — sau fragmentele ce-au mai rămas — sunt prea bine studiate și cunoscute de istorici și de arheologi, așa încît a-mi alege una din aceste lucrări drept studiu pentru școală ar fi cel mai simplu lucru, neavînd altceva de făcut decît o compilare de bibliografii, ceea ce nu mi-ar da nici un merit personal.

Toată truda mea este acum de-a găsi un monument în Calabria, Basilicate sau Terra d'Ortiate, regiuni în care arta înflorește cu un caracter pronunțat oriental în cursul a patru secole (X—XIV) și de-a căuta pe această cale o urmă de influență a artei creștine din răsărit aci.

De aceea îmi iau note pentru moment din lecturile pe care le fac — a acelor monumente ce cred că pot interesa, iar mai tîrziu, după excursia din Sicilia, mă voi duce să vizitez și această regiune pentru a-mi alege subiectul lucrării pentru primul an.

În Sicilia voi căuta același lucru. De aceea, pînă la fixarea mea asupra lucrării ce voi avea de făcut, mă văd nevoit să pierd încă timp și de aceea mă urmărește mereu temerea ca acest timp, pe care sînt nevoit să-l las să treacă, să nu se scurgă într-adevăr în zadar.

Pentru acest motiv îmi ocup timpul și cu alte studii ce mă pot interesa în particular, și care în orice caz îmi folosesc întrucîtva și în direcția pe care mi-o cereți D-voastră ca să o dau studiilor mele.

Pe de altă parte sunt necăjit din cauza vremei, care se menține foarte urîtă de două săptămîni în Roma. De la început clima din acest oraș nu mi-a priit și acum în urmă m-a făcut puțin suferind, nevoindu-mă să stau în casă, din cauza răcelii.

În curînd va veni Sf. sărbătoare a Paștelui pe care o vom face cu toții la școală după obiceiul românesc și pentru ca fiecare să-și amintească de cei lăsați în țară.

Cu această ocazie îmi permit să vă felicit și eu, rugîndu-vă să primiți din partea mea urarea de-a petrece sărbători vesele și frumoase.

«Christos a înviat!» vă spun și eu cu aceleași înalte sentimente de admirație și respect pe care vi le-am păstrat întotdeauna cu devotament.

R. Bordenache

11.

Roma, 21 decembrie, 1930

Mult stimat Domnule Profesor,

Apropiindu-se sărbătorile Crăciunului din anul acesta și ale Anului cel nou, vă rog să-mi permiteți a vă trimite respectuoase felicitări și de-a reînnoi, totodată, expresiunea simțimintelor mele deosebit de alese ce vă păstrez, de recunoștință și de devotament.

Nu sunt încă informat dacă ați decis a petrece și anul acesta sfintele sărbători în străinătate, așa încît nu știu dacă scrisoarea mea nu va trebui să aștepte sosirea Domniei-voastre în țară, pentru a vă face dovada sincerelor și respectuoaselor urări ce vă fac ca să petreceți sărbătorile în cea mai deplină mulțumire, iar Anul cel nou să vă aducă numai fericire, după îndeplinirea tuturor dorințelor Dvs.

Din partea mea îmi permit, în același timp, a vă da știri care sunt dintre cele mai bune.

Sunt mereu bucuros și din zi în zi mai mulțumit pentru această complectă satisfacțiune ce-o am, de-a sta într-o țară atât de frumoasă și mai ales pentru această fericită ocaziune ce-o am de a-mi putea îmbogăți într-una cunoștințele, avînd mereu posibilitatea de a-mi mulțumi înclinările pentru studiul și observațiunea frumosului.

Aceasta mă face să gîndesc foarte des la Dvs. ca la binefăcătorul meu, iar recunoștinții mele,

ce în cea mai respectuoasă sinceritate vă port, nu voi putea, desigur, să-i dau niciodată nici exprimare nici toată libertatea pentru a vă putea face s-o constatați așa cum aș voi !

De aceea vă rog să aveți deplină încredere în dorința ce-mi fac din zi în zi mai puternică, de-a răspunde așteptărilor ce veți avea pentru mine.

Foarte curînd se împlinește un an de cînd am plecat din țară, dar transformarea petrecută în mine cu această ocaziune și înmulțirea cunoștințelor mele au marcat în mine un salt pe care nu l-aș fi putut face nici cu zece ani de studii în țară, deoarece constatările făcute la fața locului nu au comparație cu închipuirile făurite din lecturi, dar mai ales deoarece aceste constatări la fața locului dau imbold omului pentru tot mai multe înclinări frumoase, împingîndu-l pe de altă parte către un control rațional și științific, către o verificare a impresiunilor lui personale prin consultarea scrierilor marilor gânditori de artă și de știință.

Datorită unui atare imbold am întreprins în vara și toamna aceasta excursii foarte frumoase de studii și foarte interesante.

Am vizitat din nou Veneția, apoi o regiune din nordul Italiei, am întreprins o călătorie pînă în Viena (Austria), unde am rămas adînc impresionat de extraordinara colecție de picturi de la « Kunsthistorisches Museum », apoi am vizitat coasta Italiei de la Genova pînă la frontiera Franței — toată Coasta de Azur de la Menton pînă la Gran-du-Roi, în Franța, profitînd de acest fapt pentru a-mi petrece lunile lui august și septembrie în Nice, pentru băile de mare și de soare.

În fine am vizitat toată regiunea dintre Marseille și Lyon, oprindu-mă absolut în toate orașele și însemnîndu-mi peste tot impresiunile cîștigate, luînd scheme de planuri, de secții, de detalii din această minunat de bogată regiune în arhitectură veche, dar mai ales romanică, gotică, chiar pe alocurea bizantino-romanică (St. Honorat des Aliscamps lîngă Arles, spre exemplu).

Această călătorie m-a ținut în total aproape două luni și jumătate, după care, ca un drept de repaos și satisfacție simplu-sufletească m-am întors în Italia, trecînd prin Corsica și Sardinia, de unde am cules cele mai frumoase amintiri de frumusețe naturală îmbinată cu efecte minunate de colorit și lumină.

Nu știu dacă nu veți considera ca prea mare îndrăzneală din partea mea pentru a vă descrie în modul acesta călătoriile mele și impresiunile

sufletești ce în mod natural s-au legat în mine pentru locurile străbătute. Vreau, însă, a vă dovedi că nu-mi iroiesc timpul mulțumindu-mă cu o viață comodă și liniștită pe care mi-aș putea face stînd numai în Roma.

Mai ales țin ca să vedeți modul în care alternez călătoriile de plăcere cu acele de studii și de informații, deoarece am considerat de la început că nefiind suficient informat cu cunoștințele generale de care aveam nevoie, m-am străduit a călători cît mai mult.

Cu aceste pregătiri, precum și cu perioada de studii clasice pe care am ținut să mi-o fac cercetînd materialul arheologiei antice și creștine pe cît mi-a fost cu putință, cu călătoriile de astă primăvară din regiunea Veneției, Veronei și Ravennei, cu acele din Sicilia și din regiunea Napolului, am gîndit că pentru moment mă pot socoti informat într-o măsură suficientă, pentru început, ca să încep studiile în direcția indicată de Dvs.

Așa am făcut de m-am pus în legătură cu cîteva personalități artistice și științifice de aci, obținînd îndrumări. În luna lui noiembrie, cu cîteva indicațiuni precise am plecat în sudul Italiei, pe timp de cîteva săptămîni, am plecat spre Napoli trecînd prin Capua și Casserta, prin Cassino, apoi am vizitat Ravello și Amalfi, Sorrento; am coborît în Basilicata la Potenza și Acerenza, la Melfi și Rapolla (de unde mi-am și ales o biserică: Santa Lucia pentru studiu), în fine am urcat la Foggia, după care am călătorit pe coasta orientală a Italiei pînă în sud în Terra d'Otranto, oprindu-mă în Barletta, Trani, Bisceglie, Bari, Modugno, Brindisi și Lecce, în Otranto, apoi în Oria, în Taranto și în fine am vizitat și Calabria pînă la Rossano și Cosenza — într-un cuvînt vizitînd toată acea regiune atît de interesantă a Italiei meridionale, descrisă prin studiile lui Avena, Diehl, Bertaux și Lenormand și pe care o cred singura mai puțin cunoscută și, deci, care ar putea constitui mai degrabă un obiect de cercetări pentru studiile noastre

În Roma îmi petrec tot timpul în bibliotec, consultînd scrierile și verificînd după cum am spus impresiunile căpătate.

Cred că voi fi în asentimentul Dvs. dacă am căutat să mă informez bine înainte de a purcede la lucrări. Pe de altă parte intervine și chestiunea rapoartelor noastre ce suntem ținuți a trimite la fiecare două luni la comisie.

Din călătoriile întreprinse am adunat suficient material spre a putea începe cu întocmirea acestor rapoarte. Însă nici pe acestea nu aș voi să le fac fără un plan rațional.

De aceea ne-ar fi necesar nouă arhitecților de la școala română ca să avem un *tablou de monumentele* asupra cărora, precedenții noștri, au întocmit rapoarte pînă acum.

Îndrăznesc să vă rog pentru a lua dispozițiunea ca cineva de la Comisie să se ocupe cu întocmirea unui asemenea tablou ce ne-ar putea fi trimis, servindu-ne pentru a evita cazurile de revenire asupra aceluiași monumente.

Pe acest tablou vom putea însemna aci, la rîndul nostru, lucrările întocmite, iar în felul acesta lucrul ar merge întotdeauna în mod regulat și în ordine.

Această dispozițiune se dovedește că ar fi utilă tocmai printr-un caz ce mi s-a întîmplat mie, însă în altă privință: Întîmplarea a făcut — dar mai ales lipsa unui asemenea tablou la școală — ca să-mi aleg drept studiu pentru anul I o biserică din Otranto, pe care abia în urmă am aflat că o studiază domnul arhitect Teodoru pentru anul II. Acum sunt în cazul de-a trebui să-mi schimb alegerea subiectului de studiu și natural că necazul nu-mi este prea mic după ce eram în bună parte pregătit pentru a începe lucrarea.

Este natural să reînnoiesc — Mult stimate Domnule Profesor — ruga mea pentru a fi iertat dacă vă răpesc timpul, trimițîndu-vă scrisori atît de lungi și de cuprinzătoare. Vă rog însă ca să considerați faptul că ele vin nu numai ca de la un elev al Domniei-voastre — dar și ca de la un recunoscător, care ar dori să vă țină în curent cu activitatea sa, ținînd a fi sub controlul Domniei-voastre, dorind a vă întări pe cît mai mult asigurarea devotamentului său.

Cea mai frumoasă aspirațiune a mea ar fi de-a putea oglindi întotdeauna în domeniul activității mele de mai tîrziu înrîurirea instrucțiunilor înalte primite de la Dvs. încă din timpul școlii — dar mai ales de-a putea urmări de departe exemplul rodniciei Dvs. activități închinată artei și arhitecturii românești.

În aceeași ordine de idei țineam demult să vă exprim respectuoasa mea admirațiune pentru publicarea «Evoluțiunii arhitecturii în Muntenia», opera Dvs. de artă și de studiu apărută în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice pe anul 1927 — publicată și expedită școlii noastre anul acesta.

Aștept reîntoarcerea mea în țară pentru a-mi putea procura și eu acest prețios volum și cred că ni se va rezerva și nouă arhitecților de la Comisiune dreptul la cîte un exemplar, deoarece știu că întotdeauna publicațiile comisiunii se găsesc cu multă greutate în negoț.

Închei urîndu-vă, încă o dată, petrecerea sărbătorilor de anul acesta în deplină fericire.

Dorinții mele ca anul cel nou să vă aducă împlinirea tuturor acestor urări ce vă fac, de bună sănătate și de complectă mulțumire, mulți ani fericți — asociez expresiunea înaltei mele considerațiuni, pe care v-o prezint într-o particulară formă de respect.

Arch. R. Bordenache

11 noiembrie 1937

12.

Onorate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din toată inima pentru deosebita atenție pe care ați avut-o față de mine oferindu-mi prețiosul D-voastră din urmă volum asupra arhitecturii noastre vechi¹. Cît de mare este valoarea acestei cărți și cît era de necesară, e inutil să vă mai spun. Vă rămîn adînc recunoscător atît pentru darul în sine cît și pentru noile lumini pe cari le voi putea culege din cercetarea amănunțită a operei celui dintîi cu adevărat cercetător al arhitecturii noastre din Muntenia și Oltenia.

Rămîn, cu cele mai alese simțăminte, al Dvoastră

Grigore Ionescu²

Onorate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din toată inima pentru deosebita atenție pe care ați avut-o față de mine oferindu-mi prețiosul D-voastră din urmă volum asupra arhitecturii noastre vechi. Cît de mare este valoarea acestei cărți și cît era de necesară, e inutil să vă mai spun. Vă rămîn adînc recunoscător atît pentru darul în sine cît și pentru noile lumini pe cari le voi putea culege din cercetarea amănunțită a operei celui dintîi cu adevărat cercetător al arhitecturii noastre din Muntenia și Oltenia.

Rămîn, cu cele mai alese simțăminte, al Dvoastră

Grigore Ionescu

11 Noiembrie 1937

Fig. 2. Scrisoare trimisă de Grigore Ionescu în 11 nov. 1937 către N. Ghika-Budești

¹ Nicolae Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, partea a IV-a *Noul stil românesc din veacul al XVIII-lea*, 1936.

² Grigore Ionescu [n. 1904], arhitect și istoric al arhitecturii, profesor de istoria arhitecturii la Academia de arhitectură din București, apoi Institutul de arhitectură «Ion Mincu», președinte al reînființatei Comisii a Monumentelor Istorice.

Paris, 5 juillet 1943
6 Av. Paul Appell XIV

Mon cher Confrère,

Votre ouvrage sur l'ancienne architecture religieuse de la Valachie¹ m'a été remis en deux exemplaires peu après mon arrivée à Paris par les soins de M. Georgiou. J'ai tardé à vous en remercier à cause des soucis que m'a donné ma santé à ce moment. Les premiers spécialistes consultés me pressaient de me faire opérer. Ce n'était pas sans risque à l'âge de 76 ans. Puis d'autres plus avisés, ont su m'indiquer les soins qui me permettront, je l'espère, d'éviter cette épreuve redoutable. J'ai repris maintenant ma vie normale.

¹ Nicolae Ghika-Budești, *op. cit.* Lucrarea este dedicată lui Gabriel Millet.

Laissez-moi vous remercier du grand honneur: ce n'est pas sans grande émotion que j'ai lu mon nom au début de ce bel ouvrage, de cette étude d'ensemble, d'une information si riche et si sûre, méthodique et précise, qui honore votre pays. Et c'est avec grand plaisir que j'ai retrouvé le souvenir de vos belles conférences des Hautes-Etudes et de votre charmante visite.²

Dans votre pensée, sans doute, l'un des exemplaires est destiné aux Hautes-Etudes. Je le remettrai à mon successeur M. Grabar³, chargé de notre collection byzantine.

Laissez moi, mon cher confrère, vous offrir l'hommage de mes sentiments bien amicalement dévoués.

G. Millet

² La invitația lui Gabriel Millet, Nicolae Ghika-Budești a ținut patru conferințe în mai 1937 la Ecole des Hautes Etudes de la Paris.

³ André Grabar, istoric francez al artei bizantine.

Souvenirs de l'architecte G.M. Cantacuzino, de la période de ses préoccupations concernant les monuments historiques de Moldavie et sur les travaux de restauration et de projets de nouvelles constructions au centre métropolitain de Jassy. Les souvenirs relèvent le destin dramatique du grand architecte restaurateur.

În tinerețea mea am cumpărat cartea *Pătrar de veghe* (București, Edit. Cartea românească, 1938) de G.M. Cantacuzino. M-a atras frumoasa hîrtie albă vîrgată a cărții, precum și cifra 976 a exemplarului numerotat, fiind deci din ultimul sfert din mia ce s-a tipărit. Mă pasiona pe atunci bibliofilia, dobîndirea primelor numere din orice publicație precum și a cărților cu tiraje reduse și tipărite pe hîrtie luxoasă.

Am citit cartea lui G.M. Cantacuzino cu interes. Mi-a plăcut stilul înaripat, profunzimea ideilor, sentințele asupra celor văzute și mai ales taina care mereu se întrevedea și a cărei dezlegare o așteptai. Lexicul mă fermeca, voiam să-mi vină în condei și mie cuvintele cu care eram familiarizat de la catedra de istoria artei creștine, dar pe care nu le foloseam. Am învățat pe de rost fraze care-mi plăceau, îndeosebi: «Terasa de la Persepolis e scena cea mai mare a lumii, făcută parcă înapoi ca să înfățișeze pe ea jocul cel mai fantastic, imensa epopee a Iranului...»

În secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, Isfahanul a fost una din cele mai desăvîrșite și mai plăcute înfăptuiri omenești, unde totul fusese realizat cu ușurință, unde magnificiența părea firească...

Marmora e a Greciei, piatra a Romei, lutul este al Persiei. Orientalii sînt din toate timpurile olari geniali. Sub degetele lor sensibile și inventive, lutul a fost materialul lor, iar roata și focul uneltele lor. Omul oriental a conceput cupola. Din jocul numerelor și al simbolurilor s-a născut templul...».

Pasajele acestea mi le aminteam în orele cînd legănam sau creșteam copila. În Chișinău, unde eram preot, n-am avut prilejul să cunosc pe autor dar, pentru mulțimea localităților des-

crise și bogăția de termeni folosiți, doream să-l văd.

Într-o gară, în iarna 1944, în așteptarea trenului întîrziat, am intrat în vorbă cu un intelectual din București. L-am întrebat de auzit numele autorului cărții citite și păstrate în refugiu. Mi-a răspuns că autorul e rectorul Facultății de arhitectură (sic!) și editorul revistei de specialitate: *Simetria*. De atunci și mai mult doream să-i fac cunoștință.

Găzduind într-o zi din octombrie 1949 pe bizantinologul dr. Petre Năsturel, i-am vorbit despre cartea citită și i-am cerut informații despre autor. Petre Năsturel mi-a răspuns că-l cunoaște.

Într-o dimineață cu pîclă, rece și semiîntuneric din toamna anului 1954, bate cineva la ușa locuinței mele. Deschid și un necunoscut cu voce semibaritală se prezintă: arhitectul Cantacuzino, de la Monumentele istorice. Mare a fost surpriza și bucuria mea, încît din adîncul memoriei de undeva unde erau ascunse a năvălit fraza: «Terasa de la Persepolis e scena cea mai mare a lumii...» În picioare sta un bărbat înalt, slab, cu haine șterse, nas încoroiat și ochi adînci. L-am poftit în odaie, cu vocea stinsă mi-a spus că e numit arhitect la Monumentele istorice și că i s-a încredințat Moldova. Acum vine să-și ia postul în primire. Neștiind la cine ar pute găsi găzduire în Iași, Petre Năsturel i-a recomandat casa preotului Mihail, care citise cu mult interes una din scrierile sale.

L-am ospătat și a dormit la mine următoarele trei zile. Avea cu el hîrtie chinezească din pai de orez pe care desena. A fost de a văzut casa de la Pribești, din județul Vaslui. Seara stăteam de vorbă. Povestea întîmplări și mai ales făcea descrieri. A venit vorba despre cartea sa de

călătorie în Orient. I-am spus că lipsea o hartă a localităților, hartă care ar fi de folos cititorului. A recunoscut această lipsă. I-a plăcut că i-am recitat fragmentar câteva fraze din cartea lui. Pe exemplarul ce-l aveam a scris următoarea dedicație: «Părintelui Paul Mihail, în amintirea întâlnirii noastre în Iași, care este toată România, precum Persanii spun că Isfananul este jumătatea lumii. G.M. Cantacuzino 1954».

La despărțire i-am oferit flori pentru mama sa suferindă și frumoase mere de la Gorun.

Au trecut anii, în care am aflat că arhitectul a suferit un accident grav, de pe urma căruia merge șchiopătînd.

La începutul anului 1958 G.M. Cantacuzino, acum pensionar, a fost angajat ca arhitect al centrului mitropolitan de către Mitropolitul Iustin al Moldovei. Încadrat ca salariat, a întocmit planurile de construcții și de perspectivă ale centrului mitropolitan. Dormea într-o chilie, deasupra camerei de termoficare, mîncea la cantina călugărilor, lucra la planuri zi și noapte. Și astfel au fost construite două corpuri principale cu trei niveluri și subsoluri, cu scări monumentale, cu loggia, sală florentină și embleme moldovenești: zimbrul, izvorul și cerbul carpatin; clădirea de oaspeți, cu două niveluri, ferestre ogivale și sala de mese, fațada catedralei cu cele 50 de scări, lungi de 15 m, și terasa pietruită, ansamblul parcului, fîntîni și pavilioanele anexe.

Arhitectul G.M. Cantacuzino a supravegheat zidirea noilor clădiri, a intervenit la reparația catedralei noi, la spălarea picturii la catedrala veche, la reparația palatului mitropolitan, căruia i-a redat forma inițială. În haină albastră de muncitor, era zilnic alături de salahori și meșteri pe care îi îndemna la muncă, pentru fiecare găsim un cuvînt bun. Nu se împăca cu zgomotul ce-l făcea noaptea deasupra chiliei sale monahul Augustin și zîmbea la intervențiile sarcastice ale vicarului C. Nonea.

În cei trei ani cît a trăit la Iași, la Mitropolie, trei erau casele unde mergea adesea: la Consilierul economic preot D. Hadîrcă, la familia profesoarei Georgeta Sturdza, cu care se înrudea, și la mine. La București nu se ducea decît foarte rar, căci îi murise mama, iar familia îi era departe. Venea îndeosebi seara la casa parohială din strada Banu 9. Era ospătat cu cele ale casei de către presviteră Eugenia. După masă, conversația ținea pînă noaptea tîrziu, toți trei îl ascultam cu emoție.

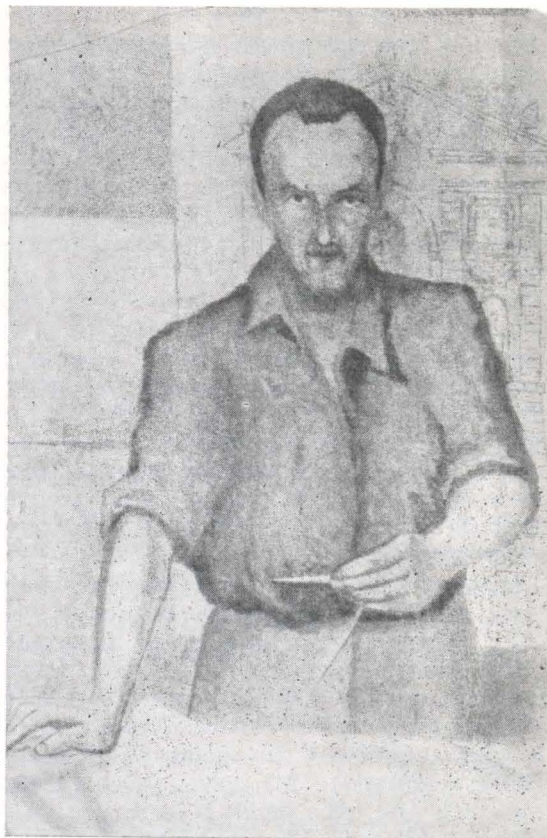

Fig. 1. Autoportret G. M. Cantacuzino. Colecția Mitropoliei Moldovei

Din convorbirile sale reieșea că iubea Iașul și Moldova cu pasiune și cu dorință sinceră de a valorifica arta și monumentele moldovene. Construisese numeroase și monumentale clădiri în toate regiunile României, pe litoral (la Eforie și Mamaia). În Transilvania, ca și în Muntenia și Moldova. Pasiunea lui era însă pentru bisericile mici de la țară și pentru fîntînile ornamentale. Palatul de la Mogoșoaia și epoca brâncovenească reveneau adesea în conversația lui.

Îl preocupau proorocii Vechiului Testament, îndeosebi Ieremia, despre care citise mult, și căuta răspunsuri la întrebările ce-și puneă. Credea în divinitate și veșnicia cuvîntului omului. Poseda enciclopedice cunoștințe de arhitectura tuturor popoarelor. Citea și cunoștea literatura română, franceză, engleză, rostea poezii pe de rost și comenta ultimele noutăți. Vorbea despre expoziții de pictură, sculptură și grafică și lăuda pe Milița Pătrașcu. Dintre

materialele de construcție prefera lutul și ceramica, pentru prelucrarea cărora înființase o fabrică în Oltenia. Se pronunța cu simpatie despre Singurov, primul arhitect moldovean de la începutul secolului al XIX-lea, care a ridicat cel dintâi monument public din țară, la Iași. Avea satisfacția că o stradă de la Copou purta numele unchiului său Matei Cantacuzino, care fusese profesor la Facultatea de drept a Universității din Iași.

Pe lângă activitatea de la centrul mitropolitan, arhitectul Cantacuzino era prezent și în viața intelectuală a Iașului. Astfel, a ținut o conferință la Universitate, a asistat la deschiderea expozițiilor pictorilor și sculptorilor locali, întreținea legături cordiale cu tinerii arhitecți ai orașului, asculta concerte în noua sală a Filarmonicii «Moldova». Aveam timp de consacrat și picturii, a pictat autoportretul rămas Mitropoliei.

În cursul uneia din numeroasele întâlniri de seară, arhitectul Cantacuzino mi-a dat o scrisoare cu numele celor dragi ai săi: Gheorghe-Matei, Sanda, născută Știrbei, Șerban, Maria-Elisabeta, cu data 9.XI.1957, pentru rugăciune. Altădată mi-a dat un tablou acuarelă lucrat în timpul războiului cu semnătură și datat: Bătinești (Focșani), 1941, Iunie. Aflînd că adunam cărți rare, mi-a dăruit o carte a sa: «Izvoare și popasuri», București, 1934, cu dedicația: «Pre înțelegătorului și pătrunzătorului prieten, părintelui Paul Mihail, cu mult drag și evlavie. G.M. Cantacuzino. 1958».

26 octombrie-1960. Patria sărbătorea 100 de ani de la inaugurarea celei dintâi Universități Românești la Iași. Reprezentanții principalelor universități din Europa au venit la Iași și oaspeții au fost primiți cu căldură de studenți, de moldoveni în general. În ziua următoare, oaspeții au fost conduși prin oraș, arătîndu-li-se instituții de cultură și monumentele de artă. Au ajuns și la Mitropolie. Un corp din clădirea nouă era finisat. Rectorul Universității din Padua, cea mai veche Universitate din Europa, și-a exprimat mirarea văzînd aici loggia venețiană și sala florentină. Explicațiile date atunci grupului de rectori și decani de arhitectul Cantacuzino au constituit un adaos la mărirea prestigiului poporului român.

Peste cîteva zile, la 1 noiembrie 1960, la Spitalul Spiridoniei, arhitectul Cantacuzino se stîngea brusc, de hemoragia venei porte, fără puțință de intervenție chirurgicală. Cel ce băuse apă din izvoarele de la Ain Sifni, murise într-o

rezervă de spital. Corpul a fost depus la cîmîritul Eternitatea. Cheltuielile înmormîntării au fost achitate de casa de ajutor reciproc a salariaților Mitropoliei. Pentru ziua îngropării au venit de la București cîteva prieteni vechi. La sfîrșitul slujbei G. Paraschiv, de la serviciul tehnic al Mitropoliei, a citit un cuvînt de omagiu în numele salariaților, scris de mine. Siciul ridicat pe brațe de tineri arhitecți ai orașului, împreună cu mine, a fost purtat de la biserică pînă la groapă, unde i-am citit rugăciunea de dezlegare.

Pe țărîna proaspătă, acad. A. Rosetti a pus buchete de violete de Parma, asemănătoare cu albastrul de la Isfahan și cerul de la Mamaia. Cercetătorul Radu Crețeanu a însoțit depunerea florilor cu exclamația: «A iubit neamul românesc».

O lespede de piatră cioplită de meșterii locali a acoperit mormîntul celui ce și-a dorit ca aceasta să poarte inscripția: «Aici odihnește în pace robul lui Dumnezeu, în așteptarea îndeplinirii scripturilor». Și lacrimi multe și jale adîncă și tămîie înălțătoare și lumînări care se topeau și credincioși care suspinau. Nevăzute erau prezente sufletele celor pe care i-a cunoscut în viață, sutele de elevi și miile de admiratori. Și departe, departe de locurile natale, se aflau copiii săi acum orfani.

Iar candela a rămas să pîlpîie și să lumineze, să continue legătura dintre cel purificat și cei din viață.

Peste trei ani, în 1963, toate cele concepute de viziunea arhitectului G.M. Cantacuzino s-au înfăptuit prin energia mitropolitului Iustin. Contemporanii și posteritatea aduc laudă și cinstire ziditorului. Dar pe plăcile în piatră așezate pe cele trei corpuri mari ale Mitropoliei nu s-a săpat și numele arhitectului, așa cum făcuse un alt mitropolit cu numele de Iacov, în anul 1800. S-a săpat în piatră gîndul că prin stăruința și osteneala mitropolitului s-au zidit clădirile Mitropoliei, fără arătarea arhitectului.

În ședința festivă de la 1 martie 1964 a protopopiatului Iași, ținută pentru întîia dată în sala florentină a Mitropoliei, în fața a 140 preoți adunați și cu reprezentanți ai autorităților locale, am luat cuvîntul. Am arătat însemnătatea creației arhitecturale de la Mitropolie, pentru care martori eram cu toții, am relevat munca arhitectului Cantacuzino pînă în ultima zi a vieții și apoi înfrățirea sa cu pămîntul Mol-

Mult stimat și iubit Părinte

Însfîrșit, începînd de la 1 Januarie mi-am ~~dat~~ reluat funcția de referent special pentru Moldova la Direcția noastră astfel ca întrevăd iar posibilitatea de a veni la Iași: și de a călca pragul D-voastră spre a mă bucura de lungi și bune convorbiri.

După o grea operație la genunchi, în urma accidentului întîmplat în drum spre Sucevița, am stat 4 luni la spital, urmat de 9 luni de cuazi imobilitate acasă. Am suferit și de o pleurită. Dar acum sunt iar sănătos, cu un picior mai scurt decît celălalt, mai strîmb și mai țepăn.

În timpul aceluia an de neblită realizare au avut ~~ca~~ posibilitatea

Fig. 2. a—c. Scrisori autografe adresate de arh. G. M. Cantacuzino pr. Paul Mihail

să citesc mult și să gîndesc, și pînă amintirile mele Serene și să desenez. Astfel că din această boală am impresia a fi ent mai sănătos din punct de vedere sufletec.

Mă bucur de veștile pe care mi le dați despre fața Sfinției Voastre. Îmi pare rău că eu nu m-am ținut încă de cuvînt în privința cărților promise. Dar sper că în curînd voi avea prilejul să îndeplinesc această plăcută datorie.

Mă bucur la fel ca D-voastră și toată familia noastră în deplină sănătate.

Rog pe Sfinția Voastră a primi cordialele mele urări de bine și sentimentele mele de adîncă prietenie. O rog totodată a transmite Doamnei și Domnișoarei deosebitele mele salutări și omagii.

Al Sfinției Voastre
Devotat

G. M. Cantacuzino

dovei. Adunarea a păstrat un moment de reculegere pentru arhitect, ale cărui opere vor aminti de-a lungul secolelor bucuria lui de a fi înzestrat capitala Moldovei cu clădiri monumentale, în care a zidit o parte din sufletul său

PAUL MIHAIL

ANEXE

1.

C.S.A.C.

Dir[ecția] Gen[erală] a Mon[umentelor] Istorice

8.II.1956

Mult stimat și iubit Părinte

Însfîrșit, începînd de la 1 ianuarie mi-am reluat funcția de referent special pentru Moldova la Direcția noastră, astfel că întrevăd iar posibilitatea de a veni la Iași și de a călca pragul D-voastră spre a mă bucura de lungi și bune convorbiri.

După o grea operație la genunchi, în urma accidentului întîmplat în drum spre Sucevița, am stat 4 luni la spital, urmat de 9 luni de cuazi [sic] imobilitate acasă. Dar acum sunt iar sănătos, cu un picior mai scurt decît celălalt, mai strîmb și mai țepăn.

În timpul acestui an de silită reculegere am avut posibilitatea să citesc mult și să gîndesc, să pictez amintirile mele ieșene și să desenez. Astfel că din această boală am impresia a fi ieșit mai sănătos din punct de vedere sufletec.

Mă bucur de veștile pe care mi le dați despre fața Sfinției Voastre. Îmi pare însă rău că eu nu m-am ținut încă de cuvînt în privința cărților promise. Dar sper că în curînd voi avea prilejul să îndeplinesc această plăcută datorie.

Mă bucur la fel ca D-voastră și toată familia sunteți în deplină sănătate.

Rog pe Sfinția Voastră a primi cordialele mele urări de bine și sentimentele mele de adîncă prietenie. O rog totodată a transmite Doamnei și Domnișoarei deosebitele mele salutări și omagii.

Al Sfinției Voastre devotat
G.M. Cantacuzino

29. V (19) 58

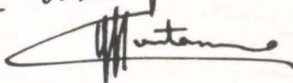
29 V. 58.

Iubite Părinte

Vă trimit odată cu gândurile mele de prietenie și drag aceste pagini despre Iași citite acum două luni la Universitate. Sper că n-o să vă displică.

În curînd voi sosi la Iași și voi veni să vă văd. Sper că sănătatea și dispoziția vă e bună. Transmiteți doamnei Mihail și domnișoarei respectuasele mele salutări.

Al d-voastră prieten
G.M. Cantacuzino

Iubite Părinte
Vă trimit odată cu gândurile
mele de prietenie și drag aceste
pagini despre Iași citite acum
două luni la Universitate.
Sper că n-o să vă displică.
În curînd voi veni să vă văd.
Sper că sănătatea și dispoziția
vă e bună.
Transmiteți doamnei Mihail
și domnișoarei respectuasele mele
salutări.
Al d-voastră prieten

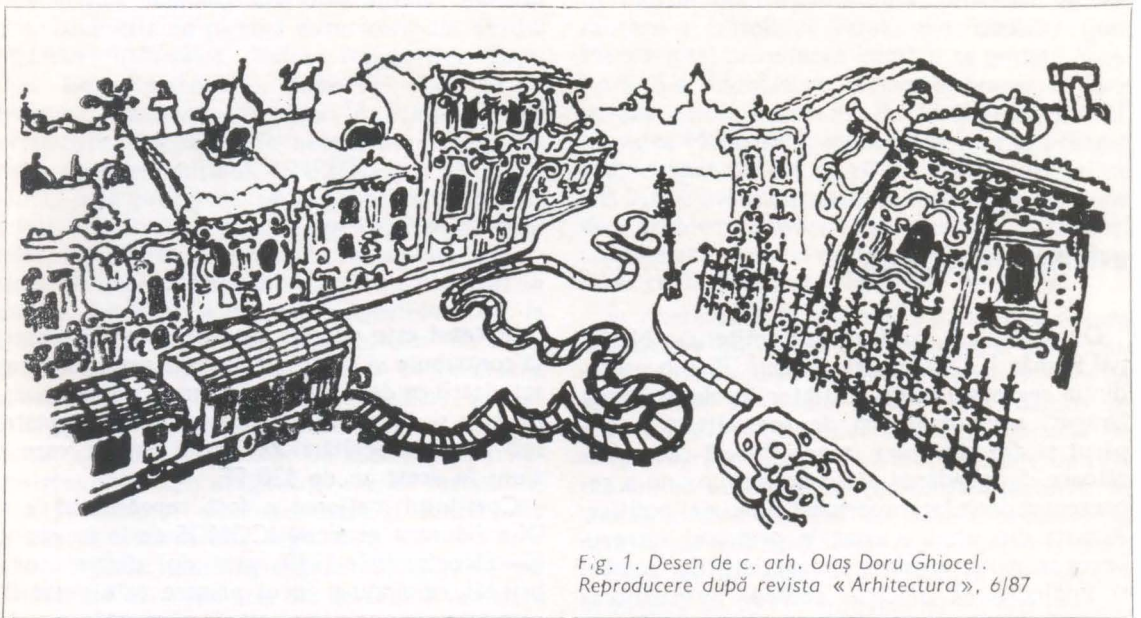
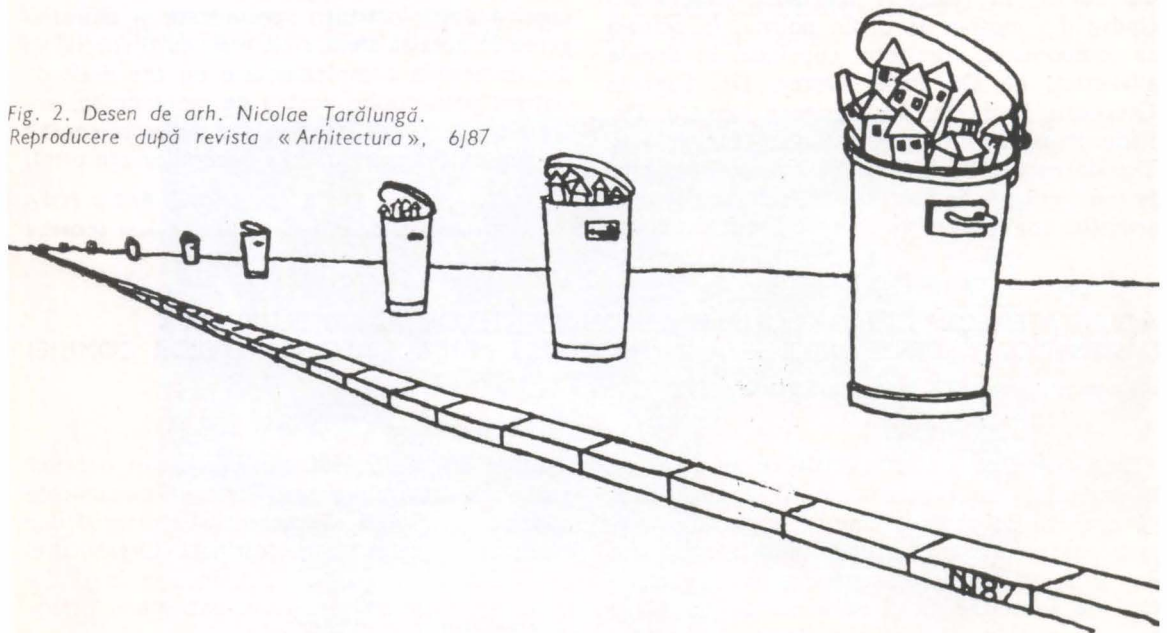

Fig. 2. Desen de arh. Nicolae Țărălungă.
Reproducere după revista «Arhitectura», 6/87

INFORMAȚII ICOMOS

După treptata dizolvare a Comitetului Național Român ICOMOS activ în anii '70 sub președinția regretatului său inițiator, profesor Vasile Drăguț, acest organism de specialitate a dispărut și din structura internațională corespunzătoare. Suspendarea plății cotizațiilor nu a reprezentat decât latura formală a deciziei politice. Aceasta din urmă a vizat în principal întreruperea relațiilor externe ale specialiștilor români și împiedicarea oricărui control internațional asupra soartei monumentelor istorice din România.

În vara anului 1990 comitetul s-a reorganizat cu vechii membri și a reînnoțit legăturile cu acest organism specializat al UNESCO. S-au pierdut pe drum cei prematur dispăruți și cei care s-au îndepărtat de îndatoririle decurgând din statut, au reapărut specialiști îndepărtați cândva din motive de ordin politic. În actuala sa componență, comitetul cuprinde, în ordine alfabetică, pe Dr. Peter Derer, Dr. Eugenia Greceanu, Prof. Dr. doc. Grigore Ionescu, Dr. Radu Popa, Dr. Georgeta Stoica, Dr. Răzvan Theodorescu și Prof. Aurelian Trișcu. Pe durata primei perioade de funcționare, îndatoririle președinției comitetului au revenit Dr. Radu Popa.

Comitetul este deschis tuturor celor interesați să contribuie și pe această cale la materializarea activității ce decurge din documentele sale constitutive și din normele internaționale acceptate, sub condiția achitării cotizației anuale, care a ajuns în acest an de 120 FF.

Comitetul național a fost reprezentat la a IX-a Adunare generală ICOMOS de la Lausanne (6—11 octombrie 1990) prin doi dintre membrii săi, reluându-și locul printre cele peste 60 comitete naționale implicate în prezent în această activitate. Condiții speciale, care țin de moștenirea deceniilor trecute, determină în această etapă ca preocupările și acțiunile Comitetului Național ICOMOS să se suprapună parțial celor ale Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, situație care se cere corectată în perspectivă deoarece din dialogul a două instituții specializate și din atragerea în această sferă a cât mai mulți specialiști din domeniile complementare nu are decât de câștigat patrimoniul nostru de monumente, ansambluri și situri istorice sau arheologice atât de afectat de împrejurările deceniilor din urmă.

Dr. RADU POPA

Președintele Comitetului Național Român ICOMOS

ACTIVITATEA COMISIEI NAȚIONALE A MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE OGLINDITĂ ÎN PROCESELE VERBALE ALE ȘEDINȚELOR COMISIEI

iulie-decembrie 1990, ianuarie-februarie 1991

Ședințele Comisiei Naționale ce au avut loc în intervalul iulie-decembrie 1990 au înscris pe ordinea de zi probleme de importanță majoră pentru soarta monumentelor istorice din România, atât în ce privește organizarea activității de protejare cât și pe aceea de cercetare și punere a lor în valoare. Astfel, în cadrul

ședinței din 11.09.1990 s-a discutat ca o primă problemă întocmirea unei liste de monumente istorice românești și respectiv a priorităților în cadrul acestei liste destinată Organizației UNESCO, cu scopul de a fi incluse în rândul monumentelor ce constituie patrimoniul mondial.

S-a stabilit ca lista să cuprindă 15 monumente, din care pentru 3 s-a hotărât pregătirea dosarelor cu documentație și depunerea lor spre avizare înaltului for internațional. Acestea sînt: bisericile cu pictură exterioară din nordul Moldovei (Vroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița, Gura Humorului, Arbore); situl de la Biertan; Mănăstirea Horezu. În zilele imediat următoare, documentele necesare au fost predate reprezentantului UNESCO.

O altă problemă ce a preocupat Comisia a fost definitivarea proiectului Legii monumentelor, în vederea depunerii la Parlament. Importanța ce s-a dat discutării Legii s-a reflectat în analiza detaliată a tuturor aspectelor, de la probleme de formulare a articolelor de lege, la cele de finanțare a șantierelor de cercetare și restaurare, relația între proprietar și stat privind administrarea monumentelor, obligativitatea obținerii avizelor de specialitate și necesitatea studiilor pregătitoare unei restaurări, pînă la statutul monumentelor și sancțiunile în caz de încălcare a legii.

La sfîrșitul lunii octombrie (31.10.1990) pe ordinea de zi a ședinței s-a înscris o tematică variată: proiectul de refacere a bisericii catolice din Cîmpulung, care a suscitat numeroase discuții privind stilul și amplasarea viitoarei biserici; avizarea proiectului de săpături arheologice, consolidare și restaurare de la Ulpia Traiană și Geoagiu Băi. Specialiștii au dezbătut problema

1. Imagine din timpul ședinței festive a Comisiei Naționale, în care d-lui arh. Șerban Cantacuzino i s-a conferit titlul de membru de onoare al CNMASI.

protejării zidurilor dezvelite de săpătură, marcarea la restaurarea formei noi față de cea originală, precum și problema rețetelor tehnice de mortar pentru restaurare; proiectul de restaurare a castelului Teleki din Satulung (jud. Maramureș) în vederea folosirii ca unitate hotelieră. S-a discutat de asemenea starea în care se află castelul Kemeni (în localitatea Sîncrai, pe valea Mureșului), monument care în prezent este ocupat de un spital de handicapați și se află într-o avansată stare de degradare. Se pune deci problema salvării monumentului, în aceeași situație aflîndu-se o clădire de la 1900 din Craiova, ce figurează în planul de demolare.

În continuare în ședință s-a discutat despre necesitatea unui curs de specializare în restaurare, expunîndu-se mai multe variante: curs de specializare de 3 luni în cadrul facultăților de profil; cursuri postuniversitare la Institutul de Arhitectură, cu durata de 2 ani; facultate de restaurări și urbanism în cadrul Arhitecturii. În aceeași ordine de idei se discută propunerile pentru burse în străinătate (cu durata de o lună).

Cele 45 de contracte încheiate de DMASI, în valoare de 10 737 milioane lei, au fost prezentate Comisiei spre cunoștință.

În 8 noiembrie 1990 la DMASI a avut loc o întîlnire între reprezentanții ICCMOS arh. Șerban Cantacuzino, secretar al Societății Regale de Arte Frumoase din Anglia și arh. Christoph Machat, de la Oficiul pentru Protecția Monumentelor din Renania, și membrii ai CNMASI și DMASI. Cu această ocazie a fost înmînat d-lui arh. Șerban Cantacuzino titlul de membru de

onoare al CNMASI. S-a discutat despre urmările tragice ale demolărilor în general și în mod deosebit a monumentelor istorice, despre schimbările silnice ale peisajului urban și rural și felul în care aceste schimbări s-au reflectat în sufletele oamenilor. De asemenea s-a discutat despre ceea ce este de făcut în viitor.

Pentru luna decembrie (**8.12.90**) ședința CNMASI a avut pe ordinea de zi discutarea situației critice în care se găsesc monumente de mare valoare din Dobrogea, precum Cetatea Enisala, Histria. În acest sens pentru Niculițel DMASI a făcut o comandă pentru un proiect de conservare-restaurare, de asemenea pentru un studiu al zonei Cernavodă, moscheea, reconstrucția Casei Hoge și restaurarea casei Panaghia din Babadag, iar Muzeul Tulcea a comandat studii pentru orașele Sulina, Isaccea, Măcin și Babadag. Se conturează astfel organizarea turismului cultural în Dobrogea — posibilă sursă de venituri pentru DMASI.

O altă problemă în atenția Comisiei a fost avizarea delimitării zonei «Curtea Veche» ca zonă de protecție. Cu speranța că se va putea realiza un studiu privind evoluția orașului, s-a mers pe delimitarea unui perimetru cât mai larg. S-a discutat posibilitatea de a se transforma Crama Domnească și Hanul Roșu din București în cafenea literar-artistică. De asemenea cazul bisericii Rîu de Mori, ce are nevoie urgentă de lucrări de conservare și respectiv lucrări de restaurare.

În **9 ianuarie 1991** a avut loc prima ședință a Comisiei pe anul în curs. Ordinea de zi a ședinței s-a deschis cu prezentarea proiectului de consolidare a bisericii Snagov. Problemele luate în discuție au fost cele privind sistemul de consolidare a pridvorului și a turlei centrale a bisericii; măsurile de hidroameliorație necesare pentru protecția frescelor; necesitatea continuării studiilor (arheologice, istorice, cartografice etc.) privitoare la biserică pe parcursul lucrărilor de salvare.

Prezentăm în continuare tematica ședinței: amplasarea unei biserici în zona de protecție a Cetății Oradea, lucrare începută fără avizul CNMASI, care se opune categoric; prezentarea și discutarea listelor de monumente întocmite pentru județele Argeș, Galați, Mehedinți, Neamț și Ialomița; discutarea propunerii de schimbare a destinației unor monumente, în acest caz cererea Asociației «Atheneum» de preluare a palatului Ghica Tei — răspuns amînat pînă la clarificarea informațiilor oferite de asociație; extinderea clădirii Muzeului din Deva în curtea

interioară a Magnei Curia — proiect respins de CNMASI pentru a se păstra situl arheologic; pentru stimularea activității Comisiilor zonale s-a hotărît ca la ședințe să participe și unii membri ai CNMASI.

De asemenea, s-a pus problema destinației Complexului Comana, avînd în vedere cele două solicitări concrete și a treia în perspectivă: Fundația liberală «Sfînta Vineri» care vrea să-l restaureze pentru a face un centru cultural social; șantier de restaurare al DMASI folosit pentru practica studenților de la facultățile de profil; Patriarhia română care intenționează redeschiderea mănăstirii. Întrucît ultimele două oferte nu se exclud, se impune ideea păstrării caracterului și a atmosferei originale a monumentului. Răspunsul pozitiv la cererea de participare a CNMASI la expoziția universală «Era descoperirilor» ce va avea loc între 17 aprilie — 12 octombrie 1992 la Sevilla; discutarea necesității unei scrisori către Parlament pentru a cere ca legea funciară să nu afecteze siturile arheologice; găsirea modalităților de a ajuta (prin intermediul Muzeului satului din Sighet) restaurarea, consolidarea și întreținerea bisericilor de lemn din satele românești maramureșene de dincolo de Tisa (azi în R. S. S. Ucraineană); discutarea unei adrese din partea Comisiei Muzeelor din Ministerul Culturii, prin care se urmărește o imixtiune în treburile CNMASI, au fost alte cîteva subiecte dezbătute în cadrul acestei ședințe atît de complexă tematic.

În ședința Comisiei, ce a avut loc în **6 februarie 1991**, s-au prezentat spre avizare listele de monumente pentru încă două județe: Călărași și Dolj. În continuare s-a făcut o expunere a activității DMASI în anul 1990 și în perspectivă pentru 1991 privitor la compartimentul științific (sectoarele: evidență, documentare, aerofotografie), evidențiindu-se totodată aducerea și aranjarea în cadrul Direcției a bibliotecii, fototecii și arhivei. De asemenea, a fost prezentată activitatea compartimentului tehnic: inspecțiile din județe cu înregistrarea greutăților mari și multiple din toate zonele, în 1990 încheierea de 91 contracte în valoare de aproximativ 14 milioane, privind 79 monumente, iar pentru anul 1991 planificarea unor cheltuieli de 280 milioane lei, la cele 360 monumente luate în discuție pentru lucrări de conservare și restaurare.

Membrii Comisiei au fost neplăcut impresionați de acuzația adusă în presă Direcției Monumentelor referitoare la bugetul pe 1990 și felul în care a fost utilizat. Cu date concrete s-a dovedit că acuzațiile sînt false, iar informa-

țiile puse în circulație fanteziste și răuvoitoare. O altă problemă dureroasă, dezbătută pe larg, este aceea a conservării arhitecturii populare, în sit sau în muzeu, precum și aceea a demolărilor care continuă și amenință patrimoniul național arhitectural.

Un alt punct pe ordinea de zi a fost avizarea construcției unei clădiri pentru laboratoare la Muzeul Satului. Expunerea greutăților pe care le întâmpină muzeul nu a fost de natură să determine obținerea avizului, CNMASI respingînd

ideea unei construcții moderne, care ar agresa spațiul muzeului.

Cu discutarea proiectului pe baza căruia se reiau lucrările de protecție a ansamblului de la Basarabi (întrerupte în 1977) s-au încheiat discuțiile din cadrul ședinței.

Multitudinea problemelor expuse, pe care Comisia le-a luat în discuție și e datoare să le rezolve, dovedesc cît de mult se așteaptă de la CNMASI și, de asemenea, cît de lung și greu este drumul ce urmează a fi parcurs în viitor.

GEORGETA POP

ACTIVITATEA DIRECȚIEI MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE

Între 1 aprilie — 31 decembrie 1990

Structuri organizatorice. D.M.A.S.I. s-a înființat practic la 1 aprilie, în baza Decretului nr. 91/5 febr. 1990 și a statului de funcțiuni aprobat de Ministerul Culturii, sub forma unui inspectorat. În prezent, raportat la amploarea problemelor din domeniu, personalul a fost dublat (124 salariați, din care aproape 30 din preluări de posturi de la Muzeul Național și Institutul de Arte Plastice, din cele 124 posturi aprobate la data de 1.XI.1990 fiind ocupate 102 posturi). D.M.A.S.I. se compune din trei compartimente de bază: științific, tehnic, administrativ. Ea este organul operativ al C.N.M.A.S.I. și al celor opt Comisii teritoriale înființate în fostele provincii istorice (în lipsa nucleelor operative din județe).

Trebuie precizat că D.M.A.S.I. nu dispune de specialiști în teritoriu, protocoalele de subordonare a specialiștilor în monumente din fostele O.J.P.C.N.-uri discutate cu Comisia Muzeelor și Colecțiilor rămînînd literă moartă, prejudiciile fiind importante.

Baza materială. Conform Decretului 91/1990 au fost preluate cu mari eforturi clădirea din strada Ienăchiță Văcărescu (fostul sediu al D.M.I.A.-D.P.C.N., desființat în 1977), o parte din arhivă precum și biblioteca. De asemenea, s-a transferat o parte din vechiul mobilier, iar cu sprijinul Ministerului Culturii au fost achiziționate trei autoturisme (două de teren), mai puțin aparatură. Din ajutoarele trimise din străinătate D.M.A.S.I. a primit trei mașini de scris, precum și o donație de cărți și publicații de specialitate. Pentru garaj și depozit (foste proprietăți ale D.M.I.A.) D.M.A.S.I. e în proces cu I.A.C. care refuză să ia în considerare Decretul 91/90. Nu

au putut fi preluate șantierele (inclusiv depozitele de materiale) desființate în 1977, ca și aparatura de atelier fotografic preluată de «I. S. Decorativa». Mari dificultăți în activitatea D.M.A.S.I. rezultă din lipsa sau insuficiența dotărilor cu mijloace de comunicare: insuficiente aparate de telefon (luate de ARTEXIM-ROMSTAR), lipsa telexului și telefaxului, precum și o mașină de copiat (xerox).

Asistența C.N.M.A.S.I. D.M.A.S.I. a asigurat desfășurarea tuturor ședințelor lunare ale C.N.M.A.S.I. (prin convocări, pregătire de materiale, invitate colaboratori) precum și a mai multor ședințe ale Secțiunilor de specialitate ale acesteia. A restabilit legăturile cu instituțiile de profil naționale și internaționale. Totodată a conlucrat la elaborarea unor acte normative emise de C.N.M.A.S.I., precum instrucțiunile de urgență și Proiectul Legii Monumentelor, deus în două variante la Ministerul Culturii pentru înaintare la Parlament (realizată relativ recent). D.M.A.S.I. a organizat și Sesiunea de Comunicări din 6—8 decembrie a.c. închinată memoriei lui N. Iorga și a lui G. M. Cantacuzino, Au fost abordate și problemele prioritare ale etapei prezente. D.M.A.S.I. a conlucrat la Expoziția «Spațiul spiritual al satului românesc» deschisă la Muzeul de Artă.

Documentare. Arhivele preluate sînt în curs de organizare, ele nu au putut fi completate. În bibliotecă au intrat donații întâmplătoare pe anul 1990, D.M.A.S.I. neputînd rezolva problema abonamentelor nici interne, nici externe. Materialele documentare primite din străinătate sau aduse de colegii care au fost în depla-

sări nu au fost încă înregistrate. Ele nu au făcut obiectul unor selecții sau prezentări. Este în lucru un program de studii și cercetări pentru perspectivă vizînd aducerea la zi a acestui important sector de activitate. S-au creat însă premisele materiale pentru realizarea unei informatizări a documentării și studiilor științifice.

Evidența. S-a apreciat că paralel cu elaborarea propunerilor de acte normative, cea mai importantă obligație a D.M.A.S.I. este de a reactualiza și publica lista monumentelor istorice. În ciuda lipsei de colaborare dintre compartimente și a dificultăților de conlucrare cu județele, pînă în prezent s-au reactualizat 1/4 din liste, care urmează a fi dezbătute în C.N.M.A.S.I. Restul listelor de monumente urmează a fi încheiate pînă la 15 dec. 1991. În paralel s-a trecut la întocmirea listelor de pierderi constînd din monumente trecute în liste din 1956 și dispărute ulterior, precum și din clădiri susceptibile a primi statutul de monument. În prezent s-au înregistrat pierderile semnificative din aproape 20 de județe. O problemă delicată o reprezintă așezările rurale și siturile arheologice, afectate alert de modalitățile de aplicare a măsurilor de privatizare și modificarea statutului terenurilor agricole, precum și de alte procese (urbanizare, emigrare). S-au pregătit condițiile pentru înregistrarea zonelor urbane ori sătești de valoare cu ajutorul organismelor de proiectare din județe.

Control. În condițiile social-politice prezente conturarea unei mentalități și discipline adecvate în domeniu a constituit o componentă importantă a activității D.M.A.S.I. Au fost efectuate cca 180 deplasări (în medie 4 pe județ) în cursul cărora (alături de operații de inventariere) s-au verificat pe teren documentații și s-au efectuat controale la diverse obiective, constatîndu-se continuarea (deși în ritm încetinit) a procesului de demolare din substanța clădită valoroasă. Aceste pierderi se datorează: persistenței vechilor concepții și a inerției mecanismului construit de fosta Lege a sistematizării, procesului de privatizare și reîmproprietărire în agricultură, eliberării unor forțe, tendințe sau deziderate îndelung oprimate (clădirea sau extinderea unor biserici, repararea clădirilor particulare). S-a încercat lămurirea celor în cauză, s-a dat asistență tehnică, s-a cerut prezentarea proiectelor spre avizare la C.N.M.A.S.I., s-a dispus oprirea șantiierelor, s-a recurs la intervenția procuraturii.

Avizare. De la înființare la D.M.A.S.I. s-au înregistrat peste 2 500 adrese din care majori-

tatea privesc probleme de avizare a documentațiilor. În acest interval s-au eliberat cca 130 avize (dintre care destule respingeri de documentații), aproape 1/4 fiind prezentate în C.N.M.A.S.I. ca referindu-se la obiective de deosebită importanță. Activitatea de avizare (desfășurată la nivelul referenților, secțiunilor de specialitate din C.N.M.A.S.I., a Comitetului director, sau în ședințele plenare ale C.N.M.A.S.I.) este îngreunată de lipsa unui cadru legal, de persistența mentalităților vechi la destui beneficiari, de absența arhivei tehnice, precum și de condițiile de lucru în spații aglomerate. Trebuie amintite aici și situațiile repetate de nerespectare a avizelor C.N.M.A.S.I. (chiar de către unele instituții de stat și de contestarea atribuțiilor și competențelor acesteia derivînd din Decretul 91/1991. Intervențiile către Guvern decurgînd de aici au rămas fără răspuns.

Protecție și restaurare. Pe baza schiței pentru planul de protecție și restaurare pe 1990 propusă de D.M.A.S.I. și validată de C.N.M.A.S.I. s-au luat în considerare lucrări însumînd inițial 80 milioane lei (dublul nominal al ultimului buget al D.M.I.A.). Datorită întîrzierii în virarea fondurilor reduse la 14,5 milioane lei, dar mai ales a pregătirii insuficiente a fondului de lucru (proiecte, șantiere), a lipsei materialelor și utilajelor, nu a putut fi folosit decît o parte din bugetul propus inițial. Au fost lansate cca 120 comenzi și s-au încheiat cca 90 contracte, majoritatea de proiectare (cca 80) și restul, în proporții egale, de investiții și execuție. În prezent se pregătesc contracte pentru 1991, apreciîndu-se ca necesare fonduri între 250 și 400 milioane lei, funcție de viitoarele creșteri de prețuri la materiale și manoperă.

Potrivit recomandărilor C.N.M.A.S.I. o pondere o constituie lucrările de oprire a degradării, de salvare și protecție a unor monumente, documentațiile de restaurare și punere în valoare urmînd a fi pregătite pentru etapa următoare.

Perspective. În prezent se încearcă pregătirea structurilor viitoare ale C.N.M.A.S.I. și D.M.A.S.I. Cele opt Comisii teritoriale au fost înființate, dar nu toate activează. Se pune acut problema descentralizării activității D.M.A.S.I. prin dezvoltarea unor filiale locale. Evident, este necesar un minim de dotare (sedii, telefonie, eventual un terminal de calculator), mijloace de multiplicare și de transport. O problemă stringentă este cea a personalului calificat: înființarea unei secții de restaurare în cadrul Institutului de Arhitectură urmînd a fi dublată

prin cursuri postuniversitare în diverse instituții de învățământ superior. În felul acesta (pornind de la colectivul de proiectare preluat de la Institutul de Arte Plastice) se vor putea pune bazele Secției de Restaurare, prevăzută în proiectul Legii Monumentelor. Mai dificilă va fi constituirea unității de specialitate pe lucrări de conservare, restaurare și punere în valoare.

Pentru valorificarea fondului clădit se are în vedere constituirea unei Eforii a monumentelor, cu rol de administrație și exploatare, pentru a sprijini material toate activitățile în domeniu. Zestrea acestei case este în curs de formare, astfel că într-o perspectivă nu prea îndepărtată să poată fi constituită spre folosul general.

PETER DERER

INTERVIU CU DR. CHRISTOPH MACHAT

Delegat al președintelui ICOMOS, dr. Roland Silva, și reprezentant al Oficiului pentru Protecția Monumentelor din Renania (Landchaftsverband Rheinland Amt für Denkmalpflege), dr. Christoph Machat a fost oaspetele Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice în perioada 6—10 noiembrie 1990. Cu ocazia contactelor avute cu conducerea și specialiștii acestei instituții au fost relevate preocupările științifice comune și necesitatea intensificării unei cooperări directe cu instituțiile de profil din Germania, a obținerii unui sprijin material care să contribuie la refacerea patrimoniului arhitectural și istoric românesc supus, în ultimii ani mai ales, la distrugerii sistematice.

Legi — mentalități

ELISABETA RUȘINARU: Specialiștii noștri, unii dintre ei foști colegi de care vă leagă afectiv începuturile formației profesionale în cadrul D.M.I., s-au arătat interesați în discuțiile purtate cu dv. de cunoașterea modului cum este organizată activitatea pe care o desfășurați acum în Germania în domeniul protecției monumentelor și, de asemenea, în cunoașterea legilor care le guvernează.

CHRISTOPH MACHAT: Pentru monumentele istorice și întregul evantai de aspecte ce concură la buna lor păstrare în timp, avem o legislație foarte bună, corelată cu restul legilor țării (landului), vizînd toate domeniile de activitate, de aceea la aplicarea în practică a legii monumentelor există înțelegere la toate nivelurile administrative, astfel că se implică toate instanțele, de la administrația locală pînă la autoritățile centrale. Administrația locală răspunde de păstrarea patrimoniului corespunzător, desigur, listelor de monumente elaborate de Oficiul de monumente și are obligația între-

ținerii și protejării monumentelor. La cele spuse anterior, exemplific cu «Legea federală a construcțiilor» care prevede și regimul zonelor de protecție, a căror marcare în teren este destul de mare, tocmai pentru ca să nu se intervină oricum; rezervațiile respective intră deci sub incidența legii de construcții, a legii fondului funciar etc. ale țării. Oficiile de specialitate din nordul Renaniei au statut consultativ, definit prin lege, există relații de colaborare bine înțelese între factorii responsabili de starea monumentelor, fără piedici în exercitarea controlului de către persoana care răspunde de problemele dintr-o zonă și care nu are nevoie de alte aprobări odată ce monumentul a fost inclus pe listă; de asemenea, menționez faptul că peste cuvîntul referentului de la Oficiul de monumente, administrația locală nu poate trece, decît antrenînd foruri superioare.

Pe de altă parte există și o mentalitate favorabilă vizavi de monumente, de patrimoniul constituit și ca urmare a faptului că se exercită

din partea Oficiilor noastre o influență pozitivă, se desfășoară un proces continuu de instruire și educare a populației. Există uneori discuții cu beneficiarii, se înregistrează chiar cazuri de neînțelegere din partea unora dintre oamenii care se simt îngrađiți, de aceea li se explică, prin intermediul publicațiilor de specialitate (cuprinzând probleme de urbanism și arhitectură, de semnificație istorică, de revitalizare etc.) că au șanse de supraviețuire în timp doar acele edificii vechi care sînt adaptate noilor condiții de viață.

din activitatea de organizare

E.R.: Oficiile de monumente, cum sînt ele structurate?

CHR. M.: Fiecare oficiu are patru secții:

1. Secția practică, de control.
2. Secția de inventariere.
3. Secția de cercetare pe obiect.
4. Secția de restaurare.

Prima secție controlează toată activitatea legată de protecția, conservarea și restaurarea monumentelor. Colegul din această secție este obligat să meargă și să prezinte cererile proprietarilor respectivi, sau să decidă la fața locului. El discută proiectul dar efectuează și controlul asupra execuției pe șantierul respectiv. Discuțiile privesc metodologia, la care participă un chimist, un biolog, ca și specialiști în statică și structură. Pentru proiecte, durata este mai mare; ele sînt elaborate de către arhitecți particulari, iar execuția lucrărilor propriu-zise este efectuată de firme particulare.

Vorbind de a doua secție, de inventariere, tradițiile de înregistrare, respectiv partea științifică de investigare, se întind pe o vechime de 100 de ani. Inventarele cuprind harta, istoricul și evoluția localității, protejarea nucleului istoric și ambianța lui, lista cu fișa fiecărui monument (descriere, punerea în valoare a elementelor artistice, fotografii, relevee etc.). O documentație completă poate să fie folosită cam 100 de ani. Ceea ce s-a făcut în ultimii 20 de ani au fost nu numai legile ci și listele de monumente. Odată listele publicate, ele sînt la dispoziția publicului, iar noi avem datoria să raportăm tot ceea ce facem. O serie de tipărituri vin în ajutorul publicului, deoarece în ele apar listele mereu reînnoite, cu o introducere istorică, topografică de istoria artei și arhitecturii, constituind o anexă complementară la liste, cu accente pe valoarea istorică.

E.R.: Cum apreciați rolul topografiei într-o documentație cît mai completă?

CHR. M.: Cartarea este un procedeu și un material esențial ce însoțește lista. Pentru a identifica un monument istoric este necesar să fie cartat cît mai precis, la scara 1:5000, cuprinzînd culorile: roșu — monument istoric; roz — zonă de protecție; verde — parcuri sau grădini care sînt monumente istorice, chiar dacă monumentul respectiv a dispărut; albastru — ape etc. Cartarea este deci parte integrantă a listelor monumentelor, împreună cu descrierea și documentația fotografică.

zona de protecție

E.R.: Cum la noi nu există corelarea legii protecției monumentelor cu celelalte legi ale fondului funciar, construcțiilor etc. v-am ruga să ne împărtășiți din experiența dv., insistînd asupra conținutului acestei noțiuni, a argumentelor stabilirii zonelor de protecție și a implicațiilor respectării acestora în condițiile în care se doresc construcții noi.

CHR. M.: În multe cazuri nu mai există monumentele pentru care declarăm zonele de protecție. Foarte multe dintre locuri nu mai reflectă, din cauza distrugerilor războiului, structura istorică a zonei respective. Procesul de susținere a valorii acestora este foarte lung; întii marcăm pe cele care sînt monumente istorice, respectiv substanța veche de arhitectură, deteriorată în parte și care face parte din nucleul cu valoare de patrimoniu al zonei de protecție în discuție.

Rețeaua de circulație din parcelări, din profilul străzilor, trăsăturile tipice zonelor, zone efective de protecție, trebuie incluse într-un tot cu grădina ce face parte din unitatea așezării respective. Silueta, perspectiva, ambianța reprezintă argumente pentru statuarea zonei protejate din interiorul unei așezări, iar zona în care se pot construi edificii noi este strict limitată de lege. În ceea ce privește întinderea zonei de protecție, ea este stabilită de către oficialitățile localităților; cdată marcată pe hartă, capătă un statut cu instrucțiuni foarte precise pentru toate piesele ce-i aparțin și trebuie protejate.

E.R.: Zona verde din interiorul acesteia primește calitatea de monument istoric?

CHR. M.: În cadrul zonei de protecție, zona verde ne permite aceasta, fiindcă în toate legile, aspectul, ambianța, deci spațiile din jurul clă-

dirii sau ansamblului sînt prevăzute să se protejeze cu totul. Cînd cineva vrea să-și construiască o casă nouă sau să modifice o clădire trebuie să consulte Oficiul de monumente. Fiecare monument istoric — așa cum este prevăzut și-n lege—trebuie protejat cu spațiul din jur; nu se poate construi ce dorește fiecare și oriunde. În acest fel trebuie privită noțiunea de monument istoric; zona de protecție cuprinde deci monumentul istoric, substanța istorică și spațiile respective.

Zona de protecție nu este parte a listei de monumente, autoritățile locale o declară singure; se respectă intervențiile operate (modificările de fațade, schimbarea culorii etc.); se impune, deci, o responsabilitate proprie, este, de altfel, o posibilitate de a se ușura munca specialiștilor, autoritățile trebuind să decidă și singure.

siturile arheologice cuprind și suprafețele arabile

E.R.: Cum abordați problema siturilor arheologice?

Chr.M.: Siturile sînt parte a legii monumentelor, dar există două oficii care au în vedere protecția lor. În propunerile ce se fac se includ toate suprafețele, inclusiv cele arabile, de aceea nu sînt dificultăți. Bisericile vechi, de exemplu, sînt declarate atît monumente istorice cît și arheologice, deoarece în traseul lor ruinele se interferează, se suprapun.

Chr.M.: Oficiile de monumente mai mari au o a treia secție, de documentare și cercetare pe obiect; în șantierul o dată deschis se studiază piesele, se efectuează săpături arheologice, cercetarea paramentelor, acoperișului și a altor elemente de arhitectură. În această secție de documentare, incluzînd arhiva fotogrammetrică, relevee etc., lucrează tehnicieni, desenatori, ingineri și fotografi.

În sfîrșit, ultima secție — restaurarea picturii murale, conservarea pietrei. În cadrul acestei secții se întreprinde o primă cercetare a unei picturi, fiind apoi executată de către restauratorii particulari.

O mare importanță o prezintă restaurarea ca modele (șantiere pilot de restaurare); în cadrul restaurării, 6 locuri sînt ocupate de practicanți care învață.

E.R.: Cum se asigură specializarea?

Chr.M.: Se face un curs de restaurare pictură. Este una din căile de a educa restauratorii.

Există restauratori particulari; se poartă discuții de mai mulți ani între organisme meșteșugărești, pentru a cunoaște cum s-a procedat pînă acum. Am început un model pentru restaurare cu durată de trei ani, la Köln; pînă acum restaurarea s-a făcut la nivel meșteșugăresc, în timp ce la Stuttgart de 10 ani există posibilități de specializare în restaurare. De asemenea, cursuri specializate funcționează la München. Condiția este de a face un stagiul de doi ani într-un Oficiu de monumente. Se tinde spre munca de cercetare: arhitectură, istorie, dar și în direcția uneia practice.

Sînt diferențe de la land la land în ceea ce privește legile de protejare a monumentelor. Patrimoniul mobil face parte din Legea monumentelor. Oficiile de monumente au o secție de arhitectură în Bavaria; în Baden Württemberg, patru oficii lucrează în condiții deosebite. Sînt patru județe ce cuprind cîte un oficiu. Legea este aceeași.

Statistic, diferă numărul persoanelor. în Renania 32 colegi lucrează în restaurare; 16 colegi în munca practică și 12 colegi pentru inventariere. În Bavaria sînt 160 de salariați, din care 8 restauratori și 8 documentariști. Laboratorul foto aparține secției de documentare, existînd 5 salariați.

E.R.: Cu ce impresii plecați din cadrul Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice?

Chr.M.: O să se întîmpine greutăți mari în munca de restaurare. În foarte multe direcții dorim și vă putem da ajutorul nostru. În cadrul ICOMOS am discutat posibilitățile de ajutor direct.

Dacă direcția are interes în a colabora sîntem foarte bucuroși să constituim un « partnership » între oficiile din Renania și București, mergînd pînă la dotarea cu materiale și utilaje. Misiunea mea include și posibilitatea de finanțare a unor proiecte concrete de restaurare a cîtorva monumente.

Ceea ce consider foarte important pentru perioada imediat următoare, în vederea colaborării la nivel ICOMOS, este să finalizați Legea monumentelor. Pentru baza de pornire în această activitate atît de stringentă și complexă trebuie elaborată cît mai curînd legea și întocmită lista de monumente; în sensul celor spuse sînt convins că vom da o mîină de ajutor oficiilor din România în refacerea activității profesionale atît de importantă. Interesul nu este personal, colaborarea se va desfășura la nivel internațional.

E.R.: Deși plecat din România în 1973, ați cunoscut totuși distrugerile din țara noastră, atât în ceea ce privește monumentele, cât și satele. La ajutorul pe plan psihologic, ați adăugat unul practic.

Expoziția—Pro România

Chr.M.: Sînt reprezentant în ICOMOS. În cadrul acestui comitet se discută probleme legate de sate, de proprietăți țărănești, deci auzind de distrugerile din România, în 1987 am început primele demersuri, iar în 1988 s-a publicat o primă luare de poziție față de amenințarea satelor românești.

În 1988 s-a făcut o întîmpinare la Ceaușescu, în care am protestat vehement. Pe plan ICOMOS a fost inițiată propunerea organizării unei expoziții; am fost întrebat dacă pot colabora și am acceptat. Expoziția ICOMOS — PRO ROMÂNIA, cu contribuția morală și bănească și a dl. Șerban Cantacuzino din Londra, a fost prezentată la Paris. Expoziția a fost itinerată în toate țările nordice. În continuare, Comitetul executiv ICOMOS are interesul deschiderii expoziției și la București, pentru a arăta competența și concepția noastră în ilustrarea unor aspecte din programul de apărare, cu mari dificultăți, a patrimoniului românesc, exem-

plificînd în special cu distrugerile de sate și imagini din București; de asemenea, pentru a arăta poziția noastră față de România, atitudinea critică față de politica statului și dorința expresă pentru aducerea ei în comunitatea europeană. Expoziția se constituie și ca o expresie elocventă a luptei pentru menținerea patrimoniului monumental, dar și a celui de mentalități.

În Germania, catalogul s-a vîndut foarte rapid, am colaborat cu satele înfrățite. Am fi interesați pentru schimbul de publicații.

E.R.: Ce publicații tipăriți?

Chr.M.: «Anuarul» este cartea noastră de vizită; prin intermediul acestei publicații, ne achităm de obligația de a ne justifica activitatea în fața opiniei publice, a statului, care ne subvenționează cu 60 mil. mărci anual. Publicăm rapoarte scurte, combinate cu studii documentare și de cercetare aprofundate. De asemenea, documentațiile, topografia monumentelor, articolele ce prezintă tematica monumentelor, teze de doctorat, arhitectura bisericilor din sec. al XX-lea etc. sînt publicate în Anuarul «Denkmalpflege in Rheinland».

O altă revistă, trimestrială, cuprinde informații la zi și, în general, toate problemele de specialitate care solicită o rezolvare imediată.

Consemnări de ELISABETA ANCUȚA-RUȘINARU

AL XIII-LEA SIMPOZION INTERNAȚIONAL AL COMITETULUI INTERNAȚIONAL DE FOTOGRAMMETRIE ARHITECTURALĂ (CIPA)

Cracovia, 23—26 octombrie 1990

În revenirea României la cooperarea intelectuală internațională se înscrie și participarea, după mulți ani de absență, a unei delegații române la această remarcabilă manifestare științifică, găzduită de vechea capitală a Poloniei medievale. Au fost prezenți specialiști din Austria, Argentina, Brazilia, Ceho-Slovacia, Franța, Germania, Grecia, Italia, Libia, Lituania, Marea Britanie, Norvegia, Polonia, România, Spania, Ungaria, Iugoslavia, printre ei domnii Mario Fondelli (Italia), președintele CIPA, Maurice Carbonell (Franța) președinte de onoare, R. W. A. Dallas (Marea Britanie), șeful unității fotogrammetrice de la English Heritage, dr. doc. Józef Jachinski (Polonia) de la Institutul de Geodezie Minieră din Cracovia, Antonio Cheli (Argentina) din «statul major» CIPA, dr. ing. Landolf Manelshagen (Germania) de la Muzeul german al Mineritului din Bochum și mulți alții.

CIPA — întemeiat după coloclviul din 1968, consacrat aplicațiilor fotogrammetrice în arhitectură, organizat de ICOMOS, și funcționând pe lângă acest din urmă organism și Societatea Internațională de Fotogrammetrie — și-a propus promovarea și dezvoltarea tehnicilor fotogrammetrice pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice. Acțiunea sa corespunde din punct de vedere doctrinar Cartei de la Veneția și Cartei internaționale pentru salvagardarea orașelor istorice, metodele fotogrammetrice remarcându-se prin exactitatea releveelor arhitecturale, fără a le înlocui însă.

În suita întrunirilor internaționale organizate de CIPA, cea de la Cracovia a fost închinată Fotogrammetriei numerice, Sistemelor de informație spațială și detecție îndepărtată aplicate restaurării moștenirii arhitecturale și urbane

în arheologie. Dincolo de demonstrațiile performanțelor unei tehnici tot mai sofisticate — asupra tendințelor de autosuficiență a atras atenția cu obișnuita-i malițiozitate profesorul Maurice Carbonell — rezultatele obținute sînt cu totul ieșite din comun. Acuitatea investigației, cantitatea de date precise acumulate, excepționala colaborare dintre camera de luat vederi și ordinator, toate pun, practic, pe baze noi activitatea conservatorilor, restauratorilor și arheologilor. Relev pentru spectaculozitatea lor determinările degradărilor paramentelor monumentelor istorice prin relevee fotogrammetrice în fals color sau termoviziune (Landolf Manelshagen, Mustapha Skalii și Wiesław Nawrocki), transformarea unor vechi imagini fotografice în fotograme și relevee arhitecturale precum la Zagreb, sau de pictură la biserica din Jasov/Slovacia (Teodor Fiedler, Lidija Semak, Ivan Landek, J. Jachinski, Adam Boron).

În arheologie trebuie menționate aplicațiile fotogrammetrice și aerofotografice în relevarea unui sit de însemnătate celui de la Madinat Al-Zahra de lângă Cordoba (Antonio Almagro), a mănăstirii cisterciene de la Lubiaz/Wrocław (Zdzisław Marcinowski), a vestigiilor antice și medievale din Țara Rhinului (Ralf Zantopp), a podului peste râul San Leonardo de la Caccamo/Palermo, A.D. 1300 (V. Franco, G. Scaletta, B. Villa) etc. Demn de interes este și demersul cercetătorilor poloni pentru detectarea și examinarea siturilor arheologice cu ajutorul radarului (Halina Ginter).

Din partea țării noastre au fost prezentate trei comunicări și un raport al Comisiei române de fotogrammetrie arhitecturală și arheologică — CRFAA — (S. Iosipescu, Raluca Verussi), prospectul unui viitor atlas al siturilor arheologice

relevante aerofotografic (C. Crăciun) și o dare de seamă asupra relevelor monumentelor istorice efectuate prin fotogrammetrie terestră în 1962—1977 (Al. Guțu, Emilia Olteanu).

Am avut, de asemenea, onoarea ca în numele CRFAA să propun distinsei adunări internaționale cracoviene desfășurarea simpozionului CIPA din 1993 în România.

Pe parcursul desfășurării simpozionului am avut plăcerea de a ne bucura de toamna cracoviană și de o interesantă excursie la faimoasa mănăstire Czestochova, loc sfânt de pelerinaj pentru poloni.

SERGIU IOSIPESCU

SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL «SATUL EUROPEAN AZI». CASA ȚĂRĂNEASCĂ — ARHITECTURĂ ȘI MENTALITATE

București, 14—18 noiembrie 1990

Sub genericul «Satul european azi» Bucureștii au găzduit în intervalul 14—18 nov. 1990, primul simpozion internațional de etnologie cu tema «Casa țărănească — arhitectură și mentalitate». În viitor întâlnirea specialiștilor din variate domenii de specialitate legate de viața satului urmează să aibă loc la 2 ani.

Simpozionul a fost organizat sub patronajul Ministerului Culturii de Comisia muzeelor și colecțiilor de artă, Societatea de antropologie culturală și Muzeul Satului. Deschiderea lucrărilor s-a făcut în prezența unor reprezentanți ai Ministerului Culturii și Parlamentului României. Cuvântările oficiale au fost urmate de comunicări susținute în plenul adunării de personalități marcante din țară și străinătate: prof. dr. Paul H. Stahl (Franța), prof. dr. Paul Petrescu, prof. dr. Jean Cuisinier (Franța), dr. Ioan Godea.

În continuare, lucrările simpozionului s-au desfășurat în patru secțiuni: Arhitectură, Mentalitate, Casa și relațiile sociale, Varia. Participarea a fost numeroasă atât în rândul celor care au susținut comunicări, cât și a auditoriului. Specialiști din 14 țări (Albania, Belgia, Bulgaria, Cehia și Slovacia, Finlanda, Franța, Germania, Italia, Iugoslavia, Polonia, Portugalia, România, Ungaria, URSS) s-au întâlnit pentru a discuta probleme de arhitectură, etnografie, psihologie, sociologie etc. legate de viața satului, în toate implicațiile ei. De la elementele de continuitate a tradiției, pînă la transformările de structură determinate de schimbarea statutului de țăran, ceea ce într-un proces dinamic a dus la modificări în organizarea gospodăriilor și arhitecturii satului, aceste subiecte au preocupat cercetătorii. Tema centrală a dezbaterilor a fost *casa rurală*, realitate materială concretă și concept socio-cultural.

Secțiunea I, *Arhitectură*, a fost cea mai bogată în comunicări, tematic vorbitorii înscriindu-se pe câteva coordonate: evidențierea arhitecturii tradiționale; studierea evoluției arhitecturii rurale în cadrul procesului de adaptare a satului la modificarea condițiilor generale de viață; prezentarea rezultatelor obținute în organizarea unor muzee ale satului. Multe din prezentări au fost însoțite de proiecții de diapozitive sau fotografii.

Modul de prezentare a lucrărilor acestei secțiuni conduce la ideea că majoritatea comunicărilor au fost descriptive și prea puține s-au lansat în interpretări. A decurs de aici o atmosferă «cuminte», neincitantă.

Secțiunea a II-a, *Mentalitate*, a grupat în special probleme de etnologie. Valoarea de simbol a diferitelor obiecte, practicile magice legate de casă, transformări ale mentalității urmărite pe mai multe generații sînt cîteva din subiectele abordate.

Casa și relațiile sociale este a III-a secțiune, ce a grupat o serie de foarte interesante comunicări în care, cu deosebire, s-au interferat mai multe domenii de cercetare, cu rezultate din cele mai bune. Menționăm cîteva teme: importanța formelor arhitecturale în crearea cadrului optim de viață, reflectarea transformărilor sociale în aspectul casei tradiționale, satul românesc în viziunea călătorilor străini.

Ultima secțiune, a IV-a, *Varia*, a reunit comunicări în care cercetarea științifică s-a apropiat cel mai mult de domeniul artelor vizuale. Astfel, de la ambianța cromatică, ornamentica arhitecturii rurale și tapiseria tradițională, la consișterea etnolingvistice subiectele abordate au acoperit o arie foarte întinsă.

Lucrările reuniunii internaționale s-au încheiat

cu o excursie la Curtea de Argeș și Golești. De asemenea trebuie menționată expoziția de fotografii « Satul european », deschisă cu această ocazie la Palatul Elisabeta. Pentru că numărul exponatelor a fost mic, atenția vizitatorilor a fost în mare măsură distrasă de arhitectura plăcută a palatului ce găzduia expoziția.

Simpozionul a prilejuit întâlnirea a numeroși specialiști și a fost o bună ocazie de cooperare între instituțiile de profil din Europa. Lucrările simpozionului urmează a fi publicate într-un volum special în viitorul apropiat.

GEORGETA POP

PRIORITĂȚI ÎN EVIDENȚA, CONSERVAREA, RESTAURAREA ȘI PUNEREA ÎN VALOARE A MONUMENTELOR ISTORICE

Sesiunea anuală de comunicări, București, decembrie 1990

Sub egida CNMASI și a DMASI în 6—7 decembrie 1990 a avut loc la București prima întâlnire a specialiștilor din domeniul conservării și restaurării monumentelor, după reorganizarea Direcției în noua formulă.

Sesiunea a fost organizată în două părți: prima parte, dedicată înaintașilor și idealurilor lor și partea a II-a, cuprinzând comunicări ale cercetătorilor din cadrul DMASI și a muzeelor din țară. Sesiunea s-a încheiat cu participarea la două mese rotunde organizate pe specialități.

În deschiderea lucrărilor prof. dr. arh. Gr. Ionescu, membru corespondent al Academiei Române, președintele CNMASI, a prezentat un *Medalion G. M. Cantacuzino*.

Evocarea unor momente importante din viața marelui arhitect restaurator și om de cultură au arătat un destin de excepție, în care profesionalismul s-a îmbinat fericit cu suflul poetic. Personalitatea lui G. M. Cantacuzino s-a manifestat ca arhitect, restaurator, desenator, scriitor, conferențiar și cercetător. De menționat că în intervalul 1949—1956 activitatea sa a fost legată în cadrul DMI de completarea listei monumentelor istorice.

O altă mare personalitate căreia cei ce se dăruiesc domeniului restaurărilor îi sînt datori un nesfîrșit omagiu este N. Iorga. Dr. Andrei Pippidi a susținut comunicarea *N. Iorga — comemorare*, prilej de trecere în revistă a unei activități uriașe: inițierea listei monumentelor istorice, adunarea obiectelor de patrimoniu, conferințe pentru educarea poporului, numeroase lucrări privind monumentele istorice. Activitatea sa în cadrul CMI a fost evocată în relație cu ceilalți membrii: Al. Lapedatu, Victor Brătulescu, Al. Bărcăcilă, N. Bulat etc.

La încheierea primului an de funcționare a CNMASI, vicepreședintele Comisiei, dr. Radu

Popa, a prezentat succint activitatea desfășurată. Subliniem câteva din multitudinea problemelor ce se impun rezolvării la nivel central: în lipsa legii monumentelor Comisia lucrează pe baza câtorva acte normative și prevederi din legislația veche; lipsa specialiștilor în număr suficient pentru a face față situației dezastruoase în care se află multe monumente istorice în

prezent. Se impune precizarea că dificultățile întâmpinate în activitatea de salvare a patrimoniului pot fi rezolvate numai printr-o structură națională dependentă de CNMASI și nu legată de forurile locale.

Dr. Peter Derer, directorul DMASI, a prezentat activitatea Direcției în anul 1990. Urmărindu-se descentralizarea pe plan teritorial și în paralel formarea unui nucleu central de coordonare a problemelor protejării, restaurării și conservării monumentelor din țară s-a realizat pînă acum nucleu central. În perspectivă se prevede organizarea unor subdirecții zonale în jurul cărora să graviteze nucleele județene. De asemenea se prevede organizarea «Casei monumentelor», a unui «Institut de restaurare» și a unui «Grup de antrepriză pentru executarea lucrărilor». A fost prezentată activitatea fiecărui compartiment al Direcției, cu realizările și greutățile decurgînd din lipsa de spațiu și aparatură adecvată, imposibilitatea de tipărire în ritm normal a publicațiilor Comisiei.

Dr. Eugenia Greceanu a susținut comunicarea *Principii de restaurare urmărite de DMI în intervalul 1960—1977. Apreciere retrospectivă*. Scopul comunicării a fost acela de a desprinde din activitatea DMI principii folositoare pentru DMASI. Pornind de la ideea că un monument istoric este, de cele mai multe ori, rezultatul mai multor etape de construcții, deci de stiluri arhitectonice, arh. Eugenia Greceanu se pronunță împotriva restaurărilor care din dorința de a reveni la forma inițială a monumentului înlătură faze arhitectonice mai tîrzii dar valoroase și integrate în ansamblu. Din acest punct de vedere activitatea DMI dovedește că restaurările făcute nu probează o concepție unitară, deci nu se poate vorbi de o școală de restaurare românească.

Partea a II-a a sesiunii a grupat comunicările în două secțiuni: I. Arheologie, istorie și istoria artei; II. Arhitectură și inginerie. În prima secțiune au fost susținute 9 comunicări.

Dan Nanu Basarab, Ilie Costel și Adrian Mănăilă, *Cercetări arheologice în zona Bisericii «Precista» din Galați*. Săpăturile arheologice au descoperit cuptoare de var în incinta bisericii de sec. XVII. Valoarea comunicării constă în prezentarea metodei electrometrice—specifică geologiei—prin care s-au evitat săpăturile la adîncime și au fost depistate ziduri necunoscute. Grigore Constantinescu, *Biserica rupestră Nămăiești*. Atestarea documentară a unei biserici de piatră la Nămăiești datează din 1547, desigur în decursul timpului biserica suferind modi-

ficări. În prezent, la intrare, biserica rupestră are o construcție de zidărie, ea fiind importantă prin faptul că se înscrie într-o serie de construcții rupestre din care enumerăm: Corbii de Piatră, Argeșel și grotelile din Capodochia.

Mircea Alexa, Emil Păunescu, *Călugăreni, Monumente trecute, prezente, viitoare*. Autorii prezintă o serie de monumente: *crucea de piatră*, ridicată în 1912—1913, de 8 m înălțime azi în ruină; «*crucea tinerimii române*», ridicată în 1928 și demolată în 1960; *biserica de lemn* de sec. XIX, una din puținele de acest fel din cîmpie; *troița*, azi strămutată, ridicată în memoria eroilor din primul război mondial căzuți la Neajlov; *crucea lui Șerban Vodă Cantacuzino*, sec. XVII, înălțată în amintirea luptelor duse de Mihai Viteazul la Călugăreni; *obeliscul profesorilor și elevilor*, ridicat în 1901 tot în amintirea lui Mihai Vodă; *podul de pe Neajlov*, construit în 1934—1935, împodobit cu basorelieuri și inscripții. De asemenea s-a discutat problema *hanului de la Hulubești*, han medieval de poștă. Existența sau amintirea acestor monumente impune păstrarea locului istoric de la Călugăreni, în opoziție cu varianta unui han turistic la marginea viitoarei șosele internaționale E-15.

Marian Neagu, Tudor Papisima, *Schitul Codreni — trecut, prezent și perspective*. În prezent acoperit de apele lacului de acumulare, schitul avîndu-l ca ctitor pe Dona Pepino, originar din Epir, a fost loc de popas pentru călători. Pe locul schitului s-au găsit urme din epoca bronzului și feudalism (biserică, zid de incintă, inscripții de sec. XVII, casă egumenească, turn clopotniță, cărămizi cu semne). Cercetarea nemaifiind posibilă la fața locului, datele obținute este de așteptat să fie folosite pentru o lucrare monografică.

Comunicarea Cristinei Crăciun, *Contribuții la topografia antică a Miciei*, precum și comunicarea Grupului de cercetare aerofotografică și evidența centralizată a siturilor (dr. A. Pănoiu, Anișoara Sion, Cristina Crăciun, Grigore Mihai, C. Mehedințeanu, C. Dobroslav, Adriana Mihai), *Rezervații, zone de protecție pentru situri arheologice* s-au bazat pe rezultatele obținute prin cercetările aerofotografice. Pentru Micia obiectul cercetărilor l-au făcut cele 3 construcții termale, inscripțiile, locuințele și tezaurul. De menționat că ultimele fotografii aeriene au fost executate în 1979. Modificările terenului prin construcția căii ferate Deva-Arad, a șoselei, termocentralei și a unei fabrici, au ridicat problema necesității de a lărgi zona de

rezervație arheologică pentru a putea conserva urmele romane.

Al. Suceveanu, Gh. Vecerdea, *Thermele de la Histria*. Autorii prezintă complexul termelor cu fazele lor de construcție: termele din cetate cu 4 faze (sec. I, Antoniu, Sever și romano-bizantin) și termele din afara cetății cu 2 faze (Antoniu și Sever). Restaurarea lor începută în 1966—1967 a fost stopată în 1977, moment din care degradarea lor continuă. Este avansată ideea ridicării unui acoperiș pentru protejarea zidurilor, precum și aceea a unui proiect de reconstruire parțială.

Venera Rădulescu, *Ansamblul medieval de la Tîrgu Jiu, cartier Polata (sec. XIV—XV)*. Începute în 1980 săpăturile arheologice au scos la iveală o curte feudală din care s-au păstrat 3 pivnițe din bolovani și cărămidă (parțial cărămidă romană adusă din alte părți). Se propun lucrări de protecția zidurilor, întrucît este vorba de o curte feudală cu rol strategic.

V. Brudiu, *Valul lui Traian*. Prezintă situația în care se găsește Valul lui Traian, autorul lansează un semnal de alarmă privitor la poligonul de trageri, lucrările agricole, perspectiva de a se construi o șosea militară pe coronament, acestea toate punînd în primejdie existența valului. O porțiune din val este încă bine păstrată (la mijlocul traseului), pentru acest tronson autorul comunicării propunînd lucrări de conservare deosebite.

Sergiu Iosipescu, G. M. *Cantacuzino — primele contacte cu arhitectura totalitarismului comunist*. Profesionalismul, cultura de specialitate și finețea spiritului l-au făcut pe G.M. Cantacuzino să sezeze în arhitectura sovietică ridicolul copierii rusești a arhitecturii americane, precum și rolul ideologizat al construcțiilor cu aspect de cazarmă. O arhitectură săracă în conținut și formă, aceasta este concluzia arhitectului G.M. în fața realizărilor sovietice.

Secțiunea a II-a — Arhitectură și inginerie —, s-a desfășurat, după caracterizarea făcută de A. Trișcu, conducătorul lucrărilor, ca o ședință de lucru a cărei reușită depinde de posibilitățile de conlucrare între participanți și de prezentarea succintă a cît mai multe puncte de vedere.

Mariana Mustăță, *Piatra Trei Ierarhilor*. Abordarea este făcută din punct de vedere al biologiei și rezultă că piatra bisericii este afectată de pînza de apă freatică de nivel ridicat, poluare, depunere de praf și microorganisme. În plus există o diferență a stării de degradare între piatra veche și cea înlocuită la restaurarea lui

Lecomte de Noüy, care nu a mai pus piatră de calitate atît de bună. Intervenția este necesară, dar foarte dificilă.

Călin Hoinărescu, *Modificări la paramentele bisericilor de sec. XVII, în secolul XIX. Intervențiile arhitectului Schlater*. Sînt biserici cu fațada în 2 registre, separate de brîu median cu modenatură cioplită, ocnițe (epoca Matei Basarab): biserica Mănăstirii Apostolache, biserica de la Tîrgușor și Negoiești, județul Călărași. La toate s-a făcut modernizarea paramentului prin eliminarea ocnițelor prin cioplire, înlăturarea brîului și acoperirea ocnițelor cu mortar gros. Este o reformulare plastică programată, prin care s-a realizat introducerea unei modenaturi clasicizate. Problema este că oprindu-ne în restaurare la faza Schlater se mutilează caracteristicile plastice, se anulează și nu se păstrează faza istorică.

Teodor Gheorghiu, *Problema protejării pieșelor și ansamblurilor arhitecturale din orașele Buzău și Rîmniceu Sărat*. Acestea sînt orașe care au păstrat puțin din valorile arhitecturale și tocmai de aceea pentru a fi protejate este necesară o legislație strictă și un sistem de urmărire a respectării ei.

Liana Bilciurescu, *Considerente asupra dezvoltării în timp a castelului Bran*. Extrem de documentată, comunicarea se bazează pe studii arhivelor, reconstituind, pe baza informațiilor culese, fazele de construire a castelului și modificările planimetrice existente, elemente esențiale pentru viitoarea restaurare.

Liviu Popescu, *Aspectele ale condiționării spațiului construit-om*. Pornind de la restaurarea unor clădiri încărcate de istorie din Ploiești, autorul realizează un scurt eseu despre necesitatea comunicării între mediul social și programul de arhitectură.

Gheorghe Dinuță, *Repertoriul monumentelor de tehnică populară de pe Valea Gurghiului și Mușeșul superior*. Pe baza catagrafiei din 1859 (a lui Cuza) au fost stabilite ansambluri, complexe industriale, instalații și stabilimente țărănești. Problema care se ridică este ce se va întîmpla cu ele, în condițiile în care unele sînt în stare de funcționare, altele nu. Unele (joagărele, teascurile) au fost folosite de întreprinderi care azi se desființează și ele sînt preluate de vechii proprietari, dintre care mulți nu sînt interesați să le păstreze.

Mircea Taban, *Priorități și probleme ale conservării și valorificării complexelor și monumentelor de tehnică populară din județul Caraș-Severin*. Cercetările pentru repertoriere, bazate

pe cadastrul din 1878, constatată că instalațiile de tehnică populară s-au înmulțit (multe apărate după 1950), sînt noi, dar în tipare tradiționale. Întrebarea este dacă aceste inovații pe tipare tradiționale sînt creații originale și dacă trebuie înscrise în listele de monumente? Etnografic ele sînt interesante și reprezintă un efort de gîndire, de creație tehnică.

Viorica Pisică, *O locuință de la sfîrșitul secolului al XIX-lea de la Galați*. Casa din strada Domnească nr. 53, actuala policlinică, a fost construită la sfîrșitul secolului al XIX-lea și păstrează parte din decorația interioară. Beneficiarul a păstrat-o în stare bună, dar clădirea este afectată de lucrări de canalizare prost făcute, care au produs igrasie. Se propune introducerea în lista monumentelor și găsierea unei alte funcționalități.

Andrei Pănoiu, *Probleme privind rezervații de arhitectură sătească*. Studiul așezărilor sătești dovedește că acestea sînt organizate în jurul curții boierești. Se pune problema identificării vechilor centre pentru a fi protejate (ex. Tîrgul Baia de Aramă, satul Cerneți din Mehedinți). În centru era școala, cîrciuma, biserica, moara, moșia fiind un teritoriu bine delimitat, cu porți de intrare. Pentru identificare se poate folosi și harta reformei agrare a lui Cuza, care precizează pivnițele, conacele boierești etc. Trebuie însă ca și locuitorii să le întrețină, să le conserve.

Mariana Zup, Cezar Rebenciuc, «*Evoluția unui monument de arhitectură — Casa Roset-Balș din Pribești*». Este prezentată situația tragică a caselor fără proprietar. Abandonate, ele se năruie cu repeziune. Au fost comunicate DMSI ca urgențe, dar trebuie în primul rînd să li se găsească o folosință.

Cele 10 comunicări s-au remarcat prin varietatea problemelor ridicate, ele sugerînd unele priorități și orientări în perspectivă.

În continuarea sesiunii de comunicări, în ziua de 7 dec. 1990, au avut loc două mese rotunde (ambele prezentate pe larg în

nr. 2/1990 al «*Revistei Monumentelor Istorice*»): *Priorități în evidența, inventarierea și cercetarea monumentelor istorice*, condusă de dr. Radu Popa și *Priorități în protejarea, conservarea și restaurarea monumentelor istorice — Probleme de arhitectură și inginerie*, condusă de dr. Aurel Trișcu.

Prima temă a avut în centrul dezbaterilor modul de întocmire și completare a listei monumentelor istorice. În acest sens au fost definite cîteva idei ca bază de discuție: stabilirea metodologiei; curățirea listei de monumentele false, respectiv case memoriale fără valoare; detalierea listei existente; actualizarea și îmbogățirea posibilităților de clasificare după valoare; modalitățile de apărare a monumentelor, etc.

În cea de-a doua masă rotundă, care a abordat probleme de arhitectură și inginerie, discuțiile au fost deschise de arh. Aurelian Trișcu, ce a punctat necesitățile momentului actual din perspectiva efortului de protejare și restaurare a monumentelor istorice. S-au dezbătut probleme de inginerie, respectiv alegerea celor mai adecvate metode de restaurare, pericolul continuării demolărilor neavizate, precum și aceea a lipsei cadrelor specializate și respectiv conceperea unui sistem de pregătire a noilor specialiști în restaurare. La prioritățile în munca de conservare și restaurare s-au adăugat problemele legate de valorificarea monumentelor restaurate, necesitatea studiului interdisciplinar al monumentelor.

Ceea ce s-a obținut în această primă sesiune de comunicări, de asemenea în dezbaterile susținute în cadrul meselor rotunde a fost o întîlnire a specialiștilor din domeniu, ce a pus în valoare realizările, a marcat nerealizările și mai ales a dat prilejul unui schimb de idei benefic pentru dezvoltarea activităților viitoare.

CEZARA MUCENIC
GEORGETA POP

SESIUNEA A XI-A DE COMUNICĂRI A OFICIULUI PENTRU PATRIMONIUL DE LA MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

decembrie 1990

După o perioadă de întreruperi, una din manifestările de tradiție și prestigiu în viața culturală a capitalei — Sesiunea de comunicări științifice a O.P.C.N.M.B. — a reintrat în actualitate, reușind ca timp de două zile, între 10 și 11 decembrie 1990, să-și desfășoare lucrările.

Interesul stîrnit de eveniment a fost mare — după cum a demonstrat sala de conferințe mereu plină din Palatul Suțu — și considerăm că are la bază două principale aspecte:

a) echipa «*patrimoniștilor*» bucureșteni suferise mutații importante prin plecarea spre alte

instituții a numeroși membri ai vechii și valoroasei garnituri și înlocuirea lor cu nume noi pe care auditoriul voia să le vadă « la lucru »;

b) ținuta sesiunilor anterioare atrăsese un numeros public, cunoscător și constant.

Cei ce au venit au fost răsplătiți și de această dată de varietatea — subiecte de istoria artei, istorie, monumente, arheologie, științe naturale, carte veche, istorie literară, istoria sportului — și înalta ștachetă a comunicărilor, chiar dacă gruparea lor în cadrul programului a fost cu mult mai puțin riguroasă decât ne obișnuisem. Și, tot în spiritul bunei tradiții, nu au lipsit nici invitații din țară cu contribuții de substanță.

Lucrările au fost conduse de Adrian Silvan Ionescu, un « vecchio » în ale patrimoniului, acum director adjunct al instituției organizatoare — Muzeul de Istorie al Municipiului București — care a și prezentat, în stilul-i deja cunoscut, un portret al lui Omer Pașa, datorat lui Constantin David Rosenthal.

Materialele au fost interesante și au adus în atenția cercetării noi piese, au detaliat sau deschis noi unghiuri în cadrul unor preocupări mai vechi. Suportul ilustrativ care le-a însoțit (diapozitive și fotografii) a reușit să ne aducă înaintea ochilor obiecte care, de multe ori, ne-au încântat (am exemplifica, numai, cu diapozitivele prezentate de Al. Artimon de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Bacău).

Ne vom opri asupra câtorva comunicări care sînt de reală importanță pentru specialiștii din domeniul monumentelor, ansamblurilor și situurilor istorice.

Unde a fost mahalaua bucureșteană Fîntîna Boului — o controversată problemă a istoriei Bucureștilor — și, implicit, unde s-a aflat biserica acestei mahalale ne lămurește Tereza Sinigalia de la Institutul de Istoria Artei în comunicarea: *Un aspect al structurii urbane a Bucureștilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*. Spre deosebire de ceea ce se susține în general, cum că biserica mahalalei Fîntîna Boului poate fi identificată cu biserica Popa Tatu, cercetătoarea demonstrează că biserica în discuție se afla pe locul actualei biserici Schitu Măgureanu.

Dava de la Răcățău, prin prisma unor săpături Arheologice întreprinse aici, ne este prezentată de directorul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Bacău, Viorel Căpitanu, în *Descoperiri geto-dacice cu semnificație culturală în dava de la Răcățău, județul Bacău*.

Interesante piese au fost supuse atenției de către Ligia Fulga în cadrul comunicării *Cercetări*

recente privind Ceramica din Țara Făgărașului și interferențele ei cu zona subcarpatică.

Un material arheologic de excepție a fost comunicat de Al. Artimon de la muzeul din Bacău sub titlul *Ceramica ornamentală de la Curtea Domnească din Bacău*.

Unele piese, după cum a subliniat autorul, sînt unicate. Cei prezenți au putut vedea, prin intermediul diapozitivelor, plăci de teracotă (cavalieri cu halebardă, capete de bour) de extraordinară calitate.

Și tot în Moldova, de data aceasta în domeniul arhitecturii, ne-a purtat comunicarea Angelei Olariu de la Muzeul Etnografic al Moldovei din Iași — *Ratoșe din Moldova*. Autoarea a schițat tipologic cele două mari categorii în care se încadrează aceste construcții — cu un culoar central, tip mai des întâlnit, mai ales în nordul Moldovei, și fără culoar central — și a adus în discuție cîteva dintre relativ cunoscutele exemple de acest gen. Considerăm, totuși, că s-ar fi impus referiri și la Basarabia. Amintim, în acest context, că două sate — unul în apropierea Chișinăului și altul pe drumul dintre Orhei și Bălți, la răscrucea cu șoseaua spre Telenești, poartă numele « Ratuș ».

În sfîrșit, arheologul Vasilica Sandu de la Oficiul bucureștean prezintă cîteva din descoperirile sale în comunicarea *Rezultatul cercetărilor arheologice de salvare la Poșta, comuna Cernica*. Cu această ocazie am putut constata (pentru a cîta oară?), cum o amenajare — în cazul nostru e vorba de cea a râului Dîmbovița — afectează grav o stațiune arheologică.

Sesiunea de comunicări s-a încheiat cu un concert de colinde susținut de Corul de copii « Symbol » al municipiului București și de Corul studenților Institutului Teologic Universitar București. De asemenea, a avut loc vernisajul expoziției « Icoana, simbol al spiritualității ortodoxe românești », organizat de O.P.C.N.M.B., Patriarhia Română și Secretariatul de Stat pentru Culte. Exponatele au fost de bună calitate și au acoperit toate zonele importante în acest domeniu din țară, dar nerespectarea vechiului proverb « ce e mult strică » a dus, credem, la ratarea acestei manifestări prin aglomerarea de piese pe metru pătrat, la care s-a adăugat o împărțire tematico-geografică cel puțin bizară.

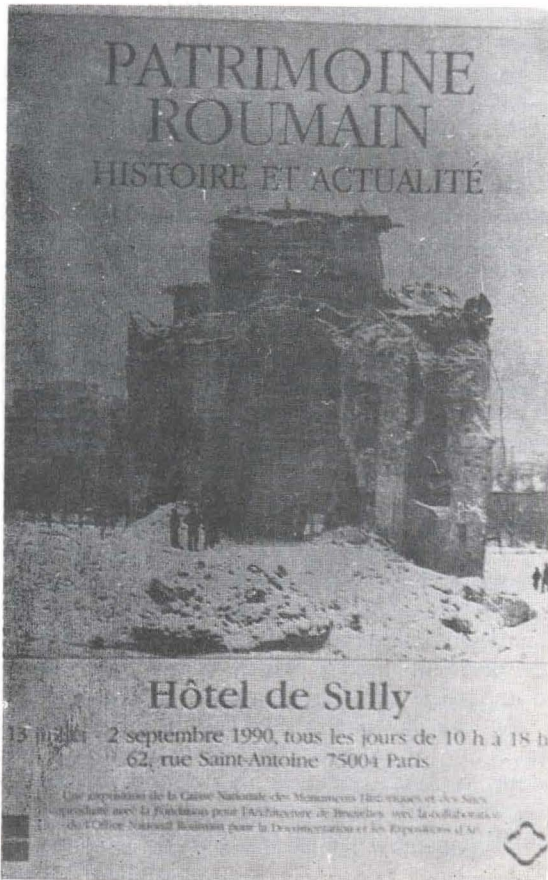
A XI-a Sesiune a O.P.C.N.M.B. constituie, la bilanț, o reușită, deschizînd, dorim să credem, o nouă perioadă de « boom » științific în activitatea muzeografilor acestei prestigioase instituții bucureștene de cultură.

AURELIAN STROE

Expoziția « PATRIMONIUL ROMÂNESC — ISTORIE ȘI ACTUALITATE »

Hôtel de Sully, Paris, Franța, 13 iulie — 2 septembrie 1990 *

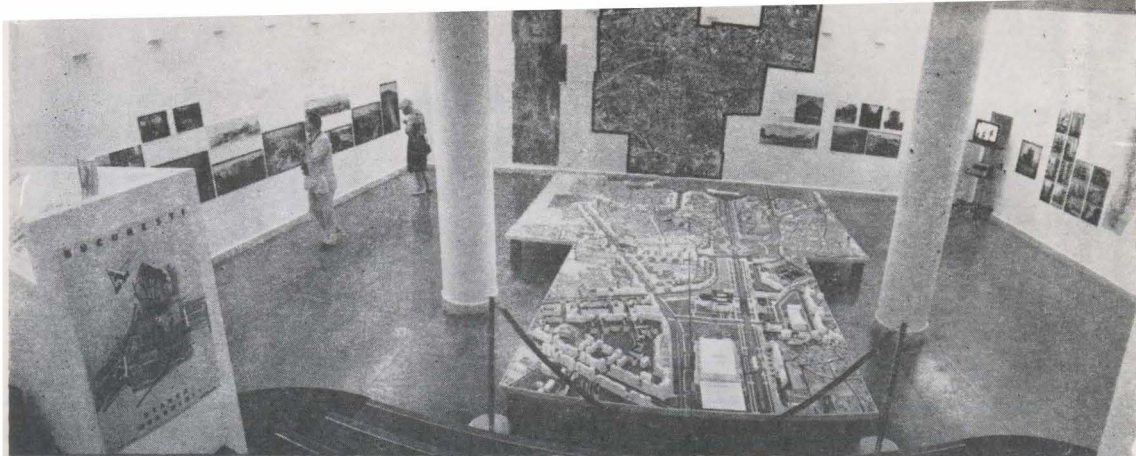
M-am întrebat de multe ori ce ar putea să intereseze pe cititorul român din geneza acestei expoziții: dificultatea demersului pe muchie de cuțit între conjunctura emoțională și adevărul istoric, imposibilitatea unei sinteze rapide din lipsa lucrărilor de referință și a documentației iconografice, sau pur și simplu cum am trăit noi această aventură. În fond, pentru mine, doar această ultimă întrebare are sens.

Începutul a fost, probabil, firesc și toată lumea ar fi făcut la fel: am dat fuga la sertarul ascuns cu negativele din România. Așa a pornit o antrepriză care ne-a prilejuit multe momente remarcabile. Împreună cu Radu Boruzescu am intrat în acest joc fascinant care seamănă cu filatelia și constă în a colecționa, schimba și împrumuta *imagini*. Zile în șir, cu ochii fixați pe lupă, cercetînd negativele noastre, ale prietenilor, ale necunoscuților. Zeci de ore de călătorie imaginară cu degetul pe hărți și prin memorie. A urmat apoi metamorfoza imaginii de la martor la imaginea reală, mărită de 10, 20, 50 de ori, pînă și se tăia răsufierea. În sfîrșit culoarea, ce aventură! Dar ce blestem pînă să neutralizezi cerul albastru-roz-violet, atît de familiar din peliculele ORWO. Spectacolul acestor arhive fragmentare, stîngace, prăfuite, ieșind la iveală după mulți ani de tăcere e pînă la urmă experiența cea mai puternică ce mi-a rămas. Scufundarea pînă la identificare în aceste imagini, pe care mulți dintre noi le consideram pierdute, ne-a prilejuit tot atîtea întoarceri într-o Arcadie a noastră. În schimb, ceea ce promitea a fi o mină de aur, anume exploatarea arhivei Editurii Meridiane a fost o decepție. Ne-a salvat Geraldine — un laborator artizanal — care a știut să ne cadreze, să atenueze cu multă sensibilitate culorile din aceste clișee tehnic perfecte — cu cerul atît de albastru, cu garoafele și gladiolele nelipsite din primul plan. O viziune « oficială » idilică asupra monumentelor — absurd!

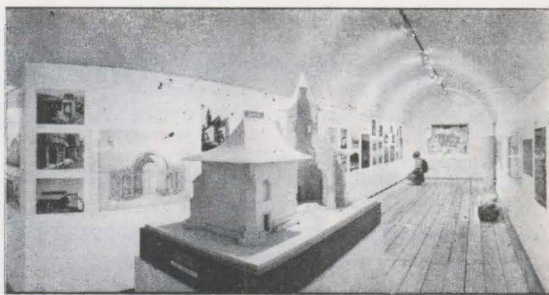
* Expoziția organizată de « Caisse Nationale des Monuments Historiques et des Sites », cu colaborarea fundației « Fondation pour l'Architecture » — Bruxelles, a Oficiului Național Român pentru Documentare și Expoziții de Artă — București și a Uniunii Arhitecților din România

Comisari: Vincent Bouvet și Ștefan Mănculescu, asistați de Radu Boruzescu și Mihail Moldoveanu.

Firul conducător al expunerii l-a constituit o înșiruire de momente-șoc, imagini simbolice și spații tematice, începînd cu tabloul votiv de la Cotroceni, trecînd pe lîngă macheta uriașă a turlor Bisericii Mari de la Văcărești, pe lîngă «dictatorul» lui Doru Covrig, pe lîngă macheta-document a noului București, pe lîngă fragmente lapidare de la bisericile dărîmate și terminînd cu «Ierusalimul terestru» de la Văcărești. Ce aș putea spune despre reacția publicului? În fața unor imagini ca bătrîna de la Stoești lîngă biserica satului inundată de ape, sau chipul hieratic al preotului Bogdan de la Sf. Vineri, publicul francez a rămas traumatizat.

Ar fi de spus și cîteva lucruri despre încercarea noastră de a crea un spațiu în consonanță cu imaginile prezentate, și aceasta în ciuda mijloacelor extrem de modeste pe care le-am avut la îndemînă. Pentru lumea satului am ales o încăpere pătrată, cu scoarțe din sfoară pe jos și cu scîndură de brad văruiată în loc de pereți. De aici pornea și muzica țărănească, subtilă și tonică ce te întîmpina de la intrare. Totul mirosea a brad și sfoară, o adevărată performanță în această lume occidentală fără miros. Arhitectura religioasă era adăpostită de două galerii boltite, fără ferestre, cu pereții albi și

Imagini din expoziție. Foto Gilles Abegg.

cu pardoseala din dușumea de brad. Un sobru «Iconostas» al pictorului Horia Bernea părea coborît din interioarele bisericilor prezentate.

Colaborarea cu arhitecții români, veniți să re-monteze o parte din expoziția lor de la sala Dalles («Starea Orașului», mai 1990) n-a fost atît de ușoară cum speram. Pînă la urmă solidaritatea a învins ambițiile personale și neînțelegerile datorate unui dialog întrerupt atîția ani. Montarea expoziției a însemnat un moment de entuziasm, care a pus în mișcare pe mulți români și francezi.

ȘTEFAN MĂNCIULESCU

● A apărut o nouă publicație de specialitate «Curierul muzeului satului» (nr. 1, decembrie 1990).

● La 6 decembrie 1991 a avut loc la Primăria capitalei inaugurarea Fundației culturale «Orașul vechi», care își propune păstrarea zonei comerciale vechi a Bucureștiului.

● În 8 februarie 1991 a avut loc la Ministerul Culturii Conferința de presă a d-lui ministru Andrei Pleșu, cu tema «Starea culturii în 1990 și-n perspectiva anului 1991». O problemă pe cât de importantă pe atât de spinoasă este aceea a banilor, pentru că Ministerului Culturii i-a fost alocată pentru anul 1990 suma de 2 miliarde lei, ceea ce este mai mult decât insuficient, mai ales că nici aceasta nu a fost încasată în întregime. Este relevant cazul Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice căreia din bugetul de 80 milioane, alocat inițial, nu i s-au pus la dispoziție decât 13 milioane lei, chiar și aceia prevalent la încheierea anului.

Pentru 1991 bugetul Ministerului Culturii, în raport cu bugetul național, este de 0,33%. Este mult, este puțin? DMASI va resimți, probabil, din plin efectele celor 0,33%.

De asemenea s-a discutat pe marginea interpelărilor nefondate adresate d-lui Andrei Pleșu în Parlament și în unele ziare, a deplasărilor în străinătate, a organizării Festivalului «George Enescu», probleme legate de difuzarea presei, situația financiară grea în care se găsesc teatrele și muzeele.

● În 27 februarie 1991 la sediul DMASI a avut loc o întâlnire între arh. Șerban Cantacuzino și specialiști din cadrul Direcției, ocazie în care dl. arh. Șerban Cantacuzino a relatat celor

prezenți discuția pe care a avut-o cu președintele României, dl. Ion Iliescu, privind problema monumentelor istorice. De asemenea, a avut loc un schimb de păreri privind greutățile întâmpinate în protejarea și restaurarea monumentelor istorice în România, comparativ cu situația din Anglia.

● Muzeul Național de Artă, Muzeul țărânului român și Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice au organizat la Palatul Muzeului Național de Artă, în intervalul ianuarie-februarie 1991 expoziția «Spațiul spiritual al satului românesc», prima expoziție deschisă în Palat după evenimentele din decembrie 1989.

Expoziția a prilejuit și organizarea în ziua de 1 martie 1990 a simpozionului «Locuirea în satul românesc. Tradiții și perspective». Ideea că spațiul locuit definește esența umană a stat la baza expunerilor, a selectării diapozitivelor și a discuțiilor care s-au prelungit într-o a doua întâlnire în ziua de 8 martie.

● Miercuri, 13 februarie 1991, DMASI a primit vizita principesei Margareta, ocazie cu care s-au discutat probleme legate de activitatea fundației culturale care îi poartă numele.

● În intervalul 11—15 februarie 1991 și apoi 18—20 februarie 1991 două delegații franceze au purtat discuții în cadrul DMASI pe probleme de legislație privind monumentele istorice și respectiv desfășurarea activității de inventariere, restaurare și conservare a monumentelor. În programul celei de-a doua delegații a intrat și vizitarea de monumente istorice, muzee din București și din țară, precum și o Conferință susținută în cadrul Facultății de arhitectură.

**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
1908—1945**

**Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice
1914—1915, 1942—1943**

INDICI BIBLIOGRAFICI

(II)

Tablă de materii:

A. Indici bibliografici pe materii

I. Localități și monumente (R — U)

- RACI, jud. Gorj
Biserica de lemn Sf. Ioan Botezătorul: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări].
- RACOVA, jud. Bacău
C. Mătășă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 131 [topor, foto].
- RACOVITA, vezi Pitești, jud. Argeș, sat Racovița.
- RADILA, jud. Prahova
Biserică și cruci (biserica Tăierea capului Sf. Ioan?): G. Coriolan, *Resturi istorice în satele Coslegi, Dîrvari și Radila, din județul Prahova*, XIX, 1926, p. 121 [cruci în curtea bisericii].
- RADOMIR, jud. Dolj
D. Tudor, *Antichitățile din Romanaiți*, XXVI, 1933, p. 78 [urme romane].
- RADOVANU, jud. Călărași
Așezări din epoca neolitică și a fierului: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [pe harta lui Gr. Tocilescu].
- RAFAILA, jud. Vaslui
C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [cercetări ale lui Buțureanu și Beldiceanu, către 1895]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [diferite obiecte de bronz]; I. Andrieșescu, *Asupra epocii de bronz în România*. 2, VIII, 1915, p. 167 [fibule în spirală].
- RAGUSA, vezi Dubrovnik, Iugoslavia.
- RAHMANOV, URSS
P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 12 [Irina Movilă, căsătorită cu Mihail Wisznowiecki, și cumnatul ei Samuil Korecki patronază tipărirea Evangheliei cu învățături, din 1619].
- RAHOVA, Bulgaria, vezi Orjahovo.
- RARANCEA, jud. Cernăuți, azi în URSS
Biserică de lemn, adusă de la Mămăieștii Noi: I. Nistor, P. Luța, *RSR Cernăuți*, 1933—1934, XXVIII, 1935, p. 65—66 [lucrări de reparații și spălare a picturii].
- RAȘOVA, jud. Constanța
N. Iorga, *În legătură cu o «Călduză» necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 146.
- RAST, jud. Dolj
Așezare preistorică, la «Grindul Țîfarului»: Vl. Dumitrescu, *Raport*, ACMI, p. 93—94 [în principal neolitică].
- RAVANITA, Iugoslavia
Biserica Maicii Domnului, din 1381: G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1912, p. 13 [fațadă bogat împodobită].
- RAVENNA, Italia
Biserica San Apollinare Nuovo: M. Golescu, *Motive de animale*, XXXVI, 1943, p. 45 [«despărțirea oilor de capre» (Judecata de apoi)].
- RAZELM, lac, jud. Tulcea
C. Moisil, «Bisericuțele». *Bisericuța din lacul Razelm*, III, 1910, p. 33—34; idem, *Unde a fost vechiul Halmyris?*, III, 1910, p. 93—94.
- RAZGRAD, Bulgaria
Orașul roman Abrittus: V. Pârvan, *Cetatea Tropaeum. Considerații istorice*, IV, 1911, p. 2 [drum militar]; p. 4 [piatră militară din 118. e.n.]; p. 5 [organizare de viață rurală romană].
- RĂCĂRII DE JOS, jud. Dolj
Așezare romană: C. Moisil, *Colecțiunea Maria Istrati-Capșa*, IV, 1911, p. 138, 140 [obiecte de bronz din castrul roman]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, III, XXVII, 1934, p. 116 [comerț ilicit cu antichitățile romane].
- RĂCĂCIUNI, jud. Bacău
Așezare fortificată din epoca bronzului: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [pe harta lui Gr. Tocilescu].
- RĂCĂȚĂU, vezi Răcătău de Jos, jud. Bacău.
- RĂCĂȚĂU DE JOS, jud. Bacău
Biserica Sf.ții Împărați: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 64 [fonduri pentru lucrări].
- RĂCHITOASA, jud. Bacău
Mănăstirea Răchitoasa cu biserica Adormirea Maicii Domnului: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1909, II, 1909, p. 143 [cercetare Ghika-Budești în vederea stabilirii reparațiilor necesare]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 184 [cerere de lucrări de întreținere și reparații]; *Ședințele Comisiunii*, 1931, XXIV, 1931, p. 190 [restaurarea clopotniței în 1932]; N. Ghika-Budești, *Raport de activitate pe anul 1931*, XXVI, 1933, p. 189 [cercetare, deviz]; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 33 [lipsă de fonduri pentru reparații, mutarea azilului de infirmii]; *ibidem*, 1942, p. 65 [majorarea devizului].
- RĂDĂCINEȘTI, jud. Vilcea
Castru roman: D. Tudor, *Castra Daciae inferioris. IV. Castrul și băile romane de la Bivolari, pe Olt*, XXXV, 1942, p. 143, 148.
- RĂDĂCINEȘTI, jud. Vrancea
Biserică de lemn: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 35 [majorare deviz]; *ibidem*, 1943, p. 63 [restaurare].
- RĂDĂȘENI, jud. Suceava
C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [săpături ale lui N. Beldiceanu în 1895]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 172—173 [arme și unelte de gresie și silex]; Vl. Dumitrescu, *Inscripțiuni preistorice în România?*, XXIV, 1931, p. 87 [discuție cu privire la un topor de piatră cu cervideu gravat și la așa-zisele inscripții imaginate de O. Tafrați].
- RĂDĂUȚI, jud. Suceava
Biserica lui Bogdan-Vodă—Sf. Nicolae: Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 23 [meșterii inscripțiilor de pe morminte]; idem, *Meșterii bisericilor din Țara-Românească*, V, 1912, p. 182 [meșterii pietrelor de mormânt]; I. Veslovski, *Cele mai vechi cruci de mână din Bucovina*, VIII, 1915, p. 28 [cruce din 1638 care aparține mai întîi bisericii din Rădăuți iar acum se află la Mănăstirea Putna]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 158—160, 278—282 și Indice [cu foto]; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. I [restaurare]; P. Luța, *RSR Cernăuți*, 1921—1925. Secolul al XIV-lea și timpurile mai vechi, XIX, 1926, p. 127 [datate]; idem, *RSR Cernăuți*, 1919—1920, XIX, 1926, p. 130 [deteriorarea acoperișului; cu foto înainte de restaurare]; idem, *RSR Cernăuți*, 1921, XIX, 1926, p. 136 [refacerea acoperișului], p. 137 [foto după restaurare]; idem, *RSR Cernăuți*, 1922, XIX, 1926, p. 187 [refacerea acoperișului]; G. Balș, *Bisericile sec. XVI*, XXI, 1928, p. 131—138 [pavidor], p. 279 [pictură], p. 245 [foto fereastră] și Indice; idem, *Zugrăvi moldovene*, XXII, 1929, p. 141 [zugrăvirea bisericii; cu document din 1416]; N. Iorga, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 10—11 [icoană din 1505]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 69 [icoană].
- RĂDEANA, vezi Gheorghe Gheorghiu-Dej, jud. Bacău, sat Rădeana

RĂDENI, jud. Iași
Biserica Buna Vestire: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 64 [adâncirea pridvorului].

RĂDENI, jud. Neamț
Așezare Cucuteni B și La Tène: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 128; idem, *Săpături de preistorie în județul Neamț*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 42 [strat La Tène și medievale].

Biserica de lemn: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. VI [mutarea bisericii în satul Buzăți, jud. Neamț].

RĂDENI, jud. Lăpușna, azi în URSS
R. Vulpe, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Izvoare-Neamț*, ACMI, 1942, p. 165 [săpături ale lui P. Nicorescu, cioburi de tip Izvoare I].

RĂDENII VECHI, jud. Bălți, azi în URSS
Monument al lui Potemkin: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44.

RĂDEȘTI, jud. Galați
Biserica de lemn Sf-ții Voievozi: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. V [nu se aprobă dărîmarea].

RĂDULENII VECHI, jud. Soroca, azi în URSS
Biserica din 1842: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 47 [ctitor, morminte].

RĂDULEȘTI, vezi Brazil, jud. Ialomița.
RĂPCIUNI, jud. Neamț, vezi Ceahlău, jud. Neamț.
RĂȘPOPENI, jud. Orhei, azi în URSS

Biserica: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [morminte].

RĂȘINARI, vezi Sibiu, sat Rășinari.

RĂTEȘTI, jud. Buzău
Mănăstirea Rătești, cu biserica Sf. Treime: N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [restaurarea zăgrăvelii].

RĂUCEȘTI, jud. Neamț
Așezări La Tène: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 128.
RĂUSENI, jud. Suceava, vezi Reuseni.

RĂZBOIENI, jud. Neamț
Stațiune din epoca bronzului, la Fagani: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 128.

Biserica Sf-ții Mihail și Gavril: *Oficiale. Noi monumente istorice*, VI, 1913, p. 197—198 [decret regal de clasare, semnat de Carol I. Expunere de motive semnată de C. G. Dissescu]; *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 200 [clasare]; G. Balș *Bisericele lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 75—81 și Indice; idem, *Biserici sec. XVI, XXI, 1928*, Indice; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 21 [restaurare greșită; se va ref. ce].

RĂZBOIENI DE JOS, jud. Neamț
Așezare La Tène pe «Dealul Morii»
C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 128.

RĂZVADU DE JOS, RĂZVADU DE SUS, vezi Trgoviște, sat Răzvad, jud. Dimbovița.

REBEGEȘTI, vezi Mănăstirea, com. Crevedia, jud. Dimbovița (fost Crețulești-Mănăstirea).

REDEA, jud. Olt
D. Tudor, *Antichitățile din Romanți*, XXVI, 1933, p. 78 [urmele unei «villa»].

Biserica Intrarea în biserică: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări].

REDIU MARE, jud. Soroca, azi în URSS
Biserica din 1864: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [ctitor, morminte].

REGHIN, jud. Mureș
Biserica evanghelică: G. Balș, *Bisericele lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 210 [foto ferestre] și Indice.

REGHINUL SĂEȘC, vezi Reghin, jud. Mureș.
REICHESDORF, vezi Richiș, jud. Sibiu.

REȘCA, jud. Olt
Ruinele orașului roman Romula:

C. Moisil, *Din tezaurul arheologic al Dobrogei. III. Sarcofagii de piatră*, III, 1910, p. 81, 83—87 [descriere sarcofagii găsite la Reșca și la Antina]; V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenesti. IV. Curți și conace fără-mate*, IV, 1911, p. 64, 77 nota 75 [vînzarea de cărămizi antice «de Antina» și a apeductelor, folosite ca bur-lane de sobă (0,50 bani bucata), vînzarea de camee cu 15—20 lei bucata]; A. T. Dumitrescu, *Tradiții și mărturii documentare despre drumul roman de la Reșca la Celei*, IV, 1911, p. 107—110; C. Moisil, *Colecțiunea Maria Istrati-Capșa*, IV, 1911, p. 138—142 [antichități romane, cu foto]; A. T. Dumitrescu, *Despre schitul Hotărani*, V, 1912, p. 125 [necropolă; ruinele cetății]; I. Kalinderu, † *Spiru C. Haret*, VI, 1913, p. 55 [starea ruinelor motivează în 1892 inițiativa decedatului de a elabora, prin Gr. Tocilescu, legea pentru conservarea monumentelor istorice]; D. Tudor, *Antichitățile din Romanți*, XXVI, 1933, p. 76—77, 78, 79—81, [urme preistorice și romane, sarcofage, morminte, inscripții; cu foto piese arheologice]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. III*, XXVII, 1934, p. 110—111 [descrierea ruinelor dezgropate; jaful antichităților; cu foto capitel de coloană]; D. Tudor, *Monumente inedite din Romula*, XXVIII, 1935, p. 31—47, 113—126; XXX, 1937, p. 110—124; XXXI, 1938, p. 79—93 [Introducere, I. Monumente de piatră, II. Pietre gravate, III. Inscriptii pe piatră, IV. Obiecte din os, V. Obiecte din bronz și alte metale, VI. Tăblițe votive al «cavalerilor danubieni», VII. Obiecte de pămînt, VIII. Ceramica. Descrierea coloniei și a cetății Romula; istoricul colecțiilor ce cuprind material arheologic provenind din săpăturile efectuate; descrierea exponatelor (cu desene și foto) din colecțiile Maria Istrati-Capșa, Tzupagu, Georgescu-Corabia, Ilie Constantinescu, Sebastian Neamțu, Em. Kretzulescu, muzeul local etc. cu foto, desene, plan]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 86 [după Th. Margot, *O viatorie; săpături*]; T. Sauciu-Săveanu, *Două geme antice din Scythia Minor*, XXXVIII, 1945, p. 23 [piatră gravată reprezentînd pe Jupiter].

Biserica Sf-ții Petru și Pavel și Sf. Nicolae: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. III*, XXVII, 1934, p. 110 [pisanie].

Biserica Sf. Vasile: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 50 [reparații].

RETEVOIEȘTI, jud. Argeș
Așezări din epoca bronzului, la «Poiana Tîrgului» și la «Siliște» (cultura Sălcuța și Coțofeni): C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 120 [topogra în colecția N. Kretzulescu].

Biserica, început secolul XVI (?): N. Iorga, *Inscripțiile bisericii Rătovoști-Muscel și Zlr-*

nești, XX, 1927, p. 112 [pisanie nouă din leat 7024].

REUSENI, jud. Suceava

Biserica Tăierea capului Sf. Ion Botezătorul: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 111—118 și Indice; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 127 [datate]; G. Balș, *Biserică sec. XVI, XXI, 1928, Indice*; V. Brătulescu, *Pietrele mormintale de la muzeul din Folticeni*, XXXII, 1938, p. 38—39 [piatra lui Bogdan II, tatăl lui Ștefan cel Mare, cu foto]; *Bucovina. Proces verbal No. 1*, ACMI, 1943, p. 17 [propunere pentru restaurare-întreținere].

RIBIȚA, jud. Hunedoara

Biserica Sf. Nicolae: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 32 [scoaterea igrasiei; acoperirea picturilor exterioare], p. 33 [rectificarea deviz], p. 38 [lucrări la soclu], p. 40 [lucrări de întreținere; cercetare făcută de C. Daicovicu].

RICHIȘ, jud. Sibiu

Biserica evanghelică: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 208 [foto ușă sacristie].

RILA, Bulgaria

Mănăstirea Rila: S. Cegăneanu, *Ceva despre proveniența și arta vechilor noastre argintării*, IV, 1911, p. 29, 30 [scaunul lui Hreb; vechea poartă; mobilier stil Renaissance]; † Titus Tîrgovișteanul, *Obiecte de artă românești la mănăstirea bulgărească Rilo*, XXII, 1929, p. 143.

RİFOV, jud. Prahova

Biserica Sf. Nicolae: A. Zagoritz, *Sculpturi în piatră*, VI, 1913, p. 69 și f° II [făclier]; *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. XII [reparații sub controlul «membrului regional»]; *idem* 1925, XVIII, 1925, p. II [reparații], p. IV [control execuție]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. III [reparație pictură, executarea timpelui fără aprobare], p. X [aprobarea restaurării]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 12, 15, 25, 48, 100, 102; fig. 820—829; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 37 [cercetare].

RÎMEȘTI, vezi Horezu, jud. Vilcea.

RÎMET, mănăstire, vezi Valea Mănăstirii, jud. Alba.

RÎMNICENI, jud. Vrancea

Stațiune preistorică: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [pe harta lui Gr. Tocilescu].

RÎMNICU DE JOS, jud. Constanța

Monument funerar: *Descoperiri nouă în Scythia Minor. Relație oficială*, V, 1912, p. 120.

RÎMNICU DE SUS, jud. Constanța

Altar de piatră: *Descoperiri nouă în Scythia Minor. Relație oficială*, V, 1912, p. 120.

RÎMNICU SĂRAT, jud. Buzău

Oraș: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 32 [monumente istorice dărmate].

Mănăstirea Adormirea Maicii

Domnului: A.M. Zagoritz, *Pietre părăsite*, VIII, 1915, p. 183 [coronamentul ușii bisericii, cu desen]; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. I [clădire pentru pompieri, plantarea curții]; *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIV [reparația înveltoarei și tencuielilor, refacere strane]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XII [proces pentru evacuarea clădirilor din incintă]; *idem*, 1932, XXVI, 1933, p. 97 [evacuarea pompierilor]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 14, 19, 21, 22, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 45, 46, 76—77,

79, 101, 102, 106, 116, fig. 469—480; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării-Românești*, XXX, 1937, p. 86 [după Th. Margot, *O viațorie*]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 42, pl. XIX; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 129 [repararea vechii picturi]; M. Golescu, *Motive de animale*, XXXVI, 1943, p. 45 [lei sculptați]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 57 [completare deviz]; *ibidem* 1943, p. 24 [aprobare proiect în varianta cu turlă mai înaltă], p. 25 [aprobare planuri și deviz restaurare, recomandări], p. 28 [acoperirea pridvorului].

Biserica Sf. Dumitru-Bagdat: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. VII [se recomandă reparații]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 28 [restaurarea picturii].

Biserica Sf. Paraschiva [cea veche și cea nouă]: Al. Lapedatu, *O biserică a lui Ștefan cel Mare în Țara Românească*, III, 1910, p. 107—109 [zidită de Ștefan, probabil în 1496; refăcută de la ferestre în sus la 1704; dărimată definitiv la 1898; cu foto]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 150 și Indice [refăcută de mai multe ori, nu mai prezintă nici un interes]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 72 [lucrări în curs].

RÎMNICU VÎLCEA, jud. Vilcea

Oraș: N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării-Românești*, XXX, 1937, p. 85 [urmele incendiului din 1847; după Th. Margot, *O viațorie*].

Case vechi: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 117, fig. 1044.

Fântâna lui Filaret din Troian (dispărută): I. Vîrtosu, *Biserică de lemn. Pisania fântâni din marginea Oltului la Goran*, XXVI, 1933, p. 187 [din 1784].

Schitul Arhanghelul cu biserica Sf-ții Mihail și Gavril-Arangel: I. Vîrtosu, *Biserică de lemn. Arangelu*, XXVI, 1933, p. 188 [rezumat pisanie].

Ruine, mai sus de Arangel, la locul «Pribagă»: N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării-Românești*, XXX, 1937, p. 85 [după Th. Margot, *O viațorie*].

Biserica Buna Vestire (Maica Precista): *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; I. Vîrtosu, *Biserică de lemn. Maica Precista în Țîrgul Rîmnicului*, XXVI, 1933, p. 186 [pisanie, inscripții, clopot, odoare]; M. Golescu, *Folosirea temelor musicale în iconografia bisericii răsăritene*, XXVI, 1933, p. 177; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 12, 15, 36, 46, 48, 79, 86, 92, fig. 681—689; *idem*, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 51, pl. XXVII; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 36 [refacerea acoperișului după incendiu], p. 43 [completare deviz pentru înveltoare].

Biserica de lemn Buna Vestire din Valea Râii-Rîureni: I. Vîrtosu, *Biserică de lemn. Valea Râii*, XXVI, 1933, p. 185 [pisanie din 1743].

Schitul Cetățuia cu biserica Sf-ții Voievozi (Arhangheli): *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIV [acordare de fonduri]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XII [fonduri pentru reparații]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, I, XXIV, 1931, p. 126 [inscripții din 1680 și 1853, legendă, descriere, foto]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării-Românești*, XXX, 1937, p. 85 [după Th. Margot, *O viațorie*; despre o cetate ce ar fi existat pe deal]; V. Brătulescu, *Hirșova*, XXXIII, 1940, fasc.

105, p. 4 și nota 1 [uciderea lui Radu de la Afumați și a fiului său în altarul bisericii]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 33 [deteriorări]; *ibidem* 1915, p. 34 [reparații]; I.D. Traianescu, *Memoriu*, ACMI, 1915, p. 57 [deviz]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 50 [consolidare].

Episcopia Rîmnicului cu biserica Sf. Nicolae, bolnița, paraclisul Sf. Ion Bogoslovul și anexele: V. Drăghiceanu, *Diferite inscripții de biserică și mănăstiri. Pe o cruce spre Cetățuia, Rîmnicea, V*, 1912, p. 184 [de la episcopul Ștefan, 1665 (?)]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1912, V, 1912, p. 188 [pregătiri de lucru la paraclis]; V. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș*, X—XVI, 1917—1923, p. 25 [pomelnicul Episcopiei de Rîmnicea]; *Raport pe anul 1924*, XVIII, 1925, p. XVII [restaurarea picturii paraclisului]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [învelirea paraclisului cu aramă]; *Tablou de lucrări*, I, XVIII, 1925, p. XIX [tîmpla paraclisului]; M. Popescu, *Oltenia în timpul stăpînirii austriece (1718—1739)*, XIX, 1926, p. 101—102 [fortificații la episcopie, cu plan și perspectivă]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XII [învelirea paraclisului]; P. Dumitrescu, *Lucrări executate în 1926*, III, XIX, 1926, p. XIV [învelitoare nouă de țiglă la bolnița]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, I, XXIV, 1931, p. 127 [crucea episcopului Ștefan, datată de autor din 1673]; I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Crucea din Țigănia Sfintei Episcopii Rîmnicea, la Cișmeaua Veche*, XXVI, 1933, p. 187 [aceeași cruce, datată 1675]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 8, 31, 54—55, fig. 45—56 [paraclis], fig. 1061 [iconostas]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [pictură de Tattarescu; după Th. Margot, *O viațorie*]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 38, 41 [verificarea devizului de lucrări la paraclis, aprobare], p. 53 [recepție lucrări la paraclis], p. 55 [descrierea pecetii episcopiei]; I.D. Traianescu, *Memorii*, 5, ACMI, 1914, p. 70 [lucrările efectuate în 1912—1913]; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 33, 42, 43—44, [înapoierea unor clopote aduse de la alte biserici și mănăstiri], p. 40 [recepția picturii paraclisului].

Schitul Înătești, cu biserica Buna Vestire și biserica Sf. Gheorghe: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 42 [cerere de clasare]; Al. Lapedatu, *Nouii monumente istorice*, I, 1908, p. 47; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XIX [diferite lucrări]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 110, 118, fig. 856—857; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 133, fig. 10; I.D. Traianescu, *Memoriu*, ACMI, 1915, p. 57 [lucrări efectuate la paraclis în 1915]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 28 [reparația mobilierului și picturii].

Biserica Cuvioasa Paraschiva: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1909, II 1909, p. 143 [cercetare Ghika-Budești în vederea reparațiilor]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 184 [revenire la cererea de reparații și întreținere]; I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Cuvioasa Paraschiva din Țîrg*, XXVI, 1933, p. 186 [pisanie].

Biserica Sf. Dumitru: I. Vîrtosu, *Biserici de lemn, Sfîntul Dimitrie în Rîmnicea*, XXVI, 1933, p. 187 [pisanie, odoare].

Biserica Sf. Gheorghe: I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Orașul Rîmnicea. Sfîntul Gheorghe din Vale*, XXVI, 1933, p. 186 [pisanie, odoare].

Biserica Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru-Căzănești: *Ședințele Comisiunii*, 1924,

XVII, 1924, p. X [spălarea picturii]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Căzănești*, XXVI, 1933, p. 185 [zidită în 1788, surpată 1802, refăcută]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 67, fig. 191.

Biserica Sf. Ioan Botezătorul:

I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Sfîntul Ioan de peste rîu*, XXVI, 1933, p. 186 [pisanie].

Biserica de lemn Sf. Nicolae—Rîureni: V. Brătulescu, *Biserici din Argeș și Vlcea*, XXVII 1934, p. 46, 47 [pisanie, inscripții, foto].

Biserica Toți Sfinții: N. Ghika-Budești, *Biserica domnească din Țîrgoviște*, III, 1910, p. 19 [înălțime exagerată a turlelor]; I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Toți Sfinții*, XXVI, 1933, p. 186 [pisanie, odoare]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [deviz; control lucrări]; *idem*, *Oficiale. Memoriul pe 1932*, XXVI, 1933, p. 190 [lucrări de întreținere], p. 191 [cercetarea picturii]; *idem*, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 10, 15, 20, 46, 47, 79, 86, 120, fig. 578—589; *idem*, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 48, pl. XXVI; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 57 [pictură fără aviz].

Crucea Mișeilor (cruce de hotar): I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Crucea Mișeilor din Cîmpu Rîmnicului*, XXVI, 1933, p. 185—186 [inscripție reproducînd un document din 1580 al lui Mihnea Vodă, către mănăstirea Cozia].

Crucea lui Spiridon monahul din Țigănie (1737—1749): I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Crucea lui Spiridon ot Țigănia Rîmnicului*, XXVI, 1933, p. 187 [cu leatul șters; inscripție].

Crucea din Țigănie 1674/1675: V. Drăghiceanu, *Diferite inscripții de biserică și mănăstiri. Pe o cruce spre Cetățuia, Rîmnicea, V*, 1912, p. 184 [datată din 1665; inscripția]; *idem*, *Monumentele Olteniei I*, XXIV, 1931, p. 127 [inscripția, de data aceasta datată din 1673]; I. Vîrtosu, *Biserici de lemn. Crucea din Țigănia Sfintei Episcopii Rîmnicea, la Cișmeaua Veche*, XXVI, 1933, p. 187 [datată din 1675].

— GORANU, municipiul Rîmnicea Vlcea

Ruinele bisericii Sf-ții Îngeri și Sf. Nicolae: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. III [nu se aprobă dărîmarea].

Cruce din 1784: I. Vîrtosu, *Biserici de lemn*, XXVI, 1933, p. 187 [pe marginea Oltului, la Foișor].

RÎMNICU VÎLCEA, județ

I. Vîrtosu, *Biserici de lemn*, XXVI, 1933, p. 133—138, 185—188 [catagrafie din 1832].

RÎNCĂCIOV, jud. Argeș

Biserica Înălțarea a fostei mănăstiri Rîncăciov: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 77 [restaurare după cutremur]; *ibidem*, 1943, p. 22 [aprobare deviz restaurare].

RÎNCEZI, vezi Nucșoara de Jos, jud. Prahova.

RÎPILE, jud. Bacău, vezi Gheorghe Gheorghiu-Dej, sat Gura Văii.

RÎPILE, jud. Buzău

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 122 [pe harta lui Tocilescu].

RÎȘCA, jud. Suceava

Mănăstirea Rîșca cu biserica Sf. Nicolae: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 42 [repararea picturii exterioare fără autorizație]; C. Bobulescu, *Poate fi vorba de o nouă pictură a mănăstirii Rîșca în secolul al XVI-lea?*, VIII, 1915, p. 190—191 [restaurare în 1592 și rezugrăvire]; S. Zotta, *Mănăstirea Golia. Schiță istorică*, XVII, 1924, p. 185—186 [mitropolitul Teofan al Sucevei răscumpără din Polonia tetraevan-

ghelul dăruit de marele logofăt Ion Golia mănăstirii Golia din Iași și îl depune în 1582 la biserica Sf. Ioan Botezătorul de la Mănăstirea Rîșca, ctitoria sa, de unde va putea fi răscumpărat de urmașii lui Ion Golia; tetraevanghelul se afla la data articolului la Kiev, la Muzeul Bisericesc]; *Raport pe anul 1920*, XVIII, 1925, p. XI [refacerea învelitorilor]; *Raport pe anul 1921*, XVIII, 1925, p. XII [refacere învelitori, reparația clopotniței și grajdului]; *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIII [refacerea cu sindrila a acoperișului clopotniței]; *Raport pe anul 1923*, XVIII, 1925, p. XV [reparație la învelitori și cerdac]; *Raport pe anul 1924*, XVIII, 1925, p. XVI [reparație învelitori, cerdac, zidărie]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVII [reparații]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. X [lucrări planificate pe 1927]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 76—80 [biserica], p. 201 [mănăstirea], p. 278 [pictură], p. 335 [pietre de mormânt] și Indice; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Memoriul pe 1932*, XXVI, 1933, p. 190 [lucrări de documentație]; V. Brătulescu, *Pietrele mormintale de la muzeul din Folticeni*, XXXI, 1938, p. 40 [piatra monahiei Ifimia (1647)]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 27 [aprobare lucrări], p. 29 [lucrări de întreținere], p. 50, 51 [aprobare deviz pentru reparații].

Biserică de lemn: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 42 [refacere acoperiș, consolidare].

RÎȘCANI, jud. Bălți, azi în URSS

Biserică: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [morminte].

RÎȘNOV, jud. Brașov

Biserica evanghelică și cetatea sâtească: N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 132 [rolul turnului bisericii]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 65, 66 [cetatea trece în patrimoniul Ministerului Apărării Naționale, nu se admit însă transformări în interiorul cetății].

RÎU DE MORI, jud. Hunedoara

Conacul Kendeffy cu capela: Al. Bărcăcilă, *Un tropar al preacuviosului Nicodim*, XXVI, 1933, p. 43.

RÎURENI, vezi Rîmnic Vilcea, sat Rîureni, jud. Vilcea.

ROABA, schit, vezi Căciulătești, jud. Dolj.

ROATA DE JOS, jud. Giurgiu

Schitul Roata cu biserica Adormirea Maicii Domnului: N. Iorga, *Monumentele noastre și opera Comisiei Monumentelor Istorice*, XXXI, 1938, p. 50, 56, 60 [despre restaurare; cu foto].

ROBAIA, jud. Argeș

Schitul Robaia cu biserica Sf. Gheorghe: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii IV*, XXIX, 1936, fig. 967 [clopotniță]; A. Frunzescu, *Biserica mănăstirii Robaia*, XXXV, 1942, p. 190 [pisanie, istoric].

ROBĂNEȘTI, schit, vezi Pielești, jud. Dolj [fost Pîrșani].

ROBEȘTI, jud. Vilcea

Biserica Sf.ții Voievozi: V. Brătulescu, *Biserici din Argeș și Vilcea*, XXVII, 1934, p. 45—46, 47 [cu pridvor deschis; pomelnic; mobilier, icoane, pietre de mormânt, pictură; inscripții; foto].

RODNA, jud. Bistrița Năsăud

Ședințele Comisiunii, 1925, XVIII, 1925, p. VI [dezgroparea unei presupuse comori]; R. Gassauer, *Teracote sucevene*, XXVIII, 1935, p. 145 [olarii sași de aci trec munții și înființează în jumătatea a doua a secolului XIII o colonie la Baia].

Biserică: *RSR Cluj*, 1923, XVIII, 1925, p. XXI [lucrări de restaurare—întreținere].

RODOS, insulă în Marea Egee, Grecia

E. Vîrtosu, *Odoare românești la Stambul*, XXVIII, 1935, p. 14, 15 [sabie brîncovenescă provenită de la mănăstirea Sf. Arhanghel Mihail, din insula Simi]; V. Brătulescu, *Hârșova*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 4—5, 8 [comerț cu dacia la Hirșova].

ROJÎȘTE, jud. Dolj

Biserica Sf. Nicolae: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 118.

ROMA, Italia

E. Dunăreanu-Vulpe, *Chestiunea Bastarnilor în legătură cu piatra sepulcrală de la Dragomirna*, XVII, 1924, p. 180 [inscripție atestând originea germanică a bastarnilor].

Arcul de triumf al lui Constantin cel Mare: V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă. Sfîntul Ilie și căruța cu caii de foc*, XXVIII, 1935, p. 133—134 [medalion sculptat; răsăritul soarelui; cu foto]; D. Berciu, *Asupra «balaurului» dacic*, XXX, 1937, p. 87 [reprezentarea balaurului, sculptat pe arcul de triumf].

Capitolul: C. Bobulescu, *Candela de la temelia bisericii din Cotmeana*, ACMI, 1942, p. 121—122 [Tacit despre rezidivarea Capitolului].

Columna lui Marc Aureliu: D. Berciu, *Asupra «balaurului» dacic*, XXX, 1937, p. 87 [reprezentarea balaurului, sculptat pe columnă].

Columna lui Traian: E. Dunăreanu-Vulpe, *Chestiunea bastarnilor în legătură cu piatra sepulcrală de la Dragomirna*, XVII, 1924, p. 177 [Bastarnii dușmani ai romanilor]; D. Berciu, *Asupra «balaurului» dacic*, XXX, 1937, p. 87 [reprezentarea balaurului (standard) dacic]; N. Iorga, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 137 [curățirea columnei ar fi o crimă].

Bazilica Lateranului: M. Golescu, *Motive de animale*, XXXVI, 1943, p. 41 [mozaic cu cerbi].

Biserica Sf. Sabina: V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă. Sfîntul Ilie și căruța cu caii de foc*, XXVIII, 1935, p. 134, 135 [uși sculptate; foto].

ROMAN, jud. Neamț

Oraș: *Ședințele Comisiunii*, 1932, XXVI, 1933, p. 95 [fotografii făcute de Chevallier pentru G. Balș].

Stațiune preistorică: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [menționată pe harta lui Gr. Tocilescu].

Cetatea Smederovo: Al. Lapedatu, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 60—61.

Epicopia Romanului cu biserica Cuvioasa Paraschiva sau Sf. Vineri: N. Iorga, *Ștefan-cel-Mare și Mănăstirea Neamțului*, III, 1910, p. 104, nota 2; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1910, IV, 1911, p. 37 [reparații]; Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 25—26 [meșteri din Bistrița]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. II [lucrări executate fără aprobare CMI], p. VII [cerere de restaurare a picturii]; p. VII [G. Balș face recepția lucrărilor], p. IX—X [despre pictura catedralei]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 91—103 [biserica], p. 277 [pictură] și Indice; V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă*, XXVII, 1934, p. 55 [fresce cu Sf. Gheorghe; foto]; N. Iorga, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 143 [recenzie la I.N. Teștiban, *Dintr-un pridvor cu fresce*, Roman, 1939; despre reproducerea în culori ale frescelor]; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 17 [întocmire de deviz pentru reparații], p. 18 [reparații], p. 30 [fonduri pentru reparații]; N. Ghika-

Budești, *Memoriu*, ACMI, 1915, p. 50—51 [lucrări de conservare efectuate în 1915].

Biserica Intrarea în biserică—Precista Mică: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VI [lipsă de fonduri pentru reparații].

Biserica Precista Mare: G. Balș, *Biserici* sec. XVI, XXI, 1928, p. 152—154 și *Indice*; N. Iorga, *Monumentele istorice în vechea noastră literatură*, XXVI, 1933, p. 104 [descrierea lui Gheorghe Asachi din 1838; în 1835 a fost dărâmată pe jumătate].

Biserica Sf-ții Voievozi—Albă: *Raport general CMI*, 1908, I, 1908, p. 182 [cercetarea cererii de clasare]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1908, I, 1908, p. 187 [cercetare în urma cererii făcută de primărie, pentru clasare]; *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 53 [respingerea cererii de clasare, la fel ca în 1908].

Biserica în Tîrgul de Jos: G. Balș, *Zugravi moldoveni*, XXII, 1929, p. 141 [pe vremea lui Alexandru cel Bun urma să fie zugrăvită].

ROMANAȚI, județ

D. Tudor, *Antichitățile din Romanăți*, XXVI, 1933, p. 76—81 [cu figuri și hartă arheologică a sud-estului Olteniei în vremea romană și preistorică]; D. Berciu, *O colecție de antichități din județul Romanăți—Gh. Georgescu—Corabia*, XXVII, 1934, p. 74—84 [cu foto exponate]; idem, *Săpături*, XXVIII, 1935, p. 28.

ROMINEȘTI, jud. Timiș

Peșteră: *RSR Lugoj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXIII [va fi explorată în 1926].

ROMANI, jud. Neamț

Stațiune geto-dacă: C. Mătasă, *Cercedări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 127.

ROMULA, vezi Reșca, jud. Olt.

RONA DE JOS, jud. Maramureș

Biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 133—139, pl. XXXIII [descriere, pictură, icoane, istoric, foto].

ROȘIA DE AMARADIA, jud. Gorj

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 174 [ciocane și topoare aflate la muzeul gimnaziului din Tîrgu Jiu].

ROȘIEȘTI, jud. Vaslui

C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 117 [săpături ale lui C. Diamandi, către 1898]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [civilizație mai veche decât Cucutenii].

ROȘIOARA, schit, vezi Călinești, jud. Prahova.

ROȘIORII DE VEDE, jud. Teleorman

Biserica Sf-ții Apostoli și Sf. Spiridon-Smîrديوasa: V. Brătulescu, *Biserica Sf. Spiridon din Roșiorii-de-Vede*, XIX, 1926, p. 125 [pisanie, piatră de mormînt].

Biserica Sf. Ilie, Sf-ții Voievozi și Sf. Haralambie: V. Brătulescu, *Biserica Sf. Ilie din Roșiorii-de-Vede*, XIX, 1926, p. 124 [pisanie].

Biserica Sf. Nicolae: T. Bălășel, *Cronică. Schitul Jghiabul*, XXXI, 1938, p. 95 [însemnare pe un mineu din 1805].

Biserica Sf. Vineri: V. Brătulescu, *Biserica Sf. Vineri din Roșiorii-de-Vede*, XIX, 1926, p. 124—125 [inscripție].

ROTĂREȘTI, jud. Bihor

RSR Cluj, 1925, XVIII, 1925, p. XXII [planificare lucrări].

ROVINE, jud. Arad, vezi Pecica, jud. Arad.

ROZAVLEA, jud. Maramureș

Biserica de lemn Sf-ții Arhangheli: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*,

XXXIV, 1941, p. 92—94, 99, 100, 101, 102, pl. VI, VII [descriere, pictură, zugravi, istoric, planuri, foto].

ROZDOL, Galiția, azi în URSS

Biserica: P.P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 17 nota 3 [clopot donat bisericii de Vasile, marele vornic al Moldovei].

ROZNOV, jud. Neamț

Biserica Sf. Nicolae: V. Drăghiceanu, *Inscripții de la biserică din Roznov-Neamț*, VIII, 1915, p. 144 [și pisanie].

RUCĂR, jud. Argeș

Biserica Sf-ții Gheorghe și Dumitru: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. IX [donație pentru reparații]; I. Mihail, *Pictura bisericii Șubești din Cîmpulung*, XX, 1927, p. 66 [plan identic cu Șubești, care este construită cu un an mai devreme; pictură sărăcăcioasă]; *Ședințele Comisiunii*, 1931, XXIV, 1931, p. 94, 95 [terminarea lucrărilor]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații]; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1931*, XXVI, 1933, p. 189 [reparații curente]; idem, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 118.

RUDA, jud. Vâlcea

Biserica Sf-ții Voievozi: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XIX [diferite lucrări]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIII [subzidirii, reparații]; V. Drăghiceanu, *Biserica din Ruda-Argeș. Note înainte de spălarea picturii*, XXII, 1929, p. 121—122 [descriere, inscripții, foto]; G.C. Teodorescu, *Biserica Ruda-Bîrșești din comuna Bercioi-Argeș. Note asupra picturii*, XXII, 1929, p. 172—177 [cu descriere; și despre restaurare; cu foto]; N. Iorga, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 14 [icoană din 1623—24]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 169 [icoane]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 59 [aprobare deviz pentru restaurare].

RUDA BERCIOIU, vezi Ruda, jud. Vâlcea.

RUDENIȚA, Iugoslavia

Mănăstire cu biserică din 1410: G. Balș, *Bisericiile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 163 [plan]; idem, *Despre biserică Prislopului*, XXIV, 1931, p. 98 [discuția planului în comparație cu Prislopul și Vodița; cu plan].

RUGHII, jud. Soroca, azi în URSS

Biserica Sf. Troiță: *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. III [renovarea bisericii și nu restaurare]; *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIV [acordare de ajutor]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *RSR Chișinău*, 1925, XVIII, 1925, p. XXII [refacere]; V. Drăghiceanu, *Schitul Rugi-Basarabia*, XX, 1927, p. 48.

RUGINEȘTI, jud. Vrancea

Biserica de lemn Sf. Paraschiva (?): *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 58 [restaurare].

RUGINOASA, jud. Iași

Așezare, cultură Cucuteni, la «Colina lui Drăghici»: I. Andrieșescu, *Vasile Pârvan*, XXII, 1929, p. 147.

Palatul Sturza: N. Iorga, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 132 [«prădat, golit, dărâpănat»].

Han: H. Teodoru, *Hanu-Ancuței*, XXXVII, 1944, p. 55—56 [foto].

RUJNIȚA, jud. Soroca, azi în URSS

Biserică din 1885: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 47 [ctitori].
 RUNCU, jud. Neamț, vezi Cujejdin, jud. Neamț.
 RUNCU, jud. Vilcea
 Biserica Sf. Gheorghe: V. Drăghiceanu, *Diferite inscripții de biserici și mănăstiri. Biserica lui Dobromir banul, Runcu, Vilcea*, V, 1912, p. 184 [pisanie].
 RUPEA, jud. Brașov
 N. Iorga, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, p. 2 [vedere publicată în Charles Boner, *Ardealul, țara și oamenii*, Leipzig, 1868].
 RUSĂNEȘTI, jud. Olt
 D. Tudor, *Antichitățile din Romanai*, XXVI, 1933, p. 78 [urme romane].
 RUSCIUC, Bulgaria, vezi Ruse.
 RUSE, Bulgaria
 Cetatea; orașul: M. Popescu, *Cetățile turcești din prejurul Principatelor Române*, XX, 1927, p. 83, 85 [cu perspectivă]; N. Iorga, *În legătură cu o «Călduză» necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 145 [istoric].
 RUSENI, jud. Soroca, azi în URSS
 Biserica: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 47 [din 1783; reclădită în 1883; ctitori].
 RUȘAVĂȚ, jud. Buzău
 Așezare preistorică: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 122 [pe harta lui Tocilescu].
 RUȘIAVĂȚU-RÎPELE, jud. Buzău, vezi Rușavăț și Rîpile, jud. Buzău.
 RUȘII-MĂNĂȘTIOARA, jud. Suceava
 Biserica: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 196, 197 [cu foto].

S

SADOVA, jud. Dolj
 Mănăstirea Sadova cu biserica Sf. Nicolae și bolnița Intrarea în biserică: V. Drăghiceanu, *Inscripții de la ...2. Mănăstirea Sadova (Dolj)*, VI, 1913, p. 134 [pisanile celor două biserici; inscripție pe piatră; altar; clopot]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, p. 87; *ibidem*, IV, fig. 1 046 [foto «foisor»]; V. Drăghiceanu *Monumentele Olteniei*, III, XXVII, 1934, p. 101—103 [descriere 1909; pisanile bisericilor, inscripții, arhitectură, restaurare pictură, decorații, foto]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării-Românești*, XXX, 1937, p. 86 [după Th. Margot, *O viațorie; găsierea de monete și pietre antice cu inscripțiuni; vase funerare*]; Șt. Ciuceanu, *Raport*, ACMI, 1915, p. 123 [ruine, biserică restaurată de «Domeniile Coroanei»; bolnița este ruinată].
 SAGNA, jud. Neamț
 Biserica de lemn Sf. Nicolae: Ședințele Comisiunii, 1926, XIX, 1926, p. III [spălarea picturii]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 53 [restaurarea soclului și pereților].
 SAINT SAVIN, Franța
 Biserica: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan-cel-Mare*, XVIII, 1925, p. 234 [foto pictură].
 SALCEA, vezi Suceava, jud. Suceava.
 SALCIA, jud. Mehedinți
 Morminte de incinerare: D. Berciu, *Generalități asupra preistoriei Olteniei*, XXVII, 1934, p. 33 [cîmpuri de urne și obiecte de bronz].

SALMORUDE, vezi Halmyris.
 SALONIC, Grecia
 Biserica Kazandjilar-djami:
 N. Ghika-Budești *Arhitectura Bisericii Domnești*, X—XVI, 1917—1923, p. 109 [construită în 1028; plan «cruciform complex»].
 Biserica Sf.ții Apostoli: G. Balș, N. Ghika-Budești, *Messembria*, V, 1912, p. 13 [fațadă împodobită]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 220 [foto] și Indice.
 Biserica Sf. Ilie (Eski Sergi): G. Balș, N. Ghika-Budești, *Messembria*, V, 1912, p. 13 [fațadă împodobită]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 223 [foto] și Indice.
 Biserica Sf. Pantelimon (Isakie): G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 222 [foto] și Indice.
 SALSOVIA, vezi Beștepe, com. Mahmudia, jud. Tulcea.
 SAMARI, Iugoslavia
 Biserica: N. Ghika-Budești, *Arhitectura Bisericii Domnești*, X—XVI, 1917—1923, p. 105 [plan cruciform simplu], p. 105, 108 [plan].
 SAMARINEȘTI, vezi Valea Poienii, jud. Gorj.
 SAMAȘCANI, jud. Orhei, azi în URSS
 Biserica: N. Iorga, *Cronică*, XXVI, 1933, p. 139 [șindrillirea acoperișului în 1813]; G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [morminte].
 SAMURCĂȘEȘTI, mănăstire, vezi Ciorogîrla, jud. Giurgiu.
 SAN-ȘTEFANO, Turcia europeană, azi Yeşilköi
 Vila lui Brîncoveanu: V. Drăghiceanu *Curțile domnești Brîncovenești. III. Potlogii*, III, 1910, p. 49 [vilă construită de Brîncoveanu și cumpărată apoi de marchizul de Bounac pentru ambasada Franței]; idem, *Mormîntul lui Constantin Brîncoveanu Basarab Voevod*, VII, 1914, p. 115.
 SANTI-QUARANTA, Albania
 Institutul român: D. Berciu, *Notă*, XXXI, 1938, p. 141, foto p. 142 [autorul era directorul institutului; înființarea unei biblioteci].
 SARMIZEGETUSA, jud. Hunedoara
 Localitatea: N. Iorga, *Țări Românești. I*, XXXIII, 1940 fasc. 104, p. 49, 50 [locuințe românești, cu foto]; C. Daicovici, *Raport 1943. II. Lucrările muzeului regional din Deva*, ACMI, 1943, p. 184—185 [cuptor de cărămizi în bună stare, morminte în cimitir].
 Orașul roman Ulpia Traiana: RSR *Cluj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXI, XXII [săpături]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VII [Aedes Augustales; expropriere]; I. Andrieșescu, *Vasile Pârvan*, XXII, 1929, p. 147 [săpături ale lui C. Daicovici începînd cu 1924]; Al. Bărcăcilă, *Știri noi din preajma Porților de Fier: Drubeta, Transdrubeta, Transdierna*, XXXII, 1939, p. 153, nota 1; N. Iorga, *Țări Românești. I*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 50 [muzeu banal, ruine bine conservate]; C. Daicovici, *Raport*, ACMI, 1942, p. 103 [săpături în jurul Forului], p. 104 [consolidarea cu ciment a ruinelor amfiteatrului și palatului Augustalilor]; idem, *Raport*, 1943, ACMI, 1943, p. 184 [consolidarea ruinelor palatului Augustalilor]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 70 [lucrări și cercetări ale lui C. Daicovici].
 Castru roman la «Vîrful lui Petru»: C. Daicovici, *Raport*, ACMI, 1942, p. 103 [circumvalație de pămînt].
 SASCHIZ, jud. Mureș

- Biserica evanghelică fortificată: N. Iorga, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 2 [după Charles Boner, *Ardealul, țara și oamenii*, Leipzig, 1868].
- SASCUT, jud. Bacău
Biserica Sf. Nicolae: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 56 [restaurare].
- SAT-ȘUGATAG, jud. Maramureș
Biserica de lemn Cuvioasa Paraschiva: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 12—14, p. II [descriere, pictură, icoane, însemnări, inscripții, plan, foto].
«SATUL VECHI», vezi Mănăstirea, jud. Călărași.
- SATULUNG, jud. Brașov, vezi Săcele, cartierul Satulung.
- SĂCĂTURI, com. Costești, jud. Vâlcea
Biserica Adormirea Maicii Domnului: A. Sacerdoteanu, *Inscripții și însemnări din Costești—Vâlcea. I, II*, XXVIII, 1935, p. 100 nota 1, p. 102 [biserică nouă construită între 1911—1912 pe locul uneia mai veche din 1803; inscripția unei biserici și mai vechi, din 1668]; idem, *Raport*, XXX, 1937, p. 46 [terminată în 1919].
- SĂCELE, jud. Brașov
Biserica Adormirea Maicii Domnului din Satulung: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 50 [aprobare planuri și deviz].
- SĂCELU, jud. Gorj
Stîlp votiv roman: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 105 [la muzeul din Tîrgu Jiu].
- Biserică: N. Ghika-Budești, *Oficiale. Memoriul pe 1932*, XXVI, 1933, p. 190 [lucrări de documentație].
- SĂCUIENI, jud. Dîmbovița
Biserica Nașterea Domnului: I. Mihail, *Pictura bisericii din Secuieni—Dîmbovița*, XIX, 1926, p. 152—166 [foto și referiri la alte biserici din aceeași epocă: Topolnița, Sf. Nicolae, Făgăraș etc.]; I. Petrescu-Dragoe, *Restaurarea picturii bisericii din Secuieni—Dîmbovița*, XIX, 1926, p. 167—169 [descrierea lucrărilor, cu schema picturilor]; Ședințele Comisiunii, 1926, XIX, 1926, p. IX [restaurarea picturii]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. III*, XXV, 1932, p. 28, 41, fig. 10—13; V. Drăghiceanu, *Testamentul marelui ban Neagoe Săcuianu și ctitoriile sale*, XXVI, 1933, p. 38; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 68 [consolidare după cutremur].
- SĂCUIENI, jud. Suceava, azi dispărut.
Biserică ruinată, la 10 kilometri de Reușeni: V. Brătulescu, *Pietrele mormintale de la muzeul din Folticeni*, XXXI, 1938, p. 38—39 [piatra de mormint a lui Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare, adusă în 1937 la muzeu; cu foto].
- SĂFTICA, sect. agr. Ilfov
Casă boierească: N. Iorga, *Monumentele noastre și opera Comisiei Monumentelor Istorice*, XXXI, 1938, p. 62 [«dubioasă»].
- Biserica Sf.ții Constantin și Elena: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 30 [consolidare după cutremur].
- Biserica Sf. Treime, Sf. Dumitru și Sf. Elisabeta: Redacțional, *Comunicări*, XIX, 1926, p. 89 [despre publicație I. C. Filitti în SOV]; N. Iorga, *Biserici muntene de curînd reparate*, XXII, 1929, p. 93 [descriere; pisanie; stare de degradare]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații]; idem, *Evoluția arhitecturii. IV*, XXIX, 1936, p. 20, 96, 100, fig. 812—819 [ctitori, restaurare]; N. Iorga, *Monu-*
- mentele noastre și opera Comisiei Monumentelor Istorice*, XXXI, 1938, p. 61, 62 [restaurare; ctitori; foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 30 [consolidare după cutremur].
- SĂLĂTRUCU, jud. Argeș
Cruci: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. III*, XXV, 1932, p. 85 și fig. 514 [acum ar fi în București].
- SĂLCUȚA, jud. Dolj
Așezare neolitică de tip tell: D. Berciu, *Generalități asupra preistoriei Olteniei*, XXVII, 1934, p. 30—32 [civilizația Sălcuța]; idem, *O colecție de antichități din județul Romanați: Gh. Georgescu-Corabia*, XXVII, 1934, p. 78—80 [civilizația Sălcuța].
- SĂLIȘTE, jud. Maramureș, vezi Săliștea de Sus.
- SĂLIȘTE, jud. Sibiu
N. Iorga, *Cronică*, XXXII, 1939, p. 143 [despre picturile lui Picu Pătruț, publicate de Onisifor Ghibu în ATG, martie-iunie 1940].
- Biserica Înălțarea Domnului: C. Moisil, *Colecțiunea Maria Istrati-Capșa*, IV, 1911 p. 144 [icoană, cu foto]; N. Iorga, *Icoana românească* XXVI, 1933, p. 24 [pictură; icoană].
- SĂLIȘTEA DE SUS, jud. Maramureș
Biserica de lemn Sf. Nicolae, a Bîlenilor: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 120—123, 133, pl. XII [descriere, icoane, pomelnic].
- Biserica Sf. Nicolae, a Nistoreștilor: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș* XXXIV, 1941, p. 123—124, 134, pl. XIII [descriere, pictură, icoane, istoric, foto].
- SĂRATA, jud. Buzău
Conac brîncovenesc: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenesti. IV. Curți și conace fărîmate*, IV, 1911, p. 51.
- SĂRATA, jud. Sibiu
Biserica Nașterea Domnului: N. Iorga, *Cronică*, XXVIII, 1935, p. 95 și XXXI, 1938, p. 190 [cf. articolul lui V. Literat, *Biserici din Țara Oltului și de pe Ardeal, zugrăvite de o familie de pictori*, publicat în ACMI, IV, 1935].
- SĂRATA-MONTEORU, jud. Buzău
Așezare și necropolă din epoca bronzului (cultura Monteoru), la «Cetățuia»: C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 117 [săpături ale lui Ed. Hanzik; locuințe, morminte]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 121 [vase, morminte, podoabe de os]; I. Andrieșescu, *Vasile Pârvan*, XXII, 1929, p. 147 [săpături din 1926 și 1927]; I. Nestor, *Raport*, ACMI, 1942, p. 160—161 [săpături începute în 1937, cercetarea «Cetățuii»].
- SĂRĂCINEȘTI, vezi Valea Cheii, jud. Vâlcea.
- SĂRĂȚEL, jud. Bistrița Năsăud
Biserică de lemn: V. Brătulescu, *Biserici din Transilvania și Bucovina*, XXVIII, 1935, p. 82 [scurtă descriere].
- SĂRĂȚICA, jud. Tighina, azi în URSS
Biserică: N. Iorga, *Cronică*, XXVI, 1933, p. 139 [zidită în 1813, pe locul unei biserici de lemn].
- SĂSĂUȘ, jud. Sibiu
Biserica Adormirea Maicii Domnului: N. Iorga, *Cronică*, XXVIII, 1935, p. 95 și XXXI, 1938, p. 190 [pictură din 1821; cf. articolului lui V. Literat, *Biserici din Țara Oltului și de pe Ardeal zugrăvite de o familie de pictori*, publicat în ACMI, IV, 1935; Săsăuș este patria acestor zugrăvi]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 75 [lipsă de grijă pentru restaurare].

- SĂSENI NOI, jud. Buzău
Cruce din 1723/1724: V. Drăghiceanu, *Săsenii Noi, Gura-Nișcov, Buzu, XVII, 1924, p. 94* [inscripție].
- SĂTENI, vezi Tîrgoviște, sat Săteni, jud. Dîmbovița.
- SĂTICU, vezi Corbu, jud. Buzău.
- SCĂENI, vezi Boldești-Scăeni, jud. Prahova.
- SCĂEȘTI, jud. Dolj
Biserica Sf. Nicolae, Sf. Dumitru și Cuvioasa Paraschiva: *Raport pe anul 1925, XVIII, 1925, p. XIX* [diferite lucrări].
- Troiță: Șt. Ciuceanu, *Raport, ACMI, 1914, p. 107* [foto].
- SCĂIOȘI, vezi Vălenii de Munte, sat Făgetu, jud. Prahova.
- SCĂRIȘOARA, jud. Buzău
Ruinele palatului doamnei Neaga: V. Drăghiceanu, *Săpăturile din Buda, Lapoș și Tisdu-Buzău, XXIV, 1931, p. 159*, nota 1.
- SCĂUENI, jud. Vilcea
Biserica Buna Vestire: *Raport pe anul 1925, XVIII, 1925, p. XVIII* [diferite lucrări]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii, IV, XXIX, 1936, p. 22, 27, 29, 30, 31, 35, 72—73, 84, 94, 98, 120, fig. 417—421*; idem, *L'ancienne architecture, XXXV, 1942, p. 52*; pl. XXVIII, XXXII; H. Teodoru, *Biserica schitului Mărculești-Flămînda din Cîmpulung-Muscel, XXXV, 1942, p. 182* [ferestrele turlei].
- SCHELA, jud. Gorj
Stațiune preistorică, la muntele «Gornicelu»: C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice, III, 1910, p. 117* [cercetări ale lui T. Antonescu, I. Moisil și Al. Ștefulescu în 1897]; idem, *Stațiunile preistorice, III, 1910, p. 118—119* [ceramică, pietre așezate în rînd].
- SCHIAUL, vezi Valea Călugărească, jud. Prahova.
- SCHINENI, jud. Soroca, azi în URSS
Satul: N. Iorga, *Cronică, XXVI, 1933, p. 137* [înființat la sfîrșitul secolului XVIII de boieri moldoveni; date culese dintr-un articol publicat în «Cuvînt moldovenesc», 12 august 1934]; G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46* [răspunsuri eronate la chestionarul trimis].
Biserica: N. Iorga, *Cronică, XXVI, 1933, p. 137* [sfînțită în 1821, însă parțial mai veche. Monument ridicat de Alexe Caragheorgevici în 1828 pe mormîntul soției sale și al soacrei sale; descriere, alte morminte și cruce din 1631; cf. «Cuvînt moldovenesc», 12 august 1934].
- SCHITU DELENI, jud. Olt
Schitul Deleni cu biserica Sf. Treime: N. Iorga, *O exploratie arheologică și istorică a județului Olt, XXVI, 1933, p. 121—122* [recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*; ctitorie a boierului Drăgușin; despre familia acestuia; clopotnița].
- SCHITU GOLEȘTI, vezi Valea Pechii, jud. Argeș.
- SCHITU STAVNIC, jud. Iași
Schitul Stavnic cu biserica Vovidenia: *Procese verbale, ACMI, 1942, p. 69* [restaurare].
- SCHITU TOPOLNITEI, jud. Mehedinți
C. Moisil, *Stațiunile preistorice, III, 1910, p. 118* [topor și ciocan în colecția Bolliac]; idem, *Produsele industriei preistorice, IV, 1911, p. 86* [topor din serpentină].
Schitul Topolnița cu biserica Tăierea capului Sf. Ioan: I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI, 1910, IV, 1911, p. 37* [reparația zidăriei, refacere acoperiș și reparație turlă la biserică], p. 38 [clasare]; idem, *Raport general CMI, 1912, V, 1912, p. 188* [terminare lucrări de conservare]; I. Mihail, *Pictura bisericii din Săcuieni-Dîmbovița, XIX, 1926, p. 157* și următoarele [pictură]; S. Becu, *Lucrări executate în 1926, XIX, 1926, p. XIII* [sîndrillire, reparația clopotniței]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926, XIX, 1926, p. XIV* [documentații]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei, I, XXIV, 1931, p. 115*, [pisanie, pietre de mormînt, inscripții, descriere, foto]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii, III, XXV, 1932, p. 32, 57—58, fig. 203—212*.
- SCHITUL MARE (MANIAVA), Pocuția, azi în URSS
Mănăstire: P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția, XXII, 1929, p. 17—19* [fundație ortodoxă (1612) sprijinită de domnii și boierii români. Desființată de austrieci în 1785. Călugării trec în mare parte la mănăstirea Coșula; pomelnicul mănăstirii începe cu Vasile Lupu].
- SCÎNTEIA, jud. Iași
Biserica Sf-ții Voievozi Mihail și Gavril: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare, XVIII, 1925, p. 141—143* și Indice.
- SCÎNTEIA, jud. Vrancea
Schitul Scînteia cu biserica Adormirea Maicii Domnului: N. Iorga, *Monumentele istorice în vechea noastră literatură, XXVI, 1933, p. 103* [descrișă de Asachi în 1835; schit de călugărițe zidit de boierii din Focșani].
- SCOICA, jud. Gorj
Biserica Vovidenia și Sf. Nicolae: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei, I, XXIV, 1931, p. 107—108* [pisanie, descriere].
- SCOREIU, jud. Sibiu
Biserică: N. Iorga, *Cronică, XXVIII, 1935, p. 95* și XXXI, 1938, p. 190 [cf. articolului lui V. Literator, *Biserici din Țara Oltului și de pe Ardeal, zugrăvite de o familie de pictori, ACMIT, IV, 1935*; pictată probabil de Nicolae și Gheorghe, zugravi].
- SCORȚENI, jud. Prahova
Biserica Cuvioasa Paraschiva: N. A. Constantinescu, *Comunicări adunate în 1925, XXXII, 1939, p. 187—191* [pisanie, pomelnic, obiecte de cult, cărți, însemnări; restaurare 1937—1939; foto, desene].
- SCULIENI-VĂDASTRA, vezi Vădastra, jud. Olt.
- SCYTHIA MINOR, vezi Dobrogea.
- SEACA, com. Poboru, jud. Olt
Mănăstirea Seaca-Mușătești cu biserica Adormirea Maicii Domnului: V. Drăghiceanu, *Mănăstirea Seaca (Olt), XXIV, 1931, p. 47* [piatră de mormînt]; I. Ionașcu, *Mănăstirea Seaca-Mușătești (Olt), ACMI, 1942, p. 137—154* [istoric, inscripție, descriere, pictură, documente, ctitori; cu plan și foto].
- SEACA, jud. Teleorman
C. Moisil, *Stațiunile preistorice, III, 1910, p. 122* [pe harta lui Tocilescu].
- SEBEȘ, jud. Alba
Biserica evanghelică: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare, XVIII, 1925, p. 207* [foto portal sud], p. 209 [foto fereastră sud]; *Ședințele Comisiunii, 1925, XVIII, 1925, p. VII* [nu se aprobă dărîmarea arcaadelor din fața bisericii]; *RSR Cluj, 1925, XVIII, 1925, p. XXI* [vizitată de CMI Cluj]; *Ședințele Comisiunii, 1926, XIX, 1926, p. IV* [menținerea interzicerii dărîmării arcaadelor], p. X [restaurare]; idem 1931, XXIV, 1931, p. 190 [interzicerea construirii pe terenul din fața bisericii, aprobare de fonduri pentru lucrări].
Capela Sf. Iacob: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare, XVIII, 1925, p. 209* [foto].

SEBEȘUL SĂȘESC, vezi Sebeș, jud. Alba.

SECIU, vezi Boldești-Scăeni, jud. Prahova.

SECU, mănăstire, vezi Vânători-Neamț, jud. Neamț.

SECUIENI, jud. Neamț

Biserica: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 40 [consolidare după cutremur].

SEIMENI, jud. Constanța

Așezare romană înconjurată cu un val de pământ: Gr. Florescu, *Seimani Mari*, XVII, 1924, p. 88—90 [inscripție privind reparația drumului roman de-a lungul Dunării; cu reproducere].

SEIMENII, jud. Cetatea Albă, azi în URSS

Ruinele criptei prinților Volkonschi: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXIII, 1940, fasc. 103, p. 45.

SEIMENII MARI, vezi Seimeni, jud. Constanța.

SEIMENII MICI, vezi Seimeni, jud. Constanța.

SERDARU, vezi Galați, sat Șendreni, jud. Galați.

SEVERIN, Banatul de

V. Drăghiceanu, *Vodița, Istorie și descriere*, V, 1912, p. 97—107 [istoric, documente]; idem, *Curtea Domnească din Argeș. Considerațiuni istorice asupra secolilor XIII-lea și XIV-lea*, X—XVI, 1917—1923, p. 10, 12—13.

SF. GHEORGHE, schit, vezi Nucu, jud. Buzău.

SFÎNTUL MUNTE, vezi Athos.

SF. NICOLAE, lângă Gherla, vezi Nicula, jud. Cluj.

SIBICIUL DE SUS, jud. Buzău

Biserica Nașterea Maicii Domnului, Sf. Gheorghe, Sf.ții Împărați: N. A. Constantinescu, *Biserici și mănăstiri din județul Buzău, Sibiciul de Sus*, XVII, 1924, p. 142 [inscripție, descriere, desen].

SIBIOARA, jud. Constanța

Centru greco-roman: G. Mateescu, *Tomi — Oescus, O inscripție inedită*, VIII, 1915, p. 36—40 [fragment de coloană din calcar, cu inscripție care menționează legiunea a V-a Macedonica și Oescus, cu foto].

SIBIU, jud. Sibiu

Oraș: Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 25—29; idem, *Ion Zidarul lui Petru Vodă Rareș*, V, 1912, p. 83—86; idem, *Meșterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 179—182; I. Marțian, *Un giuvaer domnesc pierdut. Știri și documente cu privire la marea cruce de aur a lui Alexandru Lăpușeanu*, VI, 1913, p. 78—81 [cu documente în limba germană și latină]; N. Iorga, « *Arginturile* » lui Constantin Brîncoveanu, VII, 1914, p. 101—109 [meșteri]; idem, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 1 [descrierea lui Charles Boner în *Ardealul, țara și oamenii*, Leipzig, 1868].

Casa parohială a bisericii evanghelice Sf. Maria: A. M. Zagoritz, *Înrîuriri gotice în arhitectura românească*, IX, 1916, p. 44 [portalul bisericii Sf. Gheorghe-Olari din Cîmpulung ar fi o imitare a intrării casei, susține Em. Fischer în *Kulturarbeit des Deutschtums in Rumänien*].

Casa Altemberger — primăria: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 212 [foto fereastră].

Casa particulare: G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 231 [foto ușă a unei case din 1571], p. 256 [fereastra unei case particulare].

Biblioteca Brukenthal: N. Iorga, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 1 [după Charles Boner, *Ardealul, țara și oamenii*, Leipzig, 1868].

Capela Facultății de Teologie, N. Iorga, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 190 [iconostas pro-

venit de la Bungard; după I. Floașiu, *O demascare și spulberarea unor calomnii: fapte și documente. Partea I*, Sibiu, 1936].

Biserica evanghelică Sf. Maria: A. Lapedatu, *Meșterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 183 [mormintele bürgerilor seamănă cu acelea ale lui Radu de la Afumați (Curtea de Argeș), Albu Goleșcu (Vieroiși) și Stroe Buzescu (Stănești)];

G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 203, 205 [cu foto uși]; idem, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 233 [foto ușă interioară].

Biserica Ursulinelor: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 208 [foto fe-
restre].

— BUNGARD, municipiul Sibiu

N. Iorga, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 190 [iconostas mutat la « capela metropolitană » din Sibiu], vezi și Sibiu, capela Facultății de Teologie.

— MOHU, municipiul Sibiu

Biserica Sf. Nicolae: N. Iorga, *Cronică*, XXVIII, 1935 p. 95 și XXXI, 1938, p. 190 [pictură; cf. articolul lui V. Literat, *Biserici din Țara Oltului și de pe Deal, zugrăvite de o familie de pictori*, ACMIT, IV, 1935].

— RĂȘINARI, municipiul Sibiu

Biserica Cuvioasa Paraschiva: N. Iorga, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 24 [pictură].

SIGHETU MARMAȚIEI, jud. Maramureș

— VADU IZEI, municipiul Sighetu Marmației
Biserica de zid: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 56, 60 [cărți; istoric; foto].

— VALEA STEJARULUI, municipiul Sighetu Mar-
mației

Biserica nouă de lemn: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 140 [din 1924].

Biserica veche de lemn, Cuvioasa Paraschiva: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 138, 139—141, pl. XXVIII [descriere, uși împărătești, icoane, istoric, foto].

SIGHIȘOARA, jud. Mureș

Oraș: N. Iorga, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 2 [despre vederi publicate de Charles Boner în *Ardealul, țara și oamenii* Leipzig, 1868].

Biserica evanghelică — « din deal »: *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. III [fonduri pentru refacerea și conservarea frescelor descoperite de N. Iorga]; idem, 1926, XIX, 1926, p. III—IV [referat despre pictură întocmit de I. Mihail și înaintat în copie Secțiunii regionale Cluj].

SIHASTRU, vezi Ploscuțeni, jud. Vrancea.

SIHLA, schit, vezi Vânători-Neamț, jud. Neamț.

SILISTRA, azi în Bulgaria

Oraș: N. Iorga, *În legătură cu o « Călduză » necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 146 [populație, evenimente istorice, fântina miraculoasă a bulgarului Angheluș].

a) Așezarea romană Durostorum, apoi bizantină, Durostolon;

b) Cetatea turcească: M. Popescu, *Cetățile turcești din prejurul Principatelor Române*, XX 1927, p. 82, 84—85 [despre raiaua Silistrei; cu perspectiva cetății și stampă reprezentând ocuparea orașului de ruși în 1829]; *Ședințele Comisiunii*, 1932, XXVI, 1933, p. 95 [teren cu importanță arheologică]; N. Iorga, *Cetatea Silistra la 1829*, XXXII, 1939, p. 186—187 [despre stampa lui Fr. Kamped în Nürnberg, cu re-

producere color]; V. Brătulescu, *Hârșova*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 8 [tabăra legionară înființată de Traian la Durostorum]; p. 12—13 [reședința strategului bizantin pentru părțile bulgărești]; p. 13, 16 [ducatul Paristrion cu reședința la Dristra; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 53 [descoperirea capului unei statui romane]; V. Pârvan, *Raport 1915*, ACMI, 1915, p. 181 [colectarea antichităților și cercetări în județ; viitor muzeu]; D. Teodorescu, G. Mateescu, *Raport special No. 8. Cercetări arheologice între Silistra și Turtucaia în Iulie-Octombrie 1915*, ACMI, 1915, p. 213—214 [zidul vechi al cetății romane; monumente epigrafice aflate la prefectură].

Colectia de antichități a prefecturii de Durostor: I. Andrieșescu, *Raport special Nr. 3. Obiectele preistorice din colecțiunea prefecturii de Durostor*, ACMI, 1915, p. 187—190 [obiecte găsite în localitățile Cadichioi, Vetrina, Damadas și Chiuciuc-Ghiol].

Moschee: N. Iorga, *Moschei pe pământ românesc*, XXII, 1929, p. 186.

SILIȘTEA, jud. Brăila

C. Moisi, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84, [fragment de vas în colecția Maria Istrati-Capșa]; idem, *Colecțiunea Maria Istrati-Capșa*, IV, 1911, p. 140 [fragment de vas, foto].

SILIȘTEA, jud. Neamț

C. Mătasă, *Săpături de preistorie în județul Neamț*, XXXIII, 1940, p. 38 [strat de chirpici, sărac în ceramică].

SILIȘTEA SNAGOVULUI, sect. agricol Ilfov

Mănăstirea Snagov cu biserica
Intrarea în biserică și paraclisul
Buna Vestire: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 32, 33 [lucrări de conservare și întreținere în 1904; cu foto]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1908, I, 1908, p. 91 [ușile împărătești și unele odoare trimise în 1906 la expoziția din Paris nu au fost încă înapoiate]; *Raport general CMI*, 1908, I, 1908, p. 182 [căutarea obiectelor de cult]; Al. Lapedatu, *Cronică. Cîteva cuvinte de lămurire cu privire la conservarea monumentelor*, II, 1909, p. 93 [piața de mormînt deteriorată]; idem, *Mesterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 179 [nu este făcută de Vlad Tepeș]; G. Balș, *Sfîntul Munte*, VI, 1913, p. 35—36 [planul și elevația sint athonite]; N. Iorga, *O inscripție pierdută*, VIII, 1915, p. 123 [apreciat ca « pitorească » de Vaillant]; N. Ghika-Budești, *Arhitectura Bisericii Domnești*, X—XVI, 1917—1923, p. 120 [descriere, plan la p. 108]; V. Drăghiceanu, *Monumente reprezentative din vechea artă română expuse în expozițiile din Paris și Geneva în anul 1925*, XIX, 1926, p. 65 [uși]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VII [publicarea unei monografii de N. Iorga]; p. VIII [nivelarea terenului; săpături; reparația ferestrelor]; p. XI [custode]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, I, XX, 1927, p. 135—139; fig. 94—110; *ibidem*, II, XXIII, 1930, fig. 188 [ușa bisericii]; V. Drăghiceanu *Mănăstirea Snagov*, XXIV, 1931, p. 42 [pisanie comunicată de I. Mihail]; idem, *Inscripțiile de la Snagov*, XXVI, 1933, p. 91 [pietre de mormînt]; *Ședințele Comisiunii*, 1932, XXVI, 1933, p. 98 [taxă de intrare]; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 145—146 [uși]; V. Drăghiceanu, *Mănăstirea Vințilă-Vodă (Buzău). Săpături la prima fundație*, XXVI, 1933, p. 168 [scoasă de sub închinare de către Matei Basarab]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 172 [uși din 1453]; N. Iorga, *Monumentele noastre și opera Comisiei Monumentelor Istorice*, XXXI, 1938, p. 60 [dificultățile restaurării]; Al. Bărcăcilă, *Cîteva icoane cu mucenici și arhangheli ostași cldăreți*, XXXIII,

1940, fasc. 104, p. 88 [uși aflate la Muzeul de Artă Religioasă din București]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 18—19, pl. VI, VII; E. Costescu, *Restaurarea bisericii Mihai Vodă din București*, XXXVI, 1943, p. 62 [foto machetei din tabloul votiv]; p. 65 [asemănarea cu biserica Mihai Vodă; influență ahtonită]; A. Sacerdoțeanu, *Recensii*, XXXVII, 1944, p. 96 [la N. I. Șerbănescu, *Istoria mănăstirii Snagov*, București, 1944]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 40 [vizită CMI; se recomandă cumpărarea unei luntre de trecere în ostrov; numirea unui paznic și ușurarea vizitării]; *ibidem*, 1942, p. 23, 29 [restaurare], p. 34, 43 [material lemnos furnizat de CMI], p. 39, 43, 45 [restaurarea completă a bisericii și clopotniței], p. 41 [consolidare], p. 56 [restaurarea clopotniței și bisericii] C. Bobulescu, *Candela de la temelia bisericii din Cotmeana*, ACMI, 1942, p. 112—113 [candelă de pământ ars găsită de Dinu V. Rosetti la temelia bisericii; cu foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 30 [restaurarea bisericii și a turnului clopotniță], p. 41 [noi fonduri pentru restaurarea bisericii], p. 43 [lucrări suplimentare pentru consolidarea bisericii], p. 45 [achitarea lucrărilor de consolidare], p. 49 [aprobare referat și dispoziții de șantier], p. 53 [lucrări de restaurare], p. 62 [Guvernământul Transnistriei se angajează să construiască chiliile], p. 66 [proponeri ale lui Șt. Balș pentru lucrările în curs], p. 69 [ferestre de marmoră lucrate « à jour », la biserică], p. 72 [reconstrucția chiliilor și paraclisului], p. 72 [aprobare proiect ferestre de marmoră pentru biserică], p. 73, 74 [lucrări], p. 77 [troțuar în jurul bisericii], p. 78—79 [inspecția lucrărilor de restaurare; întocmire de proiecte pentru paraclis, muzeu și bibliotecă].

Biserica Nașterea Maicii Domnului a fostei mănăstiri Turbatele: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. I [reparațiile se vor face pe spezele parohiei]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, p. 38, 72—73, fig. 373—384; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 40 [vizită CMI; biserica datează din 1673; ctitorul probabil este spătarul M. Cantacuzino, se va declara monument istoric]; *Nouă monumente istorice (decrete regale)*, ACMI, 1915, p. 11—12 [expunere de motive a lui I. G. Duca, ministrul Cultelor; decret al regelui Ferdinand]; *Biserici declarate monumente istorice*, ACMI, 1942, p. 12; *ibidem*, 1943, p. 13.

SILIȘTENI, jud. Fălciu, azi dispărut

Ședințele Comisiunii, 1924, XVII, 1924, p. X [monument în apropierea satului].

SIMERIA, jud. Hunedoara

Biserică: N. Iorga, *Țări românești*, I, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 57 [«cultul Sîntămăriei»].

SIMON, vezi Bran, sat Simon, jud. Brașov.

SINAI, munte, în Egipt.

N. Iorga, *Noi obiecte de artă găsite la Ierusalim în mănăstirea Sf. Sava și la Muntele Sinai*, XXIV, 1931, p. 181—187 [cu reproduceri]; idem, *Evangeliarul lui Alexandru-Vodă Mircea, la Muntele Sinai*, XXVII, 1934, p. 85—86 [cu foto paraclis]; idem, *Două evanghelii ale fiilor lui Petru Rareș descoperite de M. Beza*, XXVII, 1934, p. 87—90 [din 1543 și din 1551, cu foto]; E. Vîrtosu, *Odoare românești la Stambul*, XXVIII, 1935, p. 18—19 [evangeliarul lui Alexandru Vodă Mircea, cu foto].

SINAIA, jud. Prahova.

Stațiune preistorică: C. Moisi, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 121 [toporașe de bronz]; idem, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 87—88 [toporașe de bronz]; I. Andrieșescu, *Asupra epocii de bronz în România*, I, VIII, 1915, p. 157—160.

Muzeu : N. Iorga, *Icoanele de la muzeul Sinaii*, XXIV, 1931, p. 61—65 [cu foto]; idem, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 17 și următoarele [icoane aflate la muzeu].

Mănăstirea Sinaia cu biserica mare — Sf. Treime, biserica mică — Adormirea Maicii Domnului, paraclisul și chiliile: I. Kalinderu, A.I. Lapedatu, *Raport general CMI, 1911*, V, 1912, p. 41 [cercetare în vederea restaurării bisericii mici și picturii sale]; idem, *Raport general CMI, 1912*, V, 1912, p. 189 [se aprobă restaurarea picturii la biserica mică]; *Sediințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 53 [construcții noi în curtea paraclisului], p. 94 [restaurarea bisericii mici, restaurarea bisericii mari dar fără construcții noi; apartament pentru mitropolit], p. 200—201 [restaurarea chiliilor]; idem, 1926, XIX, 1926, p. XII [necesitatea spălării picturii]; idem, 1931, XXIV, 1931, p. 190, 191 [desfundarea coloanelor și desfacerea geamlucului la biserica mare]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 14, 19, 20, 21, 29, 30, 31, 38, 45, 49, 54, 57, 66, 76, 83, 101, 106—107, 108, 116, fig. 917—927 [biserica mică], p. 107 [paraclisul]; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 42, 47, pl. XXI [biserica mică].

SINIHAU, jud. Dorohoi, azi în URSS

Biserica Sf. Nicolae (?): *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 69 [fonduri pentru lucrări]. SIRET, jud. Suceava

Așezare neolitică și din epoca bronzului, pe dealul «Ruină»: C. Moisil *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [săpături ale lui Gr. Buțureanu în 1895].

Cetate; cetate de pământ: Al. Lapedatu, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 58 și nota 8 [zidită, după Miron Costin, de daci și apoi de romani].

Biserica Sf. Ioan Botezătorul: N. Iorga, *Ștefan-cel-Mare și Măndstirea Neamțului*, III, 1910, p. 97 [ctitori]; N. Ghika-Budești, *Biserica Sf. Gheorghe din Botoșani*, 2. *Descriere*, V, 1912, p. 57 [prototipul bisericilor Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae Popăuți din Botoșani, Sf. Nicolae din Dorohoi, Sf. Gheorghe din Hirău, Sf. Nicolae Domnesc din Iași și Precista din Bacău]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XIV-lea și timpurile mai vechi*, XIX, 1926, p. 127 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919 și 1920*, XIX, 1926, p. 130 [restaurare începută în 1912; cu foto după restaurare]; idem, *RSR Cernăuți, 1921*, XIX, 1926, p. 135—136 [restaurare terminată în 1922]; idem, *RSR Cernăuți, 1923*, XX, 1927, p. 37 [terminarea soclului]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1936*, XXX, 1937, p. 91 [restaurările din 1822, 1837, 1858—60; multiple și grave deteriorări], p. 95 [cerere de experți în arhitectură și pictură].

Schitul Sf. Onufrie — Mănăstioara G. Balș, *Biserica Mirdăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 171 [dispoziția planului]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 130 [avariat în timpul războiului]; foto p. 131; idem, *RSR Cernăuți, 1921*, XIX, 1926, p. 136 [refacere acoperiș, șindrilire; împrejmuire arsă de ruși]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1936*, XXX, 1937, p. 93 [ctitor, avarii, lucrări de consolidare și întreținere, reparații] p. 95 [cerere de experți în arhitectură și pictură]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 54 [restaurarea ferestrelor]; V. Brătulescu, *Dare de seamă*, IV, *Lucrările pentru restaurarea bisericii Sf. Onufrie din Măndstioara*, ACMI, 1942, p. 85—86, 89 [lucrări efectuate în 1937—1939]; *Bucovina, Proces verbal Nr. 1*, ACMI, 1943, p. 17 [reparația acoperișului].

Biserica Sf. Treime: N. Iorga, *Ștefan-cel-Mare și Măndstirea Neamțului*, III, 1910, p. 97 [ctitori]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 160—162 și Indice; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XIV-lea și timpurile mai vechi*, XIX, 1926, p. 127 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 130 [starea proastă a acoperișului, cu foto]; idem, *RSR Cernăuți, 1921*, XIX, 1926, p. 135 [restaurare după război, cu foto la p. 137]; G. Balș, *Biserică sec. XVI*, XXI, 1928, p. 340 [pietre de mormint]; I. Niștor, P. Luția, *RSR Cernăuți, 1933—1934*, XXVIII, 1935, p. 68 [acoperiș deteriorat, amenințată de ruină]; idem, *RSR Cernăuți, 1935*, XXVIII, 1935, p. 139 [intervenție pentru repararea acoperișului]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1936*, XXX, 1937, p. 91 [istoric, restaurare 1873, 1922; iconostas restaurat în 1841, azi foarte deteriorat ca și biserica]; V. Brătulescu, *Dare de seamă*, III, *Lucrări pentru restaurarea bisericii Sf. Treime din Siret*, ACMI, 1942, p. 83—84, 89 [lucrări efectuate în 1937—1939]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 53 [documentație pentru terminarea restaurării].

SIRETIU, vezi Siret, jud. Suceava.

SISOJEVAC, Iugoslavia

Mănăstire cu biserica Schimbarea la Față: G. Balș, *În privința Coziei*, XXVI, 1933, p. 93 [cu plan]; dr. Boškovič, *Le narthex de Cozia avânt-il un étage-supérieur?*, XXVII, 1934, p. 122, 123, 124, 125 [cu foto și planuri]; N. Ghika-Budești, *Restaurarea bisericii mari a mândstirii Cozia*, XXXI, 1938, p. 27 [pronaos boltit cilindric, ca la Cozia].

SITARU, jud. Ialomița.

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [fragmente de olărie, obiecte de silix].

Biserica Adormirea Maicii Domnului — Sculpici din Grecii de Mijloc: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936 p. 95, fig. 730—741; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, pl. XXXII.

SÎMBĂȚA DE SUS, jud. Brașov.

Castelul Brîncovenesc cu poarta: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești Brîncovenesti*, I. *Doicești*, II, 1909, p. 105; N. Ghika-Budești *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 114, 116.

SÎMBĂȚA DE SUS, biserica fostei mănăstiri brîncovenesti, vezi Stațiunea climaterică Sîmbăta, jud. Brașov.

SÎMBĂȚA DE JOS, jud. Brașov.

Curte așazisă brîncovenească: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești Brîncovenesti*, I. *Doicești*, II, 1909, p. 105 [dată zălog de un ungur lui Constantin Brîncoveanu].

SÎMBOTIN, jud. Gorj.

Mănăstirea Lainici cu biserica Intrarea în biserică: *Raport pe anul 1921*, XVIII, 1925, p. XIII [reparații].

SÎMBUREȘTI, jud. Olt

Biserica Adormirea Maicii Domnului: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 27 [aprobare de lucrări], p. 29 [majorare deviz pentru reastaurare], p. 55 [restaurarea picturii].

SÎNBENEDIC, jud. Alba

Biserica unită: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 42 [restaurare].

SÎNGEORZ-BĂI, jud. Bistrița-Năsăud.

Biserica Buna Vestire: V. Brătulescu, *Biserică din Transilvania și Bucovina*, XXVIII, 1935, p. 81—82 [inscripții, însemnări, icoane; cu foto].

SÎNGEREA, vezi Sîngerei.

SÎNGEREI, jud. Bălți, azi în URSS

Biserică din 1870: G. Bezviconi, *Comunicări: Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [și biserica veche, ctitor, morminte].

SÎNPETRU, jud. Brașov.
RSR Cluj, 1925, XVIII, 1925, p. XXI [săpături arheologice]
SÎNPETRU, jud. Hunedoara

Biserica Sf. Gheorghe: N. Iorga, *Țări românești. I*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 63—64 [aspect, inscripție română și slavă, foto].

SÎNTĂMĂRIA-ORLEA, jud. Hunedoara
Castelul Kendeffi: N. Iorga, *Țări românești. I*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 57 [originea română a familiei Kendeffi].

Biserica reformată, fostă ortodoxă: N. Iorga, *Țări românești. I*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 53—64 [descriere, pictură, foto].

SÎNTIMBRU, jud. Alba
Ședințele Comisiunii, 1925, XVIII, 1925, p. VI [despre adresă CMI].

SÎRBI, jud. Maramureș
Biserica de lemn Sf. Nicolae-Josani: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 30—35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, pl. XXI [descriere, pictură, icoane, foto].

Biserica de lemn Cuvioasa Paraschiva — Susani: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 35—37, 41, 42, 43, pl. XX [descriere, icoane, istoric, foto].

SÎRCA, jud. Iași, vezi Podișu, jud. Iași.

SÎRSCA, jud. Dolj.
Biserica Adormirea Maicii Domnului și Sf. Ioan: Șt. Ciuceanu, *Raport. Anexa 5*, ACMI, 1915, p. 156 [pisanie, pictură].

ȘKOPLJE, Iugoslavia.
Reședința strategului (ducelui) Bulgariei: V. Brătulescu, *Hârșova*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 13 [după victoria lui Vasile II Bulgaroctonul; 14 duci între 1026 și 1185].

SLAȘOMA, jud. Mehedinți
C. Moșil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [topor de bronz].

SLATINA, jud. Olt
Oraș: *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 33 [acapararea unor monede vechi descoperite; cerere de anchetă].

Pod: N. Iorga, *O descriere din 1859, a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 86 [pod construit de inginerul Bolzano în 1846, cf. Th. Margot, *O viațorie*].

Școala și biserica Ionașcu (Sf. Nicolae, Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru): N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 86 [menționată de Th. Margot în *O viațorie*].

Biserica Adormirea Maicii Domnului: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1909, II*, 1909, p. 143 [cercetată de I. C. Filitti pentru clasare]; *Raport general CMI, 1909, II*, 1909, p. 186 [cercetarea cererii de clasare]; *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII*, 1924, p. VI [cercetare în vederea reparațiilor]; Redacțional, *Comunicări. III*, XIX, 1926, p. 89 [referitor la publicație I. C. Filitti în LAR, CL și SOV]; I. C. Filitti, *Biserica Adormirea Maicii Domnului sau Precista din Slatina (Olt)*, XXII, 1929, p. 40—41 [descriere, pisanie, pictură, pietre de mormint, inscripții]; *Ședințele Comisiunii, 1931, XXIV*, 1931, p. 95 [aprobarea reparațiilor]; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 33 [cercetare].

Mănăstirea Clocociov cu biserica Sf-ții Arhangheli: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii 1908, I*, 1908, p. 90 [cercetarea cererii de clasare]; *Raport general CMI, 1908, I*, 1908, p. 182 [cercetare în vederea clasării]; *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII*, 1924, p. VIII [problema dărîmării mănăstirii]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XIX [diferite lucrări]; N. Ghika-Budești, *Lucrări executate în 1926, XIX*, 1926, p. XIII [refacere acoperiș și zidărie superioară, ușă și ferestre noi]; idem, *Evoluția arhitecturii. III*, XXV, 1932, p. 34, 61—62, fig. 252—259; N. Iorga, *O explorație arheologică și istorică a județului Olt*, XXVII, 1933, p. 121 [descriere; pictura trebuie spălată; recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*]; idem, *O nouă publicație cu vederi de monumente*, XXX, 1937, p. 45; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 35 [consolidarea zidurilor de incintă], p. 76 [refacerea zidului de incintă].

Biserica Sf. Nicolae — Clocociov
Ședințele Comisiunii, 1924, XVII, 1924, p. VI [cercetare].

Biserica Sf. Nicolae din Coasta: *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII*, 1924, p. IV [reparații în 1924], p. VI [cercetare].

Biserica Sf. Nicolae din Tîrg: *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII*, 1924, p. VI [cercetarea situației]; idem 1926, XIX, 1926, p. XI [cercetare]; idem 1932, XXVI, 1933, p. 98 [primăria dorește dărîmarea bisericii].

Biserica Sf. Treime: V. Drăghiceanu, *Pe un clopot din Slatina*, XIX, 1926, p. 88 [inscripție din 1648]; I. C. Filitti, *Biserica Adormirea Maicii Domnului sau Precista din Slatina (Olt)*, XXII, 1929, p. 41 [fără interes istoric și artistic, în urma refacerii]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 52 [restaurare].

Schitul Strehareț cu biserica Adormirea Maicii Domnului: N. Iorga, *O nouă publicație cu vederi de monumente*, XXX, 1937, p. 45 [vedere publicată în *Episcopia Argeșului. Glas pentru reînverzirea ei*; biserica era tencuită].

— CIREAȘOV, orașul Slatina

N. Iorga, *O explorație arheologică și istorică a județului Olt*, XXVI, 1933, p. 121 [vechimea satului; despre Buzești; recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*].

Biserica Sf-ții Voievozi: *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII*, 1924, p. I—II [sfîntirea bisericii se amîna pînă la satisfacerea cererilor CMI]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XIX [diferite lucrări].

— SLĂTIOARA, orașul Slatina

Schitul Hurezi: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenesti. IV. Curți și conace fărîmate*, IV, 1911, p. 78 P.S. [închinat mănăstirii Brîncoveni, dispărut].

SLATINA, jud. Suceava

Mănăstirea Slatina cu biserica Schimbarea la față: *Raport general CMI, 1907, I*, 1908, p. 33 [lucrări de conservare și întreținere], p. 36—37 [lucrări de întreținere 1906—1907]; *Raport general CMI, 1908, I*, 1908, p. 175 [lucrări de conservare; cu foto p. 173—175], p. 180 [trapeza nu trebuie transformată în chilii]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1908, I*, 1908, p. 90 [fonduri pentru lucrări de conservare], p. 188 [chiliile vechi se vor repara, trapeza rămînd așa cum este]; idem, *Ședințele Comisiunii, 1909, II*, 1909, p. 95 [lucrări de întreținere], p. 143 [Kalinderu raportează asupra lucrărilor efectuate]; *Raport general CMI, 1909, II*, 1909, p. 183 [terminarea lucrărilor]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*,

1910, IV, 1911, p. 36—37 [lucrări în regie]; Al. Lapedatu, *Meşterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 27—28; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1911, V, 1912, p. 41 [lucrări de conservare]; N. Iorga, *Tăpiteriile doamnei Tudosca a lui Vasile Lupu*, VIII, 1915, p. 147; *Raport pe anul 1920*, XVIII, 1925, p. XI [refacerea învelitorii, diferite reparații]; *Raport pe anul 1921*, XVIII, 1925, p. XII [reparare acoperişuri, împrejmuiri, alte reparații]; *Şedinţele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. IX [ofertă pentru reparare acoperiş]; G. Balş, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 140—152 [biserica], p. 203 [mănăstirea], p. 278 [pictura], p. 337—339 [pietre de mormint], p. 349 [inscripții] și Indice; V. Drăghiceanu, *Un epitaf al mitropolitului Ștefan din anul 1652*, XXII, 1929, p. 32 [epitaf]; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 146 [jeț] p. 152 [epitrahil]; idem, *Monumentele istorice românești și Daponte*, XXVI, 1933, p. 157 [egumen]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Memoriul pe 1932*, XXVI, 1933, p. 190 [lucrări de documentație]; V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă*, XXVII 1934, p. 62 [stemă, foto]; N. Iorga, *Cîteva însemnări*, 2, XXX, 1937, p. 44—45 [evanghelie luată în schimb și dăruită bisericii din Feredieni]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 172 [jeț din cca 1560]; N. Iorga, *Cronică. La biserică din Feredieni (Botoșani)*, XXXII, 1939, p. 47 [însemnare pe o evanghelie de la Feredieni luată de la mănăstirea Slatina]; idem, *Cronică*, XXXII, 1939, p. 143 [perdele din 1560 și 1561, publicate în ATG, martie-iunie 1940].

SLATINA, URSS, vezi Sztatina.

SLAVA RUSĂ, jud. Tulcea

Cetatea romano-bizantină Libida : V. Pirvan, *Cetatea Tropaeum. Considerații istorice*, IV, 1911, p. 5 [ruine antice; inscripție romană]; I. Andrieșescu, *Vasile Pârvan*, XXII, 1929, p. 147 [săpături conduse de G. Mateescu].

SLĂNIC, jud. Prahova

Biserica Sf. Treime : N. Iorga, *Cronică*, XXII, 1929, p. 95 [clădită în secolul XVIII de un episcop al ocnelor; de curînd reparată]; *Şedinţele Comisiunii* 1931, XXIV, 1931, p. 190—191 [restaurare; neînțelegeri în privința recepției lucrărilor].

Biserica : N. Iorga, *Cronică*, XXII, 1929, p. 95 [biserica secolul XVIII, în marginea orașului, «la morminte»; azi dispărută; cu foto].

SLĂNIC, rîu

N. Iorga, *Biserici dintre văile Teleajenului și Slănicului*, XXVI, 1933, p. 118—119.

SLĂTIOARA, jud. Vlcea

Biserica (Nașterea Precistei?)

Redacțional, *Comunicări*, XIX, 1926, p. 89 [despre publicație I. C. Filitti, privind biserica, în SOV]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații].

SLĂTIOARELE, vezi Ocele Mari, jud. Vlcea

SLĂVENI, jud. Olt

a) Necropolă tumulară din epoca romană, «la Movilă»; b) Castru de piatră, la «Cetate»: D. Tudor, *Antichitățile din Romanai*, XXVI, 1933, p. 78—79 [sarcofag roman; castru; cu figuri]; idem, *Castra Daciae inferioris. II. Castrul și așezarea romană de la Slăveni-Romanai*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 34—38 [cu planuri].

SLĂVITEȘTI, jud. Vlcea

Turn (culă?), lângă biserică : N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [apărare contra turcilor; după Th. Margot, *O viațorie*].

Biserica Sf-ții Mihail și Gavril : V. Drăghiceanu, *Biserica din Slăvitești—Vilcea*, XXIV, 1931, p. 92 [inscripție, pictură]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 59, 61, fig. 197—204; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85.

SLĂVUȚA, jud. Gorj

Biserica Intrarea în biserică : G. Referendaru, *Biserica de lemn din satul Socoteni, parohia Slăvuța, jud. Dolju*, XIX, 1926, p. 23—27 [descriere, relevee, desene].

SLOBOZIA, jud. Ialomița

Mănăstirea Slobozia lui Enache cu biserica Sf-ții Voievozi : N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, p. 87 [complet ruinată]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 33 [consolidarea incintei], p. 43 [dărîmarea turlei de lemn, învelitoare provizorie de lemn], p. 44 [se aprobă repararea turlei vechi].

SLOBOZIA, jud. Vrancea, vezi Slobozia-Ciorăști.

SLOBOZIA-CIORĂȘTI, jud. Vrancea

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [pe harta lui Tocilescu].

SLOBOZIA-DAVIDENI, jud. Storojineț, azi în URSS.

Biserica de lemn din 1753 : I. Nistor, *P. Luța RSR Cernăuți*, 1935, XXVIII, 1935, p. 139—140 [adusă de la Ciudei și aprobată a se muta la Bănila-pe-Siret, jud. Storojineț].

SLOBOZIA MĂGURA, jud. Bălți, azi în URSS

Biserica : G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [mormînt].

SLOBOZIA MIELULUI, vezi Gheorghe Gheorghiu-Dej, sat Slobozia, jud. Bacău.

SLOBOZIA-MOARA, jud. Dîmbovița

Biserica Sf-ții Constantin și Elena : *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 60 [majorare deviz].

SLON, jud. Prahova

A. Culici, *Antichitățile din Tabla Buții și Crucea Mandii*, XIX, 1926, p. 90 [ruină de cărămidă, zisă «Cetatea lui Mihai-Viteazul», pare însă mai veche; cetate zisă «Cetatea de la Tabla Buții», probabil romană].

Spadă găsită la punctul «Crucea Mandii» : A. Culici, *Antichitățile din Tabla Buții și Crucea Mandii*, XIX, 1926, p. 90 [adusă la Buzău la casa autorului de unde a fost luată de nemți în timpul războiului, «cu întreg mobilierul casei mele»].

Han : N. Iorga, *Bisericile din Opăriți, Predealul-Sărări și Valea Drajei*, XXII, 1929, p. 158.

Biserica, fost schit : N. Iorga, *Bisericile din Opăriți, Predealul Sărări și Valea Drajei*, XXII, 1929, p. 158, 159 [inscripții].

SMĂUȚII DE JOS, Bucovina, azi în URSS

Biserica : *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 54 [restaurare].

SNAGOV, vezi Siliștea Snagovului, sect. agr. Ilfov.

SOCOLA, Galiția, azi în URSS

Biserica satului : P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 17 [Ștefan Petriceicu Voievod apare în tabloul ctitoricesc].

SOCOTENI, jud. Gorj, vezi Slăvuța, jud. Gorj.

SOCU, jud. Gorj

C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84, 85 [topoare de bronz, cu desen].

Biserică de lemn: Al. Bărcăcilă, *Însemnări din Gorj*, XX, 1927, p. 45 [rezidită în 1882, cu temelie de cărămidă].

SOFIA, jud. Bălți, azi în URSS

Biserică din 1875: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [ctitor, mormânt].

SOFRÎNCANI-LAMBU, jud. Bălți, azi în URSS

Biserica Sf. Gheorghe: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [din 1867; ctitor, morminte].

SOFULAR, vezi Credința, jud. Constanța.

SOGHANLE, vezi Cappadocia.

SOLCA, jud. Suceava

Mănăstirea Solca cu biserica Sf-ții Apostoli Petru și Pavel: P. Luța, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, 1935, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 130 [turla de mijloc distrusă în timpul războiului; cu foto], p. 131 [restaurare; după ce mai fusese restaurată complet în primul deceniu al secolului; cu foto după restaurare]; idem, *RSR Cernăuți, 1923*, XX, 1927, p. 37 [refacere acoperiș și țigluire, asigurarea provizorie a turnului clopotniță]; idem, *RSR Cernăuți, 1924*, XX, 1927, p. 41 [reacoperirea turnului clopotniță, cu foto]; idem, *RSR Cernăuți, 1925*, XX, 1927, p. 42 [reparația contraforturilor și a crăpăturilor bisericii, foto clopotniță la p. 41]; *Ședințele Comisiunii, 1932*, XXVI, 1933, p. 95 [fotografii executate de Chevallier pentru G. Balș]; I. Nistor, P. Luța, *RSR Cernăuți, 1935*, XXVIII, 1935, p. 139 [lucrări urgente de restaurare]; P. Luța, *RSR Cernăuți, 1936*, XXX, 1937, p. 91 [restaurare necesară la acoperișul turnului de intrare].

SOLOMONEȘTI, com. Drăgoești (?), fost jud. Olt, azi dispărut

Biserică: N. Iorga, *O expediție arheologică și istorică a județului Olt*, XXVI, 1933, p. 122 [recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*; ctitor: colonelul Solomon].

SORENI, jud. Dolj

Biserică: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări].

SOROCA, azi în URSS

Cetatea: Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 25 [meșteri ardeleni]; idem, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 57 și nota 1 [în bună stare pe vremea lui Dimitrie Cantemir; clădită de Ștefan cel Mare la sfârșitul domniei], p. 63; idem, *Cetatea Sorocii. Notiță istorică descriptivă*, VII, 1914, p. 85—96 [istoric detaliat; descriere Iorga din 1905; foto]; P. Gore, Șt. Ciobanu, *RSR Chișinău, 1926*, XIX, 1926, p. XV [zonă de protecție]; N. Iorga, *Les châteaux occidentaux en Roumanie*, XXII, 1929, p. 65 [zidită ca apărare contra tătarilor; formă rotundă.]

«Stînca Sorocii»: Al. Lapedatu, *Cetatea Sorocii. Notiță istorică descriptivă*, VII, 1914, p. 94—95 [adăpost «sub scutul» cetății]; N. Iorga, *Stînca Sorocii*, XXII, 1929, p. 142—143 [adăpost amenajat de frica oștilor turcești, la 1747].

Biserica Cerchez-Bujorovca: V. Drăghiceanu, *Biserica Bujorovca — Basarabia, lângă Soroca*, XXII, 1929, p. 138 [inscripție].

SOROCA, județ, azi în URSS

G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46—47 [biserici].

SAUVIGNY, Franța

Biserică: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan-cel-Mare*, XV III, 1925, p. 235 [foto sculptură în piatră].

SOVEJA, mănăstire, vezi Dragosloveni, jud. Vrancea

SOZOPOL, Bulgaria

Colonia milesiană Appollonia Pontica: E. Dunăreanu-Vulpe, *Chestiunea Bastarnilor în legătură cu piatra sepulcrală de la Dragomirna*, XVII, 1924, p. 181—182 [origine ipotetică a inscripției de la Dragomirna].

SOZOPOLE, insulă, Turcia

Mănăstirea Sf. Ion: V. Drăghiceanu, *Mormântul lui Constantin Brîncoveanu Basarab Voevod*, VII, 1914, p. 116 [Radu Mihnea îi închină la 1625 mănăstirea Aron Vodă din Iași; risipită de invazia cazacilor la 1626].

SALATO, vezi Split, Iugoslavia.

SPANŢOV, jud. Călărași

Așezare și necropolă din epoca dacică, la «Grădiște»: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123, 176 [obiecte primitive, în colecția doctorului Antipa; cu desene].

SPINENI, jud. Olt

Schitul Drăgănești (Vineți) cu biserica Adormirea Maicii Domnului: N. Iorga, *O expediție arheologică și istorică a județului Olt*, XXVI, 1933, p. 122 [dispărut fără urme; recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*].

SPLIT, Iugoslavia

Palatul lui Dioclețian: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenești. III. Potlogii*, III, 1910, p. 65.

Campaniul domului: Sp. Cegăneanu, *Cîteva observațiuni în legătură cu vechea mitropolie din Tîrgoviște*, VI, 1913, p. 124 [datează din 1416].

SPRÎNCENATA, jud. Olt

Schitul Gilmeele cu biserica Înălțarea Domnului: *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 52 [cercetări în vederea reparației picturii]; V. Drăghiceanu, *Inscripții referitoare la... 5. boierii Bălăceni. Schitul Gilmeele-Olt*, VII, 1914, p. 195 [inscripție pe un mormânt]; N. Iorga, *O expediție arheologică și istorică a județului Olt*, XXVI, 1933, p. 123 [recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*; ctitori: biserica este «o deplorabilă înjghebare modernă», ctitorită de Maria Bălăceanu]; V. Drăghiceanu, *Biserica fostului schit Gilmeele-Olt*, ACMI, 1914, p. 86 [nu merită să fie monument istoric; foto].

STAMBUL, vezi Istanbul, Turcia.

STANIMAKA, Bulgaria

Biserica Sf. Maria: Sp. Cegăneanu, *Ceva despre proveniența și arta vechilor noastre argintării*, IV, 1911, p. 30 [mobilier].

STANISLAVOW, Galiția, azi în URSS

Biserica Învierea lui Hristos: P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 17 [ctitorită de Ștefan Petriceicu Voievod și curtea lui; pomelnic].

STARCHOJD, jud. Prahova

Biserica de lemn Sf. Nicolae-Vechi: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. II [nu se aprobă închiderea ei, fiind în stare bună]; V., Drăghiceanu, *Biserica Star-Chiojdu (Prahova)*, XXIV, 1931, p. 92—93 [inscripții]; *Ședințele Comisiunii*, 1932, XXVI, 1933, p. 95 [plata picturului Tomescu]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1931*, XXVI, 1933, p. 190 [curățirea picturii]; N. Iorga, *Biserica din Tisău*, XXVII, 1934, p. 29 [cu «întărituri în jurul bisericiutei», foto]; idem, *Biserica din Stari-Chiojd*, XXVIII, 1935, p. 58—63 [descriere, pictură, icoane, catapeteasmă, foto].

STAȚIUNEA CLIMATERICĂ SÎMBĂȚA, jud. Brașov.

Biserica Adormirea Maicii Domnului: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XII [măsură de conservare]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. IV. XXIX, 1936, p. 75, fig. 458—459.

STĂNCEȘTI, vezi Stincesti, jud. Botoșani.

STĂNEȘTI, schit, jud. Vilcea, vezi Stănești-Lunca.

STĂNEȘTI—LUNCA, jud. Vilcea

Biserica Adormirea Maicii Domnului a fostului schit Stănești: I. D. Traianescu, *Schitul Stănești (Vilcea)*, IV, 1911, p. 13—23 [istoric, piatră de mormânt, descriere; cu plan, desene, foto]; V. Drăghiceanu, *Lămuriri asupra Buzesților (după pisanile fundațiilor lor)*, IV, 1911, p. 121; Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 183 [piatră de mormânt a lui Stroe Buzescu]; N., Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. II, XXIII, 1930, p. 23—24, fig. 45—56; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, I, XXIV, 1931, p. 118—120 [descriere, inscripții, ctitori, pictură, cu foto]; N. Iorga, *Patraful de la Stănești al lui Stroe Buzescu*, XXX, 1937, p. 189 [după Marcel Romanescu se află acum la Banja, lângă Resano în Bocche di Cattaro]; N. Ghika-Budești, *Restaurarea bisericii mari a mândstirii Cozia*, XXXI, 1938, p. 28 [din 1537; pronaos cu boltă cilindrică]; Dj. Bošković, *Du nouveau au Mont Athos*, XXXII, 1939, p. 66 [piatră de mormânt a lui Stroe Buzescu, de la începutul secolului XVII]; N., Ghika-Budești *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 26, pl. VIII; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 36 [restaurarea picturii], p. 43 [problema restaurării picturii], p. 77 [grilaj în jurul mormântului lui Stroe Buzescu], p. 84 [procurare mobilier; pardoseală nouă; procurare de fier pentru grilajul mormântului].

STĂNEȘTI-LUNGEȘTI, vezi Stănești-Lunca, biserica Adormirea.

STĂNIȘOARA, vezi Stinișoara.

STĂNULEASA, jud. Olt

Biserica Sf. Dumitru: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 29 [restaurarea învelitorii de șindrii].

STÎLPU, jud. Buzău

Biserica Sf. Dumitru și Sf.ții Împărați: N. Iorga, *Biserica de la Stîlpu—Buzău*, XXVI, 1933, p. 182 [istoric, scurtă descriere, foto]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. IV, XXIX, 1936, p. 118; idem, *Raport pe anul 1935*, XXX, 1937, p. 190 [restaurare].

«STÎLPUL LUI VODĂ», vezi Vama, jud. Suceava.

STÎNCA SOROCĂI, vezi Soroca.

STÎNCEȘTI, jud. Botoșani

Biserica Sf. Teodor: N. Iorga, *Din tesaurul de artă botușănean*, XXXI, 1938, p. 12 [ctitor: Alexandru Calimachi, mare vornic în 1837].

STÎNIȘOARA, mănăstire, vezi Călimănești, jud. Vlcea.

STOCKERAU, Austria

Castel: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 230, 232 [desen cu ornamentația în fier forjat].

STOCKHOLM, Suedia

Muzeul Nordic: C. I. Karadja, *Încă o sabie a lui Constantin Brîncoveanu*, XXIV, 1931, p. 42 [descoperită de N. Iorga]; E. Virtosu, *Odoare românești la Stambul*, XXVIII, 1935, p. 9 nota 3.

STOENEȘTI, jud. Argeș, vezi Cetățeni, jud. Argeș.

STOENEȘTI, jud. Giurgiu

Așezare din epoca neolitică (Cultura Boian și Gumelnița), la «Gorgana»: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [pe harta lui Gr. Tocilescu]; D. Berciu, *Săpături*, XXVIII, 1935, p. 29 [în fostul sat Tangru].

Biserica Buna Vestire—Drugănești: V. Drăghiceanu, *Biserica Drugănești, Ilfov*, XVII, 1924, p. 93—94 [pisanie, inscripții, ctitori]; V. Brătulescu, *Biserici de cîmp*. III. *Biserica din Drugănești—Ilfov*, XXXII, 1939, p. 101—112, 113 [descriere, pictură, icoane, pisanie, inscripții, planuri, relevee, pietre de mormânt, foto].

STOENEȘTI, jud. Olt

Așezare preistorică: D. Tudor, *Anti-chitățile din Romanți*, XXVI, 1933, p. 76.

STOENEȘTI, jud. Vilcea

Biserica de lemn Cuvioasa Parasciva: I. Virtosu, *Biserici de lemn*, XXVI, 1933, p. 137 [inscripție].

Biserica de lemn Sf. Nicolae: I. Virtosu, *Biserici de lemn*, XXVI, 1933, p. 136—137 [pisanie].

STOENEȘTI-OPRIȘANI, vezi Stoenești, jud. Giurgiu, la «Gorgana».

STOEȘEȘTI, vezi Stoișești, jud. Vaslui.

STOICENI, jud. Argeș sau Vilcea (nu mai există) Biserica Sf. Dumitru: V. Brătulescu, *Biserici din Argeș și Vilcea*, XXVII, 1934, p. 39 [pisanie din 1862, foto].

STOINA, jud. Gorj

Biserică de lemn: *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. VI; idem 1926, XIX, 1926, p. II [investigație pentru găsirea pieselor de lemn sculptat provenite de la biserică, conservarea lor], p. VI [piesele găsite se vor trimite la Muzeul Ministerului Cultelor și Artelor]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIV.

STOINIȚA, jud. Gorj, vezi Stoina.

STOIȘEȘTI, jud. Vaslui

C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 117 [cercetări ale lui G. Diamandi]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [oseminte omenești arse și fibule în vase de lut ars].

STOLNICENI, jud. Bălți, azi în URSS

Biserică: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [ctitori].

STOLNICI, jud. Argeș

Biserica Sf. Nicolae: P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIV.

STOLOJANI, vezi Tîrgu-Jiu, sat Stolojani, jud. Gorj.

STRACHINA, vezi Tândărei, jud. Ialomița.

STRASSBURG, vezi Ciineni, fortificația «Arxavia», jud. Vilcea.

«STRATUL SAU TABĂRA VULTURILOR», schit, jud. Neamț [neidentificat]

N. Iorga, *Monumentele istorice în vechea noastră literatură*, XXVI, 1933, p. 107 [distruze de o avalanșă în 1704; după Gheorghe Asachi, 1838].

STREHAIA, jud. Mehedinți

Biserica Sf. Treime a mănăstirii Strehaia: V. Drăghiceanu, *Morminte domnești. Matei Basarab, doamna Elena și fiul lor Mateiaș*, VIII, 1915, p. 170 [Mateiaș este zugrăvit în 1645 în biserica mănăstirii]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; M. Popescu, *Oltenia în timpul stăpînirii austriece (1718—1739)*, XIX, 1926, p. 105—106. [fortificații cu plan și perspectivă; generalul Stainville vroia să mute aci capitala provinciei; fostă reședință a lui Mihai Viteazul ca «bănișor»; modificarea bastionelor]; N. Ghika-Budești, *Evluția arhitecturii*. III, XXV, 1932, p. 44—45, fig. 86—99; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*. III. XXVII, 1934, p. 107—109

[descriere, inscripții, odoare, foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 38 [fonduri pentru lucrări].

STREHARET, vezi Slatina, jud. Olt.

STREJEȘTI, jud. Olt

Biserica Sf. Treime: I. D. Trajanescu, *Schitul Stănești (Vilcea)*, IV, 1911, p. 18—19, 23 [descriere, pisanie; cu foto]; V. Drăghiceanu, *Lămuriri asupra Buzestilor, după pisanile fundațiilor lor*, IV, 1911, p. 123—124 [Radu Buzescu este înmormântat mai întâi aci; despre Constantin Buzescu]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 117—118 [descriere, pisanie, pictură, foto]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. IV*, XXIX, 1936, fig. 1008 [ușă]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [după Th. Margot, *O viațorie*; pisanie din 1601; Stroe Buzescu]; *Procese-verbale*, ACMI, 1943, p. 64 [restaurare].

STREJEȘTII DE JOS, jud. Olt, vezi Strejești, jud. Olt.

STREJEȘTII DE SUS, jud. Olt

Biserica Sf-ții Voievozi: I. D. Trajanescu, *Schitul Stănești (Vilcea)*, IV, 1911, p. 19 [inscripție în versuri pe un mormânt]; V. Drăghiceanu, *Lămuriri asupra Buzestilor după pisanile fundațiilor lor*, IV, 1911, p. 124 [ultimul Buzescu, Constantin, îngropat aci la 1831]; idem *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 116—117 [descriere, pietre de mormânt, foto].

STREMȚ, jud. Alba

Al. Lapedatu, *Din posesiunile domnilor noștri în Ardeal — Vințul și Verperul — II*, 1909, p. 40—41 [stăpânit de Radu IV cel Mare].

STRÎMBA, mănăstire, vezi Strîmba-Jiu, jud. Gorj.

STRÎMBA, vezi Cetățuia, jud. Vaslui.

STRÎMBA-JIU, jud. Gorj

Mănăstirea Strîmba, cu biserica Sf. Treime și Coborîrea Sf. Duh: I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*; 1910, IV, 1911, p. 38 [clasare]; *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 95 [cercetarea cererii de reparații]; idem 1924, XVII, 1924, p. XI [lemn pentru repararea acoperișului bisericii și chiliilor]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VI [aprobare restaurare și ajutor]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 109—110 [pisanie, descriere, pictură foto]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; idem, *Oficiale. Raport pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 35 [construcția noi lângă mănăstire], p. 51 [CMI nu a autorizat înființarea unui comitet de restaurare]; *ibidem*, 1915, p. 43 [extracție de cărămidă din fostul zid de incintă]; *ibidem*, 1943, p. 33 [majorarea devizului de restaurare], p. 67 [lucrări de restaurare].

STRÎMBEANU, vezi Pitaru, jud. Dîmbovița.

STRÎMBENI, vezi Pitaru, jud. Dîmbovița.

STRÎMTURA, jud. Maramureș

Biserica de lemn Sf-ții Arhangheli: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXIV, 1941, p. 83—85, 87, 88, 89, 90 [descriere, pictură, cărți, istoric, foto].

STROEȘTI, jud. Iași

Așezare preistorică, cultura Cucuteni: C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [șăpături ale lui Beldiceanu și Buțoreanu, după 1882]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 172 [arme, unelte, vase].

STRUGURENI, jud. Bistrița Năsăud

Biserica reformată: RSR Cluj, 1925, XVIII, 1925, p. XXI [vizitare], p. XXII [planificare lucrări].

STUDENICA, Iugoslavia (Serbia)

Biserica mănăstirii: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 187 [secțiune].

STUDENIȚA, vezi Studenica, Iugoslavia.

STURZENI, jud. Bălți, azi în URSS

Biserică: G. Bezvconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [citor, mormânt].

SCHITUL DE SUB PIATRĂ, vezi Pietreni, jud. Vilcea.

SUCEAVA, jud. Suceava

Oraș: Al. Lapedatu, *Ion zidarul lui Petru-Vodă Rareș*, V, 1912, p. 83—86; idem, *Meșterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 182 [picturi la Ulița Tătărească, comandate de Despot Vodă]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, Indice; R. Gassauer, *Teracote sucevene*, XXVIII, 1935, p. 146—164 [cu figuri]; B. Slătineanu, *Despre teracotele sucevene*, XXX, 1937, p. 135—147 [recenzie la articolul de mai sus].

Cetatea de Scaun: Al. Lapedatu, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 59—62; idem, *Cele mai vechi stampe reprezentând Cetatea Sucevei și Cetatea Albă*, IX, 1916, p. 25—28 [cu reproduceri]; *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. XI [G. Balș va studia problema dărîmării malurilor], p. XII [CMI Cernăuți va prelua această problemă]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, Indice; RSR Cernăuți 1925, XVIII, 1925, p. XXI [asigurarea terenului; leașa paznicului]; P. Luția, RSR Cernăuți, 1921—1925, XIX, 1926, p. 127 [ruine, asediu, foc, furt de piatră]; idem, RSR Cernăuți, 1921—1925. *Secolul al XIV-lea și timpurile mai vechi*, XIX, 1926, p. 127 [datare]; idem, RSR Cernăuți, 1924, XX, 1927, p. 41 [lucrări de conservare-restaurare]; idem, RSR Cernăuți, 1925, XX, 1927, p. 42 [asanare]; G. Balș, *Rotocoalele de smalt moldovenești*, XXII, 1929, p. 44 [cahle de sobă găsite în ruinele cetății]; N. Iorga, *Les châteaux occidentaux en Roumanie*, XXII, 1929, p. 66—67 [descriere; rolul lui Romstörfer în conservarea monumentului, cu plan]; R. Gassauer, *Teracote sucevene*, XXVIII, 1935, p. 148—150 [cu figuri]; B. Slătineanu, *Despre teracotele sucevene*, XXX, 1937, p. 135—142 [recenzie la articolul de mai sus]; N. Iorga, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 143 [recenzie, la I. N. Teștiban, *Dintr-un pridvor cu fresce*; despre o vedere a cetății]; H. Teodoru, *Porțile Sucevei*, XXXVIII, 1945, p. 16—17 [poarta turnului principal]; *Procese verbale. 1*; ACMI, 1914, p. 23 [necesitatea consolidării urgente a terenului cetății].

— CETATEA SCHEIA, vezi Șcheia, municipiul Suceava.

Gara cartierului Burdujeni: I. Popovici, *Un zugrav român necunoscut din veacul al XVIII-lea (1750—1838)*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 41 [construită în 1904, „monumentală“].

Muzeu: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 282 [piatră de mormânt din Drăgoiești]; *Ședințele comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VI [acordare de fonduri]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 349 [inscripție], p. 339, 346 [pietere de mormânt]; R. Gassauer, *Teracote sucevene*, XXVIII, 1935, p. 145—164 [teracote găsite la Suceava].

Biserica fostei mănăstiri Adormirea Maicii Domnului — Ițcani: G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 171

[dispoziția planului]; idem, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 282 [pietre de mormânt]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1922, XIX, 1926*, p. 187 [reparație turn; așezarea crucilor]; idem, *RSR Cernăuți, 1923, XX, 1927*, p. 36 [reînnoirea stîlpului de la turn; așezarea crucii]; idem, *RSR Cernăuți, 1924, XX, 1927*, p. 41 [reparații biserică]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI, 1928*, p. 346 [pietre de mormânt].

Biserica Învierea Domnului — a Domnițelor (Văscrisenia): P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 128 [scurt istoric]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI, 1928*, p. 103, 110-114 [descriere] și Indice; V. Brătulescu, *Dare de seamă. VII. Biserica Sf. Înviere din Suceava* ACMI, 1942, p. 87, 89 [lucrări efectuate în 1939]; *Bucovina. Proces verbal No. 1*, ACMI, 1943, p. 17 [se vor continua lucrările începute].

Biserica armenescă Sf. Cruce: P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 127 [datate]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI, 1928*, p. 176-178 [biserică], p. 341 [pietre de mormânt] și Indice; R. Gassauer, *Teracote sucevene*, XXVIII, 1935, p. 151-152 [cu figuri].

Biserica Sf. Dumitru — Domnească Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 25 [meșteri ardeleni]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, Indice; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 127-128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919-1920*, XIX, 1926, p. 131 [turlă avariată, reparație acoperiș]; idem, *RSR Cernăuți, 1921, XIX, 1926*, p. 137-138 [reparații urgente, măsuri de luat, înlocuirea ferestrelor pridvorului, cu foto]; N. Iorga, *Cea d'întîia vizită domnească la monumente istorice și opera lui Grigore Matei-Vodă Ghica*, XIX, 1926, p. 143 [refacere învelitori în 1732]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1924, XX, 1927*, p. 40-41 [reparații la turnul clopotniței și împrejurimi]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI, 1928*, p. 46-55 [biserică], p. 139-140 [turn clopotniță], p. 273 [pictură], p. 334 [pietre de mormânt] și Indice; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 138, fig. 7; H. Teodoru, *Porțile Sucevei*, XXXVIII, 1945, p. 11-12 [clopotniță și poartă]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 40 [nivelarea și sistematizarea terenului înconjurător]; V. Brătulescu *Dare de seamă. I. Lucrările pentru restaurarea bisericii Sf. Dumitru din Suceava*, ACMI, 1942, p. 79-81, 89, [lucrări efectuate în 1937-1939]; *Bucovina. Proces verbal No. 1*, ACMI, 1943, p. 17 [continuarea lucrărilor începute].

Biserica Sf. Gheorghe — Mirăuți: N. Iorga, *Ștefan-cel-Mare și Mănăstirea Neamțului*, III, 1910, p. 97 [ctitor]; Al. Lapedatu, *Noi documente cu privire la forma acoperimintelor vechilor biserici moldovene*, VII, 1914, p. 193-194; V. Drăghiceanu, *O icoană din siciul sfîntului Ioan-cel-Nou din Suceava*, IX, 1916, p. 21 [fostă Mitropolia veche; se depune aci racla]; G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 169-173 [cu foto înainte de restaurare și planuri, despre restaurarea din 1898-1901; descrierea lui Melchisedec (servea drept magazie de grîne)]; *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. VI [scoaterea panourilor cu portretele lui Franz-Joseph și depunerea lor la Muzeul Bucovinei]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 163-168 și Indice; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XIV-lea și timpurile mai vechi*, XIX, 1926, p. 127 [istoric; vindută la licitație; cumpărată și donată în 1799 comunității românești]

idem, *RSR Cernăuți, 1921, XIX, 1926*, p. 133-134 [problema acoperișurilor; transformarea lor în 1914; pictura]; idem, *RSR Cernăuți, XX, 1927*, p. 41 [pereți de scîndură pentru protejarea frescelor; foto biserică la p. 40]; I. Nistor, P. Luția, *RSR Cernăuți, 1933-1934, XXVIII, 1935*, p. 73 [necesitatea păstrării terenului bisericii în comuna Sf. Ilie].

Biserica Sf. Gheorghe (Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou): *Raport general CMI, 1907, I, 1908*, p. 44 [spălarea vechii picturi]; D. Dan, *Biserica Sf. Gheorghe din Suceava*, III, 1910, p. 134-139 [descriere, inscripții, restaurare, foto]; Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 24 [meșteri polonezi]; idem, *Noi documente cu privire la forma acoperimintelor vechilor biserici moldovene*, VII, 1914, p. 193-194 [cu desene]; V. Drăghiceanu, *O icoană din siciul sfîntului Ioan-cel-Nou din Suceava*, IX, 1916, p. 21-24 [cu foto]; G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 169 [mutarea mitropoliei la biserică Sf. Gheorghe în 1513]; idem, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 170-178 și Indice; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 127 [scurt istoric, cu foto la p. 133]; idem, *RSR Cernăuți, 1922, XIX, 1926*, p. 187 [reparația acoperișului bisericii și al turnului clopotniță; foto p. 186]; idem, *RSR Cernăuți, 1923, XX, 1927*, p. 36 [restaurare egumenie și hale pentru pelerini]; idem, *RSR Cernăuți, 1924, XX, 1927*, p. 41 [conservare; împrejurimi]; G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI, 1928*, p. 154-157 [pridvor], p. 278-279 [pictură] și Indice; V. Drăghiceanu, *Bibliografie*, XXII, 1929, p. 46 [recenzie la I. D. Ștefănescu, *L'evolution de la peinture religieuse*]; N. Iorga, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 7-8 [soarta icoanelor de la racla Sf. Ioan]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 169 [icoană; racla Sf. Ioan cel Nou]; N. Iorga, *Cronică*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 95 [comparație între siciul Sf. Ioan și un Cassone italian de la South Kensington Museum din Londra]; H. Teodoru, *Porțile Sucevei*, XXXVIII, 1945, p. 11-19 [poarta culisantă la clopotniță; cu foto și planuri]; V. Brătulescu, *Dare de seamă. V. Lucrările pentru restaurarea clopotniței de pe lângă mănăstirea Sf. Gheorghe din Suceava. VI. Restaurarea acoperișului bisericii mănăstirii Sf. Gheorghe din Suceava*, ACMI, 1942, p. 86-87, 89 [lucrări din 1939]; *Bucovina. Proces verbal Nr. 1*, ACMI, 1943, p. 17 [se vor continua lucrările începute]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 53 [restaurare].

Biserica Sf. Ioan Botezătorul (a Coconilor): G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 171 [dispoziția planului]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, Indice; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921-1925. Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919-1920*, XIX, 1926, p. 131 [lucrări de consolidare întrerupte de război; grave crăpături]; idem, *RSR Cernăuți, 1922, XIX, 1926*, p. 188 [„bulonare prin propiteli"]; idem, *RSR Cernăuți, 1923, XX, 1927*, p. 34-36 [restaurare; crăpături la naos; tasare; întărirea fundației; cercetarea picturii etc., foto înainte și după restaurare]; idem, *RSR Cernăuți, 1924, XX, 1927*, p. 41 [redată cultului; îndepărtarea pridvorului de lemn construit către 1880]; idem, *RSR Cernăuți, 1925, XX, 1927*, p. 42 [repararea mobilierului bisericii]; V. Drăghiceanu, *Bibliografie*, XXII, 1929, p. 46 [recenzie la I. D. Ștefănescu, *L'evolution de la peinture religieuse*]; V. Brătulescu, *Dare de seamă. II. Lucrările pentru restaurarea bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Suceava*, ACMI, 1942, p. 81-83, 89 [lucrări efectuate în 1937-1939].

Biserica Sf. Nicolae: P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate, ctitor]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 40 [lucrări de întreținere]; p. 43 [iconostas nou].

Biserica armenescă Sf. Simion — Turnul Roșu: P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 131 [grave stricăciuni]; idem, *RSR Cernăuți, 1925*, XX, 1927, p. 42 [restaurare în forma existentă].

Mănăstirea Todireni — Burdujeni cu biserica Înălțarea Domnului: Ședințele Comisiunii, 1913, VI, 1913, p. 95 [restaurarea caselor mănăstirești; executarea unei copii după portretul lui Miron Costin, pentru colecțiile CMI]; N. Iorga, *Stema Moldovei pe clopotnița bisericii din Todireni (Burdujeni)*, VIII, 1915, p. 139—140 [descriere, ctitor, foto]; I. Popovici, *Comunicări*, XXVI, 1933, p. 183—184 [scrisoare către N. Iorga privind pe mitropolitul Anania și pe zugravul Velișco Veniamin pictorul bisericii din Burdujeni]; I. Nistor, P. Luța, *RSR Cernăuți, 1933—1934*, XXVIII, 1935, p. 68 [aviz pentru reparații]; P. Luța, *RSR Cernăuți, 1936*, XXX, 1937, p. 93 [proiect de restaurare]; I. Popovici, *Un zugrav român necunoscut din veacul al XVIII-lea (1750—1838)*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 39—48 [despre arhimandritul Veniamin, zugravul bisericii. Același proiectează și «Palatul Movileștilor» («Palatul Stăreției») de la mănăstirea Todireni. Palatul exista în 1904 apoi a ars; cu foto cadru de ferestre]; H. Teodoru, *Amestec de stiluri*, XXXVII, 1944, p. 90 [ferestre, cu relevu (fig. 4)]; V. Brătulescu, *Dare de seamă. VIII. Restaurarea bisericii Înălțarea Domnului din Burdujeni-Tîrg*, ACMI, 1942, p. 88, 89, [lucrările din 1938 și 1939]; *Bucovina. Proces verbal N. 1*, ACMI, p. 17 [proponere pentru lucrări de restaurare—întreținere]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 49 [lucrări cu condiții speciale]; p. 52 [refacerea ferestrelor de la absida], p. 54 [aprobarea restaurării complete a mănăstirii]; p. 63, 72 [restaurare], p. 67 [lucrări în curs].

Mănăstirea Zamca cu biserica Sf. Axente: *RSR Cernăuți, 1925*, XVIII, 1925, p. XXI [restaurare]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 131 [acoperiș avariât]; idem, *RSR Cernăuți, 1923*, XX, 1927, p. 39 [dărăpănare; comunitatea armenescă nu are fonduri de reparație; foto p. 38]; idem, *RSR Cernăuți, 1924*, XX, 1927, p. 40 [fonduri pentru restaurare]; idem, *RSR Cernăuți, 1925*, XX, 1927, p. 42 [refacerea acoperișului bisericii]; G. Balș, *Biserici* sec. XVI, XXI, 1928, p. 171—176 [biserica], p. 340—341 [pietere de mormînt] și *Indice; Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 53 [restaurare].

— MITOCU DRAGOMIRNEI, municipiul Suceava
Mănăstirea Dragomirna cu biserica Coborîrea Sf. Duh: I. Strzygowski, *Comori de artă în Bucovina*, VI, 1913, p. 130 [manuscrite, picturi murale; vechea trapezărie ar putea adăposti un muzeu]; E. Dunăreanu-Vulpe, *Chestiunea bastarilor în legătură cu piatra sepulcrală de la Dragomirna*, XVII, 1924, p. 177—184 [inscripție încastrată în zidul mănăstirii]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, *Indice; RSR Cernăuți, 1925*, XVIII, 1925, p. XXI [lucrări planificate pentru 1926]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate; ctitor]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 128—129 [lucrări începute în 1914 și întrerupte de război; foto]; idem, *RSR Cernăuți, 1922*, XIX, 1926, p. 188 [reparații, foto trapeză

la p. 187]; idem, *RSR Cernăuți, 1923*, XX, 1927, p. 34, [restaurare; construcția egumeniei; reparații acoperiș; foto turn de apărare]; idem, *RSR Cernăuți, 1924*, XX, 1927, p. 40. [continuarea lucrărilor la egumenie, amenajare muzeu, procurare de mobilier]; idem, *RSR Cernăuți, 1925*, XX, 1927, p. 42 [egumenie, muzeu; planificare lucrări la vechea egumenie]; G. Balș, *Biserici* sec. XVI, XXI, 1928, *Indice; V. Drăghiceanu, Un epitaf al mitropolitului Ștefan din anul 1652*, XXII, 1929, p. 32 [epitaf al lui Crimca din 1622]; idem, *Bibliografie*, XXII, 1929, p. 45—47 [recenzie la I.D. Ștefanescu, *L'Évolution de la peinture religieuse; Ședințele Comisiunii 1932*, XXVI, 1933, p. 95 [fotografii executate de Chevalier pentru G. Balș]; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 154, 155 [epitaf dăruit de fiul lui Ștefan Tomșa]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 171 [lucrări din școala lui Crimca 1606—1616], p. 173 [epitaf dăruit de fiul lui Ștefan Tomșa].

Biserica Sf. Treime, din cimitir: Al. Lapedatu, *Icoanele lui Barnovski-Vodă de la Moscova și zografii Trei Erarhilor din Iași*, V, 1912, p. 111.

— SFÎNTU ILIE, municipiul Suceava

Biserica Sf. Ilie: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 27—31 și *Indice; P. Luția, RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XV-lea*, XIX, 1926, p. 127 [ctitor, datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1921*, XIX, 1926, p. 140 [straturi de pictură suprapuse; foto biserică]; V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă. Sfîntul Ilie și căruța cu caii de foc*, XXVIII, 1935, p. 127, 130 [cu foto pictură]; N. Iorga, *Cronică*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 94—95 [recenzie la Erast Costea, *Mănăstirea Sint Ilie, ctitoria voevodului Ștefan cel Mare*, Cernăuți, 1940].

— TIȘĂUȚI, municipiul Suceava

Biserică de lemn: G. Balș, *Grinda și arcul*, XXIV, 1931, p. 67.

Biserica Sf.ții Arhangheli: P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVIII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [ctitor, datate].

— SALCEA, municipiul Suceava

C. Moșil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 117 [săpături ale lui Gh. Diamandi]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [schelete și arme de piatră].

— SCHEIA, municipiul Suceava

Cetatea Scheia («Cetatea de Apus») P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XIV-lea și timpurile mai vechi*, XIX, 1926, p. 127 [datate].

SUCEVIȚA, jud. Suceava

Mănăstirea Sucevița cu biserica Învierea Domnului: I. Strzygowski, *Comori de artă în Bucovina*, VI, 1913, p. 130; Al. Lapedatu, *Noi documente cu privire la forma acoperimintelor vechilor biserici moldovene*, VII, 1914, p. 193—194; N. Iorga, *Tapițeriile doamnei Tudosca a lui Vasile Lupu*, VII, 1915, p. 147 [perdea de mormînt]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, *Indice; RSR Cernăuți, 1925*; XVIII, 1925, p. XXI [lucrări de executat în 1926]; P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921—1925. Secolul al XVI-lea*, XIX, 1926, p. 128 [datate]; idem, *RSR Cernăuți, 1919—1920*, XIX, 1926, p. 128 [lucrări executate în 1914], p. 130 [deteriorare acoperiș]; idem, *RSR Cernăuți, 1921*, XIX, 1926, p. 134 [refacerea acoperișului la biserica parohială și la biserica mănăstirii; restaurare anexe; cu foto turn de intrare, p. 139]; idem, *RSR Cernăuți, 1922*, XIX, 1926, p. 187 [lucrări; cu foto turnuri de apărare la p. 188]; idem, *RSR Cernăuți, 1923*, XX, 1927, p. 34 [lucrări de conservare la ziduri și turnuri; amenajare muzeu]; idem, *RSR Cernăuți, 1924*, XX, 1927, p. 40

[amenajare muzeu, mobilier]; idem, *RSR Cernăuți*, 1925, XX, 1927, p. 42 [repararea turnului de intrare]; G. Balș, *Biserici* sec. XVI, XXI, 1928, p. 157—165 [biserica], p. 203, 220 [mănăstirea], p. 279 [pictură] și Indice; V. Drăghiceanu, *Bibliografie*, XXII, 1929, p. 45—47 [recenzie la I. D. Ștefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse*]; N. Iorga, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 12 [icoană din 1587/1588]; *Ședințele Comisiunii*, 1932, XXVI, 1933, p. 95 [fotografia Chevallier pentru G. Balș]; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 147 [iconostas], p. 153—154 [broderii]; V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă*, XXVII, 1934, p. 58, 59, 64 [icoane, pictură (ieșirea din Egipt), foto]; P. Luța, *RSR Cernăuți*, 1936, XXX, 1937, p. 93—94 [restaurare; necesitatea avizării CMI]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 171 [lucrări din școala lui Crimca, 1606—1616], p. 173 [stofe brodate pe mormintele Movileștilor]; I. Popovici, *Un zugrav român necunoscut din veacul al XVIII-lea (1750—1838)*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 39; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 139, fig. 9; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 54 [restaurarea soclului bisericii]; V. Brătulescu, *Dare de seamă. X. Chiliile mândririi Sucevița*, ACMI, 1942, p. 88, 89 [lucrări executate în 1936]; *Bucovina. Proces verbal Nr. 1*, ACMI, 1943, p. 17 [reparația acoperișului bisericii; muzeu în turnul de intrare al mănăstirii]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 27 [aprobare lucrări], p. 29 [lucrări de întreținere].

Biserica cea veche, de lemn: P. Luța, *RSR Cernăuți*, 1924, XX, 1927, p. 41 [sindrilire].

SUCIDAVA, vezi: 1) Corabia, sat Celei; 2) Izvoarele, jud. Constanța.

SUHARAN, jud. Dorohoi, vezi Suhărău, jud. Botoșani.

SUHĂRĂU, jud. Botoșani
Biserica parohială: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 68 [fonduri pentru restaurare].

SULINA, jud. Tulcea

Biserica «catedrală» proiectată: I. Kalinderu, *În cestiunea fondurilor de restaurări*, II, 1909, p. 95 [la adresa lui Kalinderu carese plînge de lipsă de fonduri, ministrul Spiru Haret decide ca suma destinată bisericii din Sulina să se verse la CMI]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 181 [mulțumiri aduse lui Spiru Haret pentru rezoluție].

SULTANA, jud. Călărași

Așezări din epoca neolitică (cultura Gumelnița), la «Malul Roșu» și «Odaia Vlădichii»: C. Moșil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [olărie primitivă, obiecte de silex cioplit, oase, la «Odaia Vlădichii»]; R. Vlădescu-Vulpe, *Moștiștea-Călărași*, XVII, 1924, p. 82, 83 [la «Odaia Vlădichii»: stațiune getică, elină, romană], p. 81, 82, 83 [la Sultana: stațiune preistorică și romană]; I. Andrieșescu, *Sultana. Descoperirile arheologice din vara anului 1923*, XIX, 1926, p. 170—175; XXII, 1929, p. 71—87, 165—171; idem, *Vasile Pârvan*, XXII, 1929, p. 147 [săpături în 1923—1924]; D. Berciu, *O colecție de antichități din județul Romanai — Gh. Georgescu — Corabia*, XXVII, 1934, p. 80 [toporaș de piatră de la Sultana].

SULUC, vezi Măcin, jud. Tulcea
SURA, jud. Gorj

Biserici de lemn, între care Sf. Nicolae; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, III, XXVII, 1934, p. 120.

SURDUCU MARE, jud. Caraș Severin

Castrul și așezarea romană Centum Putea: *RSR Lugoj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXIII [săpături planificate pe 1926].

SURLARI, com. Petrăchioaia, jud. Ialomița
Biserica Sf. Dumitru și Adormirea Maicii Domnului: N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [restaurarea picturii].

SURPATELE, jud. Vilcea

Mănăstirea Surpatele cu biserica Sf.ții Arhangheli și Sf. Treime: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 38 [refacerea acoperișului]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1909, II, 1909, p. 143 [cercetare Ghika-Budești asupra cererii de reparații]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 184 [cerere de întreținere și reparații]; I. Trajanescu, *Mănăstirea Surpatele din Vilcea. Descriere*, IV, 1911, p. 95—101 [cu foto, reproducere, plan și acuarul de Sathmary]; N. Iorga, *Portretele lui Constantin Brîncoveanu și ale familiei sale*, VIII, 1915, p. 49 [cu foto]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, I, XXIV, 1931, p. 122—125 [pisanie, inscripții, ctitori, pictură, obiecte de artă, foto]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații la biserica și mobilier]; idem, *Oficiale. Momoriul pe 1932*, XXVI, 1933, p. 190 [lucrări de documentație]; idem, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 13, 14, 15, 26, 28, 37, 45, 70, 71, 83, 115, fig. 359—374; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 49, pl. XXXI; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 24 [lucrări de conservare]; *ibidem*, 1942, p. 36, 38 [lucrări de consolidare și întreținere]; *ibidem*, 1943, p. 58 [modificare deviz lucrări].

SURUCENI, jud. Lăpușna, azi în URSS

Schitul Suruceni cu biserica Sf. Gheorghe: P. Gore, Șt. Ciobanu, *RSR Chișinău*, 1926, XIX, 1926, p. XV [măsură de conservare].

SUSENI, com. Rîu de Mori, jud. Hunedoara

Cetatea Cîndeștilor, la vârful Colțului: Al. Bărcăcilă, *Un tropar al preacuviosului Nicodim*, XXVI, 1933, p. 43 [«cetatea Colțului»].

Ruinele bisericii Cîndeștilor: Al. Bărcăcilă, *Un tropar al preacuviosului Nicodim*, XXVI, 1933, p. 43 [resturile «uneia din cele mai frumoase și vechi picturi bizantine»], biserica unită pînă în 1760]; N. Iorga, *Țări românești*, I, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 57 [biserica românească].

SUSENI, jud. Vaslui

Biserica Adormirea Maicii Domnului: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 54 [refacerea clopotniței, restaurarea bisericii după cutremur].

SUSLĂNEȘTI, jud. Argeș

Biserica nouă, Sf. Nicolae: V. Brătulescu, *Inscripții de curînd descoperite. II. Pietrele de mormînt de la Suslănești-Muscel*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 9—12 [pisanie, descriere, pictură, inscripții, foto].

Temeliile bisericii vechi din secolul XVI: V. Brătulescu, *Inscripții de curînd descoperite. II. Pietrele de mormînt de la Suslănești-Muscel*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 5-9 [descriere ruine cu foto și plan; pietre de mormînt cu foto]; H. Teodoru, *Biserica Schitului Mărculești-Fîldînda din Cîmpulung-Muscel*, XXXV, 1942, p. 178 nota 2 [altarul circular al bisericii ruinate].

SUSLENI, jud. Orhei, azi în URSS

Biserica Sf-ții Voievozi din 1815: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [ctitori, potir].

SUTEȘTI, jud. Vlcea

Biserică [de lemn?]: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări].

SVIȘTOV, Bulgaria

Localitatea : N. Iorga, *În legătură cu o «Călduză» necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 145 [populație, școală, bibliotecă, muzeu, negustori veniți în România și bancheri emigrați în Austria «refugiați din pricina răsvrătirii vremilor»].

SZLATINA, URSS

Biserică zidită de episcopul Mihai Pavel, peste Tisa, în fața Sighetului Marmației: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 146 [pisanie].

Ș

ȘABA-LAC, jud. Cetatea Albă, azi în URSS

Biserică: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 45 [morminte].

ȘABOLAT, vezi Șaba-Lac.

ȘANȚUL MARE, movilă, vezi Pecica, jud. Arad. ȘARD, jud. Alba

Cetatea sătească și biserica reformată: V. Brătulescu, *Biserici din Transilvania. Biserici înțdrite*, XXX, 1937, p. 14–16, 31, 37 [cu foto și relevu].

ȘEGARCEA, jud. Dolj

C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [două urne de lut].

Mănăstirea Șegarcea cu biserica Adormirea Maicii Domnului: V. Drăghiceanu, *Inscripții referitoare la Mănăstirea Șegarcea*, Dolj, VII, 1914, p. 195 [însemnare pe o carte și inscripție pe un clopot (1826)]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. III*, XXVII, 1934, p. 100 [descriere, însemnări, inscripții; situație din 1909]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 46 [icoana «împrumutată» de I. Kalinderu va fi returnată de la muzeul său]; *ibidem* 1943, p. 84 [restaurarea bisericii].

ȘEICA MICĂ, jud. Sibiu

Biserica evanghelică fortificată: *RSR Cluj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXII [planificare lucrări].

ȘENDRICENI, jud. Botoșani

Biserica Sf-ții Voievozi-Gherghel *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 59 [biserica se va acoperi cu șindrii și nu cu tablă galvanizată].

ȘERBĂNEȘTI, jud. Olt

C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [cercetări făcute de C. Bolliac]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 119 [pe harta lui Gr. Toculescu].

ȘERBĂNEȘTI, com. Ștefănești, jud. Vlcea

Mănăstirea Sf. Matei-Morunglavul V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 121 [pisanie, ctitori, foto]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 118, fig. 858–859; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [arhive istorice; după Th. Margot, *O viatorie*].

ȘERBEȘTI, vezi Ștefan cel Mare, jud. Neamț.

ȘEREMET, vezi Casian, jud. Constanța.

ȘIACU, jud. Gorj

Cula Grecescu: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. III*, XXVII, 1934, p. 120 [cu desen din 1909; asemănătoare celei din Groșera; avea o capelă care a fost dărimată].

ȘIEU, jud. Maramureș

Biserica de lemn Nașterea Maicii Domnului: V. Brătulescu, *Biserici de lemn din Maramureș*, XXXIV, 1941, p. 90–92, 97, 98, pl. XXV [descriere, pictură, însemnări, istoric, foto].

ȘIMON, com. Bran, jud. Brașov

Biserica Cuvioasa Paraschiva: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 66 [restaurarea picturii]. ȘINCAI, jud. Mureș

Biserica greco-catolică: *RSR Cluj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXI [vizitare].

ȘINDRILIȚA, sect. agr. Ilfov

Popas de poștă: C. Săvescu, *Biserica de la Ținganu. Amintirile unui octogenar*, XXII, 1929, p. 109 [pe la 1857–1860].

ȘIPENIȚI, jud. Cernăuți, azi în URSS

Stațiunea eneolitică: C. Ambrojevici, *Raport*, ACMI, 1942, p. 172:–173 [nu a fost cercetată științific, majoritatea materialelor se află la muzeele din Viena și Berlin].

Casa Costineștilor: N. Iorga, *Cronică*, XXIV, 1931, p. 143 [Sever Zotta comunică o fotografie; scurtă descriere].

Biserică: P. Luția, *RSR Cernăuți, 1921–1925. Secolul al XIX-lea*, XIX, 1926, p. 128 [din 1812, stare bună].

ȘIPOSE, jud. Iași

Curțile hatmanului Luca Arbore: I. Mihail, *Curțile lui Luca Arbore din Șipote-Iași*, XXII, 1929, p. 141 [resturi găsite în apropierea bisericii]; vezi și: V. Brătulescu, *Cronică*, XXX, 1937, p. 44 [recenzie la B. Slătineanu, *Trei plăci de ceramică românească din secolul al XVI-lea*].

Palatul lui Petru Rareș: I. Minea, *În legătură cu grafitul de la biserica Sfintului Gheorghe din Hîrlău*, XIX, 1926, p. 79 [scurt istoric].

Biserica Sf. Ioan cel Nou: G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 181–182 și Indice; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XXIII, 1925, p. IV [se cere un clopot de la biserica Trei Ierarhi]; I. Mihail, *Curțile lui Luca Arbore din Șipote-Iași*, XXII, 1929, p. 141

ȘIȘEȘTI, jud. Maramureș

Casa și Muzeul V. Lucaci: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XI [trebuie întreținute de Ministerul Cultelor].

Biserica Adormirea Maicii Domnului și mormîntul lui Vasile Lucaci: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XI [întreținerea lor cade în sarcina Ministerului Cultelor].

Biserica nouă și rămășițele vechii biserici de lemn: V. Brătulescu, *Bisericile din ținutul Baia Matre*, XXVIII, 1935, p. 83 [ornamentații, foto].

ȘIȘEȘTI, jud. Mehedinți

D. Berciu, *Generalități asupra preistoriei Olteniei*, XXVI, 1933, p. 35 [obiecte celtice]; Al. Bărcăcilă, *Raport*, ACMI, 1915, p. 170, 172 [tezaur de monede; drum roman].

ȘIȘTOV, Bulgaria, vezi Sviștov.

ȘOIMOȘ, vezi Lipova, jud. Arad.

ȘOLDĂNEȘTI, jud. Orhei, azi în URSS

Biserica Sf-ții Voievozi: G. Bezviconi,

Comunicări. *Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [morminte].

ȘOMĂNEȘTI, jud. Gorj

Cetate dacică: Așezare neolitică, tip Coțofeni: C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 117 [stațiune preistorică]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 119; D. Berciu, *Săpături*, XXVIII, 1935, p. 27—28.

ȘOTRILE, jud. Prahova

Stațiune preistorică, pe vârful «Cucuiatul»: C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [ciocan de gresie, fragmente de olărie, seceră de aramă, cu desen la p. 85; obiectele se găsesc în colecția Mariei Istrati-Capșa].

ȘTEFAN CEL MARE, jud. Neamț

Biserica Sf. Gheorghe—Șerbești: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 55 [restaurare].

ȘTEFĂNEȘTI, jud. Argeș, vezi Pitești, sat Ștefănești.

ȘTEFĂNEȘTI, jud. Botoșani

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [pe harta lui G. Tocilescu].

Pod de piatră vechi: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 45 [restaurare].

Biserica Cuvioasa Paraschiva: *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 52 [cercetare cerere de lucrări de reparații]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 150—151 și *Indice; Raport pe anul*, 1925, XVIII, 1925 [p. XVIII [acordare de ajutor]; G. Balș, R. Bolomey, *Sfânta Paraschiva din Ștefănești—Botoșani*, XIX, 1926, p. 28—36 [descriere, planuri, desene, inscripții; biserica ar data din secolul XVII].

ȘTEFĂNEȘTI, jud. Vilcea, vezi Dobrușa.

ȘTEFĂNEȘTI LIPOVĂȚ, jud. Bacău (?), vezi Lipovăț, jud. Vaslui.

ȘTIOBORĂNI, jud. Vaslui

Biserica de lemn Sf. Nicolae: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 51 [«mutare și reconstruire întocmai»]; *ibidem*, 1943, p. 71 [aprobare proiect pentru acoperiș și iconostas], p. 74 [lucrări].

ȘTIRBĂȚ, jud. Suceava

C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [cercetări ale lui Beldiceanu și Buțureanu în 1895]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [pe harta lui Tocilescu].

ȘTIRBEL, vezi Iancu Jianu, jud. Olt.

ȘUICI, jud. Argeș

Biserica Sf. Nicolae: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [curățirea frescelor]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 8, 36, 59, fig. 162, 166.

ȘULETA, jud. Vaslui

Biserica Sf. Nicolae: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 48 [aprobare lucrări].

ȘURDEȘTI, jud. Maramureș

Biserica de lemn Sf. ții Arhangheli (?): V. Brătulescu, *Bisericile din ținutul Baia Mare*, XXVIII, 1935, p. 83—84 [descriere, pictură, serveste uniților, foto].

ȘUȘANI, jud. Vilcea

Biserică: *Raport pe anul 1925*, XVIII; 1925, XIX [diferite lucrări].

ȘUTA, jud. Vilcea

Mănăstirea Frăsinet cu biserica Sf. Ion Botezătorul și biserica Adormirea Maicii Domnului: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, II, XXVI, 1933, p. 68 [excelentă administrație]; V. Brătulescu, *Comunicări. Mănăstirea*

Frățineul-Vilcea, XXVI, 1933, p. 84—87 [istoric, descriere (ambele biserici), odoare, plan, foto, inscripție pe un stîlp, pisanii]; N. Iorga, *Bibliografie*, XXVI, 1933, p. 140 [recenzie la V. Brătulescu, *Călimănești și monumentele istorice din împrejurimi*].

ȘUTEȘTI, jud. Brăila

«La Cetate», așezări din epoca fierului: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 123 [pe harta lui Gr. Tocilescu].

T

TABĂRA, jud. Neamț

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [pe harta lui Gr. Tocilescu].

TABLA BUȚII, vezi Slon, jud. Prahova.

TABORA, jud. Orhei, azi în URSS

Mănăstirea Tabora.: P. Gore, Șt. Ciobanu, *RSR Chișinău*, 1926, XIX, 1926, p. XV [măsură de conservare].

TANGĂRU, vezi Stoenești, jud. Giurgiu.

TARCĂU, jud. Neamț

Schitul Tarcău cu biserica de lemn Duminica Tuturor Sfinților: P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIV.

TARINȚA, vezi Baia de Aramă, jud. Mehedinți.

TATAR-BUNAR, jud. Cetatea Albă, azi în URSS

Cetate: Al. Lapedatu, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 58 și nota 5; G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 45 [urme de cetate, cișmele tătarești].

TATOMIREȘTI, jud. Dolj

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 119 [pe harata lui Gr. Tocilescu].

Casa Filișanu: N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [după Th. Margot, *O viatorie*].

Biserica Adormirea Maicii Domnului: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XIX [diferite lucrări]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [după Th. Margot, *O viatorie unde biserica este apreciată ca «frumoasă»*].

TAZLĂU, jud. Neamț

Stațiune din epoca bronzului, și geto-romană: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 127.

Mănăstirea Tazlău cu biserica Nașterea Născătoarei de Dumnezeu: A. Naum, *Notiță despre arhitectura bisericii din Tazlău (jud. Neamț)*, IX, 1916, p. 91—94 [cu foto]; *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. III [restaurare sub controlul CMI]; G. Balș *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 68—75 și *Indice*; N. Iorga, *Noi obiecte de artă găsite la Ierusalim, în mănăstirea Sf. Sava și la Muntele Sinai*, XXIV, 1931, p. 183 [însemnare a mitropolitului Dosoftei al Ierusalimului pe o evanghelie luată de el de la Probota și aflată la Ierusalim, precum că a reconstruit biserica, ea fiind «stricată»]; idem, *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 147—148 [ușile bisericii]; N. Ghika-Budești, *Artele minore bizantine și române*, XXX, 1937, p. 172 [ușa bisericii]; N. Iorga, *Cronica*, XXXI, 1938, p. 190 [despre descrierea bisericii de către I. Negre în «Anuarul liceului Petru Rareș», 1934—1936]; G. T. Kirileanu, *Schitul Cozla. Un scump odor de artă bisericască*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 34 [zidită de Ștefan cel Mare, părăsită].

TĂBĂRĂȘTI, jud. Buzău
C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 122 [peharta lui Gr. Tocilescu].

TĂLMACIU, jud. Sibiu
Ruinele cetății Landskrone: V. Drăghiceanu, *Curtea domenească din Argeș. Considerațiuni istorice asupra secolilor XIII-lea și XVI-lea*, X—XVI, 1917—1923, p. 10.

TĂLPENI, vezi Trivalea-Moșteni.

TĂRICENI, jud. Călărași
R. Vlădescu-Vulpe, *Mostiștea-Călărași*, XVIII, 1924, p. 83 [silex inform].

TĂRTĂRIA, jud. Alba

Așezarea deschisă, neolitică de tip «Turdaș»: C. Daicovici, *Raport*, ACMI, 1942, p. 100—102 [săpături]; idem, *Raport* 1943, ACMI, 1943, p. 183 [continuarea săpăturilor și depunerea materialului la Institutul de Studii clasice Cluj-Sibiu].

TĂTĂRANI, schit, jud. Buzău, neidentificat
N.A. Constantinescu, *Biserici și mândstiri din județul Buzău — Ciuta.*, XVII, 1924, p. 141 [însemnare din 1801].

TĂTĂRANI, vezi Ploiești, jud. Prahova, sat Tătărani.

TĂTĂRĂȘTII DE SUS, jud. Teleorman

Paraclisul curții Bălăceniilor:
V. Drăghiceanu, *Inscripții referitoare la ... 5. boerii Bălăceni*. b) *Biserica Tătăreștii de Sus, Teleorman*, VII, 1914, p. 195—196 [pe o piatră de mormânt].

TĂTĂRUȘI, jud. Iași

Biserica Sf. Vasile: *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. V [documentație în vederea reparațiilor].

TĂTULEȘTI, jud. Olt

Biserica nouă: N. Iorga, *O explorare arheologică și istorică a județului Olt*, XXVI, 1933, p. 123 [recenzie la I. Ionașcu, *Biserici Olt*; inscripție; localitatea de origine a familiei Titulescu, recte Tătulescu].

TBILISI, Gruzia, URSS

„Catedrala lui David”: N. Iorga, *Cronică*, XXXII, 1939, p. 143 [de comparat cu bisericile românești].

TCHAOUCH-IN, vezi Cappadocia.

TECUCI, jud. Galați

Tumulus funerar (Movila lui Ștefan cel Mare): C. Solomon, *Descoperiri recente și cercetări asupra citorva stațiuni antice din jud. Tecuciu*, XX, 1927, p. 109—111.

Biserica Sf. Gheorghe: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 24 [pridvor adăugat].

— ȚIGĂNEȘTI, municipiul Tecuci

Casa Conachi: N. Iorga, *Note moldovenești în legătură cu clădirile bisericesti și profane*, XXVI, 1933, p. 124—125 [contract pentru mobilă și timpărie în 1839]; idem, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 131 [valoarea istorică a casei].

Casele Vogoridi: N. Iorga, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 131 [considerații istorice].

TECUCI, județ

C. Solomon, *Descoperiri recente și cercetări asupra citorva stațiuni antice din jud. Tecuciu*, XX, 1927, p. 98—111 [cu foto].

TEGA, jud. Buzău

Mănăstirea Cîrnu cu biserica Sf.ții Mihail și Gavril: N. A. Constantinescu *Biserici și mândstiri din județul Buzău. Mănăstirea Cîrnu*

XVII, 1924, p. 189—190 [istoric, descriere biserică și ruine chilii, cu desen].

TEIUȘU, jud. Vilcea

Biserica Sf. Nicolae: I. Virtosu, *Biserici de lemn*, XXVI, 1933, p. 185, 187 [pisania].

TEKE, jud. Caliacra, azi în Bulgaria

Monument și han: *Ședințele Comisiunii* 1926, XIX, 1926, p. III [cerere de informație], p. V [nu se aprobă dărîmarea monumentului].

Geamie: *Nouă monumente istorice (decrete regale)*, ACMI, 1915, p. 12—13 [expunere de motive semnată de I. G. Duca, ministrul Cultelor; decret semnat de regele Ferdinand și contrasemnat de I. G. Duca]; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 19 [va fi declarată monument istoric]; *Biserici declarate monumente istorice*, ACMI, 1942, p. 12; *ibidem*, 1943, p. 13.

TEKIJA, Iugoslavia

Castrul Transdierna, în fața Orșovei Vechi: Al. Bărcăcilă, *Știri noi din preajma Porților-de-Fier: Drubeta, Transdrubeta, Transdierna*, XXXII, 1939, p. 160—166 [cu schițe și desene].

TELEAJEN, cetate, vezi Homoricu, jud. Prahova.

TELEAJEN, rîu

N. Iorga, *Biserici dintre văile Teleajenului și Slănicului*, XXVI, 1933, p. 118—119; idem, *Tot despre vechile case prahovene*, XXVII, 1934, p. 91 [foto case la p. 91—93, comunicate de T. Socolescu]; V. Brătulescu, *Biserici din Valea Teleajenului*, XXXI, 1938, p. 167—188 [Măneci-Pămînteni, Măneci-Ungureni, Cheia, Ogretin, Sf. Neculai Tabaci din Vălenii de Munte; cu foto].

TELEJNA, jud. Vaslui

Casa și conacul doamnei Elena Cuza, pemoșia Chioaia: *Biserici declarate monumente istorice*, ACMI, 1942, p. 13; *ibidem*, 1943, p. 14; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 28 [clasare].

TELEGA, jud. Prahova

Cruce din 1866, zisă a regelui Carol: *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 143 [declarată obiect istoric]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 57 [cerere de restaurare]; *ibidem*, 1915 p. 20 [nu se aprobă restaurarea].

TELENEȘTI-TÎRĞ, jud. Orhei, azi în URSS

Biserică din 1812: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [ctitor, morminte].

TELEȘEUL, jud. Orhei, azi în URSS

Biserică: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 46 [ctitori, morminte].

TELEȘTI, jud. Gorj

Tumulii cu morminte de incinerare (Hallstatt): D. Berciu, *Săpături*, XXVIII, 1935, p. 28

TELEȘTI-COSTEȘTI, vezi Costești, jud. Argeș.

TEȘCURENI, jud. Bălți, azi în URSS

Biserica de lemn Sf.ții Voievozi: G. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 43 [din 1786, ctitor].

TEȚCOIU, jud. Dimbovița

Biserica Sf. Nicolae: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 29 [restaurare].

TIBIȘCUM, vezi Caransebeș, satul Jupa.

TIBRU, jud. Alba

Tezaur: general Papp, *Raport general asupra Muzeului regional Alba-Iulia*, ACMI, 1942, p. 93 [109 monete romane de argint „salvate de la pieire”].

TIFLIS, vezi Tbilisi, URSS.

TIGHINA, azi în URSS

Cetatea: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenesti. IV. Curți și conace fărîmate*, IV, 1911, p. 51 [C. Brîncoveanu scutit de a merge la Tighina pentru repararea cetății]; Al. Lapedatu, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 57; idem, *Vechile cetăți românești după contele de Langeron*, VIII, 1915, p. 70 [descriere, istoric]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *RSR Cehișinău*, 1925, XVIII, 1925, p. XXII [numire de custode]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VII [primire de informații]; P. Gore, Șt. Ciobanu, *RSR Chișinău*, 1926, XIX, 1926, p. XV [distrugere de clădiri, monografie în pregătire]; M. Popescu, *Cetățile turcești din prejurul Principatelor Române*, XX, 1927, p. 78, 80—81 [descriere; plan; gravură reprezentînd părăsirea cetății de către turci în 1789]; N. Iorga, *Les châteaux occidentaux en Roumanie*, XXII, 1929, p. 62—63, 64—65, 66 [istoric, descriere; autorul nu a fost autorizat să studieze cetatea înainte de război; cu foto și plan].

TIMIȘOARA, jud. Timiș

Oraș: V. Drăghiceanu, *Cetățuia din Iași. I. Studiu arheologic*, VI, 1913, p. 154 [în urma victoriei prințului Eugen la Peterwaradein turcii pierd cetatea Timișoara].

Muzeul municipal: C. Daicoviciu, *Raport 1943. IV. Muzeul din Timișoara*, ACMI, 1943, p. 185 [săpături la Cerneteaz].

TINOSU, jud. Prahova

Așezare geto-dacică: C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [cercetări ale lui C. Bolliac]; R. Vlădescu-Vulpe, *Mostiștea-Căldărași*, XVII, 1924, p. 83 nota 2 [monede romane anterioare cuceririi Daciei]; I. Andrieșescu, *Vasile Părvan*, XXII, 1929, p. 147; D. Berciu, *O colecție de antichități din județul Romanși* — Gh. Georgescu — *Corabia* —, XXVII, 1934, p. 83.

TIȘĂU, jud. Buzău

Mănăstirea Tișău cu biserica Adormirea Maicii Domnului, azi dispărută: V. Drăghiceanu, *Săpăturile din Buda, Lapoș și Tișău-Buzău*, XXIV, 1931, p. 169—170, 175 [plan, descriere, bijuterii găsite, foto]; idem, *Mănăstirea Tișăului*, XXVI, 1933, p. 44 [citate din documente, despre ctitori]; vezi și Grăjdana.

TISMANA, jud. Gorj

Schitul Cioclovina de Jos cu biserica Sf.ții Voievozi: *Raport pe anul 1921*, XVIII, 1925, p. XIII [învelitori noi și alte reparații]; *Raport pe anul 1924*, XVIII, 1925, p. XVI [reparații la biserică]; V. Drăghiceanu *Monumentele Olteniei*, III, XXVII, 1934, p. 117 [pisanie, inscripții, însemnări]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIV, 1936, p. 64—65, fig. 267—272; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 49, pl. XXXI; H. Teodoru, *Meterezele bisericilor cîmpulungene*, XXXVI, 1943, p. 88 [turla pantocratorului].

Mănăstirea Tismana cu biserica Adormirea Maicii Domnului: *Raport general CMI 1908*, I, 1908, p. 177 [lucrări de reparație și întreținere la biserică, clopotniță și la casele de locuit]; Sp. Cegăneanu, *Din odoarele bisericesti ale Muzeului Național*, III, 1910, p. 1—5 [cădelniță, cu desene; engopion dăruit mănăstirii de frații Craiovești]; V. Drăghiceanu, *Vechea biserică de lemn din Grămești Vilcii*, III, 1910, p. 112 [locuirea Sf. Nicodim la Tismana]; Sp. Cegăneanu, *Constatări și ipoteze asupra construcției bisericii Tismana*, V, 1912, p. 128—130 [cu foto]; Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 177 [construită de meșteri sîrbi]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu,

Raport general CMI 1912, V, 1912, p. 188 [lucrări de întreținere], p. 189 [se recomandă restaurarea]; N. Iorga, *O inscripție pierdută*, VIII, 1915, p. 123 [după Vaillant „numai poziția e interesantă”]; V. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș. Note istorice și arheologice*, X—XVI, 1917—1923, p. 20—21, 25 [documente, pomelnic]; *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. I nu se aprobă văruirea bisericii]; *Raport pe anul 1924*, XVIII, 1925, p. XVI [refacerea acoperișurilor la casele din curte; reparația chiliilor]; M. Popescu, *Oltenia în timpul stăpînirii austriece (1718—1739)*, XIX, 1926, p. 104—105 [fortificări; cu planul și perspectiva mănăstirii, mănăstirea jefuită de tîlhari în 1716]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, I, XX, 1927, p. 129—132 fig. 56—58; *ibidem* II, XXIII, 1930, fig. 190; *ibidem*, IV, XXIX, 1936, fig. 1062 [iconostas, tetrapod și sfeșnic]; V. Drăghiceanu, *Săpăturile de la Vodîța. Bisericile Sfîntului Nicodim și a lui Litovoju Vodă*, XXII, 1929, p. 149 [în iunie 1493 mănăstirea ia în posesiune toate anexele mănăstirii Vodîța cu care fusese contopită încă de la începutul secolului XV], p. 52 [două uși de intrare]; *Ședințele Comisiunii*, 1931, XXIV, 1931, p. 94 [aprobare deviz]; N. Iorga *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 150—151 [epitaf]; idem, *Monumentele istorice românești și Dopone*, XXVI, 1933, p. 157 [luptă turco-germană în 1739]; V. Drăghiceanu, *Considerațiuni asupra vechimii bisericii mănăstirii Tismana*, XXVII, 1934, p. 1—16 [istoric; cercetare arheologică; este construită de Radu I cu meșteri sași; cu planuri și foto]; idem, *Monumentele Olteniei*, III, XXVII, 1934, p. 116—117 [restaurare, portrete ctitori, istoric, descriere; cu foto]; Dj. Boșcovič, *Quelques observations sur l'architecture de l'église de Tismana*, XXVII, 1934, p. 185—189 [biserica veche a fost dărîmată și reconstruită în secolul XVI; cu plan și foto]; E. Virtosu, *Odoare românești la Stambul*, XXVIII, 1935, p. 6, 8 [chenarul ușii bisericii; cu foto]; A. Sacerdoțeanu, *Mormîntul de la Argeș și zidirea Bisericii Domnești*, XXVIII, 1935, p. 55 [Vlaicu este înmormîntat la Tismana]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [după Th. Margot, *O viațorie*]; N. Ghika-Budești, *Ceva despre biserica mănăstirii Tismana*, XXX, 1937, p. 145—148, p. 192 [biserica este de la Radu I și nu este construită de meșteri sași]; idem, *Raport pe anul 1935*, XXX, 1937, p. 190 [refacere acoperiș și învelitoare la biserică]; N. Iorga, *Monumentele noastre și opera Comisiei Monumentelor Istorice*, XXXI, 1938, p. 53 [„pocită” în 1840—1850]; idem, *Cronică*, XXXII, 1939, p. 143 [perdea a lui Șerban Cantacuzino, reprezentîndu-l cu familia, reproducă în ATG, martie-iunie 1940]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 14—15, 29, pl. III, XIV, XXXII; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 137, fig. 3; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 38 [lucrări la paraclis]; *ibidem*, 1943, p. 43 [refacerea învelitoareii caselor chiliilor], p. 58 [acordare de fonduri de către Eforia Mănăstirilor Înzestrate].

TIȘĂUȚI, vezi Suceava, sat Tișăuți.

TITEȘTI, jud. Vilcea

Castru roman: D. Tudor, *Castra Dacia, inferioris. IV. Castrul și băile romane de la Bivalari pe Oit XXXV*, 1942, p. 148.

Biserica Sf.ții Voievozi: V. Brătulescu, *Biserici în județul Argeș*, XXVI, 1933, p. 39—40 [descriere, pisanie, inscripții, pictură, foto, 2 cruci]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 79 [restaurare].

TITIRECIU, vezi Ocnele Mari, jud. Vilcea, localitatea Lunca.

TITU, jud. Dîmbovița

—DÎMBOVICIOARA, oraș Titu

Biserica Nașterea Maicii Domnului și Sf. Sofia: Ședințele Comisiunii, 1926, XIX, 1926, p. V [aprobare pentru reparații], p. XII [restaurare]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIV.

TÎNCĂBEȘTI, sect. agr. Ilfov

Biserica: N. Iorga, *Biserici muntene de curînd reparate*, XXII, 1929, p. 92.

TÎNGANU, sect. agr. Ilfov

Mănăstirea Tînganu cu biserica Întîmpinarea Domnului: C. Săvescu, *Biserica de la Tînganu. Amintirile unui octogenar*, XXII, 1929, p. 106—111 [istoricul satului și al bisericii]; V. Drăghiceanu, *Mănăstirea Vintilă Vodă (Buzău). Săpături la prima fundație*, XXVI, 1933, p. 168 [scoasă de sub închinare de Matei Basarab].

Mori și han la Tînganu-Moară: C. Săvescu, *Biserica de la Tînganu. Amintirile unui octogenar*, XXII, 1929, p. 110.

TÎNGANU-MOARĂ, vezi Tînganu, sect. agr. Ilfov.

TÎRGOVIȘTE, jud. Dîmbovița

Oraș: *Raport general CMI 1907, I, 1908, p. 32* [au fost dărmate monumente istorice]; Al. Lapedatu, *Cronică. Cîteva cuvinte de lămurire cu privire la conservarea monumentelor*, II, 1909, p. 93 [inscripții și pietre de mormînt expuse intemperiilor]; V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenesti. III. Potlogii*, III, 1910, p. 66 [colonie de venețieni și genovezi]; Al. Lapedatu, *Măstera bisericii din Țara Românească*, V, 1912, p. 179, [cerere de meșteri din Brașov, în 1476, pentru o casă]; N. Iorga, *În legătură cu o «Călăuză» necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 147 [despre «tabloul» (?) din 1861]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 65 [șanțul cetății], p. 70 [constatări făcute la muzeu și cu ocazia lucrărilor de restaurare a bisericilor].

Curtea domnească cu baia; turnul Chindiei: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1908, I, 1908, p. 133* [impresimile], p. 188 [lucrări de restaurare]; idem, *Baia domnească din Tîrgoviște. Cîteva însemnări istorice*, III, 1910, p. 89—92 [și despre alte băi; cu foto și documente]; idem, *Știri mai vechi despre ruinele Curții domnești din Tîrgoviște*, VIII, 1915, p. 91 [Ion Vodă Caragea autorizează în 1813 folosirea pietrei din ruine pentru clădirea de case]; V. Drăghiceanu, *Poarta de sud a cetății Tîrgoviște*, VIII, 1915, p. 94; *Ședințele Comisiunii, 1924, VII, 1924, p. X—XI* [măsurile de pază la turnul Chindiei]; *Raport pe anul 1919*, XVIII, 1925, p. X [reparația înveltoarei terasei superioare a turnului Chindiei]; *Raport pe anul 1920*, XVIII, 1925, p. XI [reparația și refacerea bolții superioare a turnului, reparația ferestrelor]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVII [reparația porții vechi a turnului Chindiei]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIV [turnul Chindiei]; V. Drăghiceanu, *Inscripții din Tîrgoviște*, XXIV, 1931, p. 92 [pietre de mormînt]; N. Iorga, *Monumentele istorice românești și Doponte*, XXVI, 1933, p. 157 [cătrea 1780 curtea era pustie]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 51—53 [nu se aprobă săpături]; N. Iorga, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 130—131; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 40, 42 [săpături neautorizate la ruinele palatului domnesc]; D. Onciul, *Cercetare*, ACMI, 1915, p. 61 [oprirea săpăturilor din subterane destinate căutării unei comori].

Casă veche: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 117, fig. 1039—1040.

Curtea Pîrjolescu: V. Drăghiceanu, *Inscripții din Tîrgoviște*, XXIV, 1931, p. 92 [piatră de mormînt].

Curtea Vlădescu: V. Drăghiceanu, *Inscripții din Tîrgoviște*, XXIV, 1931, p. 92 [piatră de mormînt].

Muzeu: vezi Mitropolia și biserica Stelea.

Biserica Adormirea Maicii Domnului—Domnească (a lui Petru Cercel): *Raport general CMI 1907, I, 1908, p. 39—41* [conservare, întreținere]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1908, I, 1908, p. 90* [conservarea picturii, repararea acoperișului], p. 188 [restaurare]; *Raport general CMI, 1908, I, 1908, p. 174* [restaurare]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1909, II, 1909, p. 95* [fonduri pentru restaurare], p. 143 [inspecție CMI]; *Raport general CMI, 1909, II, 1909, p. 181* [repartizare fonduri], p. 182 [lucrări efectuate; control]; p. 185 [restaurare sau refacere la clopotniță?; foto înainte și după restaurare]; N. Ghika-Budești, *Biserica domnească din Tîrgoviște*, III, 1910, p. 17—28 [descriere; restaurare; cu planuri și foto]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI 1910, IV, 1911, p. 37* [impresimile; chenar ușă; ușă nouă de stejar]; N. Ghika-Budești, *Biserica Domnească. Memoriu de restaurare*, IV, 1911, p. 40—44 [cu foto]; G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1912, p. 10 [asemănarea planului cu cel al bisericii Sf. Ioan Aliturghitos]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI, 1911, V, 1912, p. 40* [execuție ușă de stejar cu chenar de piatră]; *Ședințele Comisiunii, 1913, VI, 1913, p. 53* [grădiniță de copii lângă clopotniță], p. 143 [degajare zonă]; V. Drăghiceanu, *Morminte domnești. Matei Basarab, doamna Elena și fiul lor Mateiaș*, VIII, 1915, p. 170—175 [mormîntul lui Matei Vodă pînă la transferarea lui la Arnota; mormintele doamnei Elena și al lui Mateiaș; cu foto și inscripții]; N. Ghika-Budești, *Arhitectura bisericilor Domnești*, X—XVI, 1917—1923, p. 120 [descriere, restaurare]; G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 172 [brîu]; *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII, 1924, p. X—XI* [măsurile de pază]; idem 1925, XVIII, 1925, p. VIII [numirea unui custode]; *Raport pe anul 1920*, XVIII, 1925, p. XI [reparația turlelor]; *Ședințele Comisiunii, 1926, XIX, 1926, p. XI* [custode]; N. Iorga, *Mormîntul lui Udriște Năsturel?*, XXII, 1929, p. 113—115 [piatră aflată la Muzeul Național de Antichități]; idem, *Încă o piatră de mormînt a lui Matei Basarab? O mărturie a lui Timotei Cipariu*, XXIV, 1931, p. 77 [aceeași piatră ca mai sus; ar fi prima piatră a lui Matei Voievod]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, II, XXIII, 1930, p. 37—39, fig. 174—184; *ibidem*, III, XXV, 1932, p. 6, fig. 476—477 [chenare de piatră], fig. 483—486 [decorație în piatră], fig. 481—482 [detalii ușii], fig. 520 [piatra de mormînt a Elenei Doamna]; N. Iorga, *Icoana românească*, XXVI, 1933, p. 15; N. Ghika-Budești, *Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; N. Iorga *Les arts mineurs en Roumanie. Seconde partie*, XXVI, 1933, p. 149 [iconostas]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Memoriul pe 1932*, XXVI, 1933, p. 191 [cercetarea picturii]; N. Iorga, *Monumentele noastre și opera Comisiei, Monumentelor Istorice*, XXXI, 1938, p. 51—52 [restaurare sub fanarioți, înainte de 1800]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 28, 29, pl. XI, XIV, XXIII; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 48, 60 [consolidare după cutremur], p. 55 [aprobare de instrucțiuni pentru lucrări], p. 70 [lucrări de pictură]; *ibidem*, 1943, p. 55 [reistaurarea picturii].

Biserica Adormirea Maicii Domnului—Krețulescu, fostă catolică: E. Kre-

tzulescu, *Istoricul bisericii din Crețulești-Mănăstirea* XXVII, 1934, p. 191 [desfigurată în secolul XIX prin restaurare]; V. Drăghiceanu, *Curtile domnești brîncovenesti. III. Potlogii*, III, 1910, p. 66—67 [biserica Franciscanilor, admirată de Del Chiaro].

Biserica Adormirea Maicii Domnului, Sf. Spiridon, Sf-tii 40 Mucenici, — Lemnu: *Raport general CMI, 1908, I, 1908, p. 180* [nu se aprobă luarea unui clopot de la Mitropolie].

Biserica Adormirea Maicii Domnului—Tîrgului: *Procese verbale, ACMI, 1942, p. 36* [restaurarea picturii]; *ibidem, 1943, p. 55* [în text: biserica Rîrgulizi, probabil o greșeală; pictarea în frescă a turlei Pantocratorului].

Biserica Adormirea Maicii Domnului (care din ele? Sînt patru): *Redacțional, Comunicări, XIX, 1926, p. 89* [despre publicație I. C. Filitti în SOV].

Biserica Geartolu, vezi Biserica Sf. Nicolae-Geartolu.

Mitropolia veche (înalțarea Domnului): *Raport general CMI, 1908, I, 1908, p. 180* [în curs de restaurare]; N. Ghika-Budești, *Mănăstirea lui Aron Vodă din țarina lașilor. II. Descriere arhitectonică*, II, 1909, p. 19 și nota 5 [despre o vedere a vechii mitropolii, reproducă de Ionescu-Gion în *Istoria Bucureștilor*]; Sp. Cegăneanu, *Ceva cu privire la meșterul Manole*, III, 1910, p. 44—47; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI, 1910, IV, 1911, p. 39* [rezidită de arhitectul Lecomte du Ncüy; continuarea lucrării de către Ghika-Budești]; *ibidem, Raport general CMI, 1911, V, 1912, p. 41* [amenajarea pieței din fața bisericii; proiect de clopotniță nouă]; I. D. Trajanescu, *Mitropolia din București*, V, 1912, p. 143—144 [mutarea mitropoliei de la Argeș la Tîrgoviște]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI, 1912, V, 1912, p. 187* [lucrări efectuate de CMI], p. 189—190 [restaurarea picturii]; G. Balș, *Sfîntul Munte*, VI, 1913, p. 36 [boltirea pronaosului este de tip athonit]; *Ședințele Comisiunii, 1913, VI, 1913, p. 52* [reconstruirea clopotniței], p. 143 [cedarea tocurilor de ferestre aflate în curte], p. 199 [lucrări efectuate de Ghika-Budești], p. 200 [zugrăvire], p. 202 [verificarea devizului pentru pictură]; Sp. Cegăneanu, *Cîteva observațiuni în legătură cu vechea mitropolie din Tîrgoviște*, VI, 1913, p. 123—127 [influențe sirbești și armenesti, descriere cu reproducerea acarelei lui Szathmary, «singura» reprezentare pe care o avem a vechii mitropolii]; E. A. Pangrati, *† Ion Kalinderu*, VII, 1914, p. 43 și nota 4 [«restaurarea» lui Lecomte du Ncüy, reclădire începută la 1884]; A. Zagoritz, *Tîmpla și tronul*, VIII, 1915, p. 60—61 [tîmpla vechii mitropolii; cu desen] V. Drăghiceanu, *Biserica Sf. Dimitrie — Craiova*, VIII, 1915, p. 191 [pisanie sfîrșimată cu ocazia «restaurării»]; N. Ghika-Budești, *Arhitectura Bisericii Domnești*, X—XVI, 1917—1923, p. 116, 120 [descriere; nu ne-a rămas nici un plan sau releveu înainte de dărîmarea ei, ci numai o acuară de Szathmary; cu plan la p. 108]; *Ședințele Comisiunii, 1924, XVII, 1924, p. IV* [cercetarea unei cereri a comitetului de restaurare a bisericii], p. XI [clădirea unui cămin preotesc; amenajare parc], p. XIII [zidirea unor clădiri în jurul bisericii]; *Raport pe anul 1922, XVIII, 1925, p. XIV* [construirea unei magazii]; *Raport pe anul 1925, XVIII, 1925, p. XVII* [reparații], p. XVIII [zugrăvire]; *Ședințele Comisiunii, 1926, XIX, 1926, p. VI—VII* [zugrăvirea mitropoliei nu privește CMI]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926, XIX, 1926, p. XIV*; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. I, XX, 1927, p. 135—139, fig. 111—118; ibidem. III, XXV, 1932, p. 6, fig. 491—492* [jeț și detalii tetrapod]; fig.

500—504 [baze de cruci]; *ibidem. IV, XXIX, 1936, p. 111—112, fig. 956—961* [pridvorul]; *Ședințele Comisiunii 1932, XXVI, 1933, p. 98* [necesitatea reparării acoperișului]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929, XXVI, 1933, p. 142* [reparații curente]; N. Iorga, *Monumentele istorice românești și Daponte*, XXVI, 1933, p. 158 [apreciere elogioasă]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport pe anul 1935, XXX, 1937, p. 190* [deteriorarea învelitorii de aramă]; *idem, L'ancienne architecture, XXXV, 1942, p. 23—24, 29, pl. XI, XIV; M. Golescu, Motive de animale, XXXVI, 1943, p. 45* [lei]; *Procese verbale, ACMI, 1914, p. 28—29* [concurs pentru pictarea bisericii], p. 29 [lucrări de înfrumusețare a curții], p. 34, 43 [pictura bisericii se va executa de A. Verona și D. Noroce], p. 43 [se vor face planuri pregătitoare a picturii interioare], p. 49 [redactarea inscripției de la clopotniță], p. 54 [adăpostirea pietrelor cu inscripții și a celor ornamentale]; Gh. Lupu, *Memoriu, ACMI, 1914, p. 64—65* [lista lucrărilor efectuate în 1914]; N. Ghika-Budești, *Memoriu, ACMI, 1915, p. 50* [lucrări de restaurare efectuate în 1915]; *Procese verbale, ACMI, 1942, p. 46* [suma colectată de Smara Gheorghiu va fi folosită la restaurarea bisericii]; *ibidem, 1943, p. 64* [sistematiizare], p. 70 [amenajarea curții, așezarea baldachinului în fața bisericii], p. 77 [reconstruirea pridvorului vechi].

Muzeul de la Mitropolie: *Procese verbale, ACMI, 1942, p. 52* [adunare de obiecte; situație juridică; construcție], p. 55, 66 [cerere de mutare muzeului; adăpostirea colecțiilor înainte de dărîmarea muzeului], p. 72 [transportul pietrelor și obiectelor la noul muzeu de la biserica Stelea], p. 62 [materialul rezultat din dărîmarea muzeului va fi luat în primire de muzeul local].

Biserica Sf-ții Apostoli și Marina: V. Drăghiceanu, *Biserica din Corbii Mari (Vlașca)*, VI, 1913, p. 77, nota 5 [ctitoria lui Constantin Corbeanu vel pitar].

Biserica Sf. Dumitru-Buzinca: *Procese verbale, ACMI, 1942, p. 68* [restaurare], p. 78 [recepția picturii]; *ibidem, 1943, p. 22* [aprobare recepție pictură].

Biserica Sf. Francisc, catolică, vezi biserica Adormirea Maicii Domnului — Krețulescu.

Biserica Sf. Gheorghe-Suseni: *Raport general CMI, 1909, II, 1909, p. 184* [se cere împrejmuirea locului fostei biserici Vârzaru]; *Procese verbale, ACMI, 1942, p. 60* [restaurare].

Biserica Sf-ții Împărați: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1908, I, 1908, p. 134* [biserica părăsită necesitînd ocrotire; resturi de pictură]; *Raport general CMI, 1908, I, 1908, p. 178* [în ruină; pictură prețioasă; lucrări de conservare]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii, 1909, II, 1909, p. 95* [acoperiș provizoriu, plantare de arbori]; *Raport general CMI, 1909, II, 1909, p. 181* [se recomandă lucrări de reparație și întreținere], p. 184 [revenire la cererea de reparații și întreținere]; V. Drăghiceanu, *Ruina Sf. Împărați din Tîrgoviște, Note istorice, III, 1910, p. 125—126* [cu foto]; N. Ghika-Budești, *Ruina Sf. Împărați din Tîrgoviște. Note arhitectonice, III, 1910, p. 127—133* [plan și foto]; G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 172, 173 [brîul]; *idem, Bisericele lui Ștefan cel Mare, XVIII, 1925, p. 167* [cu foto]; *Ședințele Comisiunii 1926, XIX, 1926, p. X* [cotropirea terenului bisericii]; N. Ghika-Budești, *Lucrări executate în 1926, XIX, 1926, p. XIII* [acoperiș nou, ferestre noi]; *idem, Evoluția arhitecturii III, XXV, 1932, p. 29, 44, fig. 59—68, 480* [detalii uși];

N. Iorga, *Cronică*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 95 [despre ilustrația publicată de Christache Georgescu în *Matei Basarab*, București, 1936]; N. Ghika, Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 36, 44, pl. XVII, XXIII; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 41 [conservarea ruinelor]; *ibidem*, 1915, p. 31 [măsurile inutile de conservare a ruinelor], p. 42—43 [reparații și protecție]; D. Onciul, *Cercetare*, ACMI, 1915, p. 62 [resturi de pictură ce trebuie protejate].

Biserica catolică Sf. Maria (Bărăția), ruine: N. Iorga, *O inscripție pierdută*, VIII, 1915, p. 122 [mormântul lui Fontanes]; V. Drăghiceanu, *Secretarul polon al lui Matei Basarab*, XXIV, 1931, p. 42 [piatră de mormânt].

Biserica Sf. Maria și Adormirea Maicii Domnului—Roșie: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. XI [se aprobă dărîmarea; frescele vor fi detașate].

Biserica Sf. Nicolae—Andronești G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 172 [brîu]; N. Iorga, *Cea dintîiu biserică a Stelei*, XXII, 1929, p. 112 [arsă de Sinan-pașa la 1595. N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. III, XXV, 1932, p. 13, 28, 41—42, fig. 14—21; *idem*, *Restaurarea bisericii mari a mănăstirii Cozia*, XXXI, 1938, p. 28 [boltă pe pandantivi, turlă pe pronaos]; *idem*, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 35 și pl. XVII; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 41 [consolidare după cutremur], p. 44 [zugrăvirea în frescă a turlei], p. 78 [recepția picturii]; I. Ionașcu, *Mănăstirea Seaca-Mușetești (Olt)*, ACMI, 1942, p. 146 și nota 6 [din 1527]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 22 [recepția picturii], p. 24 [recepția lucrărilor de consolidare].

Biserica Sf. Nicolae—Geartolu, ruine: Al. Lapedatu, *Mănăstirea Hurezii. Note istorice*, I, 1908, p. 60 [închinare la mănăstirea Hurezu, document din 1712].

Biserica Sf. Ștefan și Adormirea Maicii Domnului—Stolnicu: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 49 [reparații], p. 66 [dărîmarea pridvorului adăugat]; *ibidem*, 1943, p. 54 [refacerea picturii].

Biserica Sf. Vineri—Domnească mică: G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1912, p. 20; V. Drăghiceanu, *Biserica Sf. Vineri*, XXIV, 1931, p. 92 [pietere de mormînt]; *Ședințele Comisiunii*, 1931, XXIV, 1931, p. 94 [aprobare deviz], p. 95 [licitație lucrări]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; *idem*, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații]; *idem*, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1931*, XXVI, 1933, p. 189 [reparații curente]; V. Brătulescu, *Inscripții de curînd descoperite. I. Biserica Sf. Vineri din Tîrgoviște*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 5 [și reparații]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 62 [restaurare]; I. Ionașcu, *Mănăstirea Seaca-Mușetești (Olt)*, ACMI, 1942, p. 146 [zidită de Manea Perișanul în 1517]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 53 [înlăturarea turlei de lemn].

Biserica Sf-ții Voievozi (Arhangheli): I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1910, IV, 1911, p. 36 [restaurare, exclusiv pictura]; N. Ghika-Budești, *Biserica Sfinții Arhangheli sau Voivozi din Tîrgoviște*, IV, 1911, p. 102—106 [scurt istoric, descriere, restaurare; cu foto, secțiune și planuri]; *idem*, *Evoluția arhitecturii*. III, XXV, 1932, p. 32, 62—63, fig. 164—166; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 66 [restaurarea picturii].

Biserica Stelea: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 39—41 [necesită lucrări de întreținere și conservare]; N. Gabrielescu, *Biserica Stelea din Tîrgoviște din punct de vedere arhitectonic și artistic*, I, 1908, p. 79—86 [cu desene și planuri]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii 1909*, II, 1909, p. 143 [cercetare N. Ghika Budești pentru reparații și întreținere]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 184 [cerere de noi lucrări de întreținere și reparație]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1910, IV, 1911, p. 37 [refacerea împrejurimii]; G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1912, p. 20 [decorația fațadei; teracote smălțuite]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1911, V, 1912, p. 41 [refacere provizorie a acoperișului]; *idem*, *Raport general CMI*, 1912, V, 1912, p. 188 [cumparare de loc vecin]; *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 52 [cercetare], p. 143 [degajare zonă: învelirea caselor vecine]; *idem*, 1924, XVII, 1924, p. IV [lucrări la clopotniță], p. VI [reparația învelitorii la casele parohiale]; *idem*, 1925, XVIII, 1925, p. VIII [lucrări de dulgherie]; *Raport pe anul 1919*, XVIII, 1925, p. X [reparație acoperiș]; *Raport pe anul 1921*, XVIII, 1925, p. XII [reparații]; *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIII [șarpantă nouă, ferestre la turnuri, reparații]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVII [refacerea împrejurimii]; N. Iorga, *Cea dintîiu biserică a Stelei*, XXII, 1929, p. 112; p. 144 [prima biserică la carei ctitor a fost Stelea Spătar, cu desen]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. II, XXIII, 1930, fig. 185—186 [clopotniță]; *ibidem*. III, XXV, 1932, p. 9, 14, 76—79, fig. 427—442; *idem*, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparație mobilier] N. Iorga, *Ce este un muzeu istoric*, XXXI, 1938, p. 67 [biserica trebuie să rămînă așa cum este]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 33, pl. XV; H. Teodoru Amestec de stiluri, XXXVII, 1944, p. 90 [decorație] N. Ghika-Budești, *Memoriu*, ACMI, 1914, p. 62 [exproprieri]; *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 42 [reparația acoperișului, adăpostirea pietrelor cu inscripții; discul doamnei Stanca va fi adus la CMI]; D. Onciul, *Cercetare*, ACMI, 1915, p. 61—62 [pietere cu inscripții folosite ca dale în pridvor; numeroase stricăciuni; disc al doamnei Stanca]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 66 [muzeu], p. 70 [cercetare G. Opreșcu asupra bisericii și muzeului; restaurare în 1943], p. 72 [exponatele de la muzeul mitropoliei sînt aduse la muzeul de la biserică Stelea]; *ibidem*, 1943, p. 33 [aprobare deviz restaurare], p. 36 [organizarea muzeului], p. 40 [locuință pentru paznicul muzeului, cu cămară], p. 47 [fonduri pentru restaurarea bisericii, arhitectul S. Becu va întocmi devizul și planurile], p. 62—63 [aprobare deviz pictură], p. 64 [majorare deviz restaurare], p. 77 [instrucțiuni pentru restaurare].

Biserica Tîrgului, vezi Biserica Adormirea Maicii Domnului—Tîrgului.

Biserica Vărzaru, dispărută: *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 184 [împrejurirea locului].

—DOICEȘTI, municipiul Tîrgoviște.

Biserica Nașterea Maicii Domnului și ruinele curții brîncovenești: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 42 [cerere de clasare]; Al. Lapedatu, *Cronică. Noui monumente istorice*, I, 1908, p. 47 [clasare]; V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenești. I. Doicești*, II, 1909, p. 105—111 [epoca brîncovenească, ruinele palatului, biserică, istoric, odoare, foto]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 184 [se cer lucrări de întreținere și reparație la biserică]; V. Drăghiceanu, *Noi pietre de la Doicești*, III, 1910, p. 48 [pridvorul bisericii]; A. Zagoritz,

Sfeșnice, VII, 1914, p. 21; N. Iorga, *Portretele lui Constantin Brîncoveanu și ale familiei sale*, VIII, 1915, p. 49 [biserica]; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. VII [lucrări la acoperișul bisericii, fără aprobarea CMI]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XII [reparația acoperișului bisericii]; V. Drăghiceanu, *O icoană la biserica Doicești—Dîmbovița*, XIX, 1926, p. 88; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, fig. 494 [sfeșnic]; *ibidem* IV, XXIX, 1936, p. 8, 14, 15, 21, 27, 28, 29, 31, 54, 60, fig. 180—188; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 47; pl. XXV.

— GORGOTA, municipiul Tîrgoviște

Mănăstirea Gorgota cu biserica Schimbarea la față: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, II, XXIII, 1930, fig. 187; *ibidem*, III, XXV, 1932, fig. 493 [sfeșnic].

— RĂZVAD, municipiul Tîrgoviște

Biserica Sf. Nicolae—Răzvad de Sus: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, p. 87.

Cruce în Răzvadul de Jos: N. Ghika-Buzești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, fig. 515—516.

— SĂTENI, municipiul Tîrgoviște

Biserica Sf. Nicolae: V. Drăghiceanu, *Curțile domnești brîncovenești. I. Doicești*, II, 1909, p. 107, 111, nota 10 [piatră de mormînt; pisanie]; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. VII [cercetarea lucrărilor de pictură]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVII [curățirea frescelor]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. III [plată pictor]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 118.

— VALEA VOIEVOZILOR, municipiul Tîrgoviște

Cruce din 1635: V. Drăghiceanu, *O tocmeală a lui Matei Basarab*, XIX, 1926, p. 88 [scutiri de taxe pentru vin, inscripție].

— VIFORÎTA, municipiul Tîrgoviște

Mănăstirea Dealu cu biserica Sf. Nicolae „din vii”: Sp. Cegăneanu, *Ceva cu privire la meșterul Manole*, III, 1910, p. 44—47 [a lucrat și la mănăstirea Dealu]; Al. Lapedatu, *Inscripția vechii clopotnițe de la mănăstirea Dealu*, IV, 1911, p. 147—148 [cu foto]; G. Balș, *O biserică a lui Radu cel Mare în Serbia, la Lopusnia*, IV, 1911, p. 198—199 [comparație cu mănăstirea Dealu; cu plan, secție și foto]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1912, V, 1912, p. 189 [măsurile de protecție]; G. Balș, *Sfîntul Munte*, VI, 1913, p. 36 [influență armeană]; *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 143 [biserica este cedată Liceului Militar, fără declarare], p. 202 [documentație pentru repararea bisericii; sarcofagul cu osemintele lui Mihai Viteazul; protejarea pietrelor de mormînt]; idem, 1924, XVII, 1924, p. IX [transformarea învelitorii]; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. I [recepție lucrări]; *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIV [refacerea învelitorii la turla cea mare; reparații]; *Raport pe anul 1923*, XVIII, 1925, p. XV [reparația acoperișului la biserică și turle]; *Raport pe anul 1924*, XVIII, 1925, p. XVI [învelitoarea din tablă de aramă]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, I, XX, 1927, p. 140—146, fig. 119—142; *Ședințele Comisiunii*, 1931, XXIV, 1931, p. 191 [încălzire cu petrol]; V. Drăghiceanu, *Mănăstirea Vintilă-Vodă (Buzău)*, *Săpături la prima fundație*, XXVI, 1933, p. 168 [asemănarea planului mănăstirii Dealu cu cel al mănăstirii Vintilă Vodă]; N. Iorga, *Monumentele noastre și opera*

Comisiei Monumentelor Istorice, XXXI, 1938, p. 52, 53 [acoperirea cu tencuială a frescei între 1870—1890; cu foto biserică și pisanie]; idem, *Poesia franceză asupra monumentelor istorice românești*, XXXI, 1938, p. 78 [Jules Brun]; idem, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 190 [ornamente asemănătoare cu cele ale bisericii din Caimacli (Trapezunt), după B. V. pl. 19]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 21—22, pl. IX; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 137 [ctitoria lui Radu cel Mare; influență srbescă]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 39 [montarea schelei pentru reparații; stelă funerară la mormîntul lui Mihai Viteazul], p. 45 [Ed. Săulescu, maestru de desen, se oferă să facă pictura interioară a bisericii; CMI va aviza], p. 49 [avizarea lucrărilor de restaurare], p. 50—51 [discuție cu Ministerul de Război privind lucrările de restaurare; lucrări propuse de N. Iorga; sarcofagii și sfeșnice așezate fără avizul CMI], p. 55 [CMI, la avizul lui N. Iorga, nu mai insistă asupra modelului sfeșnicelor care imită pe cele de la Radu Vodă din București]; N. Iorga, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 137 [în interior totul e făcut din nou]; D. Onciul, *Cercetare*, ACMI, 1915, p. 62 [învelitoare stricată]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 20, 54 [restaurarea bisericii după cutremur; reconstruirea Colegiului Național N. Filipescu], p. 48 [pregătirea restaurării]; *ibidem*, 1943, p. 34 [majorare deviz pentru restaurare după cutremur], p. 56 [restaurare].

Muzeul „Mănăstirea Dealu”, la li. ceul N. Filipescu: D. Berciu, *Săpături*, XXVIII, 1935, p. 29 [obiecte arheologice aflate în muzeu].

Mănăstirea Viforîta cu biserica Nașterea Maicii Domnului: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. III [reparația polican-drului], p. VIII [poartă nouă], p. XI [consolidarea ușilor împărătești]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*, III, XIX, 1926, p. XIII [poartă de lemn de stejar]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, fig. 523—524 [icoană și cruce de fildeș]; V. Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă*, XXVII, 1934, p. 56 [icoană din 1631]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 34 [consolidare după cutremur], p. 66 [aprobare deviz suplimentar pentru restaurare].

Biserica Sf. Treime: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 46 [restaurarea bisericii vechi; zidirea unei clopotnițe noi și a unei săli de consiliu].

TÎRGȘOR, vezi Ploiești, satul Tîrgșoru Vechi

TÎRGȘORU NOU, jud. Prahova

Biserica Sf.ții Apostoli: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. X [declasare].

TÎRGU CĂRBUNEȘTI, jud. Gorj

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 119 [ciocan de piatră lustruită, găsit de T. Antonescu în 1894].

— CĂRBUNEȘTI-sat, orașul Tîrgu Cărbunești

Biserica Sf. Ion Botezătorul și Sf. Dumitru: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. IV [aprobare de reparații]; Al. Bărcăcilă, *Însemnări din Gorj*, XX, 1927, p. 45 [ctitorie a lui Mihail Colțescu, 1780]; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, I, XXIV, 1931, p. 105; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații curente]; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații]; idem, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, p. 35, 78, 96, 118, fig. 756—757.

— POJOGENI, orașul Tîrgu Cărbunești

Culă: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, I, XXIV, 1931, p. 105—106 [din 1834—1834, descriere,

propunere de clasare pentru a evita dărmarea de către proprietari; cu plan și foto].

Biserica Sf. Gheorghe și Înălțarea Domnului din cimitirul Cioplești: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 106—107, [cu foto, descriere, ctitori]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. IV*, XXIX, 1936, p. 118, fig. 755.

Cruce: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 105 [din vremea lui Matei Cantacuzino Voievod, inscripție].

TÎRGU CÎRCINOV, vezi Topoloveni, cartier Dealu Viilor.

TÎRGU DEALULUI, vezi Pitești, sat Ștefănești
TÎRGU FRUMOS, jud. Iași

Biserica Sf. Nicolae: *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. VII [nu prezintă interes istoric].

Biserica Sf. Paraschiva-Domnească: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. VI [cercetarea picturii]; G. Bals, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 80—83 și Indice; N. Iorga, *La biserică lui Petru Rareș din Tîrgul Frumos*, XXVIII, 1935, p. 80 [icoane; cu foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 40, 53 [restaurare].

TÎRGU JIU, jud. Gorj

Oraș: N. Iorga, *În legătură cu o „Călduză” necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 146 [comorile lui Decebal].

Căsele Bărbulescu: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 105.

Căsele Brăiloiu—din cartierul Vădeni: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. IV*, XXIX, 1936, p. 63.

Căsele Magheru: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 105 [cu foto].

Casa Ecaterinei Teodoroiu din cartierul Vădeni: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 28, 42 [fiind monument istoric, îngrijirea ei cade în grija primăriei locale și nu a CMI].

Căse vechi: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 105 [descriere arhitectonică].

Muzeul: C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 174, 175 [cu desene ale obiectelor aflate în muzeu]; idem, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 89; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. I*, XXIV, 1931, p. 105 [stîlp votiv din Săcel; uși de la biserică din Bengești].

Biserica Adormirea Maicii Domnului-Vădeni: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1909, II, 1909, p. 45 [restaurare pe cheultiala doamnei Maria D. Pleniceanu]; *Raport general CMI*, II, 1909, p. 186 [restaurare în campania viitoare, cu fonduri Pleniceanu]; Al. Lapedatu, *Biserica din Vădeni. Note istorice (după Al. Ștefulescu, „Gorjul istoric și pitoresc”)*, III, 1910, p. 162—163 [cu foto]; N. Ghika-Budești, *Biserica din Vădeni. Note arhitectonice și lucrări noi*, III, 1910, p. 164—170 [cu desen și foto]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1910, IV, 1911, p. 36, 37 [restaurare, afară de ușă, cu foto după restaurare]; idem, *Raport general CMI*, 1911, V, 1912, p. 40 [ușă nouă de stejar]; N. Ghika-Budești, *Biserica din Bărbulețu (Dîmbovița)*, V, 1912, p. 83 [clopotniță pe naos]; *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 199 [terminarea lucrărilor suplimentare]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. III*, XXV, 1932, p. 87; *ibidem. IV*, XXIX, 1936, p. 8, 14, 25, 27, 36, 44, 63, 65, 112, fig. 231—237; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. III*, XXVII, 1934, p. 119—120 [pisanie, portrete ctitori, inscripții, descriere, foto 1909].

Biserica Sf.ții Apostoli: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. VII [cerere de informații despre situația bolșii], p. X [nu se aprobă dărmarea, Al. Bărcăcilă, *Însemnări din Gorj*, XX, 1927, p. 45, 47 [însemnări, intenție de dărmare]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. IV*, XXIX, 1936, p. 93, fig. 696—697].

Biserica Sf. Nicolae și Sf. Andrei: V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. III*, XXVII, 1934, p. 119 [pisanie, descriere, foto].

Biserica Sf.ții Voievozi-Domnească Al. Bărcăcilă, *Însemnări din Gorj*, XX, 1927, p. 44—45 [istoric].

Biserica: N. Ghika-Budești, *Oficiale. Memoriul pe 1932*, XXVI, 1932, p. 190 [lucrări de documentație].

—CARTIU, municipiul Tîrgu Jiu

Casa Cartianu: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii. IV*, XXIX, 1936, p. 117—118, fig. 1011—1021.

—STOLOJANI, municipiul Tîrgu Jiu

Biserica veche dispărută (Sf. Ion Predici): Al. Bărcăcilă, *Însemnări din Gorj*, XX, 1927, p. 46—47 [descriere ruinelor, biserică data de la mijlocul secolului XVIII].

Biserica de lemn Sf.ții Voievozi—de la Cuțui: Al. Bărcăcilă, *Însemnări din Gorj*, XX, 1927, p. 46—47 [descriere, însemnări pe cărți].

TÎRGU-LOGREȘTI, jud. Gorj

Stațiune preistorică: C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [matrice pentru topoare de bronz în colecția Maria Istrati-Capsa, desen]; I. Andrieșescu, *Asupra epocii de bronz în România*, VIII, 1915, p. 164, nota 2 [tipare, în posesia profesorului C. Istrati].

Biserica Sf. Nicolae: *Ședințele Comisiunii*, 1931, XXIV, 1931, p. 190 [icoană înstrăinată].

TÎRGU NEAMȚ, jud. Neamț

Stațiune Cucuteni B și medievală, lângă biserică Sf. Gheorghe: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 126 [sondaje executate de profesorul Radu Vulpe; figură reprezentînd un silex].

Cetatea Neamțului: Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1908, I, p. 188 [tablou cu ruinele cetății, donat la CMI]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1910, IV, 1911, p. 37—38 [pregătirea săpăturilor arheologice]; Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor moldovene*, V, 1912, p. 24—25 [Petru Rareș cere un zidar de la Bistrița pentru cetate]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1911, V, 1912, p. 41 [amînarea săpăturilor]; idem, *Raport general CMI*, 1912, V, 1912, p. 189 [recomandare săpături]; Al. Lapedatu, *Cetatea Albă*, VI, 1913, p. 59, 61, 62 [istoricul cetății rămîne de făcut]; I. Fakler, *Cîteva note despre Cetatea Neamțului*, VI, 1913, p. 85—86 [descriere din 1902—1906, cu foto]; V. Drăghiceanu, *Cetățuia din Iași. I. Studiu arheologic*, VI, 1913, p. 154 [mănăstirea a fost ocupată de Vasile Ceaurul în 1717, cu catanele austriece. El reface zidurile, desfundă puțul]; G. Bals, *Bisericiile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, Indice; N. Iorga, *O vizită domnească la monumente*, XX, 1927, p. 112; idem, *Les châteaux occidentaux en Roumanie*, XXII, 1929, p. 66; idem, *Monumentele istorice în vechea noastră literatură*, XXVI, 1933, p. 103, 104, 106, 107 [istoric, desen, plan, descriere de Gheorghe Asachi în 1838]; N. Iorga, *Poesia francesă asupra monumentelor istorice românești*, XXXI, 1938, p. 78 [poem de Jules Brun]; idem, *Cronică*, XXXIII, 1940, p. 94 [recenzie la I. Minea, N. Grigoraș, și inginer Gh. Cojoc, *Din trecutul Cetății Neamțului*, Iași, 1940]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 58 [furt

de piatră din cetate]; *ibidem*, 1915, p. 21 [leafă paznicului], p. 36 [furt de piatră și de cărămidă; leafa paznicului este prea mică], p. 37 [problema conservării]; *ibidem*, 1942, p. 45 [consolidări, releveu], p. 65 [CMI cere lui I. Minea jurnalul săpăturilor de la cetate]; *ibidem*, 1943, p. 41 [săpături conduse de D. Constantinescu]; D. Constantinescu, *Campania de săpături din anul 1940 de la Cetatea Neamțului*, ACMI, 1943, p. 115—136 [cu schițe și foto]; idem, *Raport asupra săpăturilor din anul 1942 de la Cetatea Neamțului*, ACMI, 1943, p. 136—178 [cu scheme, plan și foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 47 [inspecție CMI la săpăturile executate de D. Constantinescu], p. 52 [construire muzeu], p. 57—58 [vizită CMI, examinarea săpăturilor executate de răposatul I. Minea; obiectele găsite sînt depozitate provizoriu la școala primară din Tîrgu Neamț, pînă la construirea muzeului lîngă cetate; săpăturile vor fi continuate de D. Constantinescu; consolidarea zidărilor] p. 65 [directive pentru restaurarea cetății].

Biserica Sf. Gheorghe (?): C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 126.

Biserica din mahalaua Tuțuienilor: C. Bobulescu, *Candela de la temelie bisericii din Cotmeana*, ACMI, 1942, p. 128 [preotul V. Enăchescu despre datina punerii candelii la temelie].

TÎRGU OCNA, jud. Bacău

Așezare din epoca neolitică, a bronzului și dacică, la „Podei”: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 130—131 [ceramică, foto].

Schitul Măgura Ocnei: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 60 [consolidare după cutremur]; *ibidem*, 1943, p. 84 [restaurare].

Mănăstirea Precista cu biserica Adormirea Maicii Domnului: N. Iorga, *Note moldovenești în legătură cu clădirile bisericesti și profane*, XXVI, 1933, p. 124 [ordin domnesc din 1813].

Mănăstirea Răducanu cu biserica Buna Vestire: *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 52 [cercetare pentru stabilirea reparațiilor necesare]; V. Drăghiceanu, *Biserica Răducanu, Tîrgu-Ocna*, XXIV, 1931, p. 91 [pietre de mormînt]; N. Iorga, *Monumentele istorice în vechea noastră literatură*, XXVI, 1933, p. 103—104 [scurt istoric, descriere]; *Procese verbale*, ACMI, 1914, p. 41 [recomandare pentru reparații acoperiș].

Biserica Sf. Gheorghe-Tisești: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. X [curățirea și completarea picturii].

Biserica Sf. Ioan Botezătorul: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 34 [restaurare].

Biserica Sf. Nicolae: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 64 [fonduri pentru lucrări].

Biserica Sf. Treime—Gura Slănicului: *procese verbale*, ACMI, 1942, p. 25 [consolidare clopotniță și turlă]; *ibidem*, 1943, p. 55 [construire clopotniță nouă, de lemn], p. 84 [restaurare].

Sihăstrie lîngă oraș: N. Iorga, *Monumentele istorice în vechea noastră literatură*, XXVI, 1933, p. 103 [descrisă de Gheorghe Asachi în 1835].

TÎRGU SECUIESC, jud. Covasna

N. Iorga, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, p. 2 [după Charles Boner, *Ardealul, țara și oamenii*, Leipzig, 1868].

TÎRGU TROTUȘ, jud. Bacău

Tîrgul: N. Iorga, *Bisericile din Trotuș*, XXIV, 1931, p. 79—80 [cu foto].

Biserica catolică Sf. Nicolae: N. Iorga, *Bisericile din Trotuș*, XXIV, 1931, p. 81.

Biserica Sf. Voievozi: N. Iorga, *Bisericile din Trotuș*, XXIV, 1931, p. 81 [descriere, pictură, foto, piatră de mormînt]; N. Ghika-Budești, *Oficiale. Memoriul pe 1932, XXVI, 1933, p. 190* [lucrări de documentație], p. 191 [repararea icoanelor].

TÎRNOVA, jud. Soroca, azi în URSS

Biserica Adormirea Maicii Domnului (?), din 1848: Gh. Bezviconi, *Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 47 [ctitor, morminte].

TÎRNOVO, Bulgaria

Oraș: Sp. Cegăneanu, *Ceva despre proveniența și arta vechilor noastre argintării*, IV, 1911, p. 29 [daruri ale lui Ioan Asan II la diferite biserici].

Biserica celor 40 mucenici: G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1912, p. 2.

Mitropolia: G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1910, p. 2.

Biserica Sf. Dumitru: G. Balș, N. Ghika-Budești, *Mesembria*, V, 1912, p. 2 [cu foto]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel-Mare* XVIII, 1925, p. 237 [foto].

TÎRPEȘTI, jud. Neamț

Așezare neolitică: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 116, 126; R. Vulpe, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Izvoare-Neamț*, ACMI, 1942, p. 165 [săpături în 1938; elemente ceramice].

TODIRENI, mănăstire, vezi Suceava, jud. Suceava.

TOHANI, jud. Prahova

Biserica de lemn Intrarea în biserică și biserica Sf. Apostoli: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 23 [restaurare, consolidare].

TOMEȘTI, vezi Iași, sat Tomești.

TOMIS, vezi Constanța.

TOPCIDER, Iugoslavia

Casa de țară a lui Miloș Obrenovici: N. Iorga, *Ce este un monument istoric*, ACMI, 1914, p. 132 [bine păstrată].

TOPLIȚA, jud. Harghita

Biserica de lemn Sf. Ilie: *RSR Cluj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXII [planificare lucrări].

TOPOLNIȚA, vezi Schitu Topolnița, jud. Mehedinți.

TOPOLOVENI, jud. Argeș

Biserica Adormirea Maicii Domnului—Goleștii Badii: *Raport general CMI*, 1907, I, 1908, p. 42 [cercetare în vederea clasării]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1909, II, 1909, p. 45 [cercetare pentru clasare]; *Raport general CMI*, 1909, II, 1909, p. 186 [clasarea se va face după terminarea cercetării]; I. Kalinderu, Al. Lapedatu, *Raport general CMI*, 1910, IV, 1911, p. 38 [clasare]; H. Teodoru, *Biserica schitului Mărculești-Flămînda din Cîmpulung-Muscel*, XXXV, 1942, p. 181 [briu cu trei ciubuce semicirculare].

Biserica din Tîrgu-Cîrcinov: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări].

TOPORĂUȚI, jud. Cernăuți, azi în URSS

Biserica Sf. Ilie: P. Luția, *RSR Cernăuți*, 1921—1925. *Secolul al XVII-lea*, XIX, 1926, p. 128 [ctitor, datare]; idem, *RSR Cernăuți*, 1919—1920, XIX, 1926, p. 130 [avarii]; idem, *RSR Cernăuți*, 1922, XIX, 1926, p. 186 [refacerea acoperișului].

TORINO, Italia

Armeria Reale: C. Marinescu, *Trei săbii ale lui Constantin Brîncoveanu*, XIX, 1926, p. 93—95

[cu foto]; E. Virtosu, *Odoare românești la Stambul*, XXVIII, 1935, p. 9 (nota 3), 14 [sabie brâncovenească]; N. Iorğa, „*Sabia lui Constantin Paleologul*”, XXX, 1937, p. 189 [«furață de un negustor de la mormîntul lui Mahomed al II-lea»]; idem, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 143 [despre un articol apărut în «Le Messager d'Athènes» în care se combate teza că sabia ar fi aparținut lui C. Brâncoveanu; argumentația este insuficientă].

TOTOI, jud. Alba

Biserica din cimitir: *Procese verbale* ACMI, 1942, p. 26 [consolidarea altarului].

TQLOULOSE, Franța

Biserica Notre Dame de la Daurade G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 230, 234 [reproducere capitel].

TRAIAN, com. Zănești, jud. Neamț

Așezare neolitică (Cucuteni): preot C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 124 [cu foto].

TRAIAN, jud. Olt

D. Tudor, *Antichitățile din Romaniți*, XXVI, 1933, p. 78 [urme romane].

TRANSDIERNA, vezi Tekija, Bulgaria

TRANSDRUBETA, Iugoslavia

Castrul roman Pontes: Al. Bărcăcilă, *Știri noi din preajma Porților-de-Fier: Drubeta, Transdrubeta, Transdierna*, XXXII, 1939, p. 157—160 [capătul sudic al podului lui Traian; cu foto și desene].

TRANSILVANIA

Al. Lapedatu, *Din posesiunile domnilor noștri în Ardeal Vințul și Vurperul*, II, 1909, p. 40—44; C. Moisil, *Comunicări*, III, 1910, p. 48 [recenzie la I. Martjan, *Archäologisch-Prehistorisches Repertorium für Siebenbürgen*, Viena, 1909]; E. Minea, *Un pictor român în secolul al XVI-lea*, III, 1910, p. 143—144 [Toma Turbulea din Transilvania]; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, *Indice: Ardeal; Ședințele Comisiunii*, XVIII, 1925 p. III [intervenție pentru menținerea arhivelor comunale]; N. Iorğa, *Două biserici ardeleni*, XXII, 1929, p. 26 [Galda de Jos și Mesentea]; V. Brătulescu, *Bisericile din Transilvania și Bucovina*, XXVIII, 1935, p. 81—89 [cu foto]; N. Iorğa, *Cronică*, XXVIII, 1935, p. 95 și XXI, 1938, p. 190 [recenzie la ACMIT, IV, Cluj, 1935]; idem, *Cum apar monumentele românești din Ardeal unui călător francez*, XXVIII, 1935, p. 110—112 [după scriitorul A. de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants*], V. Brătulescu, *Bisericile din Transilvania. Bisericile întărite* XXX, 1937, p. 1—42 [cu foto și relevee]; N. Iorğa, *Varia*, XXX, 1937, p. 189 [capelă la drumul mare]; idem, *Cronică*, XXXI, 1938, p. 189 [reproducerea unui articol publicat într-o revistă vieneză din 1845, privind religiozitatea românilor și pictura bisericilor lor, dînd ca exemplu biserica din Mociu. Articolul a fost republicat de I. B. Mureșanu la 17 martie 1939 în „Tribuna” din Cluj], p. 190 [recenzie la articolul lui Valer Literat, *Bisericile din Țara Oltului și de pe Ardeal*

zugrăvite de o familie de pictori, publicat în ACMIT, 1935]; idem, *Vederi ardeleni în cartea unui englez*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 1—4 [prezentarea cărții *Ardealul, țara și oamenii* de Charles Boner, Leipzig, 1868; gravuri reprezentînd vederi, biserici, costume]; idem, *Țări românești. I*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 49—64 [castele, biserici, foto]; I. C. Ioanidu, G. G. Rădulescu, *Icoane pe sticlă*, XXXV, 1942, p. 151—166 [istoric, iconari, foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 70 [la cererea Grupului Etnic German de a se inventaria monumentele istorice din Ardeal, CMI răspunde că M. Csaki a făcut acest lucru încă din 1923]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 33 [săpături arheologice ale lui C. Daicoviciu].

TRAPOLD, jud. Apold, jud. Mureș.

TRAU, Iugoslavia

Sp. Cegăneanu, *Cîteva observațiuni în legătură cu vechia mitropolie din Tîrgoviște*, VI, 1913, p. 124 [catedrală din secolul XIII, la care a lucrat sculptorul „Radovan”; campanii datînd din 1422; influențe lombarde, în Serbia].

TRĂISTARI, vezi Ocele Mari, jud. Vâlcea

TRESTIANA, vezi Poiana, com. Schitu Duca jud. Iași

TRIFEȘTI, jud. Neamț

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [pe harta lui Tocilescu].

TRIVALEA—MOȘTENI, jud. Teleorman

a) Așezare din epoca neolitică (cultura Gumelnița); b) Cetate geto-dacică: C. Moisil, *Istoricul cercetărilor preistorice*, III, 1910, p. 116 [cercetări ale lui C. Bolliac la 1869]; idem, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 122 [fier de plug din bronz, olărie primitivă].

TROESMIS, oraș roman, vezi Turcoaia, jud. Tulcea.

TROPÆUM, cetate, vezi Adamclisi, jud. Constanța.

TUDORA, jud. Botoșani.

Rateșul lui Balș: N. Iorğa, *Din tezaurul de artă botoșănean*, XXXI, 1938, p. 11, 12 [cu foto].

TULCEA, jud. Tulcea.

Oraș: N. Iorğa, *În legătură cu o «Căldușă» necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 146 [pescari lipoveni].

Așezarea getică apoi romană, Aegysus, pe «Dealul Monumentului»: C. Moisil, *Noi inscripții antice din Dobrogea*, III, 1910, p. 95 [inscripție funerară]; idem, *Monede vechi romane la Tulcea*, III, 1910, p. 95; V. Pârvan, *Cetatea Tropæum. Considerații istorice. I*, IV, 1911, p. 5 [inscripție romană]; C. Moisil, *Colecțiunea Maria Istrati-Capșa*, IV, 1911, p. 138 [antichități greco-romane].

TULGHEȘ, jud. Harghita.

Bisericile: N. Iorğa, *Cronică*, XXXIII, 1940, fasc. 104, p. 95 [despre biserici descrise în «Plaiuri săcelene», VII, 4—5].

TUNARI, sect. agricol Ilfov

Biserica Sf. Nicolae: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. IV, XXIX, 1936, p. 118; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 38 [restaurare].

TUPLAȚI, jud. Neamț.

Hanul Ancuței: H. Teodoru, *Hanu-Ancuței*, XXXVII, 1944, p. 45—57 [dărimat în 1943; cu planuri și foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 70 [singura salvare a hanului ar fi să fie declarat monument istoric].

TURBAȚI, mănăstire, vezi Siliștea Snagovului, sect. agr. Ilfov.

TURBUREA, jud. Gorj

C. Moșil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 174 [topoare și ciocane de piatră la muzeul gimnaziului din Tîrgu Jiu].

TURCEȘTI, jud. Vlcea

Biserică: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XIX [diferite lucrări]; M. Golescu, *O fabulă a lui Esop trecută în iconografia religioasă*, XXVII, 1934, p. 72 [tema „Moartea lumii”].

TURCHEȘ, vezi Tulgheș, jud. Harghita.

TURCIA

Al. Lapedatu, *Relațiune despre câteva monumente ale lașilor la 1672*, III, 1910, p. 143 [despre călătoria lui Carlo Magni prin Turcia și Moldova]; M. Popescu, *Cetățile turcești din prejurul principatelor române*, XX, 1927, p. 76—87.

TURCOAIA, jud. Tulcea

Cetatea romano-bizantină Troesmis, la Iglia: C. Moșil, *Din tezaurul arheologic al Dobrogei. III. Sarcofage de piatră*, III, 1910, p. 83 [scurtă descriere a unui sarcofag găsit aci și aflat la Tulcea]; N. Velichi, *Un fragment de cărămidă legionară găsită la Iglia*, VII, 1914, p. 39 [cu desen]; V. Brătulescu, *Hârșova*, XXXIII, 1940, fasc. 105, p. 8 [tabără legionară înființată de Traian].

TURDA, jud. Cluj

„Casa Națională”: *RSR Cluj, 1925*, XVIII, 1925, p. XXII [planuri și deviz].

Muzeu regional: C. Daicovicu, *Raport 1943*. V. *Muzeu din Turda*, ACMI, 1943, p. 186 [muzeu înființat la 11 decembrie 1943].

Biserica unită din cartierul Turda Nouă: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 52 [restaurare], p. 58 [aprobare deviz pentru consolidare și restaurare].

TURDAȘ, jud. Hunedoara

D. Berciu, *Generalități asupra preistoriei Olteniei*, XXVII, 1934, p. 30—32 [civilizația Turdaș].

TURIA, jud. Olt

Biserică: *Procese verbale*, ACMI, 1915, p. 33 [cercetare]; V. Drăghiceanu, *Biserica din Turia, comuna Buicești-Olt*, ACMI, 1915, p. 74—76 [ctitorie a fraților Buzești, restaurată în secolul XVIII; cu foto].

Biserică în ruină: V. Drăghiceanu, *Biserica din Turia-Olt*, ACMI, 1915, p. 111—112 [ctitor, pictură, foto].

TURLACHI, jud. Cetatea Albă, azi în URSS

Biserică: Gh. Bezviconi, *Comunicări. Mate-*

rial istoric din Basarabia, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 45 [ctitor, morminte].

TURNU, schit, vezi Călimănești, jud. Vlcea.

TURNU MĂGURELE, jud. Teleorman

Cetatea Turnu: Al. Lapedatu, *Vechile cetăți românești după contele de Langeron*, VIII, 1915, p. 73 [scurtă descriere]; N. Iorga, *În legătură cu o „Călduză” necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 146 [identificată cu Turris].

— ISLAZ, municipiul Turnu Măgurele

Castru roman: D. Tudor, *Antichitățile din Romanți*, XXVI, 1933, p. 78 [urme romane].

— LIȚA, municipiul Turnu Măgurele

C. Moșil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 122 [pe harta lui Tocilescu].

TURNU ROȘU, vezi Boița, jud. Sibiu, castelul Turnu Roșu.

TURTUCAIA, Bulgaria, vezi Tutrakan.

TURTUREȘTI, jud. Neamț

Stațiune preistorică pe „Dealul Bisericii”: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 128 [material Cucuteni, B., La Tène și medieval]; idem, *Săpături de preistorie în județul Neamț*, XXXIII, 1940, p. 42.

TUTANA, jud. Argeș

C. Moșil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 122 [topor de piatră lustruită, la muzeul gimnaziului din Tîrgu Jiu].

Mănăstirea Tutana cu biserica Sf. Athanasie: *Ședințele Comisiunii*, 1913, VI, 1913, p. 201 [se cere reparații învelitorii bisericii]; G. Balș, *Biserica Mirăuți din Suceava*, XVII, 1924, p. 172 [brîul; cu foto]; idem, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, XVIII, 1925, p. 167 [brîul; cu foto]; *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. I [lucrări de întreținere]; idem, 1926, XIX, 1926, p. V [aminare reparații]; N. Ghika-Budești, *Lucrări executate în 1926*, XIX, 1926, p. XIII [subzidiri, reparație crăpături, refacerea înveltoarei din șită]; idem, *Evoluția arhitecturii. II*, XXIII, 1930, p. 21, 32—33; fig. 128—147; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1929*, XXVI, 1933, p. 142 [reparații cerute la turle]; idem, *Oficiale. Raport de activitate pe anul 1930*, XXVI, 1933, p. 143 [reparații la clopotniță]; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 27 și pl. XIII

TUTOVA, județ

I. Antonovici, *Raport*, C, ACMI, 1914, p. 94—95 [necesitatea inventarierii și fotografierii monumentelor, cât și a afișării legii pentru protecția monumentelor, la toate bisericile, școlile și primăriile din țară].

TUTRAKAN, Bulgaria

N. Iorga, *În legătură cu o „Călduză” necunoscută a maiorului D. Papazoglu*, XXXII, 1939, p. 146 [pescari].

TUȚULEȘTI, jud. Vilcea

Schitul Cornet cu biserica Tăierea capului Sf. Ion Botezătorul: *Raport general CMI, 1908*, I, 1908, p. 179 [despre renovarea caselor egumenesti]; Al. Lapedatu, *Lucrările Comisiunii*, 1908,

I, 1908, p. 188 [aprobarea proiectului caselor egumenești]; *Raport general CMI, 1909*, II, 1909, p. 183 [reparația și amenajarea locuințelor]; V. Drăghiceanu, *Inscripții referitoare la ... 7. schitul Cornet, Vilcea*, VII, 1914, p. 196 [pisanii]; *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. X [păstrarea și curățirea picturii]; *Raport pe anul 1922*, XVIII, 1925, p. XIII [refacerea zidăriei, reparații]; *Raport pe anul 1923*, XVIII, 1925, p. XV [reparații, restaurări, refaceri]; *Raport pe anul 1924*, XVIII, 1925, p. XVI [refacerea zidăriei; ornamentații; reparația clădirilor]; P. Demetrescu, *Lucrări executate în 1926*. III. XIX, 1926, p. XIV [poartă nouă de stejar la intrare; poartă de brad, nouă, spre cimitir, reparația zidăriilor și tencuielilor]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. III, XXV, 1932, p. 13, 19, 36—37, 66—68, fig. 318—328; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*. II, XXVI, 1933, p. 70—71 [pisanie, restaurare, descriere, chilii, foto]; V. Brătulescu, *Biserici din Argeș și Vilcea*, XXVII, 1934, p. 43 [zugrăveală, inscripție, pomelnic]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 38, pl. XX.

TYRAS, vezi Cetatea Albă, URSS.

T

ȚARA ROMÂNEASCĂ

C. Moisil, *Stațiunile preistorice. Stațiunile din Muntenia propriu-zisă*, III, 1910, p. 120—124; O. Lugoșianu, *Stampe vechi înfățișând vederi din Țara Românească*, V, 1912, p. 115—118 [cu reproduceri din albumul lui Robert Ainslie]; Al. Lapedatu, *Meșterii bisericilor din Țara Românească*, V, 1912, p. 177—183; A. Zagoritz, *Sculpturi în piatră*, VI, 1913, p. 67—72+10 pl., *Erata*, VIII, 1915, p. 96; V. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș. Considerațiuni istorice asupra secolelor XIII-lea și XIV-lea*, X—XVI, 1917—1923, p. 10—27; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. I, XX, 1927, p. 119—158, +LXXXVI pl., *ibidem*. II, XXIII, 1930, p. 1—63+CXLVI pl.; *ibidem*. III, XXV, 1932, p. 1—108+CCCXXV pl.; *ibidem*. IV, XXIX, 1936, p. 1—193+DCXLVI pl. [cu indici generali]; N. Iorga., *Biserici muntene de curînd reparate*, XXII, 1929, p. 94; idem, *Trei biserici de sat muntene*, XXIV, 1931, p. 49—60 [cu foto]; V. Drăghiceanu, *Cîteva monumente din Muntenia*, XXIV, 1931, p. 132—135 [cu foto]; N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 84—86 [prezentarea cărții lui Th. Margot, *O Viătorie*]; N. Iorga, *Cronică*, XXXII, 1939, p. 143 [prezentarea manualului lui A. M. Michaelescu, *Istoria Țerei Romanesci pentru clasa V rurala și a IV-a urbana*, Ploiești, 1894. Semnalare de erori comice]; N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 1—126 [cu XXXII pl. (377 fig.)]; H. Teodoru, *Recensii*, XXXVI, 1943, p. 124—125 [la articolul lui I. D. Ștefănescu, *Arta balcanică și arta reli-*

gioasă a Țărilor românești din RIR, 1943, XIII, fasc. III, p. 1—18; cu planuri].

ȚĂNDĂREI, jud. Ialomița

C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [săgeată de aramă aflată în colecția Maria Istrati-Capsa].

ȚĂPLEȘTI, vezi Țiplești, jud. Bălți.

ȚELNA, jud. Alba

Stațiune preistorică: C. Daicovicu, *Raport 1943. Lucrările Muzeului Regional din Alba-Iulia*, ACMI, 1943, p. 185 [săpături ale lui I. și D. Berciu; material adus la Alba Iulia].

ȚEȚINA, cetate, vezi Cernăuți, URSS.

ȚIBUCANI, jud. Neamț

Așezare „Cucuteni B” și La Tène: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 128 [și topor de bronz, vîrf de lance la p. 128—129].

ȚIGĂNEȘTI, jud. Ilfov, vezi Ciolpani, sect. agr. Ilfov.

ȚIGĂNEȘTI, jud. Galați, vezi Tecuci, jud. Galați.

ȚIGĂNEȘTI, jud. Orhei, azi în URSS

Mănăstirea Țigănești: P. Gore, Șt. Ciobanu, *RSR Chișinău*, 1926, XIX, 1926, p. XV [măsurile de conservare].

ȚIGĂNIA, vezi Bistrița, jud. Vilcea.

ȚINTENI, jud. Dorohoi, azi în URSS

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 173 [pe harta lui Gr. Tocilescu].

ȚIPLEȘTI, jud. Bălți, azi în URSS

Biserică din 1790: Gh. Bezviconi, *Comunicări. Material istoric din Basarabia*, XXXIII, 1940, fasc. 103, p. 44 [ctitor].

ȚIȚURENI, fost jud. Vilcea, neidentificat

Biserica Buna Vestire: I. Vîrtosu, *Biserici de lemn*, XXVI, 1933, p. 188 [rezumatul pisaniei].

ȚÎNȚĂRENI, jud. Gorj

Urmele unui conac brâncovenesc (?): Șt. Ciuceanu, *Raport*, ACMI, 1915, p. 133, 135.

Mănăstirea Țințăreni cu biserica Sf-ții Mihail și Gavril: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. III, XXV, 1932, p. 87; V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*. III, XXVII, 1934, p. 115—116; [însemnări, descriere]; Șt. Ciuceanu, *Raport și Anexa 2*, ACMI, 1915, p. 133, 135, 152—154 [însemnări pe cărți vechi]; *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 56 [aprobare deviz lucrări].

ȚUGUREȘTI, vezi Valea Stanciului, jud. Dolj.

ȚURENI, jud. Cernăuți, azi în URSS

Biserică din 1820: P. Luța, *RSR Cernăuți*, 1936, XXX, 1937, p. 94 [zidirea, unei noi clopotnițe în locul celei distruse în timpul războiului].

ȚUȚULEȘTI, jud. Argeș

Biserică: *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări].

U

UEȘTI, jud. Vlașca, vezi Uiești, jud. Giurgiu.

UEȘTI-GOLEASCA, jud. Vlașca, vezi Goleasca, jud. Giurgiu.

UEȘTI-MOȘTENI, jud. Vlașca, vezi Uiești, jud. Giurgiu.

UGORNICKI, Pocuția, azi în URSS

Mănăstire: P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 16 [ctitoria lui Ștefan Petriceicu Voievod și a boierilor lui, în exil].

UIEȘTI, jud. Giurgiu.

Biserica Adormirea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe: P. Smarandescu, *Note și reflexii*, XXXV, 1942, p. 194 [restaurată de autor în 1937]; idem, *Restaurarea bisericii din Uiești-Vlașca*, ACMI, 1942, p. 95–98 [scurt istoric (zidită 1847–1848); restaurare 1937; cu foto, plan și secțiune].

ULMETU, schit, cu biserica Sf. Atanasie, jud. Buzău, neidentificat; poate la Pîrscov, jud. Buzău

V. Drăghiceanu, *Săsenii Noi, Gura Nișcov, Buzău*, XVII, 1924, p. 94 [închinat Episcopiei Buzăului]; [Redacțional], *Comunicări*, XIX, 1926, p. 89 [studiu publicat de I. C. Filitti în CL, 1923].

ULMETUM, cetate, vezi Pantelimon, jud. Constanța.

ULMI, jud. Giurgiu.

C. Moisil, *Stațiunile preistorice*, III, 1910, p. 126 [pe harta lui Tocilescu].

ULMU, jud. Călărași

Stațiune grecească, getică, romană: R. Vlădescu-Vulpe, *Mostiștea-Călărași*, XVII, 1924, p. 82, 83.

ULPIA TRAIANA, oraș roman, vezi Sarmizegetusa, jud. Hunedoara.

UNCEȘTI, jud. Vaslui.

Biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului (?): *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 67 [restaurare].

UNGHENI, jud. Argeș.

Biserica Cuvioasa Paraschiva: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 63 [restaurare].

UNGURAȘ, jud. Cluj

G. Balș, *Biserici sec. XVI, XXI*, 1928, p. 7, 318 [în stăpînirea lui Petru Rareș; maestri].

UNGURENI, com. Gherghița, jud. Prahova.

Biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului: *Ședințele Comisiunii*, 1925, XVIII, 1925, p. IV [zidită 1732; vizită CMI]; V. Brătulescu, *Biserici din Prahova. Biserica Fîntînele Ungureni*, XXXII, 1939, p. 26–30 [descriere, pictură, cărți cu însemnări, foto]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 47 [se cere dărîmarea pridvorului adăugat fără respectarea planurilor aprobate], p. 64 [construirea unui pridvor adăugat].

Cruci în cimitir: V. Brătulescu, *Biserici din Prahova. Biserica Fîntînele-Ungureni*, XXXII, 1939, p. 28, 30 [cu foto].

UNIEJÓW, Polonia

Mănăstire: P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 12 [pomelnicul mănăstirii, cu boieri moldoveni; Petre Șchiopul trece pe aci în timpul exilului].

UNIEV, Polonia, vezi Uniejow.

UNIREA, jud. Alba

Urme preistorice în Vereșmort: *RSR Cluj*, 1925, XVIII, 1925, p. XXI [șăpături].

URDA DE JOS, jud. Gorj

Urme preistorice: C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [ciocan de diabas în colecția Maria Istrati-Capșa].

URDARI, jud. Gorj

C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84 [fragment de topor, în colecția Maria Istrati-Capșa].

URDARII DE SUS, vezi Urdari, jud. Gorj.

URECHENI, jud. Neamț

Așezare Cucuteni B: urme de La Tène și medieval: C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, XXXI, 1938, p. 126, 128.

URECHEȘTI, jud. Vrancea

Mănăstirea Vărzărești: N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, III, XXV, 1932, p. 87; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 27 [aprobare lucrări], p. 58 [restaurarea caselor], p. 60 [începerea restaurării].

URGUB, vezi Cappadocia.

URIA, jud. Olt.

Biserica Înălțarea Domnului: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 27 [restaurare].

„CETATEA URIAȘILOR”, neidentificată, între Rîmnicu Vilcea și Craiova: N. Iorga, *O descriere din 1859 a monumentelor Țării Românești*, XXX, 1937, p. 85 [ruine romane?; după Th. Margot, *O viațorie*].

URICARI, jud. Vaslui.

I. Antonovici, *Raport. a.*, ACMI, 1914, p. 94 [obiecte antice găsite].

URLAȚI, jud. Prahova

C. Moisil, *Produsele industriei preistorice*, IV, 1911, p. 84, 85 [2 dălți de gresie și argilă silicioasă în colecția Maria Istrati-Capșa, desen].

Conacul Belu din cartierul Orzoaia de Sus: G. Mandrea, *Relațiuni despre biserica Colței*, IV, 1911, p. 150 [casă împodobită cu pietre sculptate recuperate de la dărîmarea bisericii Caimata din București]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, IV, XXIX, 1936, fig. 1041.

„Biserica mare”: N. Iorga, *Biserici muntene de curînd reparate*, XXII, 1929, p. 92.

Biserica de lemn Sf. Gheorghe-Jercălăi: A. Zagoritz, *Țimpla și tronul*, VIII, 1915, p. 56, fig. 8 [țimpla].

Biserica Sf.ții Voievozi—Galbenă: *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926, p. XII [reparații]; N. Iorga, *Biserici muntene de curînd reparate*, XXII, 1929, p. 92 [descriere; pictată de Tattarescu; restau-

rată]; idem, *Biserica Galbenă din Urlați*, XXIV, 1931, p. 7—10, 48 [ctitorie, descriere, foto]; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*. IV, XXIX, 1936, p. 48, 99—100, fig. 804—811; idem, *L'ancienne architecture*, XXXV, 1942, p. 51; N. Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, XXXV, 1942, p. 129 [scoaterea la iveală a vechii picturi].

Biserică ruinată în cartierul Valea Pietrei: A. Zagoritz, *Tîmpla și tronul*, VIII, 1915, p. 64.

URLETA, jud. Prahova

Biserica de lemn Sf-ții Voievozi: N. A. Constantinescu, *Comunicări adunate în 1925*, XXXII, 1939, p. 93 [însemnări pe cărți].

URLUENI, jud. Argeș

Biserica Adormirea Maicii Domnului: *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 26 [consolidare după cutremur].

URLUIA, jud. Constanța

V. Pârvan, *Cetatea Tropaeum. Considerații istorice*, IV, 1911, p. 164 [inscripție votivă greacă].

URSOAIA, jud. Argeș

Mănăstirea Bascovele cu biserica
Intrarea în Biserică: *Ședințele Comisiunii*, 1924, XVII, 1924, p. V [ajutor pentru repararea acoperișului]; *Raport pe anul 1925*, XVIII, 1925, p. XVIII [diferite lucrări]; *Ședințele Comisiunii*, 1926, XIX, 1926,

p. II [aprobare pentru lucrări]; S. Becu, *Lucrări executate în 1926*. II, XIX, 1926, p. XIII [subzidiri, legături de fier, tencuieli, trotuar]; N. Iorga, *O nouă publicație cu vederi de monumente*, XXX, 1937, p. 45 [„Episcopia Argeșului. Glas pentru reînzeștrarea ei, 1937”]; *Procese verbale*, ACMI, 1942, p. 54 [aprobare deviz], p. 59 [restaurarea picturii].

Biserică ruinată: Redacțional, *Comunicări*, XIX, 1926, p. 89 [despre publicație I. C. Filitti, în SOV].

URȘANI, vezi Horezu, jud. Vâlcea.

URZICENI, jud. Ialomița.

— MANASIA, orașul Urziceni

Biserica Înălțarea Domnului: *Procese verbale*, ACMI, 1943, p. 70 [păstrarea dalelor de piatră în biserică].

USCAȚI, vezi Războieni de Jos, jud. Neamț.

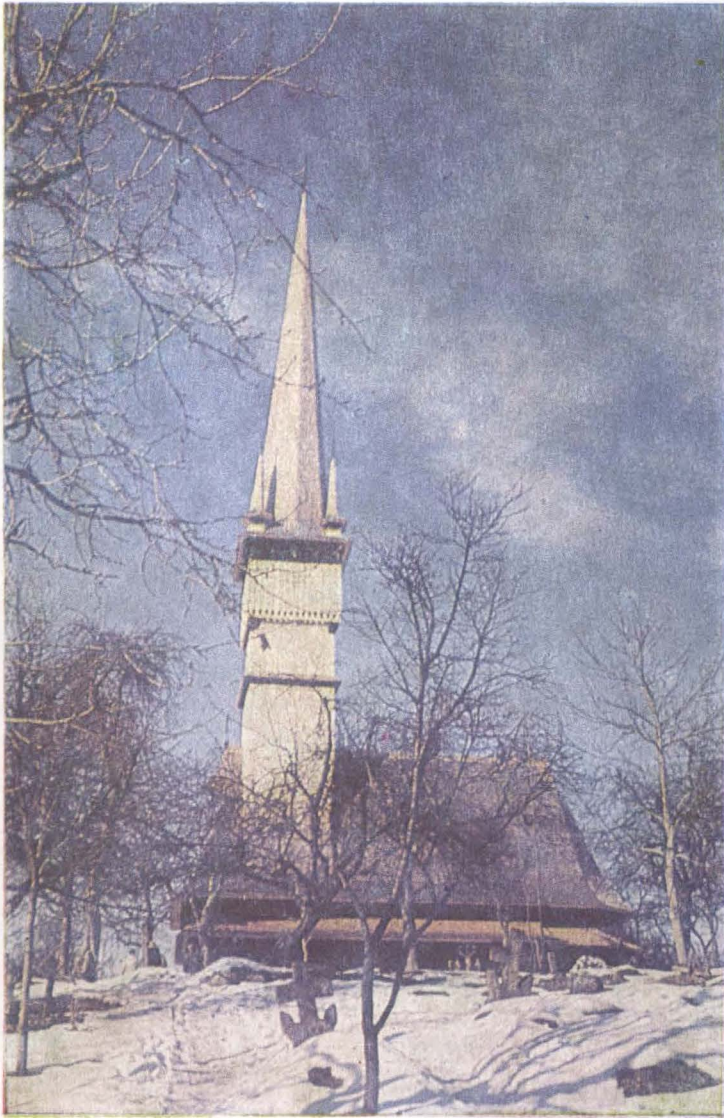
USCIE, Polonia (Galiția)

Mănăstirea Zadovschi: P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, XXII, 1929, p. 12 [ctitorie a doamnei Elisabeta Movilă în exil; daniile în 1613].

USTIA, Polonia, vezi Uscie.

USTIA, jud. Orhei, azi în URSS

Biserica Sf-ții Voievozi: N. Iorga, *Cronică*, XXVI, 1933, p. 139 [reclădită în 1813, „cu certuri și scandaluri”].

Lei 90